

Міністерство освіти і науки України
Комітет Верховної Ради України з питань європейської інтеграції
Національний університет «Львівська політехніка»
Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою

МІГРАЦІЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ВИКЛИКИ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ

Збірник матеріалів
Міжнародної
науково-практичної конференції

15 грудня 2016 року, Львів

УДК 314.74+327.7

Редакційна колегія:

Бортник Н. (д-р юр. наук)

Гулай В. (д-р політ. наук)

Ключковська І. (канд. пед. наук)

Малиновська О. (д-р наук з держ. управління)

Порзняк О. (канд. екон. наук)

Садова У. (д-р екон. наук)

Відповідальний за випуск: П'ятковська Оксана

Міграція між Україною та ЄС: виклики безвізового режиму : Збірник доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції, 15 грудня 2016 р. – Львів, 2017. – 196 с.

До збірника увійшли доповіді, виступи, статті та тези учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Міграція між Україною та ЄС: виклики безвізового режиму», яка відбулася 15 грудня 2016 р. у Національного університету «Львівська політехніка». Розглянуто проблеми міжнародної міграції в Європі, проаналізовано сучасний стан та перспективи міграційних потоків між Україною та ЄС в умовах візової лібералізації, виокремлено потенційні міграційні виклики і та основні підходи в міграційних політиках в умовах європейської міграційної кризи та євроінтеграції України.

Збірник призначений для викладачів, науковців, студентів, аспірантів, державних управлінців з питань міграційної політики.

УДК 314.74+327.7

Комп'ютерна верстка: Побран Ірина

Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Погляди авторів публікацій можуть не збігатися з поглядами редколегії збірника.

© Міжнародний інститут
освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету
«Львівська політехніка», 2017

ЗМІСТ

Володимир Павлиш	
ВИСТУП З ВІТАЛЬНИМ СЛОВОМ	7
Валерій Пацкан	
ВИСТУП З ВІТАЛЬНИМ СЛОВОМ	8
Оксана Юринець	
ВИСТУП З ВІТАЛЬНИМ СЛОВОМ	10
Олена Малиновська	
ЧИ ВПЛИНЕ ВІДМІНА ВІЗ НА МІГРАЦІЙНУ ПОВЕДІНКУ УКРАЇНЦІВ?.....	11
Мирослава Керик	
УКРАЇНСЬКА МІГРАЦІЯ ДО ПОЛЬЩІ – ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	22
Олексій Позняк	
ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ НА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ	36
Тарас Доронюк	
ІММІГРАЦІЙНІ КВОТИ В УКРАЇНІ: МОЖЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ	41
Уляна Садова, Ігор Бараняк	
РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПРАЦІ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ВІЗОВОГО РЕЖИМУ З ЄС: МІГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ	47
Анастасія Винниченко	
ТРУДОВА МІГРАЦІЯ У КОНТЕКСТІ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ	56
Ірина Ключковська, Оксана П'ятковська, Юрій Марусик, Вікторія Гойсан	
МІГРАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЗОВОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ	63
Т. Боднар	
ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ ДЛЯ УКРАЇНИ: ПЕРЕВАГИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПОТЕНЦІЙНІ ЗАГРОЗИ ДЛЯ ЄС	73
Ореста Бордун	
МОЛОДІЖНЕ СПРИЙНЯТТЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ	78

Ольга Дирів

ДОСЯГНЕННЯ УКРАЇНИ У СФЕРІ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАБУТТЯ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ З ЄС	88
--	----

Мар'яна Руда, Юлія Димінська

ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ НА РИНКУ ПРАЦІ В КРАЇНАХ ЄС	92
--	----

Мар'яна Руда, Олександр Коваль

МЕХАНІЗМ ТИМЧАСОВОГО ПРИЗУПИНЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ВІЗОВОГО РЕЖИМУ УКРАЇНИ З ЄС	97
---	----

Наталія Степанюк

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	103
---	-----

Людмила Чекаленко

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР (ДО РІЧНИЦІ МАЙДАНУ)	113
---	-----

Людмила Чекаленко, Вячеслав Ціватий

22 ГРУДНЯ – ДЕНЬ ДИПЛОМАТА	120
----------------------------------	-----

Любов Шевчук, Галина Лабінська

МІГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ	126
--	-----

Любов Альтгайм

ЗНАЧЕННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ ДЛЯ ЕКСКАРСІЙНИХ ПОСЛУГ	133
--	-----

Ольга Барабаш

ОСОБЛИВІСТЬ МІГРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ	136
--	-----

Марія Бачинська

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄС У РАМКАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ	139
--	-----

Аліна Білик

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ВІЗОВОГО РЕЖИМУ ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ	142
--	-----

Наталія Бльок

ТРУДОВА ЕМІГРАЦІЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	146
---	-----

Галина Вербицька

ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	149
--	-----

Лілія Губаль

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РИНКУ ПРАЦІ	152
---	-----

Василь Гулай

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ КРІЗЬ ПРИЗМУ РИЗИКІВ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ	154
---	-----

Леся Дорош, Діана Горальська

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У КОНТЕКСТІ БРЕКСІТУ	157
---	-----

Ганна Дугінець

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ НА МІГРАЦІЮ РОБОЧОЇ СИЛИ	160
---	-----

Наталія Карачина

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧООРІЄНТОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ З ЄС	162
--	-----

Надія Кириленко

«ВІДПЛИВ УМІВ» ЯК НАСЛІДОК МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	164
---	-----

Наталія Лесько

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД ДІТЕЙ	166
--	-----

Олег Мороз, Леонід Несен

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В СВІТЛІ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ З ЄС	168
--	-----

Вікторія Почекаліна

ПРОБЛЕМА БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ ДЛЯ ЄВРОПИ В КОНТЕКСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ	171
---	-----

Ольга Риндзак

МІГРАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ВІЗОВОГО РЕЖИМУ ДЛЯ УКРАЇНИ	174
--	-----

Мар'яна Руда, А. Самсон

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ У ХХІ СТОЛІТТІ	177
---	-----

С. Степаненко

ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ: ПОЛЬСЬКЕ «ЕМІГРАЦІЙНЕ ЦУНАМІ» ЯК ДОСВІД, ЯКОГО КРАЩЕ УНИКНУТИ	181
--	-----

Ірина Цибух

ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОГО ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ НА АКТИВНІСТЬ МІГРАНТІВ ДО ЄС	184
---	-----

Мар'яна Ченька

УКРАЇНСЬКА ДІАСПОРА В ДЕРЖАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ОБ'ЄКТ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ АСПЕКТ	186
УХВАЛА КОНФЕРЕНЦІЇ	189
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	192

ВИСТУП З ВІТАЛЬНИМ СЛОВОМ

Володимир Павлиш

Шановні депутати, гості з-за кордону та України, представники державної влади та громадськості, академічна громадо - учасники Міжнародної науково-практичної конференції «Міграція між Україною та ЄС: виклики безвізового режиму».

Щиро вітаю Вас у стінах нашого найдавнішого у Східній Європі технічного університету. Університету, який завжди прагнув розв'язувати важливі для країни проблеми не лише технічного чи природничого, а й гуманітарного характеру.

Львівська політехніка щороку готує тисячі фахівців широкого спектру спеціальностей. НУ «Львівська політехніка» входить у топ-5 найпопулярніших вищих навчальних закладів, а кількість випускників шкіл, які бажають вступити в наш університет, постійно зростає. Тому питання міграції значною мірою турбує наш університет. Особливо актуальною стає ця тема з огляду на перспективу лібералізації візового режиму між Україною та країнами об'єднаної Європи. Для нас важливо, щоб студенти, які здобули знання у Політехніці, працювали для економіки України, її модернізації та розвитку. Але не менш важливо розуміти міграційні настрої студентства, аби робити певні попереджувальні кроки, або ж використати набуті за кордоном знання та навички з максимальною користю для нашої держави, регіону та міста.

Тому вважаю прекрасною ініціативою реалізацію МІОКом нового дослідження міграційних настроїв студентської молоді в умовах наближення візової лібералізації. Ми розглядаємо освічену молодь не лише найактивнішою та наймобільнішою частиною суспільства, але як майбутню еліту у своїх сферах. Тому хочу наголосити, що міграційні настрої молоді мають розглядатись як невід'ємна характеристика стану та тенденцій у сфері людського капіталу України. Міграція – це закономірний процес, який потрібно ефективно використовувати у своїх цілях, тому НУ «Львівська політехніка» сприяє ініціативам щодо поглиблення її дослідження.

Радий вітати вас у стінах Львівської політехніки. Перекоаний, що ця зустріч сприятиме розробці рекомендацій щодо формування необхідних важелів державної політики для отримання переваг від міграції, для забезпечення соціально-економічного та інноваційного розвитку України.

Хочу побажати нам усім ґрунтовного діалогу, що продовжить серію інтелектуальних та навчальних відкриттів.

ВИСТУП З ВІТАЛЬНИМ СЛОВОМ

Валерій Пацкан

Хочу відзначити, що конференція «Міграція між Україною та ЄС: виклики безвізового режиму» є надзвичайно важливим заходом, в рамках якого була здійснена спроба виявити та розкрити взаємозв'язок двох гострих проблем сьогодення: проблему міграції між Україною та країнами Європейського Союзу, а також запровадження безвізового режиму і, відповідно, окреслення потенційних викликів, які може зумовити таке запровадження.

Наша держава очікує на безвіз із ЄС уже давно. Перші перемовини щодо безвізу для громадян України почалися ще близько десяти років тому. Це, власне, стало одним з приводів для виходу студентів на Євромайдан у 2013 році. З того моменту пройшло багато часу, відбулося ряд важливих та складних подій в нашій державі та Європі, починаючи із війни на сході України, закінчуючи референдумом у Нідерландах та Брекзітом у Британії. Та все ж таки не дивлячись ні на що, Україні вдалося, і Рада ЄС це визнала, виконати усі умови для отримання безвізового режиму.

Тим не менше, на даний час ще не до кінця зрозумілими залишаються окремі умови надання безвізу, зокрема, дискутується механізм припинення дії безвізового режиму, що прив'язується до вимог незворотності реформ в державі. Ще більшою загадкою є часові рамки затвердження Європарламентом та Радою Євросоюзу законопроекту щодо безвізу для України. Однак, не дивлячись на окремі невизначені аспекти, щодо самого факту надання Україні безвізового режиму залишається все менше скептиків як всередині держави, так і поза межами.

Безперечно, що надання безвізового режиму розширить можливості громадян України в інформаційному, культурному, навчальному та науковому обміні. Однак, в таких умовах є важливим перейти від емоційного захоплення майбутніми перевагами надання безвізового режиму до прагматичного аналізу усіх викликів, наслідків та проблем, які зумовить відповідне рішення європейських інституцій.

В першу чергу це стосується безпеки документів, у тому числі і біометрики, що є необхідною умовою використання права на безвізовий перетин кордону. Інший виклик – можливість посилення нелегальної імміграції на територію держави з наступним спрямуванням до країн Євросоюзу. І чи готова Україна до реалізації швидкої реконструкції кордону на сході заради зменшення відповідних ризиків та забезпечення громадської безпеки, а також до можливого прийняття назад власних громадян, а також громадян третіх країн, які незаконно прибули на територію Євросоюзу – це ті питання, які залишаються поки що відкритими.

Також існують реальні ризики загострення ще однієї проблеми, проблеми посилення еміграції носіїв інтелектуального потенціалу. Адже, на превеликий жаль, здатність України утримувати таланти є надзвичайно низькою. Причинами стабільної еміграції творчої молоді є не лише вищий рівень зарплат та соціальних стандартів,

але також є обмеженість можливостей, або навіть і неможливість реалізувати свої здібності на батьківщині.

Ці чинники, а також ряд інших викликів, про які йшла мова, роблять конференцію актуальною, своєчасною та необхідною. Більше того, на мою думку, неможливо за один робочий день охопити всі аспекти проблематики конференції, однак спільними зусиллями ми можемо зробити ще один крок на шляху виявлення найбільш важливих проблем та пошуку ресурсів пом'якшення негативних наслідків запровадження безвізового режиму перетину кордону з країнами ЄС. А фахові доповіді та предметні дискусії будуть сприяти виробленню конструктивних висновків та рекомендацій, що покращать правове регулювання та практику правозастосування у відповідній сфері.

Насамкінець хочу з великою приємністю висловити вдячність організаторам цієї важливої Конференції Міжнародному інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка», які завжди тримають руку на пульсі всіх актуальних питань, що торкаються міграційної проблематики, а усім учасникам побажати плідних дискусій та успішної роботи.

ВИСТУП З ВІТАЛЬНИМ СЛОВОМ

Оксана Юринець

**Вельмишановний пане Ректоре, Ірино Михайлівно,
колеги з Парламенту, дорогі політехніки, учасники та гості Конференції.**

Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою завжди планує свої заходи дуже заздалегідь. Пам'ятаю, як ми ще навесні обговорювали плани МІОКУ на цей рік і хто б тоді міг подумати, що день проведення конференції щодо міграції між Україною та ЄС припаде саме на день саміту Європейського Союзу, одним із головних питань якого є саме МІГРАЦІЯ.

Міграційна криза – одна із найбільших турбот Європи зараз. Через війни в Африці та на Близькому Сході європейська спільнота переживає найбільшу міграційну кризу з часів Другої світової війни.

Скажу відверто, що наші європейські партнери побоюються і напливу мігрантів з України в разі ухвалення безвізового режиму з нашою державою. Але, як представник Парламентського Комітету з питань європейської інтеграції хотіла б наголосити на тому, що європейцям абсолютно немає за що хвилюватися. По-перше лібералізація візового режиму не означає повної ліквідації кордонів і абсолютно вільного пересування українців Європою. А, по-друге, візовий режим в більшості випадків не є головною перешкодою на шляху міграції українців за кордон.

Європейський Союз навпаки повинен розуміти, що не лише Україна виграє від членства в ЄС, а й він сам потребує України. Потрібує як донора цінностей, які європейська спільнота подекуди почала губити.

Бажаю учасникам Конференції плідної та конструктивної роботи. Не втомлююсь нагадувати, що Комітет з питань європейської інтеграції завжди високо цінує проведення таких заходів і абсолютно відкритий до пропозицій за результатами подібних конференцій.

ЧИ ВПЛИНЕ ВІДМІНА ВІЗ НА МІГРАЦІЙНУ ПОВЕДІНКУ УКРАЇНЦІВ?

Олена Малиновська

В умовах сучасної міграційної кризи в Європі та складної воєнно-політичної та економічної ситуації в Україні подальший розвиток міграційної ситуації прогнозувати вкрай складно, оскільки на переміщення населення впливають численні і швидко змінювані чинники. Однак, спробуємо поміркувати, яким чином відміна віз може вплинути на міграційну поведінку українців на основі аналізу нинішньої міграційної ситуації та досвіду країн, які отримали безвізовий режим раніше.

Передовсім треба зауважити, що прямого зв'язку між візовим режимом та міграцією немає. Адже йдеться лише про візи для короткотермінових візитів. Міграція спричиняється іншими причинами, у першу чергу соціально-економічними, значний вплив мають політичні обставини, рівень суспільної та особистої безпеки. Варто зважати також і на традиції міграційних переміщень, соціальні зв'язки, що склалися внаслідок міграцій минулих часів.

Зокрема, як свідчать дані щодо перетину кордону громадянами України у напрямку виїзду, міжнародна мобільність українців продовжувала зростати незважаючи на введення візового режиму сусідніми державами європейськими державами, приєднання їх до Шенгенської зони (2007 р.). Водночас, чисельність поїздок до Росії, хоча з нею й зберігався безвізовий режим, скорочувалася як абсолютно, так і відносно, що спостерігалось ще до початку війни. Причому кількість перетинів кордону з Польщею вперше перевищила кількість перетинів кордону з Росією уже в 2013 р., тобто до початку війни. Надалі переорієнтація більшості транскордонних подорожей українців на західний напрямок лише посилювалася (рис. 1).

Разом з тим, візовий режим впливає на умови перетину кордону. Скасування віз, безумовно, покращить умови подорожування, що, за певних обставин, може стати передумовою для міграції.

Зазначимо, що для українців важливим аргументом на користь євроінтеграції є перспектива вільного пересування континентом. Соціологічні опитування свідчать, що основною перевагою від членства в ЄС громадяни вважають можливість вільного пересування людей за кордон (39 %). Сподівання на підвищення рівня життя лише на другому місці (37 %). Значна кількість респондентів розраховує на вільний доступ молоді до навчання в університетах держав-членів ЄС (34 %). Водночас, першим пунктом серед негативних наслідків євроінтеграції українці вказують можливе збільшення еміграції – 33 %. Причому частка тих, хто поділяє таку думку, зростає (в 2007 р. їх було 27 %, а в 2011 р. – 31 %). Найбільше турбує громадськість вплив молоді, кваліфікованих кадрів¹.

¹ Як українці розуміють євроінтеграцію: очікування та настрої суспільства. [Електронний ресурс] - Режим доступу:

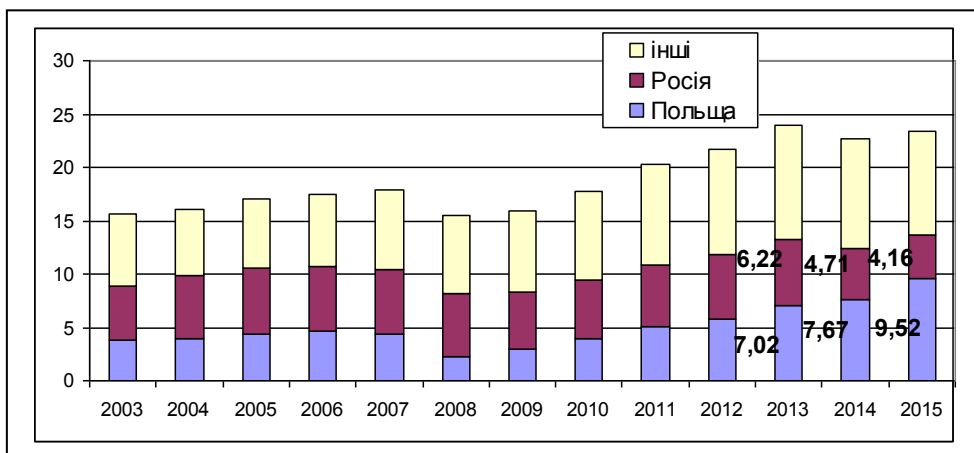

Рис. 1. Кількість перетинів державного кордону громадянами України у напрямі виїзду у 2003-2014 рр., тис. разів

Джерело: Державна прикордонна служба України

Зазначимо також, що можливість масового припливу мігрантів з України, особливо враховуючи нинішню військово-політичну та соціально-економічну ситуацію, непокоїть й європейців, і є чи не основною причиною затягування процесу відміни віз. Деякі праворадикали в Європі навіть пропонували побудувати стіну на кордоні з Україною.

Тому вплив відміни віз на міграції громадян України становить значний інтерес і для українських, і для зарубіжних дослідників, які намагаються його оцінити з використанням різних методів. Так, на думку деяких авторів, розрахований на основі соціологічного вимірювання потенціал еміграції та трудової міграції українців в напрямку країн Шенгенської зони за умови скасування віз становить 1,5 % населення країни, або півмільйона осіб². На основі економетричної моделі збільшення кількості мігрантів упродовж першого року після запровадження вільного руху населення було оцінено у 200-300 тис. осіб³. Отже, науковці погодилися, що йтиметься лише про помірне збільшення міграції.

<http://dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/jak-ukrainci-rozumiyut-evrointegraciyu-ochikuvannja--ta-nastroi-suspilstva.htm> (Дослідження проведено Фондом «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» в період з 14 по 22 листопада 2015 року в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей. Опитано 2009 респондентів).

² Кіпень В., Авксентьев М. Міграційний потенціал України. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2011. – С. 11. (Опитування організоване консорціумом неурядових організацій «Європа без бар'єрів» в 2011 р., опитано 3002 респонденти по всій території України).

³ Прогноз міграції між ЄС, країнами Вишеградської четвірки та Східною Європою: наслідки скасування візового режиму. – Варшава: Центр східних досліджень, 2014.

Опосередковано такий висновок підтверджується й досвідом інших країн, які нещодавно отримали безвізовий режим. Наприклад, чисельність громадян Албанії та Боснії і Герцеговини, які отримали безвізовий режим в 2010 р., а також Молдови, які можуть вільно подорожувати Європою з 2014 р., що проживають в країнах ЄС після відміни віз не лише не збільшилася, а й дещо скоротилася (рис. 2).

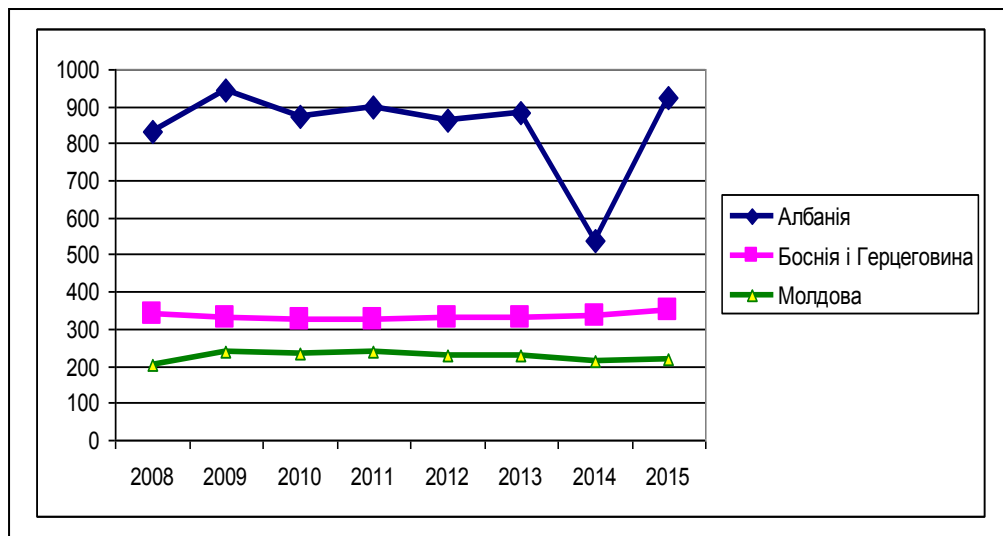

Рис. 2. Чисельність чинних на кінець року дозволів на перебування в ЄС громадян Албанії, Боснії і Герцеговини та Молдови

Джерело: Євростат

На підтримку висновку про незначне збільшення транскордонної мобільності українців у разі відміни віз наведемо кілька міркувань. По-перше, в процесі візової лібералізації і у відповідності до домовленостей з ЄС процедури оформлення віз для українців поступово спрощувалися, кількість шенгенських віз, виданих громадянам України, зростала, а отриманих ними відмов – зменшувалася. Якщо в 2010 р. українці отримали 1,28 млн. шенгенських віз, то в 2013 р. – уже 1,56 млн. Причому 38,6 % цих віз були багаторазовими. У 2014 р. багаторазових віз було оформлено 52,4 %, а в 2015 р. – 56,8%. Вони становили близько 70 % віз, виданих консульствами Польщі, 75 % – Словаччини, 82% – Литви, 94 % – Словенії⁴. Цим частково пояснюється деяке зменшення кількості і звернень за візами, і оформлених шенгенських віз – 1,35 млн. упродовж 2014 р., 1,19 млн. в 2015 р. (рис. 3). Важливо також, що третина шенгенських віз оформлюється українцям безкоштовно.

⁴ European Commission. DGs Migration and Home Affairs [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/visa-policy/docs/overview_of_schengen_visa_statistics_en.pdf.

http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/docs/infographics/schengen-visas/schengen_visas_infographic_en.pdf

Зазначимо, однак, що водночас із зменшення числа шенгенських віз кількість національних віз, оформлених низкою європейських держав, зокрема Польщею, продовжувала зростати. Саме за їх рахунок і в 2014, і в 2015 рр. оформлення віз у консульствах Польщі збільшувалося. Так, у 2015 р. українцям було видано 922 тис. віз, проти 828 тис. у 2014 р., у т. ч. 466085 шенгенських і 466155 національних⁵.

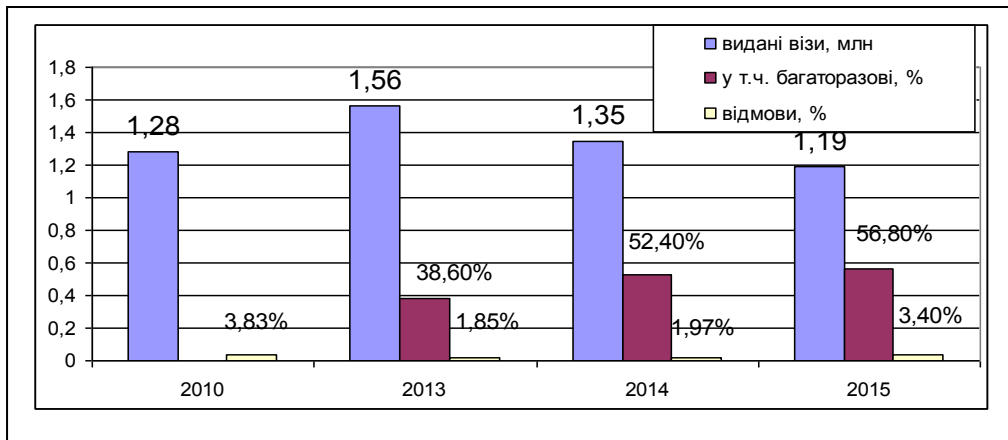

Рис. 3. Чисельність шенгенських віз, оформлених громадянам України

Джерело: Єврокомісія

Друга обставина, що сприяє поїздам українців до європейських держав, – візові привілеї, якими користуються громадяни України, що належать до національних меншин центральноєвропейських націй. Наприклад, «карту поляка», що підтверджує належність до польського народу, з початку її запровадження в 2008 р. і до кінця 2014 р. отримали 57,5 тис. громадян України⁶. Цей документ забезпечує безкоштовне оформлення польської візи, яка дає змогу неодноразово в'їжджати та перебувати протягом року в Польщі, а також подорожувати до інших держав Шенгенської зони на строк до 90 днів. Відсутні візові привілеї мають також власники документів, які підтверджують статус «закордонного угорця», «закордонного словака», «закордонного чеха».

По-третє, доволі багато українців можуть подорожувати до сусідніх країн ЄС взагалі без віз. Це кілька мільйонів мешканців західного прикордоння, які проживають у прикордонній смузі, і мають право заглиблюватися на територію сусідніх держав на відстань до 50 км згідно угод про так званий «малий

⁵ Raport na temat obywateli Ukrainy (w stanu na dzień 06.03.2016 r.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-specjalne/biezaca-sytuacja-dotyczaca-ukrainy/>

⁶ «Карту поляка» отримали майже 60 тисяч громадян України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.unian.ua/society/1041882-kartu-polyaka-otrimali-mayje-60-tisyach-gromadyan-ukrajini.html>

прикордонний рух». Їх укладено з Угорщиною в 2007 р., Польщею та Словаччиною в 2008 р., Румунією – в 2014 р. За даними опитування транскордонних пасажирів, що провели польські статистичні служби, 64,3 % українців, які перетинали польський кордон, проживали у тридцяти кілометровій прикордонній смузі. На відстані 30-50 км від кордону мешкали 10,7 % міжнародних пасажирів, 50-100 км – 15,1 %, і лише 9,9 % – на відстані понад 100 км від кордону⁷.

Таким чином, більшість громадян, які перетинають західний кордон країни, становлять мешканці західноукраїнських областей. Водночас саме тут, як свідчать соціологічні опитування, переважна більшість населення – 80 % – виявляє зацікавленість у вільному пересуванні Європою. Натомість на сході України та на Донбасі переважають ті, хто не вважає скасування візового режиму з ЄС чимось значущим (55–56 %). Якщо у 2016 р. буде запроваджено безвізовий режим, то готовність скористатися ним і поїхати до країн Шенгенської зони декларували лише 18 % жителів Донбасу, тоді як західних областей – 55%⁸. Іншими словами, налаштовані скористатися вигодами безвізового режиму передовсім мешканці Західної України, які й дотепер мали ширші можливості для подорожей до ЄС. Лібералізація візового режиму для багатьох з них кардинально не змінить умов перетину кордону і, таким чином, не призведе до великого збільшення числа подорожуючих.

Щоб з'ясувати, яким чином скасування візового режиму може позначитися на транскордонній мобільності українців, важливо розглянути з якою метою громадяни виїжджають за кордон. Одне з опитувань населення, проведене в попередні роки, засвідчило, що переважно це відвідування родичів, на другому місці туризм, а на третьому – заробітки за кордоном. Тобто, більшість поїздок здійснювалися з приватною, рекреаційно-туристичною метою. Таке їх спрямування актуальне й нині. Опитування громадської думки однозначно свідчать, що жителі будь-якого регіону країни хотіли б поїхати до країн Шенгенської зони передовсім з метою туризму – 51 %⁹. Для населення раніше закритої країни закордонні подорожі є не лише виявом бажання побачити світ, а й фактором престижу.

За даними Державної служби статистики, виїзний туризм з України у докризовий період розвивався надзвичайно швидкими темпами. Якщо на початку

⁷ Border traffic and movement of goods and services at the European Union's external border on the territory of Poland in 2013 / Central Statistical Office, Statistical Office in Rzeszow. – Warszawa-Rzeszow, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rzeszow.stat.gov.pl/en/publications/border-areas/border-traffic-and-movement-of-goods-and-services-at-the-european-unions-external-border-on-the-territory-of-poland-in-2013,2,5.html>.

⁸ Як українці розуміють євроінтеграцію: очікування та настрої суспільства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/jak-ukrainci-rozumiyut-evrointegraciyu-ochikuvannja--ta-nastroi-suspilstva.htm>
<http://dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/jak-ukrainci-rozumiyut-evrointegraciyu-ochikuvannja--ta-nastroi-suspilstva.htm>

⁹ Так само.

2000-х років українці здійснили лише близько 300 тис. туристичних подорожей за кордон на рік, то в 2013 р. – 2,5 млн.

Необхідність оформлення віз не стримувала динаміку чисельності туристичних поїздок. Адже головна їх умова – наявність у населення достатніх для відпочинку за кордоном коштів. За підрахунками фахівців, в 2011 р. на туристичні та рекреаційні подорожі за кордон українці витратили 3,8 млрд. доларів США, в 2012 р. – 4,5 млрд., а в 2013 р. ці витрати сягнули 6 млрд. доларів¹⁰.

Однак нині ситуація змінилася. Кількість українців, які могли дозволити собі зарубіжні туристичні подорожі, в 2014 р. зменшилася на 20 %, а в 2015 р. – вдвічі. Найбільше скоротилася кількість туристичних поїздок до Шенгенської зони, зокрема Італії, Іспанії, Греції. За даними соціологів, 65 % громадян, які ніколи не відвідували країни Європи, не мали можливості подорожувати через відсутність коштів¹¹. Отже, у разі запровадження безвізового режиму більшість громадян, які б бажали відвідати європейські країни з туристичною метою, навряд чи матимуть фінансову спроможність реалізувати таке бажання.

Разом з тим, складна економічна ситуація і зuboжіння населення, що стримують туристичні виїзди за кордон, створюють потужні чинники виштовхування українців у трудову міграцію. Тим більше, що населенням накопичено вже поважний досвід заробітчанства за межами країни.

Під впливом воєнного конфлікту та глибокої економічної кризи еміграційні настрої населення зростають. Зокрема, опитування, проведене компанією GFK-Україна на замовлення Міжнародної організації з міграції навесні 2015 року, показало, що 8 % українців планують найближчим часом знайти роботу за кордоном або вже її знайшли. За даними аналогічного дослідження 2011 р. таких було 6 %¹².

Зростання обсягів трудової міграції з України підтверджується статистикою країн призначення. Так, в 2014 р. в Польщі було зареєстровано 373 тис. заявок від роботодавців на роботу для українців за спрощеною системою на строк до 6 місяців, що на 155 тис. більше, ніж попереднього року. В 2015 р. таких заявок було вже 706 тис. Це засвідчує не лише інтенсифікацію трудової міграції, а й той факт, що, як і раніше, пануючою моделлю міграційної поведінки українців є тимчасові циркулярні подорожі на роботу за кордон.

¹⁰ Бутченко М. Україна вошла в десятку стран по росту трат на выездной туризм[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://korrespondent.net/lifestyle/travel/3301098-korrespondent-ukrayna-voshla-v-desiatku-stran-po-rostu-trat-na-vyeznoi-turyzm>.

¹¹ Як українці розуміють євроінтеграцію: очікування та настрої суспільства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/jak-ukrainci-rozumiyut-evrointegraciyu-ochikuvannja--ta-nastroi-suspilstva.htm><http://dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/jak-ukrainci-rozumiyut-evrointegraciyu-ochikuvannja--ta-nastroi-suspilstva.html>.

¹² Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/pres_kit_gfk_iom2015_ua_fin_3_2.pdf.

Саме завдяки трудовій міграції чисельність українців, які проживають на території ЄС, постійно зростала і сягнула в 2015 р. майже мільйона. Рік від року збільшувалася також і кількість дозволів на перебування, що оформлювалися громадянам України: в 2015 р. таких документів було оформлено майже півмільйона (рис. 4).

Рис. 4. Чисельність дозволів на проживання/перебування в країнах ЄС, чинних на кінець року, та оформлених громадянам України дозволів

Джерело: Євростат

Збільшення обсягів трудової міграції супроводжується певною переорієнтацією її потоків із традиційного східного напрямку, до Росії, на західний. Ця тенденція спостерігалася і раніше. Анексія Криму, військові дії на Сході країни, загальне недружнє ставлення до України з боку сусідньої держави прискорює переорієнтацію міграційних потоків. На користь виїзду у західному напрямку також вищий, ніж в Росії рівень заробітків в країнах ЄС, кращі умови життя та праці. За даними вже згаданого опитування GFK-Україна на замовлення MOM, серед потенційних трудових мігрантів з України частка тих, хто шукає роботу в Росії, знизилася з 18 % у 2011 році до 12 % в 2015 р. Водночас привабливість Польщі зросла з 7 % у 2006 році, коли було здійснено перше аналогічне дослідження, до 30 % на сьогодні¹³.

Разом з тим, для певних категорій громадян, передовсім мешканців прикордонних до Росії територій сходу і півдня країни, відсутність візового, мовного бар'єру, родинні та інші зв'язки в громадянами РФ, географічна близькість та відносно дешеве транспортне сполучення залишаються вагомими підставами для спрямування заробітчанських поїздок до цієї країни. Що ж до населення окупованих територій, то іншого вибору у нього просто немає. Тому, хоча переорієнтація міграційного потоку на Захід і відбувається, вона спостерігається не на всій території України і охоплює не всіх мігрантів. Росія й надалі залишається основною країною призначення трудових мігрантів з України. В найближчому майбутньому ця ситуація

¹³ Так само.

навіть чи зазнає кардинальних змін. За даними нещодавнього дослідження «Міграція як чинник розвитку в Україні», організованого MOM за підтримки уряду Канади, більшість потенційних мігрантів, якщо йдеться про короткотермінові виїзди з метою заробітку, планують виїхати саме до Росії. Для потенційних довготермінових мігрантів (на строк понад рік) Росія є другою за значенням країною призначення після Польщі¹⁴.

Таким чином, значна частина міграційного потоку, як і раніше, спрямуватиметься до Росії. Прогнозована у зв'язку з економічними негараздами інтенсифікація трудової міграції лише частково відчуватиметься західними сусідами України. До того ж, йдеться про робочу силу, яка востребувана на ринках праці європейських країн, зокрема центральноєвропейських, звідки після приєднання до Євросоюзу спостерігався численний відплив працездатного населення.

Якщо прибуття працівників, необхідних для економіки, що виконують непривабливі для місцевого населення роботи, а також студентів є вигідним для країн призначення, то можливий приплив біженців з України їх серйозно непокоїть, особливо враховуючи проблеми, з якими стикнулася Європа у зв'язку з мільйонами шукачів притулку з Близького Сходу. Подібні настрої тим більше зрозумілі, що нещодавня відміна віз для країн Західних Балкан та Молдови дійсно призвела до збільшення клопотань про притулок від їх громадян (рис. 5). Так, у 2015 р. у порівнянні з безвізовими часами албанців, які клопоталися про притулок в ЄС, було майже в 35 разів більше, боснійців – в п'ять разів більше, молдаван – втричі більше. Адже лібералізація візового режиму спростила і здешевіла поїздки до ЄС, а відтак – розширила можливості для звернень за притулком. Подати відповідні клопотання змогли особи, які найвірогідніше отримали б відмови у разі звернення за візами.

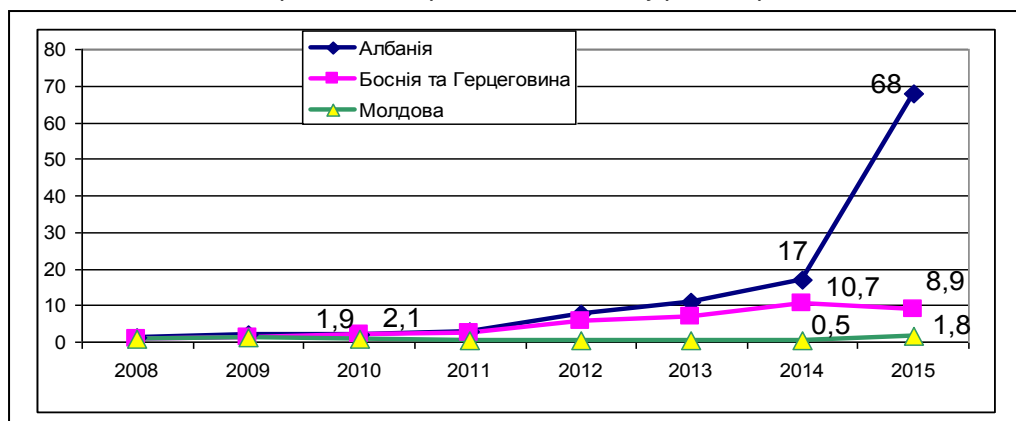

Рис. 5. Чисельність громадян Албанії, Боснії і Герцеговини та Молдови, які шукали притулку в ЄС, тис.

Джерело: Євростат

¹⁴ Міграція як чинник розвитку України: Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток України. – К.: MOM, 2016. – С. 32 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vsetutpl.com/robota-v-polschi-dlya-ukrayintsiv-budivelnikiv>.

Однак факти, які б підтверджували вірогідність масового припливу біженців з України, наразі відсутні, хоча після анексії Криму і початку конфлікту на Донбасі чисельність шукачів притулку з України в Європі дійсно зростає. Якщо 2013 року в 28 країнах ЄС українськими громадянами було подано 835 клопотань про притулок, то в 2015 р. – 20830 (рис. 6). Найбільше в Італії (4680), Німеччині (4570), Іспанії (3340), Франції (1625) та Польщі (1575). Українці, однак, становлять менше 2 % іноземців, які зверталися за притулком на території Євросоюзу. Задоволено в 2015 р. лише 2775 клопотань, або 13 % від поданих. Найбільше позитивних рішень прийнято в Італії (1635) та Франції (420). В Німеччині притулок надано 55 особам, у Польщі – десяти, в Іспанії – жодній.

Експерти відмічають, що на відміну від вихідців з інших країн, шукачі притулку з України перебувають на території ЄС легально, досить тривалий час, часто маючи дозволи на працевлаштування. Тобто, меншою мірою йдеться про прибуття із зони конфлікту на сході України, більшість шукачів притулку – це трудові мігранти, які зважаючи на ситуацію вдома не хочуть повертатися.

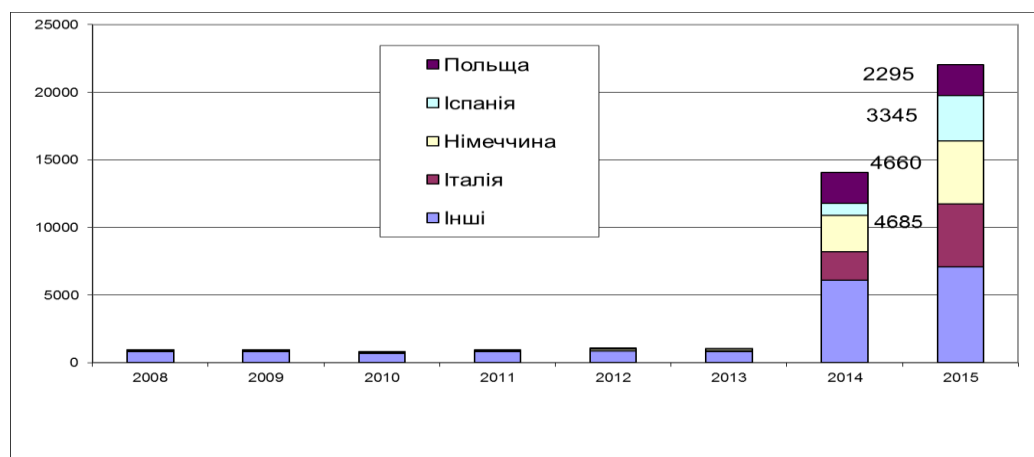

Рис. 6. Чисельність громадян України, які клопоталися про притулок в ЄС, осіб

Джерело: Євростат

Невелика чисельність шукачів притулку з України в Європі передовсім пов'язана з тим, що втікачі із зони конфлікту шукали безпечне місце проживання на території України. Велика група шукачів притулку з України виїхали до Росії. За даними Федеральної міграційної служби Російської Федерації з початку 2014 р. в'їхали до Росії і не залишили її територію понад мільйон українців. На кінець 2015 р. на обліку перебували 273 громадянина України, яким було надано статус біженця, і 311 тис. тих, які користувалися тимчасовим притулком.

Переміщення населення із зони конфлікту до Російської Федерації обумовлені географічною близькістю, родинними зв'язками, мовними і культурними особливостями великої частини мешканців сходу України, поширенням серед частини з них проросійської орієнтації. Запровадження безвізового режиму поїздок громадян України до ЄС навряд чи змінить ситуацію і примусить переорієнтуватися біженців з

російського на європейський напрямок. Проте не виключено, що чисельність шукачів притулку в Європі у разі можливості безвізових поїздок може зрости за рахунок частини внутрішніх переміщених осіб, які наразі не отримують достатньої підтримки від держави і перебувають у доволі складному становищі. Водночас, вірогідніше, що, зважаючи на обмежувальну політику європейських країн щодо біженців, у т. ч. з України, вкрай невисокий рівень надання їм статусу, з-поміж цієї групи населення рекрутуватимуться не стільки шукачі притулку, скільки працівники-мігранти, які намагатимуться вирішити проблеми своїх сімей шляхом працевлаштування за кордоном.

Враховуючи імміграційну політику країн Євросоюзу, спрямовану на жорстку селекцію трудових мігрантів, закономірним є припущення про збільшення нелегального працевлаштування українців в європейських країнах. Порушення українцями правил перебування в країнах призначення зазвичай пов'язано з роботою без оформлення трудових відносин та належних дозволів, перебільшенням строків перебування. Дослідження, проведене Міжнародною організацією з міграції 2015 р., виявило, що без оформлення трудових відносин працювали 41% охоплених опитуванням мігрантів¹⁵. Тобто, економічна криза в країні змушує людей виїжджати на заробітки за кордон нехтуючи своїм правовим становищем, з чим пов'язані ризики надексплуатації та порушення прав, аж до торгівлі людьми, і, звичайно, покарання та депортації.

За даними Євростат, чисельність громадян України, які нелегально перебували на території країн ЄС і були виявлені компетентними органами, дійсно зростає: з 12 тис. в 2013 р. до майже 24 тис. в 2015 р., тобто вдвічі (рис. 7). Попри негативну динаміку, чисельність українців-порушників невелика і цілком невагома у порівнянні з чисельністю законотрухняних громадян, які подорожують до ЄС: у 2014 р. європейські прикордонники зафіксували 10,5 млн. в'їздів українців, а у 2015 р. – 12 млн.

Рис. 7. Чисельність виявлених на території ЄС нелегальних мігрантів з числа громадян Албанії, Боснії і Герцеговини, Молдови та України, тис. осіб

Джерело: Євростат

¹⁵ Дослідження з питань міграції та торгівлі людьми: Україна, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/pres_kit_gfk_iom2015_ua_fin_3_2.pdf.

Якщо ж подивитися на дані по країнах, які отримали безвізовий режим раніше, то кореляція між можливістю вільно подорожувати та чисельністю порушників міграційного законодавства не простежується. Більше того, дані по Албанії свідчать, що безвізовий режим, який країна отримала в 2010 р., призвів до різкого скорочення чисельності виявлених в країнах ЄС албанців-нелегалів (рис. 6).

Підсумовуючи сказане варто ще раз підкреслити, що не візовий режим, а соціально-економічна та воєнно-політична ситуація в Україні є визначальними для міграційної поведінки населення. Транскордонна мобільність українців у західному напрямку стабільно зростає, незважаючи на візові обмеження, водночас, до Росії вона скорочується, хоча безвізовий режим поїздок тут зберігається. У разі скасування віз умови подорожування до Європи покращаться, проте через стрімке падіння доходів населення скористатися з цього з метою туристичних чи рекреаційних подорожей зможе лише обмежена кількість громадян. Натомість в умовах економічної кризи наростає трудова міграція за кордон. Як показує уже майже двадцятирічний досвід українського «заробітчанства» в Європі, його інтенсивність віддзеркалює ситуацію в країні і не пов'язана з питанням віз.

УКРАЇНСЬКА МІГРАЦІЯ ДО ПОЛЬЩІ – ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Мирослава Керик

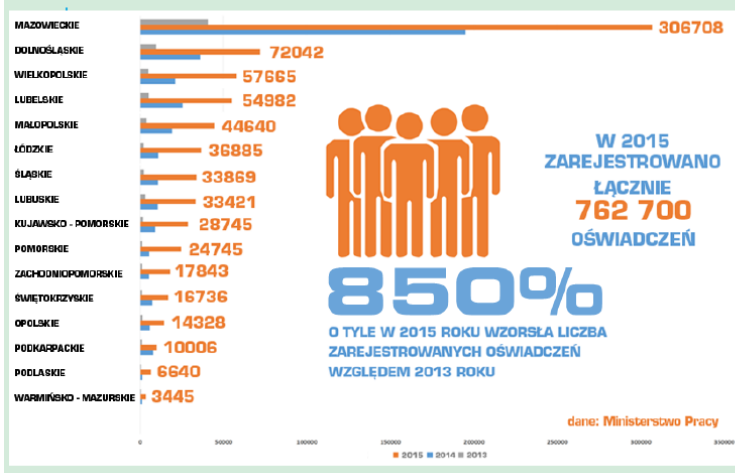
Слайд №1

СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ПРО УКРАЇНЦІВ У ПОЛЬЩІ

- У 2015 р. Польща видала громадянам України 922 240 віз (включно 456 085 віз типу Шенген та 466 155 національних віз), і це на 11% більше порівняно з попереднім роком.
- Станом на 1.07.2016 р. 83 тис. українців мали дозвіл на перебування у Польщі і 66% з приводу праці. На другому місці навчання. Це 1/3 всіх іноземців. Джерело: udsc.gov.pl.
- 47% становлять жінки.
- Вік 18-30 років – тимчасовий статус, 31-45 – постійний.
- Дозволів на працю видано 50 465 – MRPiPS.
- Найбільше мігрантів проживає у Мазовецькому воєводстві.
- У 2015 р. вдвічі збільшились показники у всіх категоріях дозволів порівняно з 2014 р.
- Станом на вересень у Польщі було 172 тис. застрахованих українців (тобто працюючих) і це 64% від усіх іноземців застрахованих у ZUS. У 2015 р. було 101 тис. українців.

Слайд №2

УКРАЇНЦІ НА РИНКУ ПРАЦІ

У 2015 р. громадянам України видали бл. 350 тис. віз на основі декларації про намір працевлаштувати іноземця. Решту декларацій видано українцям у Польщі.

ПРОХАННЯ ПРО СТАТУС БІЖЕНЦЯ

2013 – 46 осіб
2014 – 2318 осіб
2015 – 2305 осіб
2016 – 1229 осіб (стан на 4.12.2016р.)

Позитивне рішення – 5 осіб з України в 2016 р.

ФІНАНСИ, АБО НА КОМУ УКРАЇНА ЗАРОБЛЯЄ

- ❑ Середній місячний заробіток українців, які працюють у Польщі 2,1 тис злотих нетто
- ❑ Середній час праці – 54 години на тиждень (дані NBP 12.12.2016)
- ❑ У 2015 р. українці заробили приблизно 8 млрд злотих, а передали в Україну бл. 5 мільярдів злотих
- ❑ Пересічний мігрант з України був у Польщі в середньому 9 разів, а середня тривалість перебування 5 місяців

Дані з Дослідження „Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce w 2015 r.”

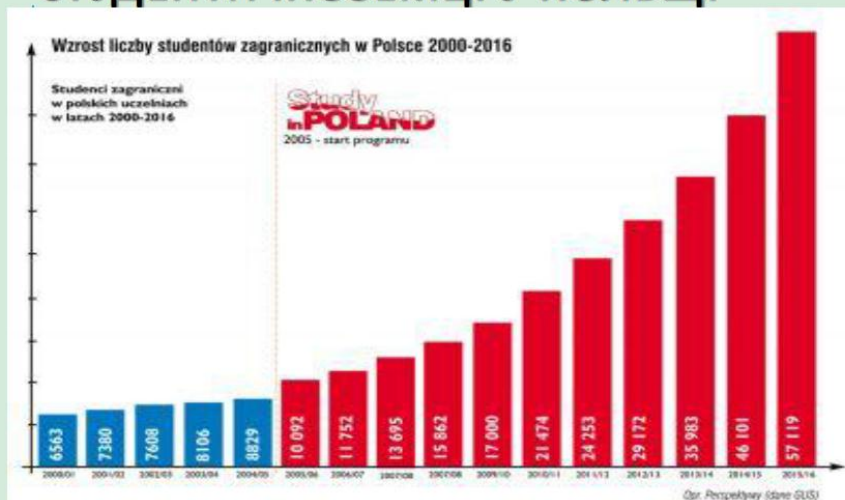

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ У 2014-16

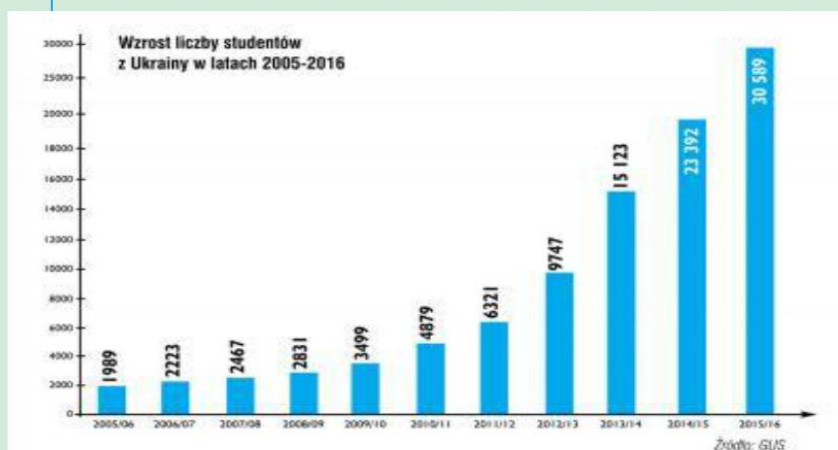
- ❑ Постійно присутня сезонна міграція, а також праця у домашніх господарствах і в будівництві
- ❑ Збільшення кількості молодих мігрантів з України
- ❑ Збільшення пропорції жінок і молодих жінок і порівнянні з попередніми роками
- ❑ Поява нового типу мігрантів – біженців з окупованих територій (статус і без)
- ❑ Збільшення стратифікації серед самих мігрантів
- ❑ Збільшення міграції висококваліфікованих спеціалістів
- ❑ Міграція цілими родинами
- ❑ Збільшення кількості дітей
- ❑ Вихід на польський ринок українських фірм часом з українськими працівниками. Різні галузі, зокрема ІТ.
- ❑ Збільшення кількості українських студентів

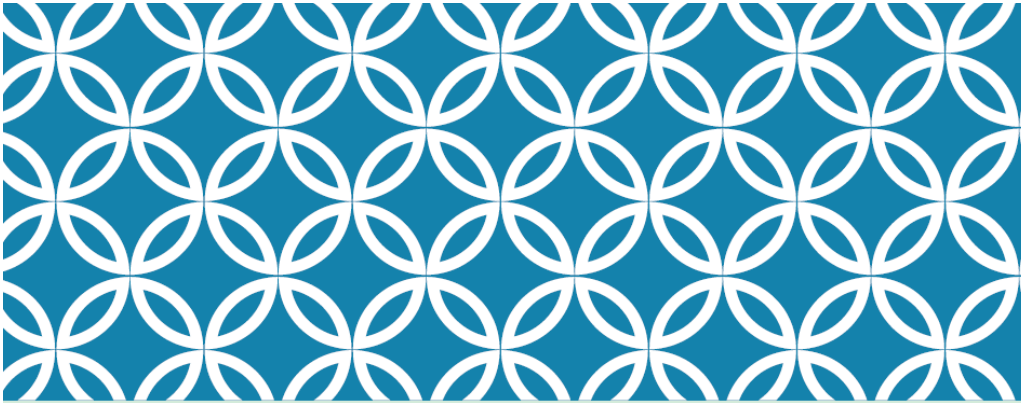

СТУДЕНТИ ІНОЗЕМЦІ У ПОЛЬЩІ

СТУДЕНТИ УКРАЇНЦІ У ПОЛЬЩІ

ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

FUNDACJA
**Nasz
wybór**

СТУДЕНТИ

- ☐ Велика кількість студентів у малих університетах приводить до творення закритих груп, що як наслідок веде до обмеження в інтеграції з польським суспільством
- ☐ Негативне ставлення місцевих студентів до іноземців, в університетах, де останні починають кількісно домінувати
- ☐ Далеко не всі університети готові на прийом такої кількості іноземців
- ☐ Знання польської мови не на відповідному рівні для входження на ринок праці
- ☐ Студенти після закінчення навчання в більшості своїй хочуть залишитись у Польщі
- ☐ Половина з них працює під час навчання (Дослідження NBP)

FUNDACJA
**Nasz
wybór**

ТРУДОВІ МІГРАНТИ

- ☐ Праця «на чорно»
- ☐ Небажання працедавців підписувати договори з працівниками, але теж і працівники часто хочуть більше заробляти, тому працюють «на чорно».
- ☐ Брак страхівок і праця у важких умовах. У випадку нещасних випадків працедавці не покривають кошти лікування.
- ☐ Праця по кільканадцять годин на добу за низькі ставки
- ☐ Нечесні працедавці. Часто не платять зарплатні за останній місяць або звільняють без платні; не підписують контрактів або не дають контрактів працівникам
- ☐ Працедавці самі часто не знають як легально працевлаштувати українців, бо правила доволі важкі і процедура вимагає часу. Не всі хочуть тим займатись.

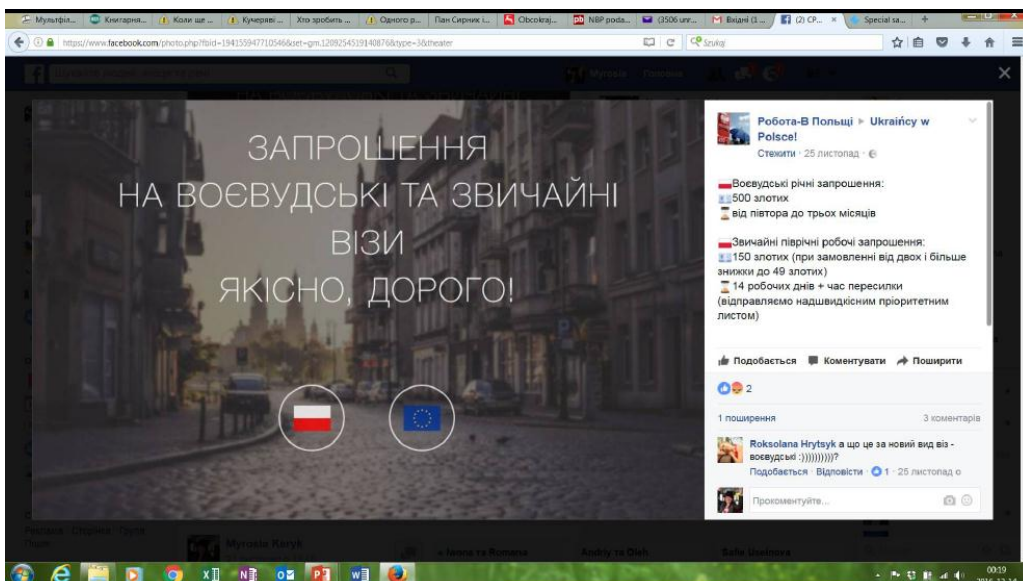
ТРУДОВІ МІГРАНТИ

- ☐ Практика заниження платні, але іноземці погоджуються, бо це і так більше, ніж в Україні, або їм залежить на легалізації перебування
- ☐ Українці мало знають про користь від легалізації праці (медичне страхування, захищеність у справі зловживань з боку працедавця)
- ☐ Цілодобова і цілотижнева доступність працівників іноземців

ПОСЕРЕДНИКИ

- ❑ Українці платять посередникам за працю, хоч брати оплати в людей які шукають праці заборонене законом в ЄС;
- ❑ Платять за підготовку легалізаційних документів (віра, що як заплатиш, тоді отримаєш);
- ❑ Існує галузь посередників праці, легалізації проживання, віз, посередників у справах навчання;
- ❑ Брак знань, що оплата посередникам за працю заборонена законом ЄС і знань як самому/самій шукати працю;
- ❑ Декларації стали джерелом заробітку для багатьох посередників як у Польщі так і в Україні (реєстрація великої кількості декларацій без реальної праці)
- ❑ Понад 30% українців не працюють у тих працедавців, які виставили декларацію (PIP)

60% UKRAIŃCÓW ZROBIONYCH NA SZARO*

TYLE NA CZARNYM RYNKU

KOSZTUJE

WIZA: 250 - 350 zł
OSWIADCZENIE: 250 - 380 zł
PRACA: 200 - 250 zł

TYLE W RZECZYWISTOŚCI*

0 zł

*60% Ukraińców zapłaciło za możliwość pracy w Polsce według badania OTTO i Wyższej Szkoły Handlowej.

*Koszt samego dokumentu w Konsulacie 35 euro

data: własna zabrana

The infographic features a central illustration of five stylized human figures in a row. The two outermost figures are green, while the three in the middle are black. Above them, the text '60% UKRAIŃCÓW ZROBIONYCH NA SZARO*' is displayed. To the right, the phrase 'TYLE NA CZARNYM RYNKU' is written in large, bold, black letters. Below this, the word 'KOSZTUJE' is followed by a list of costs: 'WIZA: 250 - 350 zł', 'OSWIADCZENIE: 250 - 380 zł', and 'PRACA: 200 - 250 zł'. Further down, 'TYLE W RZECZYWISTOŚCI*' is followed by '0 zł' in large green letters. Small footnotes at the bottom provide context for the statistics and costs.

ЗАХИСТ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ

- ❑ Мінімальний захист трудових прав мігрантів з боку державних установ:
 - ❖ Державна інспекція праці є радше контролюючим органом, який перевіряє легальність працевлаштування
 - ❖ Вона може захистити права іноземців, які мають трудовий контракт
 - ❖ Мале зацікавлення правами трудових мігрантів з боку польських профспілок
 - ❖ У 2016 р. появились спроби зорганізувати профспілку українських трудових мігрантів
 - ❖ Допмагають у захисті прав громадські організації, але мають обмежені можливості (фінансові і територіальні)

ВАЖКІ УМОВИ ПЕРЕТИНУ КОРДОНУ

- ❑ Черги по 6-8 годин незалежно від пори року (автомобілі і автобуси);
- ❑ Польські прикордонники і митники дозволяють собі зверхньо ставитись до українців (говорять «на ти»)
- ❑ Мала кількість піших пунктів перетину
- ❑ Бракує поділу на категорії подорожуючих, наприклад окремо для малого прикордонного руху та інших категорій
- ❑ Існує багато свідчень про корупцію на кордоні (продавання черги, ітд)

ПРОЯВИ КСЕНОФОБІЇ

- ❑ Дослідження ІОМ показує, що росте позитивний візерунок українців серед поляків, але із міграційною кризою та дискусіями про Волинь зростає агресія стосовно українців серед ультраправих (Перемисьль)
- ❑ Трапляються випадки нападів, побиття, погроз. Випадки у Перемислі, де місцева влада підтримує ультраправих. 10.12.2016 у Перемислі на марші орлят були антиукраїнські гасла
- ❑ Збільшилась кількість ксенофобських коментарів та закликів до фізичного насильства в інтернеті
- ❑ Серія нищення українських пам'ятників без наслідків для винуватців
- ❑ Сучасна влада не реагує на ці випадки належним чином

ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

- ❑ Збільшення кількості молоді, які виїжджає за кордон на навчання
- ❑ Україна стає інтелектуальним і демографічним ресурсом для інших країн
- ❑ Це може привести до:
 - Зменшення кількості студентів в українських вишах і проблеми з утриманням цих вишів
 - Відплив працездатного населення країни і проблеми із зміною поколінь на ринку праці

ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

- ❑ Потрібно випрацювати механізм заохочення до повернення випускників:
 - Спрощення системи визнання закордонних дипломів (Міністерство освіти)
 - Створення програм підтримки по входженню молоді на ринок праці (програми стажувань, стартапів, інкубаторів підприємництва ітд.)
 - Створити систему заохочення до повернення та реінтеграції іммігрантів.

ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

- ☐ Українська держава повинна включитись у захист прав трудових мігрантів
- ☐ Ратифікувати необхідні документи, які потрібні для захисту їх прав за кордоном
- ☐ Міграція українців все ж носить тимчасовий характер і корелює із економічною ситуацією в Україні (складніша ситуація веде до збільшення міграції)
- ☐ На даний момент трудова міграція до Польщі не зменшиться, а скасування візового режиму полегшить доступ до Польщі, і теж до ринку праці
- ☐ Це приведе теж до збільшення працевлаштування «на чорно»
- ☐ Потрібні заходи по інформуванню українців про загрози такого працевлаштування та превенції зловживань (нечесні посередники та працедавці)

СТУДЕНТИ

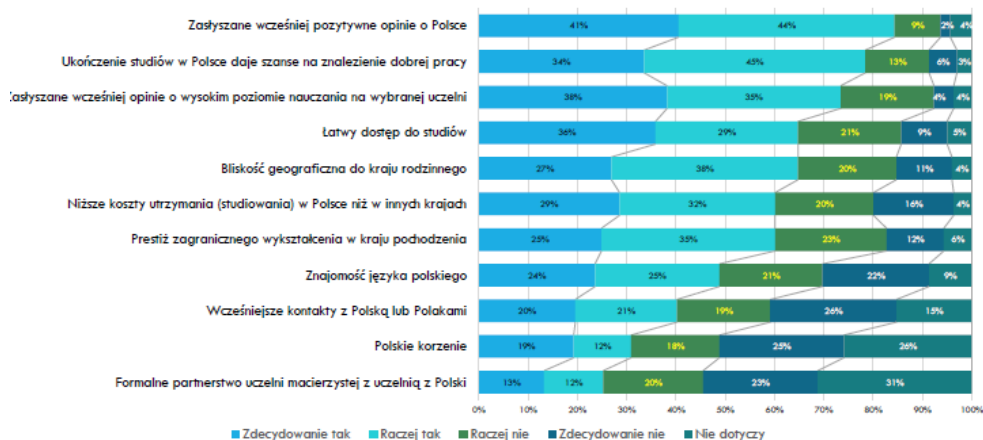
ДОСЛІДЖЕННЯ «ІММІГРАНТИ З ВИСОКИМИ КВАЛІФІКАЦІЯМИ НА ПОЛЬСЬКОМУ РИНКУ ПРАЦІ У ПОЛЬЩІ»

- ☐ Проект здійснили Фонд «Наш вибір» та Фонд «Інститут суспільно-економічних експертиз»
- ☐ Період – 2014-15 р.
- ☐ Основні напрямки дослідження: аналіз державних даних; дослідження іноземців – студентів та випускників; дослідження установ ринку праці; аналіз законодавства; дискримінаційний тест ринку праці.
- ☐ Проект здійснено завдяки фінансуванню Європейського фонду інтеграції громадян третіх країн та з бюджету польської держави.

РАПОРТ ІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖНА ПРОЧИТАТИ ТУТ:

naszwybir.pl у закладці
- БІБЛІОТЕКА

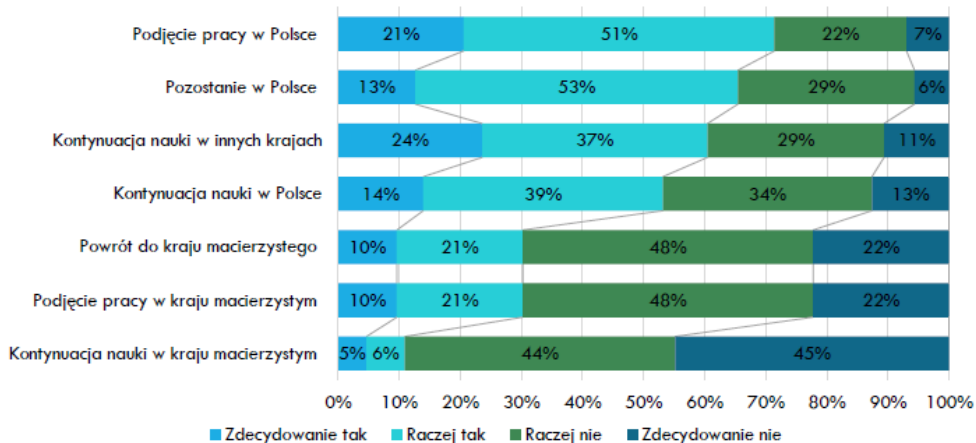
ЧИННИКИ, ЯКІ ВРАХОВУВАЛИ, КОЛИ ПРИЙМАЛИ РІШЕННЯ ПРО НАВЧАННЯ У ПОЛЬЩІ (РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ)

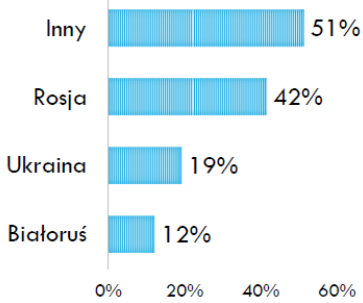
НАВЧАННЯ У ПОЛЬЩІ - МОТИВИ

- ❑ Варто зазначити, що значна кількість студентів, яка взяла участь у дослідженні (38%) зазначила, що вибір Польщі був випадковий. Основний мотив вибору Польщі було бажання навчатись за кордоном.
- ❑ У дослідженні CAWI не появились мотиви пов'язані із війною в Україні, тобто бажання батьків, щоб їх діти уникнули мобілізації, але можна припустити такий мотив.
- ❑ Теж студенти не вказували на високі кошти навчання у своїй країні, формальні і неформальні, але вони появляються у неформальних розмовах.

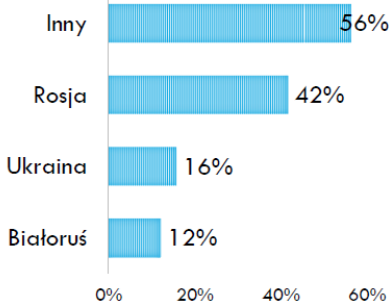
ПЛАНИ СТУДЕНТІВ ІНОЗЕМЦІВ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ НАВЧАННЯ У ПОЛЬЩІ

Планую повернутись на батьківщину

Планую почати працювати на батьківщині

ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ НА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Олексій Позняк

Слайд №1

Періодизація міграційної історії України після здобуття незалежності

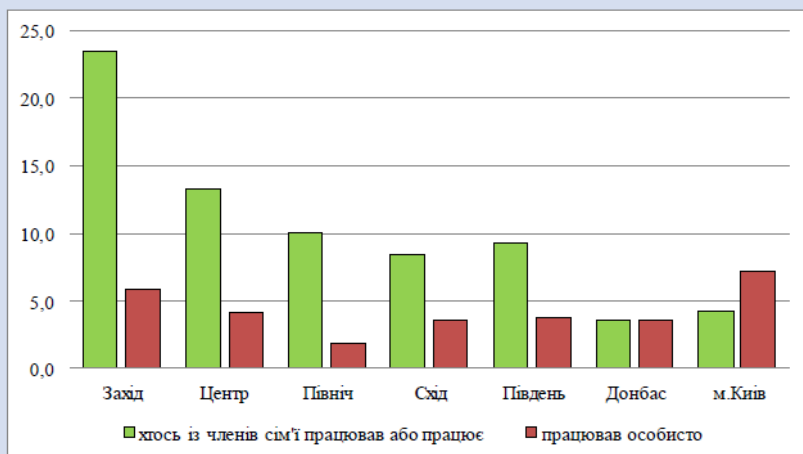
1. Етап інтенсивного обміну населенням між Україною та іншими країнами колишнього СРСР – 1991-1995рр.
2. Етап становлення і розвитку зовнішньої трудової міграції з України при скороченні обсягів міграції, пов'язаної із зміною місця проживання – з середини 1990-х рр. до початку XXI ст.
3. Етап стабілізації зовнішньої трудової міграції – від початку XXI ст. до подій весни 2014 р.
4. Етап зростання масштабів зовнішньої трудової міграції та формування потоків ВПО та вимушеної міграції за кордон – з весни 2014 р.

Слайд №2

Масштаби зовнішньої трудової міграції, млн. осіб

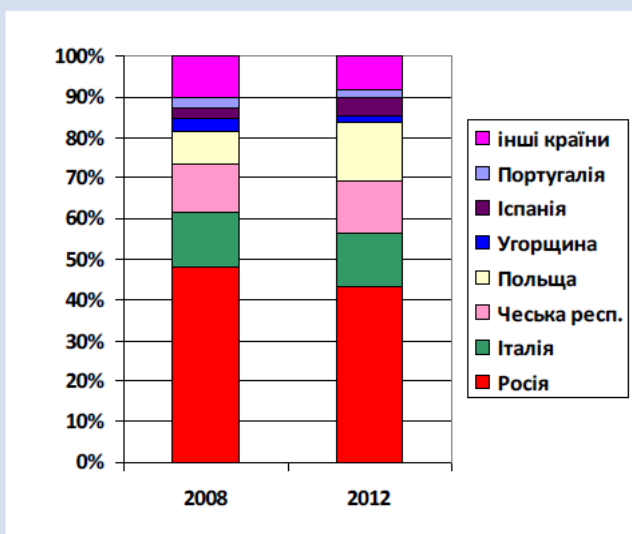
	Дані загальнонаціонального обстеження	Оцінка загальної чисельності
2008	1.5	2.1
2012	1.2	1.9-2.0
2016	–	2.2-2.32

**Питома вага респондентів, які працювали за кордоном,
і респондентів, у складі сімей яких є особи, які
працювали або працюють за кордоном, за регіонами, %**

Джерело: дані опитування «Громадська думка щодо соціально-економічних орієнтацій економічно активного населення України», 2015 р.

**Розподіл трудових мігрантів за країнами призначення
(за останньою поїздкою), 2008 та 2012 рр.**

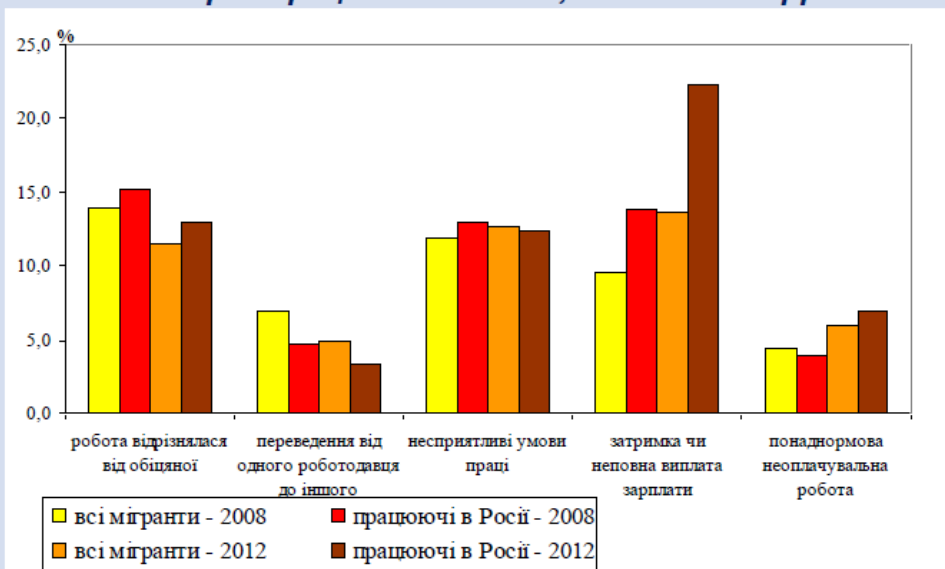

Джерело: дані загальнонаціональних обстежень з питань трудової міграції 2008 та 2012 рр.

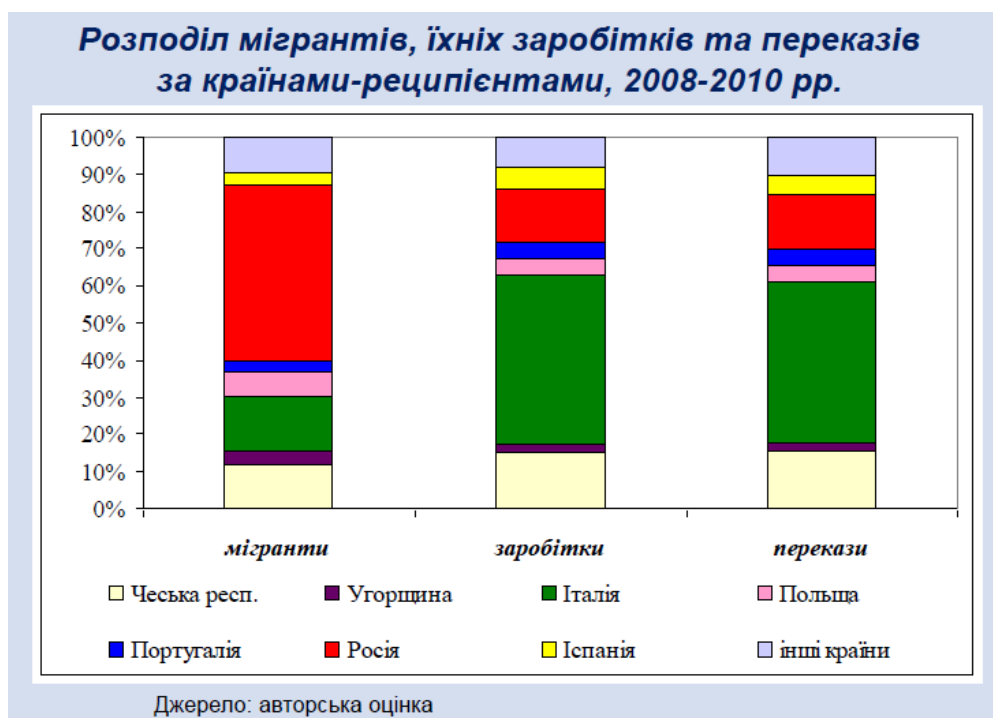
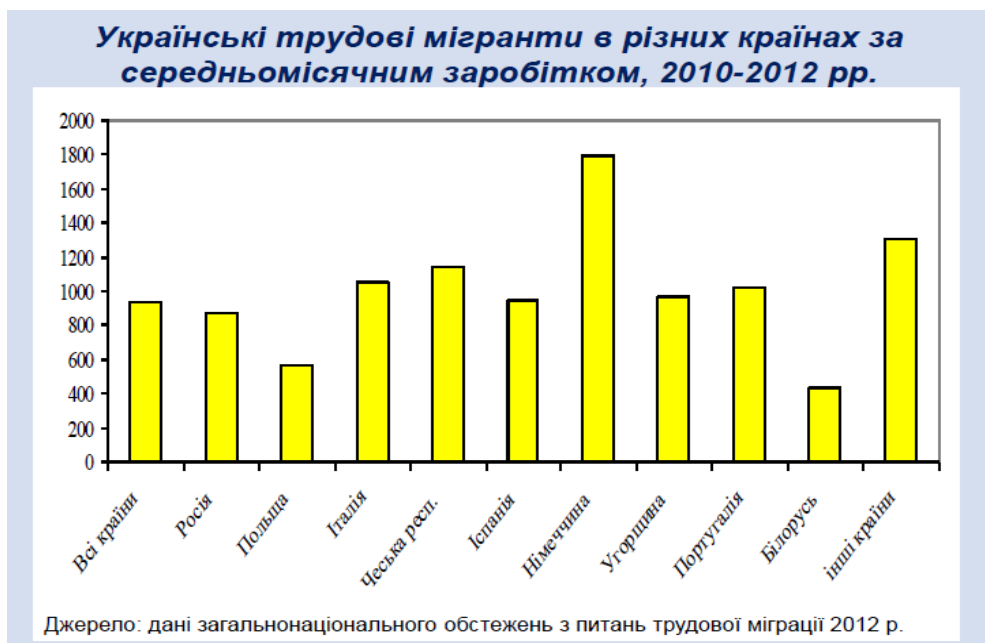
Чинники, які обумовили лідерство Росії за кількістю українських заробітчан у 1990-х рр.

- відсутність мовного бар'єру;
- безвізовий режим;
- наявність у багатьох українських громадян родичів і знайомих в РФ.

Частка осіб, які стикалися з несприятливими ситуаціями, серед усіх українських трудових мігрантів та серед працюючих в Росії, 2008 та 2012 рр.

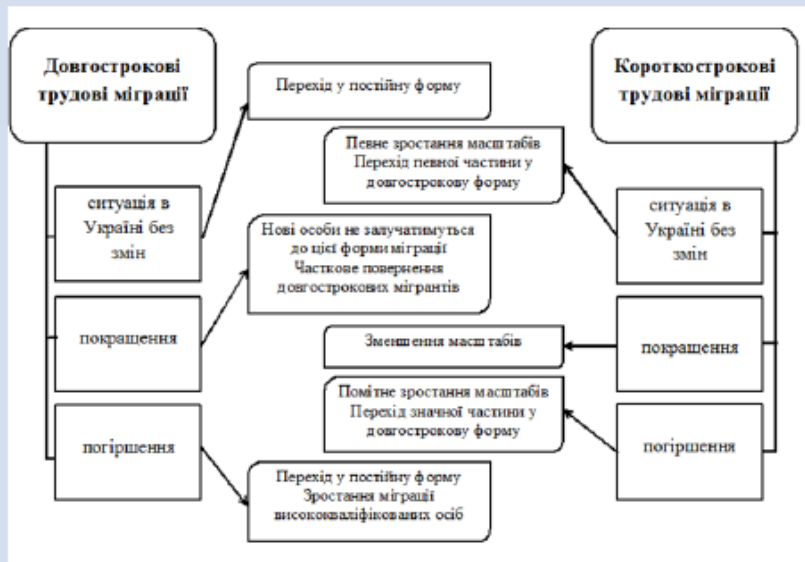
Джерело: дані загальнонаціональних обстежень з питань трудової міграції 2008 та 2012 рр.

Чинники, які сприяють переорієнтації українських трудових мігрантів на країни ЄС

- менший економічний зиск міграції до Росії в порівнянні з міграцією до країн ЄС;
- формування міграційних мереж і громадських організацій українців у країнах Євросоюзу;
- кампанії з легалізації мігрантів, які були здійснені у країнах ЄС;
- погіршення українсько-російських відносин;
- падіння курсу російського рубля по відношенню до євро і валют країн-нових членів ЄС;
- очікуване запровадження безвізового режиму для українців в країнах Шенгенської зони.

Очікувані трансформації трудової міграції у довгостроковій перспективі

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ В УКРАЇНІ: МОЖЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ

Тарас Доронюк

Слайд №1

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ

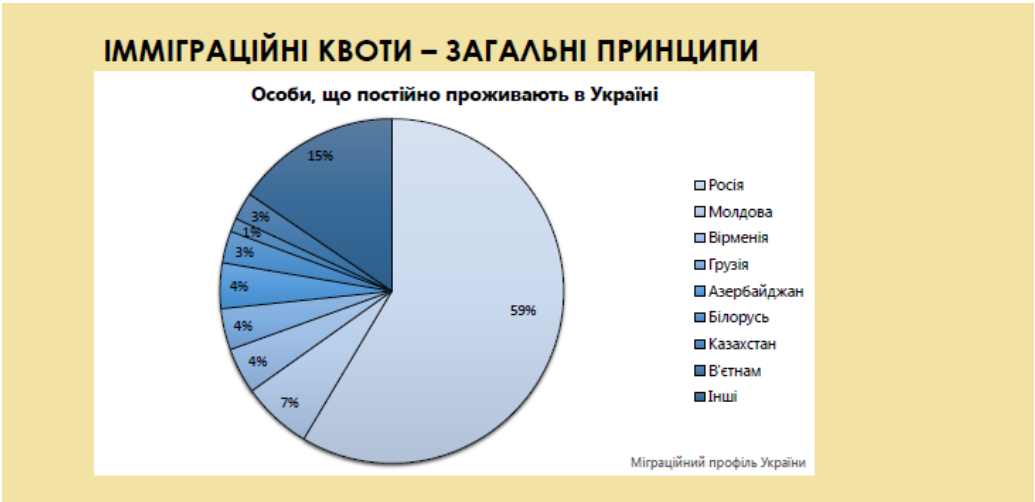
- **імміграція** - це прибуття в Україну чи залишення в Україні у встановленому законом порядку іноземців та осіб без громадянства на **постійне проживання**;
- **квота імміграції** - це гранична кількість іноземців та осіб без громадянства, яким передбачено надати дозвіл на імміграцію протягом календарного року;

Стаття 1. Закон України Про Імміграцію

Слайд №2

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ	
Дозвіл на імміграцію в межах квоти імміграції	Дозвіл на імміграцію поза квотою імміграції
1) ділячі науки та культури, імміграція яких відповідає інтересам України;	1) одному з подружжя, якщо другий з подружжя, з яким він перебуває у шлюбі понад два роки, є громадянином України, дітям і батькам громадян України;
2) висококваліфіковані спеціалісти і робітники, гостра потреба в яких є відчутною для економіки України;	2) особам, які є опікунами чи піклувальниками громадян України або перебувають під опікою чи піклуванням громадян України;
3) особи, які здійснили іноземну інвестицію в економіку України іноземною конвертованою валютою на суму не менше 100 (ста) тисяч доларів США, зареєстровану у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;	3) особам, які мають право на набуття громадянства України за територіальним походженням;
4) особи, які є повнорідними братом чи сестрою, дідом чи бабою, онуком чи онукою громадян України;	4) особам, імміграція яких становить державний інтерес для України;
5) особи, які раніше перебували в громадянстві України;	5) закордонним українцям, подружжям закордонних українців, їх дітям у разі їхнього спільного в'їзду та перебування на території України.
6) батьки, чоловік (дружина) імігранта та його неповнолітні діти;	
7) особи, які безперервно проживали на території України протягом трьох років з дня встановлення їм статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми;	
8) особи, які прослужили у Збройних Силах України три і більше років.	

Слайд №5

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

- Питання імміграційних квот визначається Законом України Про Імміграцію;
- Порядок формування квоти імміграції визначається відповідною постановою КМУ #1983

Слайд №6

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Слайд №7

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

- Відсутній чіткий механізм формування імміграційних квот;
- Затримки в процесі визначення квот на наступний рік;
- Максимальний термін розгляду дозволу на імміграцію 1 рік;
- Відсутність деталізованих даних щодо імміграції осіб (інформації про кількість заяв; позитивних/негативних рішень).

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

“висококваліфіковані спеціалісти і робітники, гостра потреба в яких є відчутною для економіки України”

Ця квота не визначалася жодного разу від 2006 року (за винятком потреби в одному такому іммігранту в АР Крим в 2014 році).

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

“особи, які здійснили іноземну інвестицію в економіку України іноземною конвертованою валютою на суму не менше 100 (ста) тисяч доларів США, зареєстровану у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України”

З 2008 року ця квота встановлюється як необмежена (за винятком 2012 та 2013 років коли деякі області встановили граничні показники для даної категорії на рівні 10 та 76 осіб).

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – МОЖЛИВОСТІ

- Можливість постійного проживання в Україні – відсутність потреби у багаторазовому подовженні дозволу на проживання;
- Можливий механізм для убезпечення від провалів на ринку праці;
- Створення сприятливого середовища для іноземних компаній для роботи в Україні;
- Подолання дискримінації.

Слайд №11

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – НОВІ ПРИНЦИПИ

- Якими повинні бути нові принципи політики імміграції/встановлення квот?
- Прозорість визначення квот імміграції;
- Ефективність імміграційних процесів на всіх етапах;
- Відповідність концептуальним засадам міграційної політики;
- Один з елементів подальшого міграційного/безвізового діалогу з ЄС.

Слайд №12

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – ЗМІНИ

- Визначення нового підходу до встановлення квот на імміграції;
- Запровадження механізму перегляду квоти на імміграцію протягом року;
- Можлива зміна/скасування деяких квотних категорій;
- Зменшення бюрократичних перепон та часу розгляду дозволу на імміграцію.

Слайд №13

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – МЕХАНІЗМИ ЗМІН

Через внесення змін до Законів України та інших нормативних актів:

- Про імміграцію;
- Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства та ін.
- Лібералізація міграційного законодавства та міграційної сфери;
- Змінам щодо працевлаштування іноземців;
- Загальним принципам нової міграційної політики України.

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – РЕАЛІЇ РЕФОРМУВАННЯ

СЦЕНАРІЙ 1

- Зміни не відбуваються;
- Питання не є економічно/політично важливим з чого слідує відсутність зацікавлення в змін в підходах;
- Певний консенсус щодо відсутності проблем в процесі імміграційних квот та імміграції загалом.

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – РЕАЛІЇ РЕФОРМУВАННЯ

СЦЕНАРІЙ 2

- Частковий перегляд категорій та підходів;
- Може бути здійснений через політичну необхідність зміни/введення нових категорій. **Приклад: поява категорії: “особи, які прослужили в Збройних силах України три і більше років”;**
- Найбільш реалістичний варіант перегляд категорій пов’язаних з полегшенням економічної діяльності для іноземців/лібералізація інвестицій в Україну.

ІМІГРАЦІЙНІ КВОТИ – РЕАЛІЇ РЕФОРМУВАННЯ

СЦЕНАРІЙ 3

- Повний перегляд підходів;
- Вплив зовнішніх факторів на процес змін щодо імміграційних квот;
- Подальший міграційний діалог з ЄС/розробка спільної міграційної політики ЄС та країн Східного партнерства.

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПРАЦІ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ВІЗОВОГО РЕЖИМУ З ЄС: МІГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Уляна Садова, Ігор Бараняк

Слайд №1

SWOT-аналіз умов розвитку РРП при лібералізації візового режиму з ЄС	
	Позитивний вплив
внутрішні	Strengths (сильні сторони) 1. ріст попиту на туристичному ринку (для споживача послуг): - зниження фінансових витрат на оформлення пакету документів (скасування візового збору в розмірі від 35 до 60 євро і послуг візового центру – 18,5 євро) зниження цін на авіаквитки.
	Weaknesses (слабкі сторони) 1. <u>втрата основного джерела доходу туристичними та аутсорсинговими агентствами (візовими центрами).</u> збільшення кількості осіб, які шукають притулку за кордоном
зовнішні	Opportunities (можливості) - сприятиме росту мобільності та контактів за усіма напрямками: <u>туризм, родинні зв'язки, бізнес, наукове співробітництво, міжкультурний діалог.</u> - це розвиток <u>ділових контактів</u> , необхідних для ефективного функціонування поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС. - це зміцнення рівня <u>довіри між прикордонними службами України та держав-членів ЄС, обмін оперативною інформацією, спільний аналіз ризиків.</u>
	Threats (загрози) - загроза <u>стрибка рівня еміграції</u> населення закордон. (хоча не дає автоматичного дозволу на роботу чи навчання в країнах ЄС). 2. зростання обсягів <u>нелегальної міграції</u> (подовження терміну перебування осіб за кордоном до 90 днів двічі на рік швидше дає шанс знайти працю сезонним працівникам). 3. <u>консульства</u> іноземних держав <u>втраатять помітне джерело доходу</u> . 4. зростання числа <u>осіб-громадян України, які шукають притулку</u> за кордоном. для соціальної ситуації в ЄС навіть невелике збільшення потоку українських мігрантів може мати негативні наслідки <u>для соціальної інфраструктури</u>

Слайд №2

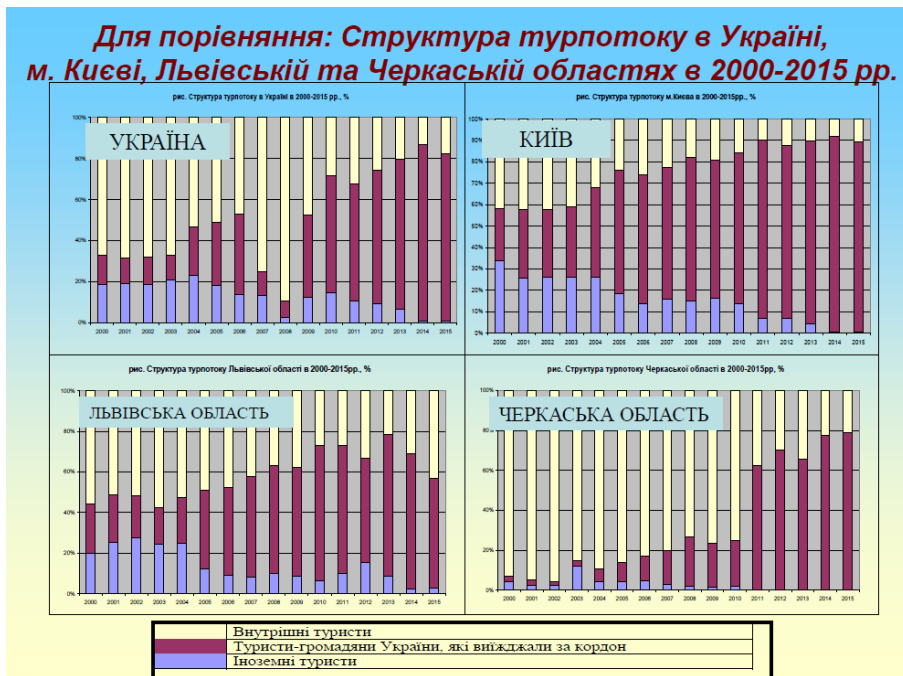

З досвіду лібералізації візового режиму Україна – Ізраїль. Тип віз В2 - гостьова, туристична, лікування або по бізнесу. (Договір про безвізовий режим з 9.02.2011р.).

Для туристів	Для тих, хто вирушає в гості	Для тих, хто їде лікуватися	Для тих, хто їде у відрядження
Авіаквиток з датами в'їзду та виїзду, підтвердження про бронювання готелю: ваучер з турфірми, факс або роздруковка електронного листа з готелю (якщо ви бронювали номер самі).	Ті ж документи, але замість бронювання готелю – запрошення (оригінал, факс або e-mail) і ксерокопію (можна надіслати факсом) посвідчення особи громадянина Ізраїлю (геудат зеут), який вас запрошує.	На додаток до документів для туристів – лист з ізраїльського медичного закладу, довідка від українських лікарів.	Якщо не збираєтесь в Ізраїль працювати, а відправляєтесь, наприклад, на переговори з партнерами по бізнесу , ваша поїздка вважається бізнес-туризмом. Віза не потрібна! У короткострокових відрядженнях радимо мати при собі бронювання готелю і запрошення від ваших ізраїльських колег або ділових партнерів.
У бесіді з прикордонниками також можуть виявитися корисними документи, що підтверджують платоспроможність . (кредитна карта, виписка з банківського рахунку, довідка з місця роботи із зазначенням зарплати, дорожні чеки або готівка)			

Для порівняння: Структура турпотоку в Україні, м. Києві, Львівській та Черкаській областях в 2000-2015 рр.

Міграційні ризики безвізового розвитку РРП України

- розвиток економіки країн ЄС, ріст потреби у недорогій робочій силі (наприклад, виїзд самих поляків за кордон);
- ріст кількості осіб пенсійного віку в країнах ЄС (потребують догляду – а це дотації на їх обслуговування). ;
- державна міграційна політика країн ЄС:

Рис. Мінімальна заробітна плата в країнах ЄС (січень 2015р., євро)

Трудова міграція й проблеми людського розвитку в Україні

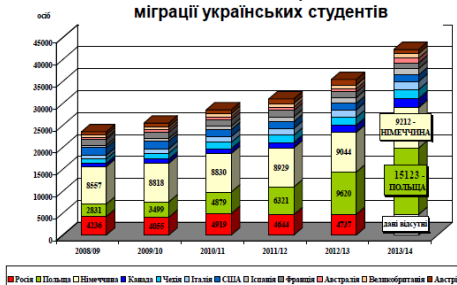
Статистичні індикатори трудової міграції Україна – ЄС.

Фokus: Польща

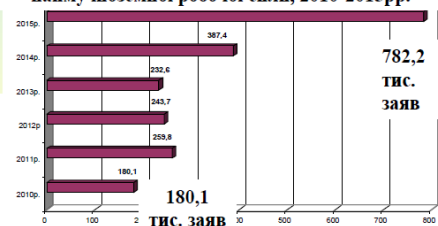
- Сюди спрямований найбільший потік довготермінової трудової міграції – 22% (MOM, 2016 рік).
- Тільки в 2014 р. тут працювало близько 400 тис. українських трудових мігрантів (МПСР РП)
- За різними оцінками на даний час тут перебуває 800 тис. українських трудових мігрантів

Трудова міграція в цілому – від 3 до 5 млн.осіб

Статистичні індикатори освітньої міграції українських студентів

Кількість заяв польських роботодавців щодо найму іноземної робочої сили, 2010-2015рр.

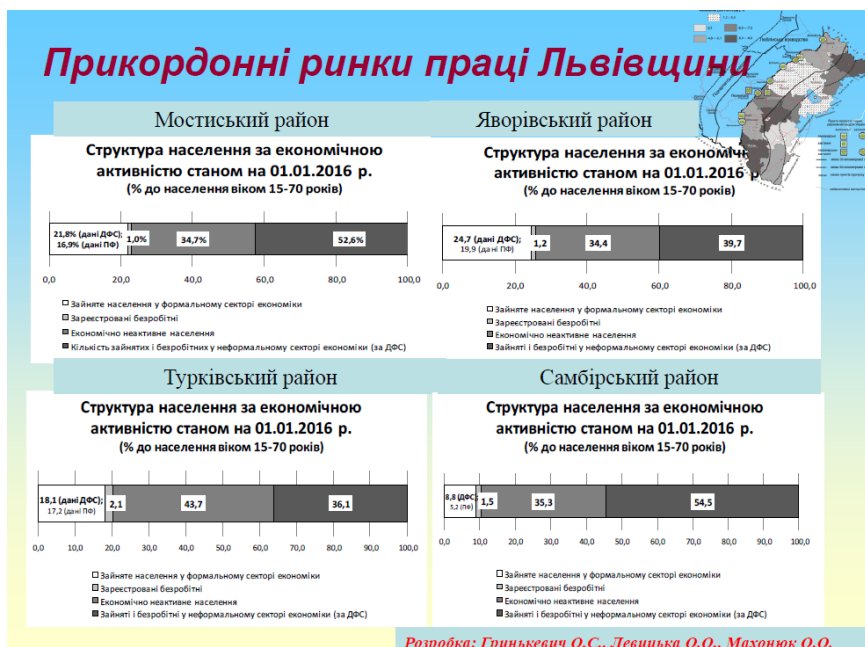
Рівень оплати праці українських трудових мігрантів

Оксана Абраменко, Львівська консалтингова група,
27.10.2015р. (<http://hrsovet.rabota.ua/trudova-migratsiya/>)

	4 000 – 8 000 грн.	Зварник	16 000 – 25 000 грн.	
	2500-5000 грн	Оператор /Швея	10 000- 20 000 грн.	
	3500 – 5 000 грн.	Електромонтер	25 000 – 32 000 грн.	
	4 000 – 6 000 грн.	Спеціаліст по м'ясу	10 000 – 15 000 грн.	
	3500 > грн.	Працівник сільського господарства	9000 > грн.	
	6 000 – 12 000 грн.	Інженер-електронік	60 000 – 90 000 грн.	
	6 000 – 10 000 грн.	Менеджер по закупівлі	20 000 – 32 000 грн.	
	4 000 – 8 000 грн.	Адміністратор турфірми	28 000 – 34 000 грн.	

	Зміна структури ЕАН за віковою структурою	Зміна структури ЕАН за рівнем освіти	Зміна структури ЕАН за місцем проживання	Зміна структури за розподілом зайнятк за ВЕД
Україна	досить незначні відмінності	незначні відмінності	структури однакові	досить незначні відмінності
Західний СЕР				
Волинська	досить незначні відмінності	істотні відмінності	досить незначні відмінності	досить незначні відмінності
Закарпатська	досить незначні відмінності	незначні відмінності	структури однакові	досить незначні відмінності
Івано-Франківська	досить незначні відмінності	структури однакові	структури однакові	досить незначні відмінності
Львівська	досить незначні відмінності	досить незначні відмінності	досить незначні відмінності	досить незначні відмінності
Рівненська	незначні відмінності	незначні відмінності	досить незначні відмінності	досить незначні відмінності
Тернопільська	досить незначні відмінності	істотні відмінності	структури однакові	досить незначні відмінності
Хмельницька	незначні відмінності	незначні відмінності	досить незначні відмінності	структури однакові
Чернівецька	структури однакові	незначні відмінності	незначні відмінності	структури однакові
Центральний СЕР				
Вінницька	досить незначні відмінності	істотні відмінності	досить незначні відмінності	досить незначні відмінності
Житомирська	структури однакові	незначні відмінності	досить незначні відмінності	досить незначні відмінності
Київська	незначні відмінності	незначні відмінності	досить незначні відмінності	досить незначні відмінності
м. Київ	досить незначні відмінності	досить незначні відмінності	структури однакові	незначні відмінності
Черкаська	досить незначні відмінності	незначні відмінності	досить незначні відмінності	структури однакові
Чернігівська	досить незначні відмінності	незначні відмінності	досить незначні відмінності	досить незначні відмінності
Північно-Східний СЕР				
Полтавська	досить незначні відмінності	незначні відмінності	структури однакові	структури однакові
Сумська	досить незначні відмінності	структури однакові	досить незначні відмінності	незначні відмінності
Харківська	досить незначні відмінності	досить незначні відмінності	структури однакові	досить незначні відмінності
Центрально-Східний СЕР				
Дніпропетровська	досить незначні відмінності	досить незначні відмінності	структури однакові	досить незначні відмінності
Запорізька	досить незначні відмінності	незначні відмінності	структури однакові	досить незначні відмінності
Кіровоградська	досить незначні відмінності	незначні відмінності	структури однакові	структури однакові
Південний СЕР				
Миколаївська	досить незначні відмінності	незначні відмінності	структури однакові	досить незначні відмінності
Одеська	досить незначні відмінності	незначні відмінності	структури однакові	досить незначні відмінності
Херсонська	незначні відмінності	досить незначні відмінності	структури однакові	структури однакові
Східний СЕР				
Донецька	досить незначні відмінності	досить незначні відмінності	структури однакові	незначні відмінності
Луганська	досить незначні відмінності	незначні відмінності	структури однакові	незначні відмінності

Розробка: Гринькевич О.С., Ковальчук Л.В., Махонюк О.О.

До перспектив розвитку прикордонних РРП

За результатами спеціальних обстежень трансформаційних змін локальних ринків праці Львівщини у 2006р.-2011р.-2015р. Вид обстеження – панельне несутільне анкетне опитування керівників ринкоутворюючих підприємств Львівщини. Вибірка – підприємства, які забезпечують 70% зайнятості на працюючих підприємствах території

Перспективні види економічної діяльності (для українсько-польського прикордоння): виробництво сільськогосподарської техніки (збір і проектування), переробка сільськогосподарської продукції, виробництво будівельних матеріалів (технологічні лінії), розвиток фармацевтичної галузі (технології), виробництво комплектуючих для машинобудування (аналоги), залучення енергокомплектуючих технологій (котли на твердому паливі, сонячні батареї тощо).

Розрахунок обсягу фінансового ресурсу, необхідного створення робочих місць у прикордонних районах Львівщини

(для задоволення потреб безробітних, які звернулися по допомогу в державну службу зайнятості й отримали статус безробітного).

- За схемою досягнення допустимого рівня безробіття
- Створення найпростіших елементарних РМ на 2016 рік (вартістю до 2 тис. \$ США) необхідно інвестиції у сумі від 1.124 млн \$ США до 4.498 млн \$ США (допустимий рівень безробіття).
- Створення РМ під реалізацію стратегії технологічного розвитку території - обсяг інвестицій має сягнути від 39,4 млн. дол. США (вартість робочого місця близько 40 тис. \$ США) до – 157,4 млн. \$ США (природний рівень безробіття).

Пропозиція – брати приклад з кращих взірців міграційної політики країн ЄС.

Адже ...активна міграційна політика Польщі –
“...повинна бути частиною політики зростання, і тому
ця політика спрямована на стимулювання та
оптимізацію економічного зростання у довгостроковій
перспективі...(Анджей Дуда)”

*з одного боку підпорядкована правилам ЄС,
з іншого боку – враховує специфіку власного інтересу*

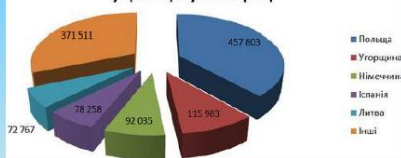
- **Економічні цілі**
- пошук талантів в умовах глобальної конкуренції (внутрішній ринок праці залежить від висококваліфікованих працівників);
- заповнення дефіциту робочої сили у в тих секторах, які є менш привабливими для місцевих працівників;
- обмеження надмірного зростання рівня заробітної плати у тих секторах економіки, які особливо чутливі до вартості робочої сили;
- подальша диверсифікація структури економіки шляхом підтримки зайнятості мігрантів у тих секторах економіки, які реагують на ризики міграції населення;
- збільшення внутрішнього попиту в окремих секторах економіки внаслідок присутності мігрантів (ринок житла, харчова промисловість, ринок послуг кадрових агентств з працевлаштування);
- сприяння інноваційній активності економіки - розуміється не тільки як інновації у секторі передових технологій, але й інноваційної діяльності в таких галузях, як торгівля, побутові та соціальні послуги і послуги громадського харчування.

Пропозиції

- Узгодити положення Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року, Концепції адміністративної реформи, Концепції реформування адміністративно-територіального устрою з положеннями державної міграційної політики в Україні
- Забезпечити уніфікацію термінології, пов'язаної з формуванням та розвитком міграції та транскордонної співпраці.
- Виробити єдині підходи до аналізу міграції,
- Розробити систему показників моніторингу міграції. Налагодити постійний двосторонній українсько-польський моніторинг міграційних процесів.
- Активізувати потенціал роботи регіональних статистичних служб в частині обліку та статистики міграції, закласти єдиний методологічний, організаційний, термінологічний, фінансовий, технічний, інформаційний підхід до створення баз даних територіального рівня.
- Удосконалити процедури регулювання «малого прикордонного» руху, зокрема шляхом розширення території, на яку поширюється відповідний режим.
- З метою розширення практики легального працевлаштування громадян України в Польщі активізувати співпрацю служб зайнятості, профспілок, об'єднать роботодавців, кадрових агентств двох країн, передовсім у прикордонних регіонах.
- Забезпечити виконання українсько-польської угоди про соціальне страхування, забезпечити охоплення нею працівників, які працевлаштовуються в Польщі на короткі терміни.

Проблема з оформленням візи має системний характер і сама собою не зникне

Кількість виданих шенгенських віз для українців у 2015 році

Країни Шенген-зони

- Від подачі документів на отримання візи потерпають мешканці малих міст та сіл:
- Пересічний українець має приїхати (в робочий день!) до міста, де є відділення потрібного банку, сплатити збір, повернутися у рідне місто, дочекатися місця в черзі, після чого знову їхати задля безпосередньої подачі документів. Крім цього, сплачувати збір можливо лише в банку в регіоні своєї офіційної реєстрації, роботи або навчання.
- послуги нелегального бізнесу з торгівлі "датами" навколо візових центрів (вирішити проблему – за 100 доларів)
- не могли зареєструватися в електронній черзі на подання документів у візових центрах, зокрема після сплати сервісного збору.
- окремою є історія з роботою сайту візового центру – сервіс призначення дат працював вкрай повільно, а запити часто-густо завершувалися повідомленнями про недоступність навіть не дат, а самого сервісу.
- сплата сервісного збору виключно у відділеннях Ідея Банк та Кредобанку (бар'єри для аплікантів з половини областей України, де ці банки представлені тільки в обласних центрах). Сплатити консульський збір заявник може лише особисто (можуть лише подружжя, які можуть оплачувати збір один за одного за наявності свідоцтва про шлюб.).

До реалізації Плану дій із лібералізації візового режиму з ЄС

Групи критеріїв виконання Плану дій із лібералізації візового режиму з ЄС (22 листопада 2010 р. Саміт Україна-ЄС - усього 144 пункти)*			
<u>безпека документів</u> (зокрема – <u>запровадження</u> <u>біометричного</u> <u>паспорту</u>)	<u>права людини</u>	<u>недискримінація</u>	<u>управління міграцією</u> (боротьба з нелегальною міграцією та надання притулку) - зокрема заходи із протидії нелегальній міграції та реадмісія (повернення своїх громадян)

* План дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України від 22 листопада 2010 року.
[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=244813273&cat_id=223280190&time=1324569897648

ДЕРЖАВНІ ІНТЕРЕСИ У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ (МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА: СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ)

Міжнародна науково-практична конференція «Міграція між Україною та ЄС: виклики безвізового режиму» (15 грудня 2016 р., Львів)

Дякую за увагу!

sadlu2004@gmail.com

Ihorbaranyak@gmail.com

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ У КОНТЕКСТІ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

Анастасія Винниченко

Слайд №1

«Я – мігрант; я – результат
моїх подорожей та мого
досвіду».

«Людський інстинкт
спонукає до засудження
всього, що нам незнайоме.
Нестача взаємодії
призводить до припущень,
які не є правдивими».

Повна версія інтерв'ю:
<https://iamamigrant.org/stories/united-states/vadim>

Вадим Несельвський
Професійна діяльність: піаніст
Країна проживання: США
Країна походження: Україна

Слайд №2

МІГРАЦІЯ В ПОРЯДКУ ДЕННОМУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДО 2030 Фокус: трудова міграція і людський розвиток

Цілі і рамки

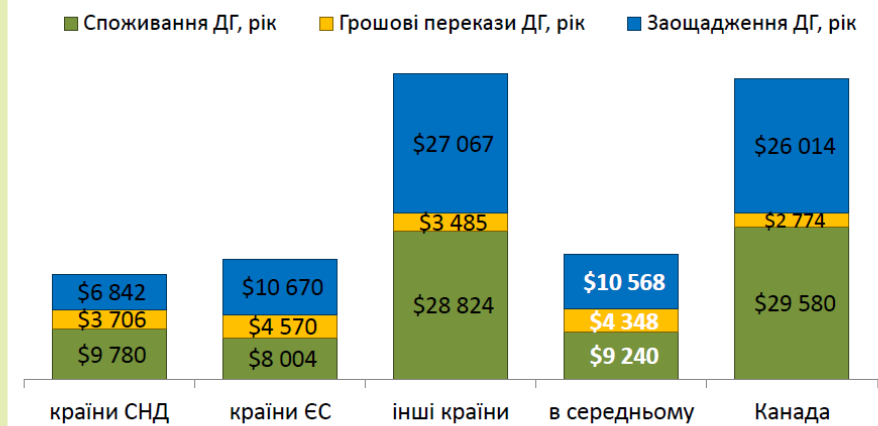
МІЖНАРОДНА
ОРГАНІЗАЦІЯ
З МІГРАЦІЇ

У 2014-2015 рр. в рамках проекту **«Дослідження та діалог щодо політики у сфері міграції та грошових переказів в Україні»**

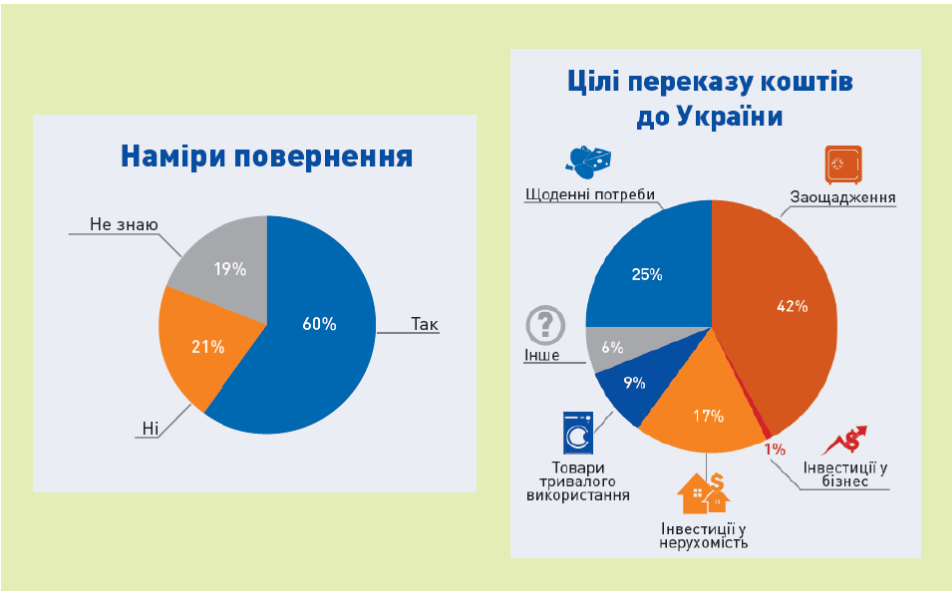
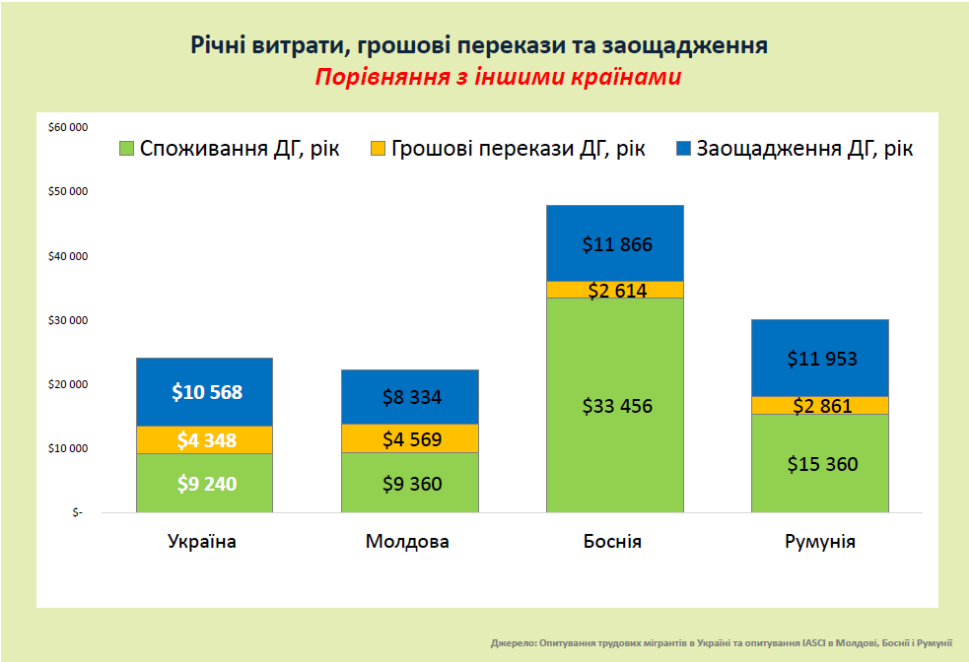
МОМ зібрала дані про грошові перекази та заощадження українських трудових мігрантів.

Річні витрати, грошові перекази та заощадження Українські трудові мігранти

Рівень доходів та грошових переказів не співвідносяться

Джерело: Опитування трудових мігрантів, МОМ 2016

21% трудових мігрантів мають намір інвестувати

Інтерес до різних продуктів та послуг

Дуже високий попит на широкий спектр послуг протягом всього міграційного циклу (від періоду до від'їзду, під час перебування, після повернення та реінтеграції).

Джерело: Опитування трудових мігрантів

Слайд №11

ВИСНОВКИ

Ключові міграційні цілі більшості українських трудових мігрантів полягають у:

- **підтримці своїх домогосподарств**
- **накопиченні фінансового капіталу** за період міграції — часто в поєднанні з іншими важливими навичками і мережами — і зрештою
- **поверненні додому**

Слайд №12

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО УРЯДУ

- Держаний орган з питань міграції/діаспори
- Національний план дій у сфері міграції і розвитку
- Міжвідомчий координаційний механізм

Слайд №13

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО

- Регулювання щодо грошових переказів та заощаджень у сфері **розвитку МСП**
- Вивчення, розробка та тестування привабливіших **механізмів заощаджень/інвестиційних продуктів** для мігрантів/діаспори
- Вивчити доцільність створення механізму фінансового посередництва для **залучення заощаджень мігрантів/діаспори та їх спрямування на продуктивні інвестиції** у приватному та державному секторах

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ

- Адаптувати та впроваджувати міжнародний досвід, розробляти та тестувати нові фінансові та сервісні інструменти
- Підвищувати обізнаність на місцевому рівні для збільшення заощаджень і переказів мігрантів в Україну
- Проводити дослідження ринку для кращого розуміння потенційних клієнтів
- Розвивати співпрацю з асоціаціями мігрантів/діаспори, банками іншими фінансовими посередниками

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ, АСОЦІАЦІЙ МІГРАНТІВ ТА ДІАСПОРИ

- Брати участь у розвиткові відповідного потенціалу (тренінгах та семінарах з питань грошових переказів / заощаджень / інвестицій мігрантів)
- Розвивати співробітництво щодо розвитку соціальних проектів, мобілізації заощаджень, інвестицій та грошових переказів
- Створювати та підтримувати центри консультування мігрантів, бізнес-клуби і мережі, які можуть забезпечити фахові консультації для потенційних репатріантів та підприємців-мігрантів, а також залучати інвестиції мігрантів/діаспори на місцевому рівні

МІГРАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЗОВОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ

Ірина Ключковська, Оксана П'ятковська, Юрій Марусик, Вікторія Гойсан

У статті представлено результати кількісного соціологічного дослідження, проведеного серед студентів НУ «Львівська політехніка», метою якого було виявлення міграційних орієнтирів серед студентської молоді в умовах візової лібералізації з ЄС.

Ключові слова: потенційна міграція, міграційні настрої, чинники міграції, постійне місце проживання, візова лібералізація, трудова міграція, студентська мобільність, .

The article represents the results of a survey carried out among students of Lviv Polytechnic National University, which aimed at identifying migration attitudes among the students in the condition of the EU visa liberalization regime.

Keywords: potential migration, migration attitudes, factors of migration, permanent residence, visa, skilled migration.

Активний розвиток глобалізації, поглиблення диспропорцій соціально-економічного та інноваційного розвитку країн світу, кліматичні зміни та розгортання воєнних конфліктів об'єктивно призводять до інтенсифікації міграційних процесів у світі: так, у 2000 р. частка мігрантів відносно населення планети становила 2,9 %, а в 2015 р. цей показник склав 3,3 % [7].

Якщо розглядати міграційний процес з точки зору концептуальних теорій, то згідно «тристадійної концепції міграційного процесу» Л. Рибаківського першим структурним елементом є формування «установки» на міграцію (формування мобільності), а вже потім наступні стадії – фізичне переміщення та інтеграція у нове середовище [4]. Тому повноцінне дослідження процесів міграції є неможливим без виявлення насамперед міграційних настроїв серед населення. В сучасних умовах трансформаційних процесів, що відбуваються в Україні, активізації євроінтеграції та візової лібералізації дослідження першої стадії міграційного процесу стає особливо актуальним, адже дає можливість побачити перспективу динаміки міграції як складної і багатогранної системи, а також вчасно розробити необхідні механізми регулювання цього явища.

Світові тенденції демонструють перманентне зростання частки молоді у віковій структурі міграційних потоків [7]. Зважаючи на загострення демографічних проблем в Україні, зокрема скорочення кількості населення [3], а також на те, що у 2015 р. Україна зайняла сьоме місце у світі за кількістю емігрантів [7], проблема відтоку молоді з України є надзвичайно актуальною. Питанню міграції молоді, зокрема виявленню чинників, що спонукають до активізації цих процесів, а також

дослідженню потенційної міграції молоді, присвячені праці таких провідних українських вчених, як І. Прибиткова, Е. Лібанова, О. Малиновська, О. Позняк та ін.

Об'єктом дослідження було обрано студентів четвертого та п'ятого курсів Національного університету «Львівська політехніка», що дало можливість проаналізувати настрої випускний курс бакалаврату та студентів, що здобувають освітній ступінь магістра і спеціаліста.

Метою нашого дослідження було виявлення міграційних настроїв серед студентської молоді, в умовах близької перспективи візової лібералізації. Ми дослідили зовнішні та внутрішні фактори, що сприяють міграції (push-pull factors) і стримують таку активність. Також ми спробували знайти зв'язки між міграційними настроями та рядом інших параметрів, зважаючи на перспективи лібералізації ЄС візового режиму для України [1]. У ході проведення дослідження було висунуто гіпотези, що ґрунтувались на теоретичних концепціях міграції та емпіричних дослідженнях, а також на результатах попередніх досліджень МІОКУ [2].

Таким чином, система гіпотез складалася із наступних елементів: чинники, що сприяють міграції; чинники, що стримують міграцію; фактори, що впливають на міграцію та перспектива візової лібералізації (табл. 1).

Особисті якості респондентів, що впливають на міграцію	Чинники, що стимулюють чи стримують міграцію	Перспектива візової лібералізації
– академічна успішність; – володіння іноземною мовою; – почуття патріотизму; – стать; – самоідентифікація – перспектива стати людиною «другого сорту»	– бажаний рівень заробітної плати; – зростання цін та тарифів – наявність чи відсутність місця праці; – можливості для фахової самореалізації; – якість медичного обслуговування та соціальних гарантій; – бажання оволодіти новими навичками та знаннями; – рівень задоволеності владою; – рівень корупції; – рівень злочинності та якість правосуддя	– очікування (від?) візової лібералізації – рівень поінформованості щодо візової лібералізації – готовність до порушень норм, передбачених візовою лібералізацією – перспективи розвитку України в умовах візової лібералізації

Для збору емпіричної інформації було здійснено опитування шляхом анкетування. Генеральною сукупністю дослідження була сума респондентів, яких виділили як об'єкт аналізу – студенти четвертого та п'ятого року навчання Національного університету «Львівська політехніка». Генеральна сукупність становила

6293 респондентів, з них 3449 – студенти IV курсу, 2844 – студенти п'ятого року навчання (I курс спеціалісти та магістри) стаціонарної форми.

Для визначення чисельності вибіркової сукупності була використана формула (1):

$$n = \frac{t^2 \sigma^2 N}{N \Delta^2 + t^2 \sigma^2}, \quad (1)$$

де:

t – 1.96, за критерієм Стюдента, у відповідності з потрібною нам довірчою вірогідністю 0,95 (95 %);

Δ – гранична похибка – 4, 74 % (0,0474);

N – генеральна сукупність – 6293;

σ – імовірність вибору варіантів – 0,5.

Отже,

$$\left. \begin{array}{l} t = 1,96 \\ N = 6293 \\ \Delta = 0,0474 \\ \sigma = 0,5 \end{array} \right\} n = \frac{1,96^2 \cdot 0,5^2 \cdot 6293}{6293 \cdot 0,0474^2 + 1,96^2 \cdot 0,5^2} \approx 401 \quad (2)$$

$$n \approx 401$$

$$0,0474$$

Таким чином, при граничній похибці 4,74 % та довірчій вірогідності 95 %, вибіркова сукупність становить 401 респондентів.

Опитування проводилося пропорційно частці загальної кількості студентів кожного інституту Львівської політехніки відповідного курсу.

Анкету можна визначити як комбіновану. Вона містила 38 питань, серед яких були запитання із закритими та відкритими варіантами, та була поділена на декілька тематичних блоків. Респонденти заповнювали анкети самостійно.

У результаті проведеного дослідження з'ясувалося, що студенти справді демонструють незначну обізнаність у сфері візової лібералізації: лише менше третини респондентів змогли обрати правильний варіант відповіді щодо терміну перебування за кордоном при безвізовому режимі. Водночас, більше 60% вважали, що візова лібералізація поширюється і на трудову міграцію, а більше 30% вважали, що вона дає дозвіл на постійне проживання в країнах ЄС. При цьому, про потребу Україні отримувати «безвіз» зазначають 77 % респондентів. Виходячи з таких уявлень, на думку студентської молоді, візова лібералізації насамперед призведе до збільшення міграції з України до країн ЄС (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл відповідей на запитання: «До яких найсуттєвіших наслідків може призвести встановлення безвізового режиму?»

Серед позитивних наслідків візової лібералізації студенти обрали: нові можливості економічного розвитку України (36,2 %), покращення рівня володіння іноземними мовами (27,2 %), підвищення ролі України на світовій арені (21,5 %), активізація наукового, освітнього, культурного та ін. обмінів (20,4 %), а також ефективніше проведення реформ в Україні. У цьому контексті слід зазначити, що візова лібералізація в Молдові не призвела до масової міграції, зростання шукачів притулку з Молдови до ЄС було незначним, а процес впровадження реформ для реалізації візової лібералізації мав суттєвий позитивний ефект для розвитку держави [6].

Серед усіх опитаних респондентів найбільше (76,3 %) висловили бажання поїхати за кордон з метою працевлаштування (рис. 2). Щодо бажання навчатися за кордоном, то про це зазначили 68,3 %, при цьому, з відповіддю на це запитання вони продемонстрували найбільшу впевненість – лише 12 % було важко відповісти (рис. 2). Водночас, 46,3 % задекларували бажання поїхати за кордон назавжди і ще майже третина не могла визначитися з відповіддю на це запитання (рис. 2). Фактично, лише трохи більше 9 % респондентів не мають бажання їхати за кордон ні з метою навчання, ні постійного проживання, ні працевлаштування.

Міграційні бажання студентів є результатом певних чинників, серед яких хоча й домінують фінансово-економічні, зокрема, низький рівень заробітної плати в Україні (44,5 %), високий рівень безробіття (39,9 %) та неможливість професійної самореалізації (33,7 %), зростання цін та тарифів (28,4 %), однак достатньо вагомими також виявилися і суспільно-політичні, зокрема такі, як корупція та хабарництво (38,2 %), а також незадоволеність владою в Україні (22,7 %) (рис. 3). Серед факторів, які стримують студентів від міграції, можна виокремити такі: сім'я (78,1 %), надія на краще майбутнє (33 %), почуття патріотизму (30,9 %), навчання (30,9 %), небажання почуватися людиною другого сорту (20 %). Слід наголосити, що війна на Сході України виявилася несуттєвим чинником міграції серед студентської молоді – його обрали лише 9,5 % респондентів.

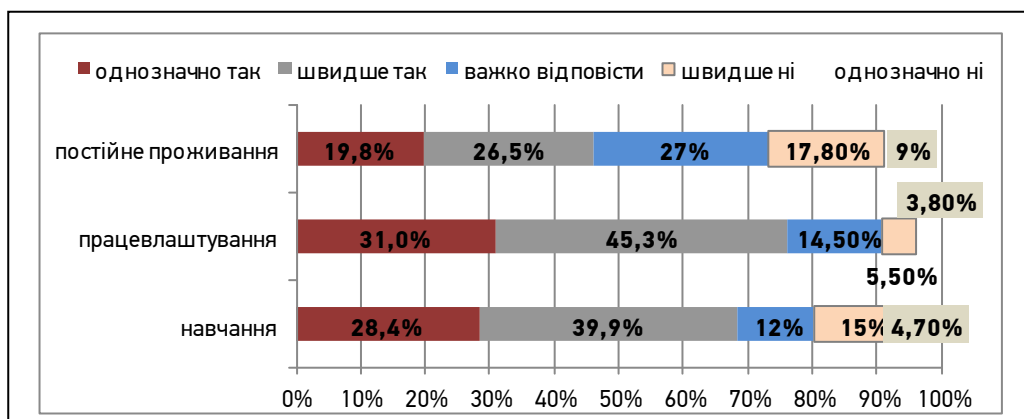

Рис. 2. Розподіл відповідей на запитання «Чи маєте Ви бажання поїхати за кордон з метою навчання, працевлаштування чи постійного проживання?»

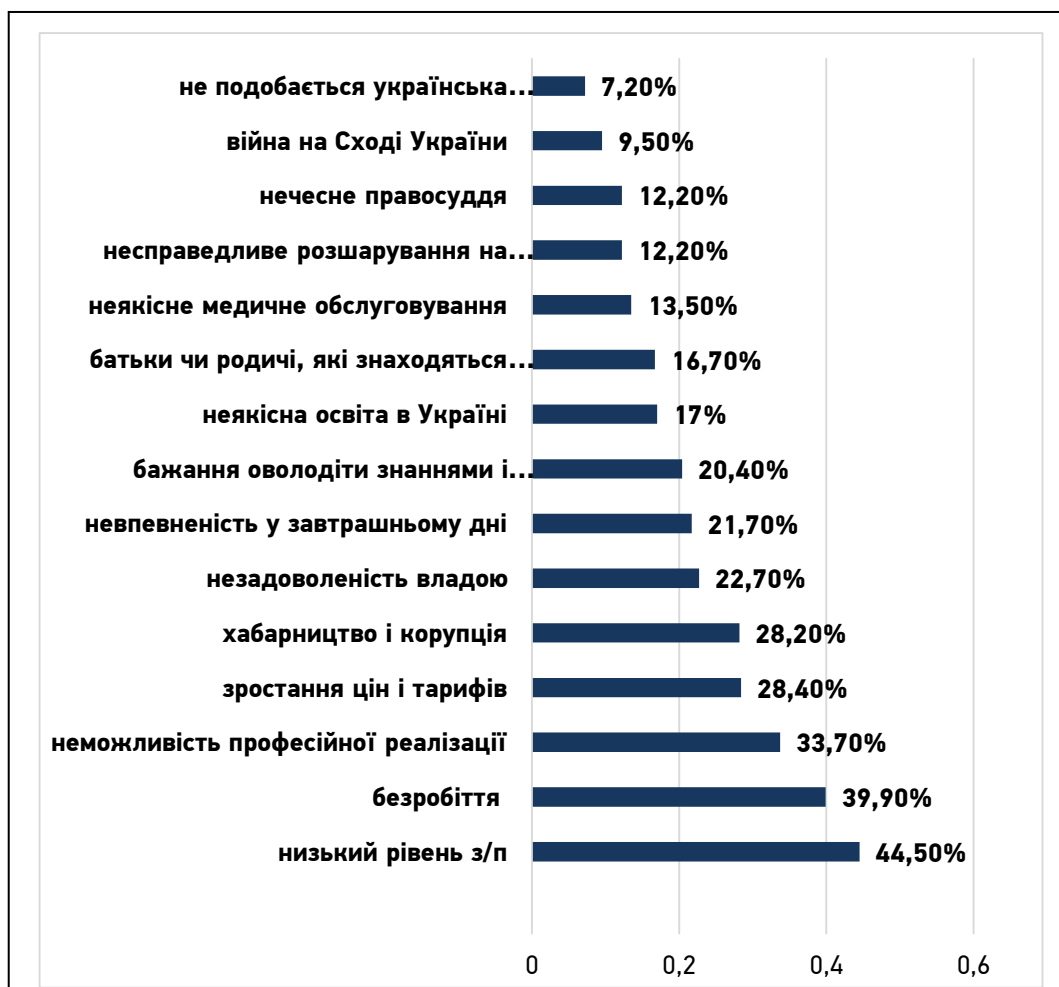

Рис. 3. Рейтинг чинників міграції, у % до усіх відповідей

Зважаючи на такі уявлення про візову лібералізацію, міграційні бажання та чинники міграції, нам було важливо з'ясувати, як вплине скасування візового режиму на плани респондентів, зокрема їхнє працевлаштування за кордоном.

Насамперед, слід зазначити, що на запитання «Як може вплинути на Ваші подальші плани введення безвізового режиму?» 51,1 % обрали варіант відповіді «зможу тимчасово працевлаштуватися в ЄС», 33,9 % – варіант «зможу постійно працювати в ЄС». Крім цього, як демонструють результати нашого дослідження (рис. 4), частка тих, хто однозначно прийняв рішення працевлаштуватися за кордоном в умовах візової лібералізації є на 13,4 % вищою, ніж тих, хто прийняв таке ж рішення при збереженні візового режиму. Також частки респондентів, які можливо поїдуть працевлаштовуватися за кордон при збереженні візового режиму чи при його скасуванні, відрізняються лише на 1 %, що знаходиться у межах похибки дослідження, тобто їх різниця є неістотною. Натомість різниця у цих показниках серед тих, кому важко було визначитися з відповіддю, становить 7,5 % на користь візового режиму (рис. 4).

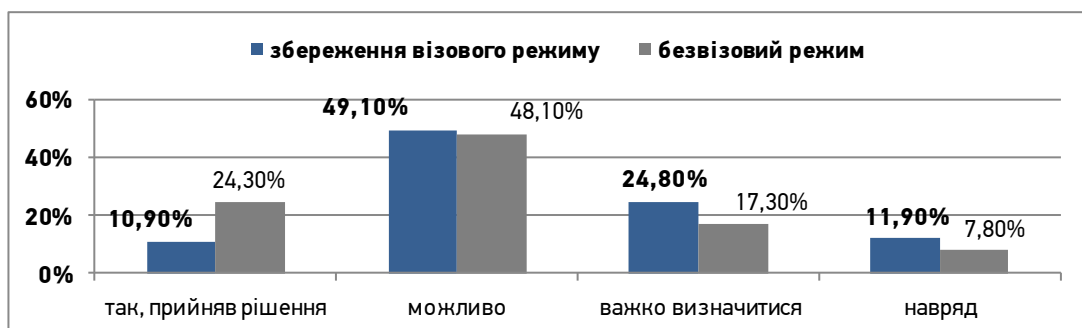

Рис. 4. Наявність бажання трудової міграції в умовах збереження візового режиму та візової лібералізації

Усе це може свідчити про те, що візова лібералізація може сприяти трудовій міграції студентської молоді. У цьому контексті звернемо увагу на терміни бажаної трудової міграції за кордон. Так, працевлаштуватися на період до 3-х місяців, тобто термін, який дозволяє перебування за кордоном в умовах візової лібералізації, бажають 18 % респондентів. Тому важливо з'ясувати, чи готові студенти до неофіційного працевлаштування за кордоном. Результати проведеного дослідження доводять, що 14 % респондентів однозначно готові до неофіційного працевлаштування за кордоном та ще 36 % швидше погодяться, ніж не погодяться працювати на таких умовах. Тобто частка потенційних неврегульованих трудових мігрантів серед студентів складає близько 50 %. При цьому, як видно з рис. 5, для студентів більш важливо мати дозвіл на перебування за кордоном, ніж дозвіл на працевлаштування.

Насамкінець слід зазначити, що в рейтингу найбільш бажаних країн працевлаштування та країн, де респонденти мають реальну можливість працевлаштуватися, переважають країни-члени ЄС та США (табл. 1).

Щодо володіння іноземною мовою, то студенти найчастіше вказували такі мови як англійська (81 %), польська (25,9 %) та німецька (19,7 %), що корелює з бажаними країнами призначення міграції. Крім цього, ми спостерігаємо певні кореляції й щодо рівня володіння мовою та впевненості у бажанні студентів поїхати за кордон з метою працевлаштування. Зокрема, як видно з рис. 6, частка тих, хто володіють мовою на

рівні вище середнього та вільно є вищою, серед тих, хто однозначно має бажання працевлаштуватися за кордоном, у той час, як найбільш не визначилися з відповіддю на це запитання студенти, які не володіють жодною іноземною мовою або мають низький рівень володіння нею.

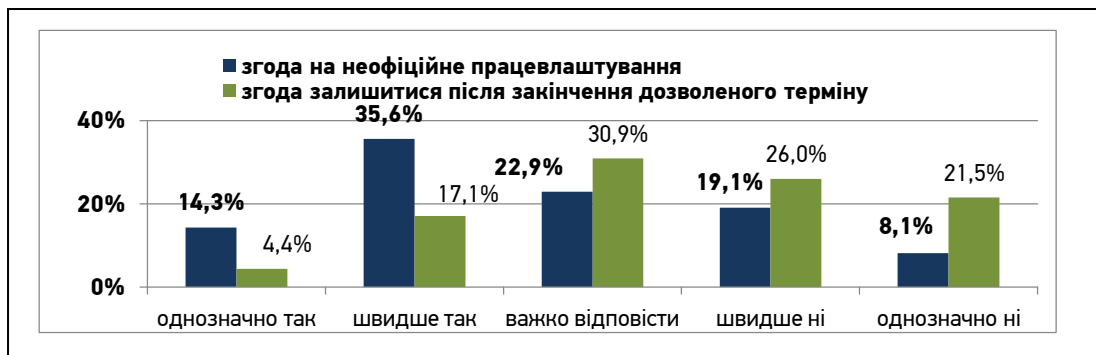

Рис. 5. Розподіл респондентів щодо їхньої згоди на неофіційне працевлаштування за кордоном та перебування після закінчення дозволеного терміну

Таблиця 1.

Рейтинг країн, де респонденти мають бажання та можливість працевлаштуватися

Країни, де хотіли би працювати		Країни, де є реальна можливість працевлаштуватися	
Німеччина	131	Польща	214
США	102	США	52
Польща	76	Чехія	41
Велика Британія	65	Німеччина	35
Італія	34	Італія	26
Норвегія	34	Інші країни Європи	21
Канада	31	Канада	17
Австрія	30	Велика Британія	13
Швеція	28	Іспанія	12

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що візова лібералізація може сприяти неврегульованій трудовій міграції студентської молоді до країн-членів ЄС. В таких умовах важливим залишається питання виявлення задовільного рівня заробітної плати, який спонукав би нашу молодь залишатися в Україні і не працевлаштовуватися за кордоном. Результати нашого дослідження свідчать, що заробітна плата у розмірі 600 дол. США майже на 80 % скоротила б обсяги трудової міграції студентської молоді.

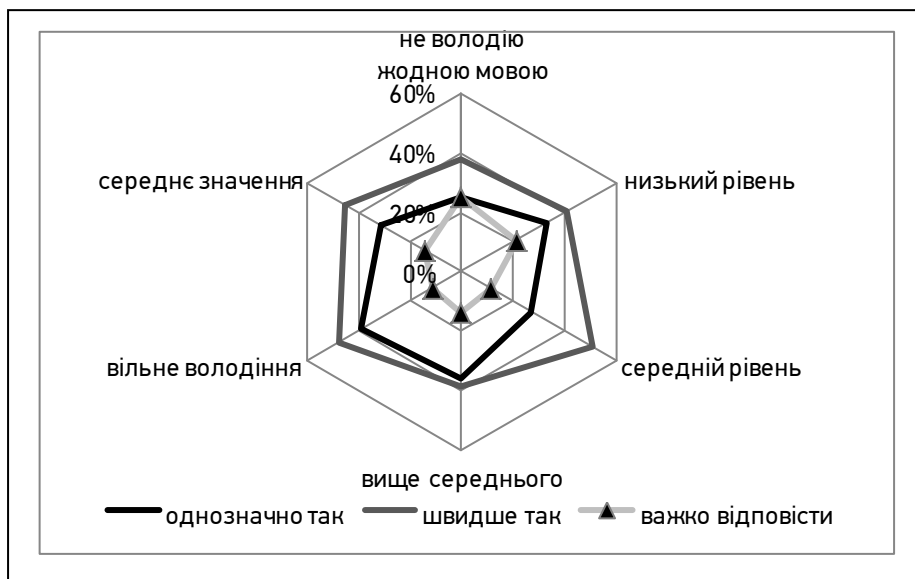

Рис. 6. Кореляції між рівнем володіння іноземною мовою та бажанням працевлаштуватися за кордоном

Як було вище зазначено, 68,3 % респондентів задекларували своє бажання навчатися за кордоном. Про те, що неякісна освіта є чинником міграції, зазначили лише 17 %, натомість про бажання отримати за кордоном знання та навички, які не доступні в Україні, вказали більше 20 %. Також, на запитання «Як може вплинути на Ваші плати встановлення безвізового режиму?» 24,5 % зазначили, що зможуть отримати освіту в ЄС. Хоча ці показники не є такими вагомими, як для трудової міграції, однак питання подальшого розвитку динаміки студентської мобільності в сучасних умовах є вкрай актуальним. Тому в ході проведення дослідження ми також спробували з'ясувати, які міграційні орієнтири існують в студентській молоді в контексті отримання освіти за кордоном. Насамперед, слід зазначити, що серед найбільш бажаних країн для навчання студенти обрали Велику Британію та Польщу. Також достатньо багато студентів хотіли б навчатися в Німеччині та США. Однак, можливість навчатися за кордоном вони мають переважно у Польщі. Тому найбільш ймовірною країною-реципієнтом студентської мобільності буде Польща. Уже зараз Польща займає лідируючі позиції серед країн ЄС у цій сфері [5]. При цьому рівень володіння іноземною мовою теж впливає на міграційні орієнтири студентів щодо навчання: частка тих респондентів, які вільно володіють іноземною мовою, майже удвічі вища за усереднений показник тих, хто має однозначне бажання навчатися за кордоном; а частка тих, хто не володіє жодною іноземною мовою, удвічі перевищує середнє значення показника серед тих, хто не проявляє бажання навчатися за кордоном, та майже втричі – серед тих, хто однозначно не хоче навчатися за кордоном.

Варто також наголосити, що найбільше бажання навчатися за кордоном декларують студенти з найвищим рівнем успішності. Так, серед відмінників цей показник склав майже 77 %, у той час, як серед студентів з найнижчими оцінками – лише майже 48 %. Також мешканці міст мають більше бажання навчатися за кордоном, ніж мешканці сільських місцевостей: 71,1 % проти 59,7 % відповідно. У ході нашого дослідження ми ставили за мету з'ясувати не лише студентські орієнтири щодо навчання за кордоном, але й бажання респондентів повернутися в Україну після його завершення. Так, 21,2 % – мають бажання навчатися з перспективою повернення в Україну, 20,4 % – хочуть навчатися за кордоном з тим, щоб надалі там і залишитися, 27,2 % – мають бажання навчатися за кордоном, але з подальшими планами ще не визначилися, решта – не виявили бажання їхати з України з метою навчання. Тобто, приблизно п'ята частина респондентів бажають використовувати студентську мобільність як механізм для врегульованої постійної еміграції.

Зважаючи на такі орієнтири, нам також було важливо з'ясувати позицію студентів щодо довгострокової перспективи міграції. Як було уже зазначено, Загалом, бажання поїхати за кордон назавжди задекларували 46,3 % респондентів, у то час, як реальну можливість для цього мають лише 28,7 % з усіх опитаних. Тому нами було запропоновано верифікаційне запитання «Де Ви бачите своє майбутнє?», яке дає можливість більш конкретно оцінити наміри студентів до еміграції. Так, менше половини респондентів бачать своє майбутнє в Україні, а більше третини не могли визначитися з відповіддю (рис. 7).

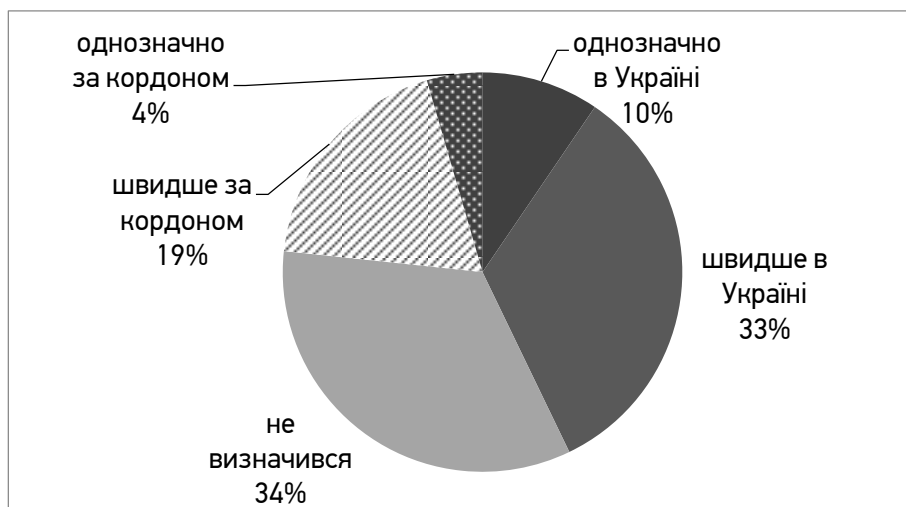

Рис. 7. Розподіл відповідей на запитання «Де Ви бачите своє майбутнє?»

Найбільш визначеними у відповіді на це запитання були студенти з найвищим рівнем матеріального забезпечення – лише 12,5 % з них не визначилися з відповіддю на це запитання. Загалом, їхні плани були такі: майже 20 % з них однозначно бачать своє майбутнє за кордоном і така ж частка однозначно бачить своє майбутнє в Україні, ще майже 40 % швидше за кордоном, ніж в Україні, і лише 12,5 % – швидше в Україні. Натомість, чим нижчий рівень матеріального забезпечення студентів, тим важче їм було визначитися з відповіддю на це запитання, а також тим менш впевненими вони були у баченні їхнього майбутнього за кордоном.

Таким чином, на основі проведеного дослідження можемо зробити такі висновки:

- Спостерігається низький рівень поінформованості студентів про умови візової лібералізації.
- Різниця у рівнях заробітної плати в Україні та країні-призначення є домінуючим чинником міграції.
- Візова лібералізація сприятиме трудовій міграції студентської молоді.
- Найбільш імовірні країни призначення трудових мігрантів – Німеччина, Польща, США.
- Студентська молодь схильна до неофіційного працевлаштування, але мало схильна до перевищення терміну перебування за кордоном.
- Навчатися за кордоном прагнуть студенти з високим рівнем академічної успішності та мешканці міст. Бажані країни для навчання – Польща, Велика Британія, Німеччина та США. Найбільш імовірна країна – Польща.
- Виїзд на постійне проживання планують студенти із найбільш забезпечених сімей.

Література:

1. Доповідь Комісії Раді та Європейському Парламенту Шоста доповідь про хід виконання Україною Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/document/248730376/sixth_report_on_the_implementation_by_ukraine_of_the_action_plan_on_visa_liberalisation_en.pdf.
2. Звіт про результати дослідження міграційних настроїв студентів Львова. [Електронний ресурс] / І. Ключковська, Ю. Марусик, О. П'ятковська. – Львів, 2014. – 107 с. – Режим доступу: <http://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2015/03/zvitpj.pdf>.
3. Почему украинцы вымирают миллионами и какое будущее нас ждет: интервью с главным демографом Эллой Либановой // Сегодня. – 2016. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/ukraine/pochemu-ukraincy-vymirayut-millionami-i-kakoe-budushchee-nas-zhdet-intervyu-s-glavnym-demografom-elloy-libanovoy--748385.html>.
4. Рыбаковский Л. Л. Миграция населения (вопросы теории) : монография / Л. Л. Рыбаковский. – М. : ИСПИ РАН, 2003. – 238 с.
5. Стадний Є. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? [Електронний ресурс] / Є. Стадний, О. Слободян : CEDOS, 2016. – Режим доступу: <https://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>.
6. Benedyczak J., Litra L., Mrozek K. Moldova's success story. The visa free regime with the EU one year on. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.eap-csf.eu/assets/files/Moldova%20success%20story%20-%20policy%20paper%20-%20SBF%20IWP.pdf>.
7. International Migration Report 2015 / United Nations Organization, 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015.pdf>.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ ДЛЯ УКРАЇНИ: ПЕРЕВАГИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПОТЕНЦІЙНІ ЗАГРОЗИ ДЛЯ ЄС

Т. Боднар

У статті розглянуто проблему ймовірного впровадження безвізового режиму в Україні та аналіз нових перспектив та можливостей для України та розгляд потенційних загроз для ЄС.

Ключові слова: безвізовий режим, ЄС, Україна, візова лібералізація, бізнес.

In the article the problem of a possible introduction of visa-free regime in Ukraine and analysis of new perspectives and opportunities for Ukraine and consideration of potential threats to the EU are considered.

Keywords: visa-free regime, EU, Ukraine, visa liberalization, business.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних питань та ключових завдань сьогодення для України є отримання безвізового режиму ЄС. Одразу виникає питання, що нам дає режим «без кордонів». Безперечно, можливість вільно і без перешкод відвідувати країни ЄС свідчить про новий щабель у відносинах між Україною та Євросоюзом. Так, безвізовий режим – це відкриття ЄС для всіх українців, що сприятиме росту мобільності та контактів за різними напрямками – туризм, бізнес, наукове співробітництво, міжкультурні діалоги. Безвізовий режим – це розвиток ділових контактів, необхідних для ефективного функціонування зони вільної торгівлі з ЄС. Безвізовий режим – зміцнення рівня довіри між прикордонними службами України та держав-членів ЄС, обмін оперативною інформацією, спільний моніторинг потенційних ризиків. Проте не варто розглядати лише «один бік медалі» безвізу ЄС для України. Розглядаючи дану проблематику ми радше бачимо позитивні сторони даного режиму і не зосереджуємо увагу на можливих загрозах, які може спричинити «вільний коридор» ЄС для нашої держави.

Метою роботи є дослідити питання без візу в Україні та його наслідки для ЄС.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні однією з резонансних тем у всіх новинах, на вулицях, веб-сайтах, форумах є безвізовий режим для українців у Шенгенській зоні. Не менш важливим питанням, на яке важко отримати чітку та однозначну відповідь, є питання про набуття перспектив для України від запровадження безвізового режиму, хоча дана тема вважається далеко не найважливішою у відносинах України та ЄС. Не можливо не погодитися, що на даному етапі питання запровадження безвізового режиму в Україні є, так звану, «панацеєю від усіх лих» для багатьох громадян України. Такі дії з боку ЄС та України – це лише черговий крок на зустріч у зовнішньополітичних відносинах України та ЄС, що сприяють міцному і надійному партнерству [1].

Водночас якщо говорити про практичну користь безвізового режиму для кожного українця, то, перш за все, вона полягає в тому, що їздити в країни Євросоюзу

стане значно дешевше, простіше та реальніше, нехай і не всі зможуть це собі дозволити.

Зокрема, безвізовий режим спрощує цілий ряд бюрократичних бар'єрів в отриманні візи, дозволяє уникнути випадків обмежень, відмов на в'їзд. Крім того, за візу більше не потрібно буде платити 35 євро. Безвізовий режим українцям потрібен з простої причини – це спрощує усі можливості, перш за все це шанс вільного пересування, як щодо роботи, відпочинку, навчання, так і до цілого ряду інших необхідних речей [7].

Подібні можливості можна назвати «зеленим світлом» особливо для української молоді. Для молоді та громадян в цілому це серйозна можливість отримати якісну освіту, медицину, гідні умови для життя, і звісно ж, заробити більше грошей.

Безвізовий режим значно спростить поїздки не тільки для туристів, а й для студентів, науковців. Він дасть можливість подорожувати без віз на термін до трьох місяців. Звичайно, це візи, які не дають можливості працювати, але можливості поїздок, як туристичних, так і наукових. Також не менш важливим моментом безвізового режиму є розвиток малого, середнього та великого бізнесу. Зараз реалізація, фінансування, розвиток, інвестування, поширення бізнесу та обмін досвідом у даній сфері є одним із вигідних та пріоритетних проектів в Євросоюзі [8].

Таблиця 1.

Позитивні наслідки безвізового режиму для України [2]

Позитивні зміни для громадян України: • Скасування візового збору • Спрощення подорожей та здешевлення вартості квитка • Зміцнення родинних контактів з громадянами України, які постійно проживають у країнах Шенгенської зони	Позитивні зміни для бізнес-середовища: • Посилення бізнес-контактів • Зменшення адміністративних бар'єрів та витрат • Іміджевий сигнал для інвесторів – в країні відбуваються позитивні зміни та реформи
Позитивні зміни для нашої держави: • Зміцнення довіри до країни з боку міжнародного співтовариства • Посилення безпеки кордонів України • Отримання правоохоронними органами України онлайн-доступу до баз даних Інтерполу	Безвізовий режим не означає безконтрольний режим: • Не дає можливості проживати на постійній основі • Не скасовує перевірку на кордоні • Порушення правил загрожує штрафом, або депортацією з країни

Звісно, усі вищезгадані позитивні аспекти безвізового режиму в Україні вселяють довіру в українців до ЄС та надію на пришвидшення розвитку нашої держави, виведення її на міжнародний рівень. Проте через призму «без 5 хвилин Єврожиття» ми не звертаємо увагу на той факт, що процес запровадження «Вільного

неба» для України занадто затягнувся. Чому майже через рік після переговорів з Європейським Парламентом та Радою, коли Україна майже досягла своєї мети, починає відбуватися підміна понять від безвізового режиму до європейської лібералізації? Безперечно, що ЄС попри своє задовільне відношення до України, все ж обережно ставиться до відкриття своїх кордонів для нашої держави, і перша цьому причина – це конфлікт на Сході України. Деякі райони Луганської і Донецької областей контролюють бойовики, тому цілком зрозуміло, що в ЄС побоюються, що терористи теж зможуть користуватися безвізовим режимом. Так що питання тут полягає зовсім не в тому наскільки успішно ми проводимо реформи [3].

Побоювання Європейського Союзу цілком виправдані, адже відкриття кордонів для України може привести до серйозних проблем для всього ЄС. Відтік терористів, злочинців, наркодилерів, біженців та незаконна міграція спричинить суцільний хаос для Єврозони, який важко взяти під контроль і уряд ЄС це усвідомлює та намагається відтягнути процес вступу України до без візу допоки всі реформи, які Україна зобов'язалась виконати як основну вимогу ЄС, будуть здійснені з відповідним максимальним та позитивним результатом.

Так, варто визнати, до поки не завершиться війна на Сході, Європа не відкриє українцям свої кордони. Одразу після початку бойових дій на Донбасі зросла кількість відмов у візах для українців, це демонструє статистика 2014 року. Деякі країни ЄС збільшили кількість відмов у візах в рази. Наприклад, Фінляндія – втричі. Швейцарія – в 2,8 рази, Іспанія – в 2,6 рази, Греція – в 2,1 рази [4].

Також слід розуміти і не застосовувати підміну понять: безвізовий режим з ЄС зовсім не означає, що українці отримають право на роботу або навчання в країнах ЄС чи зможуть отримувати громадянство ЄС за полегшеною процедурою. Безвізовий режим буде діяти виключно для туристичних та ділових поїздок. Він не додає додаткових прав українцям на території Євросоюзу. Однак, щоб домогтися спрощеного порядку перетину кордону з країнами ЄС, українська влада повинна чітко виконувати взяті на себе зобов'язання, а не намагатись ввести в оману європейських партнерів. Так само як Україна зараз намагається обдурити членів Ради Європи та експертів Венеціанської комісії.

Чому так сталося? З одного боку влада, пообіцяла виконати всі свої зобов'язання до саміту в Ризі і не встигла. З іншого боку в цьому частково винне і громадянське суспільство та опозиція – за останній рік фактично не було тиску з боку ЗМІ та опозиційних політиків на владу з метою пришвидшити візову інтеграцію. Відсутній незалежний громадянський моніторинг стану виконання зобов'язань української влади з питань візової лібералізації. І саме це прогалини необхідно виправити найближчим часом для того, щоб безвізовий режим з ЄС перейняв реальний, а не міфічний стан.

На даному етапі, встановити прогнози щодо реальності безвізового режиму можна, проте після останніх засідань в Брюсселі з даного питання, думки розділились. Хтось запевняє, що це рішення стало лише черговою незначною формальністю, інші натомість стверджують, що насправді безвізовий режим запрацює не раніше, ніж 2020-го року, треті розраховували поїхати до ЄС без віз вже на Новий рік.

Віднедавна опір країн-членів нарешті було подолано. Отже, відтепер ми маємо підтримку всіх органів ЄС, відповідальних за скасування віз. Чіткої відповіді не має ніхто, але йдеться про відносно недовгий період. Існують прогнози, що переговори щодо безвізу закінчатся цього року, інші джерела вказують на те, що дана процедура затягнеться до початку наступного.

Взагалі називати точну дату скасування віз було б неправильно і безвідповідально. Проте можна з впевненістю сказати, що у **2016 році безвізовий режим не почне функціонувати**. Навіть якщо ЄС інтенсивним темпом досягне домовленостей про механізм призупинення візового режиму, навіть якщо вже всередині грудня його проведуть через Європарламент, що є, малоймовірним, а наприкінці місяця рішення затвердять в Раді ЄС – навіть за цього сценарію практичне скасування віз відбудеться лише всередині січня.

Ще раз варто підкреслити – такий оптимістичний сценарій є мало ймовірним. Радше варто говорити про оптимістичні прогнози запуску безвізу десь у лютому. Від України тепер нічого не залежить, оскільки всі домовленості та зобов'язуючі реформи, за словами глави держави Петра Порошенка, були виконані. Боротьба за безвізовий режим дозволила Україні провести реформи, які без того ще довго лишалися б нереалізованими. Це і антикорупційне законодавство, комплекс законів про спецконфіскацію, антидискримінація та інше. Варто пригадати про електронне декларування, яке, без сумніву, відкрило новий етап і впливатиме на країну та на її шлях ще не один рік [5].

Безумовно, ці зміни невігідні РФ, яка прагне зупинити прогрес нашої держави, тому критика та невдоволення звідти не дивують. Але вони точно потрібні нам. І навіть лише через проведені реформи варто дякувати тим, хто так активно проштовхував безвізовий режим. І зміни в державі – разом із ним [6].

Висновок. Згідно з вищенаведеним можна впевнено стверджувати, що безвізовий режим для України – це, звичайно, серйозне досягнення для держави з моменту проголошення її незалежності. Даний режим – це нові можливості, нові горизонти, новий етап у відносинах між Україною та ЄС. Завдяки безвізовій процедурі Україна «з'явилася на політичній карті», про нас говорить майже весь світ. Можливо хтось – за надання Україні безвізу, хтось – проти, але не дивлячись на всі бар'єри та перепони на шляху до «Вільного неба» Україна впевнено йде до своєї мети. Можливо, процедура безвізового режиму зараз перебуває у невизначеному стані і немає здогадок коли все буде вирішено остаточно, але шлях, який Україна подолала, дав нам можливість здійснити низку важливих реформ.

Література:

1. Європа без кордонів? Що дасть українцям безвізовий режим з ЄС [Електронний ресурс] // Finance.UA. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/362619/evropa-bez-kordoniv-shho-dast-ukrayintyam-bezvizovij-rezhym-z-yes>.
2. Що дасть українцям безвізовий режим з ЄС. [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.volynpost.com/news/63148-scho-dast-ukrainciam-bezvizovij-rezhym-z-ies-infografika>.

3. Рада ЄС узгодила свою позицію щодо перемовин з приводу візової лібералізації з Україною [Електронний ресурс] // European Union in Ukraine. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.facebook.com/EUDelegationUkraine/>.
4. Безвізовий режим з ЄС відкладається. Хто винен і що робити? [Електронний ресурс] // Слово і Діло. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.slovoidilo.ua/2015/04/20/infografika/polityka/bezvizovyj-rezhym-z-yes-vidkladayetsya.-xto-vynen-i-shho-robyty>.
5. Безвізовий режим: формальні вимоги ЄС і реалії українського правового поля [Електронний ресурс] // Антикор. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://antikor.com.ua/articles/93423-bezvizovij_rehim_formaljni_vimogi_jes_i_realiji_ukrajinskogo_pravovogo_polja.
6. Коли безвіз стане реальним: все про рішення Ради ЄС та його наслідки [Електронний ресурс] // Європейська правда. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/11/18/7057631/>.
7. Безвізовий режим України з ЄС: права, заборони та можливості [Електронний ресурс] // Факти. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://fakty.ictv.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20160421-1582354/>.

МОЛОДІЖНЕ СПРИЙНЯТТЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Ореста Бордун

Стаття присвячена аналізу молодіжного сприйняття проблем міграції в Україні в зв'язку із політикою інтеграції в ЄС. Оскільки саме студенти виступали основною рушійною силою, що направила Україну на Європейський шлях розвитку, то важливими є дослідження їхніх поглядів на міграційні проблеми сьогодні і в майбутньому. В основу дослідження лягло проведене анкетування студентів та викладачів географічного факультету Львівського національного університету, що складалося з 12 запитань щодо сприйняття внутрішньої та зовнішньої міграції. Підсумки анкетування були вражаючими, оскільки 78 % опитаних відповіли, що виїхали б без вагань в іншу країну на роботу, в той час як загальноукраїнське опитування, показує нам, що тільки кожен п'ятий українець виїхав би на роботу за кордон. Отже, опрацьовані в статті відповіді молодіжного сегменту на питання анкети показують зовсім інше сприйняття міграційних проблем України.

Ключові слова: міграція, безвізовий режим, внутрішні мігранти, зовнішні мігранти.

The article is dedicated to the analysis of youth perception of problems of migration in Ukraine in connection with politics of integration in EU. As exactly students came forward as basic motive force that pointed Ukraine at the European way of development, then important are researches of their looks to the migratory problems today and in the future. In basis research lay down the conducted questionnaire of students and teachers of geographical faculty of the Lviv national university, that consisted of 12 questions in relation to perception of internal and external migration. The results of questionnaire staggered, as 78 % respondents answered that would move out without doubts in other country on work, in that time as a whole Ukrainian questioning, shows to us, that only every fifth Ukrainian would move out on work abroad. Thus, the answers of youth segment described out in the article for the question of questionnaire show quite another perception of migratory problems of Ukraine.

Keywords: migration, visa-free mode, internal migrator and external migrator.

Завдяки організації студентів у революційному 2013 році, Україна вибрала курс на інтеграцію в ЄС. У грудні 2015 року Європейська Комісія порекомендувала запровадити безвізовий режим з Україною і з того часу Україна реалізує комплексний План дій із лібералізації візового режиму [1]. На момент написання статті це питання розглядалося Радою Європейського Союзу для прийняття остаточного рішення, тому виникла потреба у дослідженні обізнаності молоді з міграційними проблемами, які виникнуть з моменту запровадження безвізового режиму.

Сьогодні ми є свідками і діючими особами історичних колізій і перипетій, наслідком яких є мільйони біженців, вимушених мігрантів, шукачів притулку, нелегальних мігрантів тощо. Причиною невинних міграцій людства є невдоволення існуючим станом речей. Одночасно міграція спостерігається як всередині України так і

зовнішня в пошуках кращої долі за кордоном. Міграційні проблеми – це наслідок системної кризи, яку переживає суспільство: політичної, світоглядної, економічної, соціальної, ціннісної, культурної.

Переважно люди не за власною волею покидали обжиті місця, найчастіше їх насильно переміщували, особливо масштабними такі переселення відбувались під час втрачання незалежності. На долю українців випало пережити еміграції часів російських революцій, насильницьку висилку розкуркулених, групові переміщення будівничих Сибірської магістралі, евакуацію у тил під час Другої світової війни, депортацію «репресованих народів» і романтику вагонів «цілинників».

Після проголошення у 1991 році незалежності Україна взяла курс на побудову відкритого суспільства. З прийнятих державою зобов'язань щодо дотримання прав людини впливала необхідність забезпечення прав особистості на свободу вибору місця проживання та пересування. Було змінено порядок перетину кордону, піднято «залізну завісу». Розпад СРСР та утворення нових незалежних держав, запровадження в них власного громадянства, загострення ситуації у сфері національних відносин, виникнення ряду міжетнічних збройних конфліктів, поглиблення економічної кризи, лібералізація порядку перетину кордонів викликали інтенсифікацію міграційних процесів. Мігрантів в Україні можна поділяти за різними критеріями. Це не просто формальна процедура. Проблема вичленування категорій мігрантів у пострадянських державах була предметом багаторічної дискусії, включаючи декілька міжнародних семінарів в період підготовки регіональної конференції з розгляду проблем біженців, недобровільно переміщених осіб в країнах СНД та відповідних суміжних державах, яка відбулася в Женеві 30–31 травня 1996 року. Хоча з кожним роком постають все нові проблеми міграції та ускладнюється структура мігрантів, проте ми все ж відштовхуємось від основної класифікації, яка випрацьована на Женевській регіональній Конференції, з доопрацюванням, спричиненим останніми подіями війни на сході України. В Україні можна виділити такі категорії мігрантів:

1) внутрішні мігранти: а) природні; б) екологічні (в основному це чорнобильці); в) соціальні – в основному це біженці з території бойових дій.

2) зовнішні мігранти: а) вихідці з України, що повертаються на батьківщину з ближнього зарубіжжя (репатріанти); б) особи, що колись незаконно були депортовані за національною ознакою; в) мігранти з ближнього зарубіжжя, що змушені були покинути країну проживання; г) біженці з далекого зарубіжжя; д) незаконні мігранти з далекого зарубіжжя (включаючи незаконних транзитних мігрантів) [2].

Ситуація у тій чи іншій країні має оригінальний характер і набуває гостроти або й конфліктності, драматизму не просто з причин наявності в ній різних категорій мігрантів, а саме через специфічне поєднання їхніх проблем в одному суспільстві, в одній державі, а також від розмірів, масштабності цих груп. Саме це поєднання проблем робить ситуацію в Україні неповторною, а вирішення кожної з окремих міграційних проблем – чи то проблеми екологічних біженців, чи то проблеми облаштування колись депортованих народів – залежить від усього комплексу цих проблем. Комплексність, системність міграційних проблем поки що не знаходить адекватного розуміння в українському суспільстві, а головне, немає адекватної концепції та практичних механізмів її вирішення.

З іншого боку, поглиблення економічної кризи, падіння рівня життя людей значно посилили мотивацію до міграції з України, перш за все економічну. Поїздки за кордон з метою заробітку шляхом дрібної власноручної торгівлі, тимчасового працевлаштування тощо набули широкого поширення, стали важливим засобом

виживання багатьох сімей в складних умовах перехідного періоду. Чисельність заробітчанських закордонних подорожей громадян України, їх соціально-економічна значимість вимагають детального вивчення і осмислення цього явища, його передумов і наслідків. В той же час необхідний статистичний облік міждержавних пересувань населення все ще відсутній. Досить чисельні соціологічні опитування, що роводилися останнім часом, спрямовані в основному на виявлення міграційних настроїв і сприяють перш за все аналізу ставлення людей до ситуації у власній країні, отже цікавим є проведення таких досліджень у різних середовищах.

Отже, виникла потреба дослідження уже здійснених міграційних подорожей, їх характеру і напрямків, основних причин і наслідків, найбільш поширених типів міграційної поведінки людей тощо. Для виконання цього завдання, кафедрою туризму Географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка здійснено соціологічне опитування розуміння міграції та відношення до мігрантів у 2016 році. Для його проведення було обрано студентів трьох перших курсів спеціальності «Туризм» та спеціальності «Географія», а також магістрів даних напрямків та викладацький персонал, який забезпечує навчання обраних студентів.

Загалом анкета складалася з 12 запитань відкритого та закритого типу, які дали змогу аналізувати ступінь обізнаності з міграційними проблемами та виявити ставлення молодого покоління до наслідків міграції. Було опитано 158 осіб, з яких 103 – жінки, 55 – чоловіки. Основний масив опитаних – це студенти, вік яких не перевищує 25 років, серед опитаних викладачів переважав вік від 31 до 49 років (див. рис. 1.).

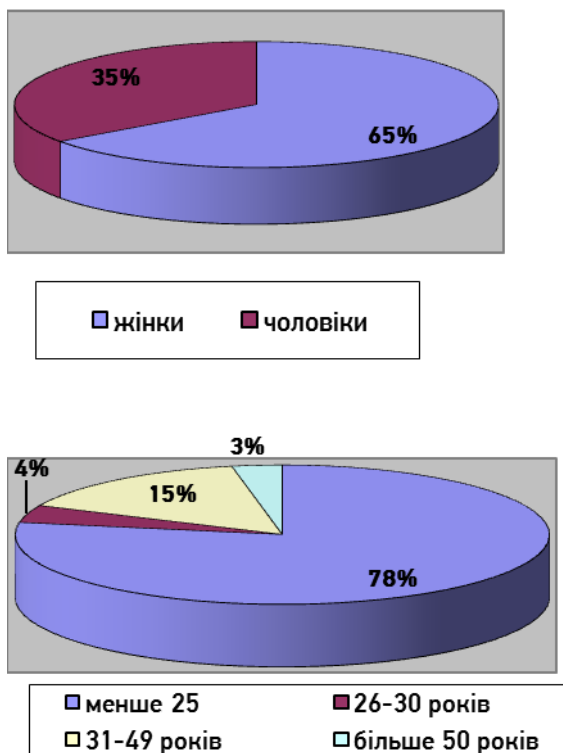

Рис. 1. Стать та вік опитаних респондентів

Обраний викладацько-студентський контингент відзначається строкатим географічним складом, представлені практично всі міста України, включно з містами з крайнього сходу, як Харків, Слов'янськ з мононаціональним населенням, жителі якого активно беруть участь у міждержавних подорожах і де зберігаються давні традиції трудової міграції.

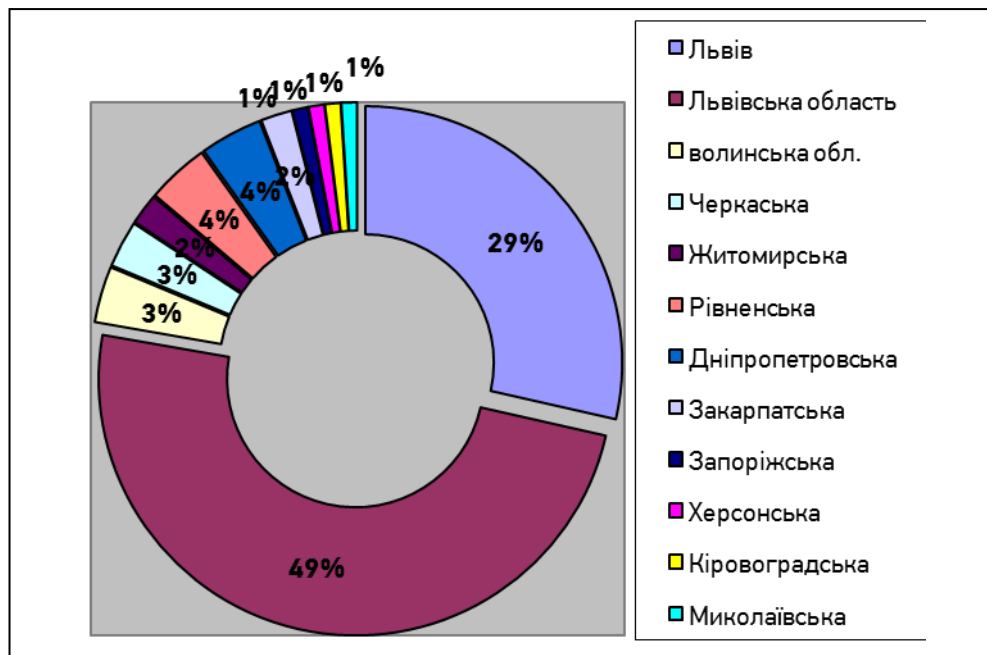

Рис. 2. Географічна структура опитаних респондентів

Більшість опитаних оцінюють свою матеріальну ситуацію як добру 39 % або прийнятну 40 %.

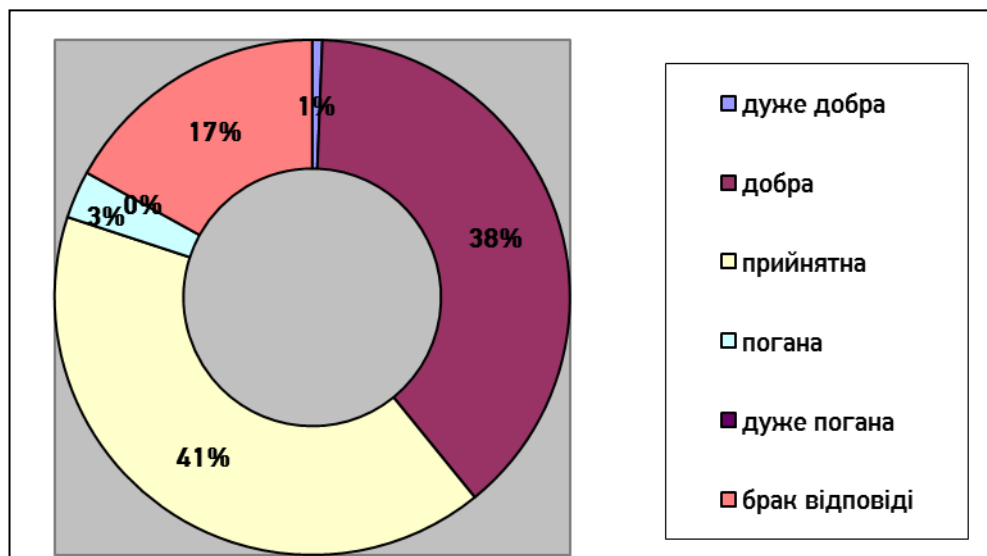

Рис. 3. Матеріальна ситуація опитаних респондентів

70 % опитаних визнали себе віруючими людьми, решту опитаних не мають визначеного відношення до віри і тільки 6 % вважають себе глибоко віруючими (див. рис. 4).

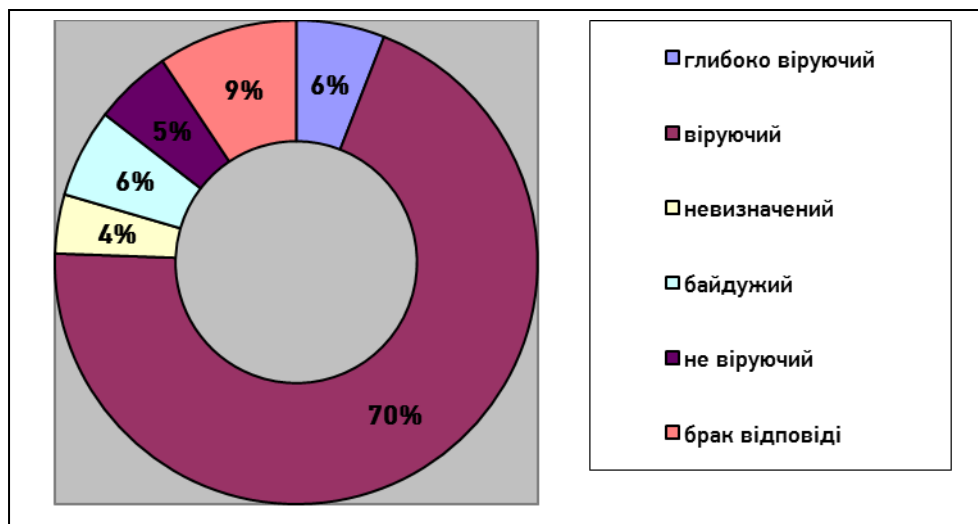

Рис. 4. Ставлення до віри опитаних респондентів

На запитання анкети: «Чи відважилися б виїхати в іншу країну на заробітки?» більшість респондентів відповіли ствердно «Так» 123 (78 %), 33 особи 20,8 % відповіли «ні». Адже проблем багато у всіх: хтось втратив роботу, хтось багато місяців не отримує зарплату, комусь не вистачає пенсії, щоб звести кінці з кінцями, хтось не має квартири і втратив надію її отримати. За цими клопotaми, які стали повсякденними і буденними, багато людей зовсім нічого не знають про дуже складні проблеми, з якими стикаються різні категорії мігрантів. Ці проблеми дуже різноманітні. Але об'єднує їх одна спільна риса – за ними дуже часто стоїть порушення прав людини. Причини такого стану справ різні. В одному випадку проблеми не вирішуються через об'єктивні труднощі – сьогодні у державному бюджеті немає коштів на задоволення навіть елементарних потреб мігрантів. У другому випадку дається взнаки те, що наша держава ще не встигла напрацювати повну, цілісну систему законів, що регулюють поведінку мігрантів у суспільстві. У третьому – проявляється традиційний чиновницький бюрократизм, людська черствість, байдужість. На запитання анкети: «Чи знаєте Ви особисто осіб, які покинули свій край перед загрозою переслідування або війни?», фактично половина тільки знайома з такими людьми (див. рис. 5).

На запитання анкети: «Чи згодні би на прийняття емігрантів до України, якщо б мали таке право на рішення?», тільки невеликий відсоток респондентів відповіли ствердно (див.рис.6).

На запитання анкети: «Чи маєте відповідні можливості: фінансові, соціальні, житлові та інші для прийняття родини емігрантів у власному житлі?», більшість опитуваних відповіли негативно (див. рис. 7).

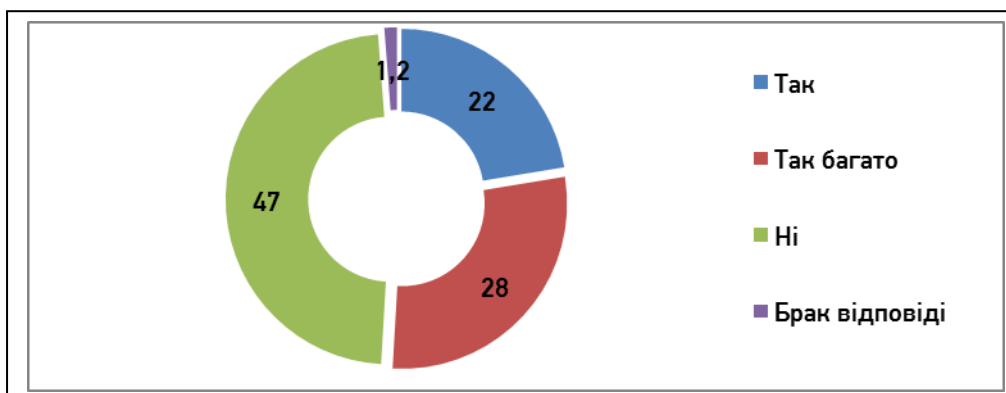

Рис. 5. Знайомість людей з мігрантам

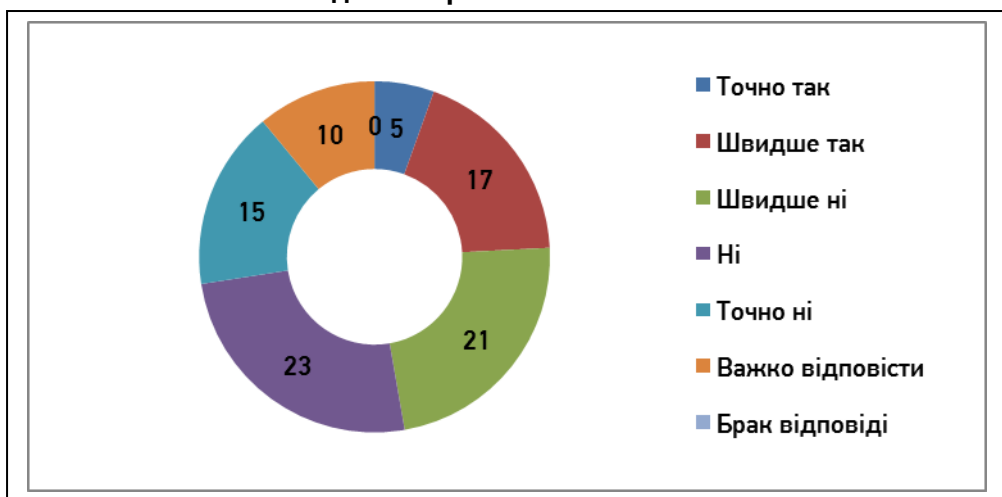

Рис. 6. Відношення до міграції в Україні

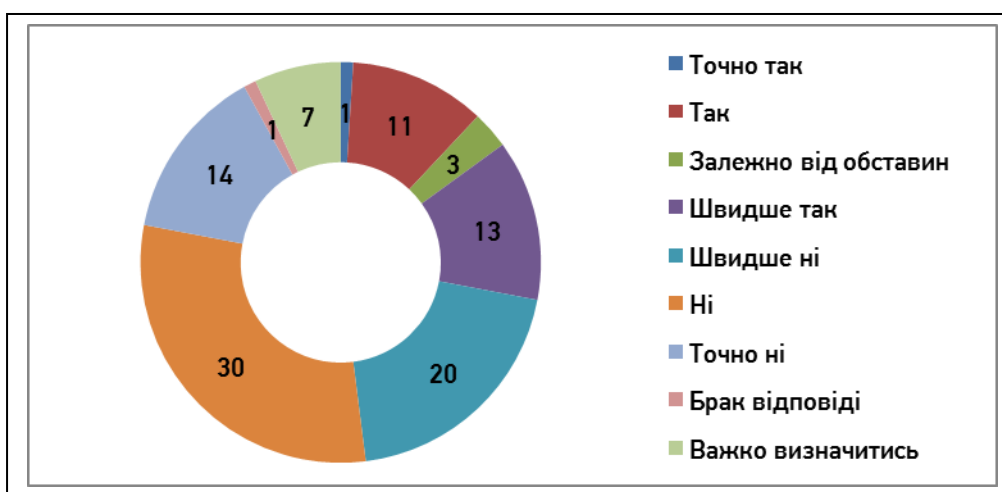

Рис. 7. Наявність фінансових та матеріальних можливостей для допомоги мігрантам

На запитання анкети: «Чи працевлаштували Ви б емігранта на свою фірму, якби Ви були підприємцем?», ми отримали наступні відповіді:

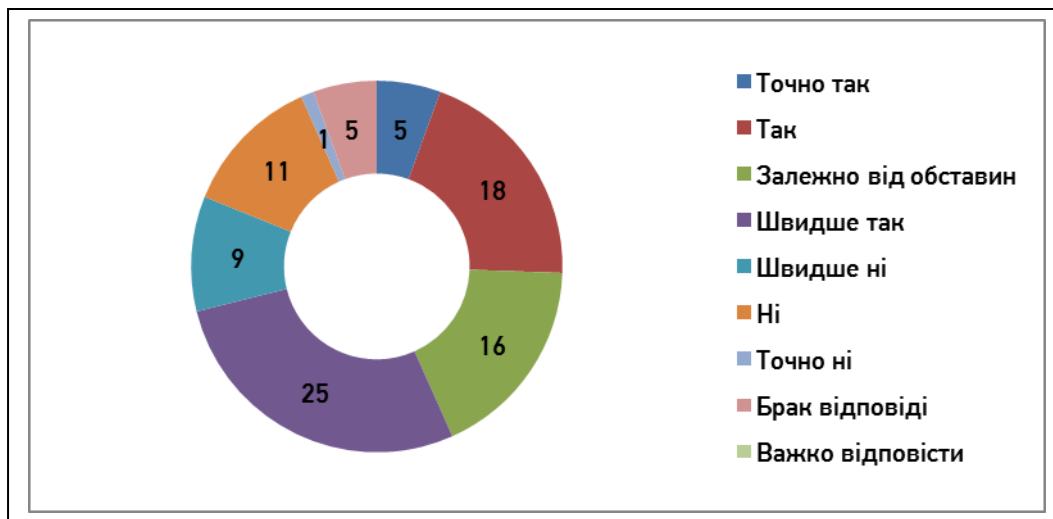

Рис. 8. Структура відношення респондентів до працевлаштування мігранта у свою фірму

На запитання анкети: «Чи згодні Ви б, щоб по сусідству жила родина емігрантів?», більшість опитаних відповіли тією чи іншою мірою ствердно (див. рис. 9).

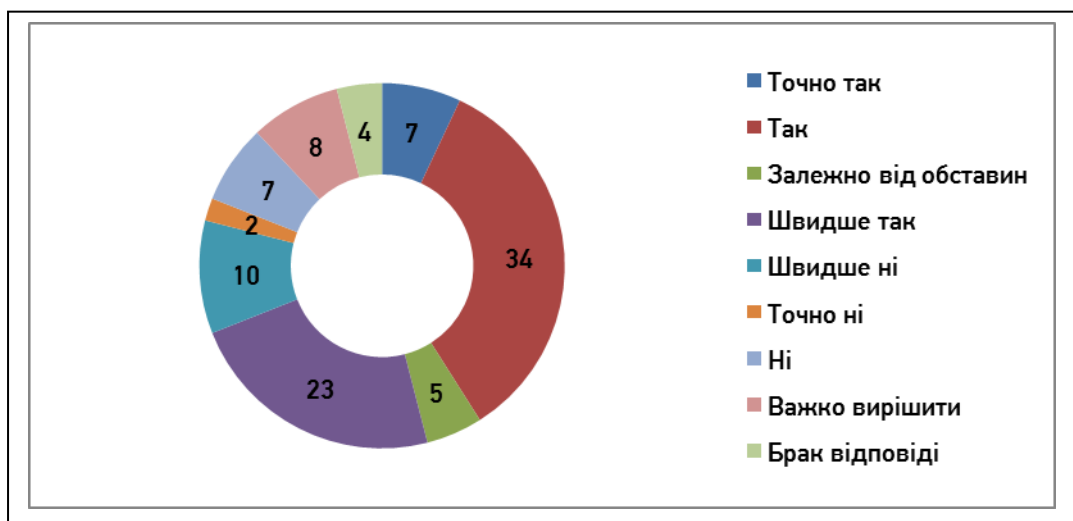

Рис. 9. Ставлення респондентів до місць проживання мігрантів

Оскільки значна частка респондентів не хотіли б, щоб по сусідству мешкали емігранти, то ж на наступне питання: «Де на Вашу думку повинні жити емігранти?», найбільший відсоток опитаних, 37%, відповіли, що у виділених місцях (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Місця проживання емігрантів

	Місця проживання мігрантів	Кількість відповідей	Відсоток відповідей
1	В спеціальних притулках для емігрантів	25	16
2	У виділених місцях	59	37
3	Всюди	43	28
4	Важко вирішити	22	14
	Інше	8	5
	Брак відповіді	1	0,75
	Всього	158	100

Відповіді на запитання анкети: «Що на Вашу думку Влада України чи інші організації мають зробити для емігрантів, які би хотіли залишитися мешкати в країні на зовсім, або більше ніж на рік?» див в табл. 2.

Таблиця 2.

Заходи української влади, які потрібно зробити для адаптації мігрантів

	Заходи адаптації мігрантів	Кількість відповідей	Відсоток відповідей
1	Організувати курси української мови	81	19
2	Забезпечити можливість перекваліфікації	34	9
3	Надати громадянство України	14	4
4	Дати змогу забрати родину	50	12
5	Забезпечити житлом	50	12
6	Допомога при пошуку роботи	109	27
7	Забезпечити проживання в спеціальних емігрантських осередках	40	9,7
8	Важко сказати	31	7,3
9	Інше	3	—
		412	100

Основними проблемами, що виникнуть в результаті прийняття емігрантів до нашої країни, опитані називають конфлікти між расами, збільшення злочинності, ріст безробіття, загроза культурі, вірі та традиціям (див. табл. 2).

Таблиця 3.

Головні загрози для нашої країни від прийняття емігрантів, осіб інших націй

	Головні загрози міграції	Кількість відповідей	Відсоток відповідей
1	Не бачу таких загроз	7	1,79
2	Допомога для емігрантів надається за кошти українців	60	15,31
3	Починаються конфлікти між расами, націями	92	23,47
4	Збільшується злочинність	88	22,45
5	Росте безробіття	69	17,6
6	Прибульці загрожують нашій культурі	31	7,91
7	Прибульці загрожують нашій вірі, традиції	27	6,89
8	Важко вирішити	17	4,34
9	Інше	1	0,26
	Всього	392	100

У кожному з цих мігрантоприймальних регіонів є свої особливості, але в цілому атмосферу в них можна охарактеризувати як толерантну. Хоча в майбутньому ситуація може змінитися залежно від рівня соціальної конкурентності прибулих груп мігрантів та культурної дистанції між старопоселенцями та новоприбулими. До речі, зміни у наставленні населення до цієї категорії мігрантів теж ніхто не вивчає та не відстежує. Так що, тут проблема ксенофобії або навіть ворожості може виникнути для суспільства, і особливо державних органів як сюрприз. Тому в регіонах, куди прибуває велика кількість мігрантів, адаптації потребують і місцеві жителі. Вони повинні адаптуватися до нових умов життя, в якому гідне місце мають зайняти добросусідські взаємини з мігрантами, толерантне ставлення до їхньої культури, мови та традицій.

Сьогодні всеохоплюючого систематичного обліку мігрантів в Україні немає. Це пов'язано з тим, що ще не розроблено державної концепції міграційного контролю, а отже, ще не створено постів міграційного контролю в пунктах пропускання через державний кордон. Частково ці функції сьогодні виконують органи прикордонної служби. Вони фіксують, скільки іноземних громадян в'їхало в Україну за певний період і скільки виїхало. Проте якісного аналізу прибулих вони не ведуть. Ніхто не може сказати, скільки іноземних громадян залишилося на тиждень, скільки на місяць, а скільки взагалі не збирається виїжджати з України. По своїй лінії облік іноземних громадян ведуть органи внутрішніх справ. Проте інформація як прикордонників, так і органів внутрішніх справ підпорядкована інтересам цих відомств і повної картини про мігрантів, біженців, осіб, що шукають притулку, не дає. Потрібним є введення спеціальної міграційної статистики, яка б давала інформацію, що відповідала б міжнародним стандартам інформації про біженців, мігрантів [2].

Висновки Проведений аналіз дозволяє зробити ряд висновків: 1. Молодь України переконливою більшістю бажає виїхати за кордон на роботу – 78% їхали б без

вагань; 2. В той же час молодь дуже слабо знайома з проблемами міграції в середині України – тільки половина опитаних знають мігрантів особисто. 3. Тільки невеликий сегмент молоді (20 %) проявляє милосердне ставлення до мігрантів в Україні і допомагали б мігрантам житлом. 4. Більше половини опитаних згодилася б мешкати поблизу мігрантів, проте інші хотіли б, щоб мігранти мешкали в спеціально відведених місцях; 5. Україна, переживаючи зміну соціально-економічного ладу та важку економічну кризу, що на цьому тлі вибухнула, практично не має засобів для вирішення міграційних проблем. З моменту введення безвізового режиму між Україною та ЄС, міграційні проблеми в середині України збільшуються. Зростає, і до того велика кількість, незаконних мігрантів. Для допомоги мігрантам потрібні значні кошти – для утримання пунктів тимчасового розселення, для будівництва і утримання інформаційної мережі тощо. Сьогодні проблемами міграції в Україні більше займається міжнародна організація з міграції МОМ, яка надає допомогу біженцям з різного роду соціальних проблем, проте потрібно збільшувати фінансування міграційних проблем державними структурами.

Література:

1. Поглиблення відносин між ЄС та Україною Що, чому і як? – Київ: Центр європейських політичних досліджень (CEPS), Брюссель Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД), 2016. – 267 с.
2. Шульга М. Зовнішня міграція в Україні: напрям, склад, масштаби [Електронний ресурс] / Микола Шульга // Інформаційно-аналітичний бюлетень Українсько-Американського Бюро захисту прав людини. Випуск 17 Проблеми міграції. – Київ. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: http://library.khpg.org/files/docs/Prava_Lud17.pdf.

ДОСЯГНЕННЯ УКРАЇНИ У СФЕРІ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАБУТТЯ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ З ЄС

Ольга Дирів

У статті розглянуто законодавчі нововведення та удосконалення міграційної політики України з метою протидії нелегальній міграції, вказано на проблемні питання, а також проаналізовано рівень трудової міграції.

Ключові слова: міграція, нелегальна міграція, міграційна політика, трудова міграція.

In the article the legislative innovations and improvements of Ukraine's migration policy on combating illegal migration are described, the burning issues in these spheres are outlined and the level of labor migration is analyzed.

Keywords: migration, illegal migration, migration policy, labor migration.

В сучасному глобалізованому світі за умов світової активізації міграції, безумовно зростає потреба регулювання міграційних процесів, внаслідок надання їм безпечного та неконфліктного характеру. Міграційна політика належить до тих політичних сфер, де здійснення реформ повинно стати невід'ємною частиною інституційного реформування в контексті політики європейської інтеграції, необхідним для зменшення ризиків, викликаних численними міграціями, а також для використання позитивного потенціалу міграції в інтересах розвитку. Визначеність міграційної політики для будь-якої країни є важливою, адже без неї неможливо уявити ефективний розвиток. Це особливо стосується України, яка є одним із найбільших донорів, реципієнтів і транзитерів міграційних потоків у сучасному світі [5].

В останні десятиліття Україна була ареною активних міграційних процесів та вважається країною підвищеного міграційного ризику. Протягом років міграція стала стратегією виживання для людей, які не могли знайти роботу, або чиї доходи не покривали основні потреби. За оцінкою Світового банку (СБ) Україна входить до п'ятірки найбільших постачальників мігрантів у світі, поступаючись лише Мексиці, Індії, Китаю та Росії. У 2010 році за межами України проживали 6,5 млн. осіб, що народилися на її території. Географічне розташування України визначає основні напрями міграції, зокрема, більше 40 % мігрантів працюють в Росії, і майже така ж частка трудових мігрантів працює в країнах ЄС. Такі країни, як Польща та Чехія, перебувають серед найбільш важливих країн для міграції [3, с. 4].

Протягом тривалого часу міграційна політика не була пріоритетом для українських урядів. Оскільки Україна порівняно недавно долучилася до світових міграційних процесів, суспільство і влада все ще не до кінця усвідомлювали необхідність активних дій з управління міграціями. В міграційному законодавстві прослідковувались численні прогалини, а інституційне забезпечення його виконання не було налагоджено. Спостерігалась невирішеність багатьох законодавчих проблем,

що було наслідком відсутності належних управлінських структур, що здатні розробляти та лобіювати просування відповідних законопроектів, формувати громадську думку, забезпечувати координацію діяльності центральних та місцевих органів влади в міграційній сфері та співпрацю з громадянським суспільством [4, с. 4].

Разом з цим, політика візової лібералізації, кінцевою метою якої є скасування короткострокових віз для країн-партнерів, стала тим ефективним інструментом, що мотивував уряд до модернізації окремих напрямків державної політики. А блок 2 як складова Плану дій з візової лібералізації (ПДВЛ) «Управління міграцією» є одним з найважливіших, який українська влада повинна виконати для запровадження безвізового режиму з ЄС.

Значної уваги було приділено питанням міграції після того, як 22 листопада 2010 року на саміті Україна – ЄС у Брюсселі ухвалено План дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України (ПДВЛ), який став важливим практичним результатом візового діалогу у відносинах України та Європейського Союзу та суттєвим кроком в напрямку подальшої лібералізації міжлюдських контактів між Україною та ЄС. Документ встановив конкретний перелік завдань та термінів їх реалізації з переліком виконавців, що мають здійснити необхідні реформи у сфері юстиції, свободи і безпеки. Одним із напрямків реформування державної політики, передбаченої ПДВЛ, є управління кордонами та міграцією, зокрема заходів із протидії нелегальній міграції [6].

ПДВЛ став одним з найбільш стимулюючих інструментів реформування окремих сфер державної політики, зокрема в частині законодавчого та інституційного забезпечення сфери управління міграцією.

Україна значно просунулась у законодавчому забезпеченні політики інтегрованого управління кордонами та управління міграцією, що було необхідною умовою виконання зобов'язань України в рамках безвізового діалогу з Європейським Союзом.

Зокрема, у жовтні 2010 року уряд схвалив Концепцію інтегрованого управління кордонами, яка передбачає координацію діяльності компетентних державних органів із забезпечення безпеки й відкритості державного кордону; забезпечення охорони державного кордону, пропуску в установленому порядку через державний кордон осіб, транспортних засобів і товарів, провадження інформаційної та оперативно-розшукової діяльності, проведення аналізу ризиків та здійснення запобіжних заходів; провадження суб'єктами інтегрованого управління кордонами діяльності із запобігання, виявлення, розкриття (розслідування) транскордонних злочинів; створення чотирирівневої системи контролю за в'їздом та перебуванням в Україні іноземців та осіб без громадянства [2].

В грудні 2010 р. Президентом України підписано Указ, відповідно до якого створювалась Державна міграційна служба України (ДМС). Згідно з Положенням про ДМС від 6 квітня 2011 року № 405/2011, Державна міграційна служба входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів. Діяльність даної служби координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ

Таким чином, ДМС перебрала на себе всі функції з питань громадянства, міграції та реєстрації фізичних осіб, які використовувалися Міністерством внутрішніх справ, а також у сфері захисту біженців, що належали Державному комітету у справах національностей та релігій, ліквідованому в ході адміністративної реформи [7, с. 16].

У травні 2011 року Указом Президента була затверджена Концепція міграційної політики України, а 8 липня того ж року ухвалено Закон «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту». Закон набув чинності, встановивши базові процедури розгляду клопотань шукачів притулку та отримання статусу біженця. Однак, деякі положення Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», не відповідають європейським та міжнародним нормам Європейської Комісії, наданих в рамках другого звіту про прогрес України у виконанні ПДВЛ. Зокрема, йдеться про визначення додаткового захисту, яке необхідно розширити, оскільки на сьогодні воно є вужчим за відповідне визначення, закріплене європейськими стандартами.

Вагомим кроком на шляху до вдосконалення міграційної політики стало затвердження Кодексу поведінки працівників у червні 2011 р. до функціональних обов'язків яких належить здійснення управління кордонами. Метою документу є активізація роботи, пов'язаної з навчанням працівників, завданням яких є здійснення управління кордонами у частині антикорупційної етики їх поведінки.

Після затвердження Плану заходів щодо інтеграції мігрантів в українське суспільство на 2011–2015 роки, в серпні 2012 р. Уряд схвалив План заходів щодо інтеграції біженців та осіб, які потребують додаткового захисту на період до 2020 року, чим вперше українська нормативно-правова база поповнилася документами, які стосуються питань інтеграції мігрантів. Така активізація законотворчості у сфері міграції очевидно є позитивною. А зазначені акти створили належну концептуальну базу державної міграційної політики України [4, с. 5].

При цьому спостерігається спад **нелегальної трудової міграції**. Компанія GFK в дослідженні на замовлення Міжнародної організації з міграції виявила, що **кількість неофіційно працевлаштованих громадян України за кордоном зменшилася**: з 328 тисяч у 2006 році до 209 тисяч у 2015 році. За тим же дослідженням, досвід безвізового режиму між ЄС і Республікою Молдова засвідчує, що **після запровадження безвізового режиму проблема нелегального працевлаштування за кордоном знизилася майже до нуля**.

Питання ж легальної міграції лишається в компетенції кожної окремої країни-члена ЄС. Деякі держави зберігають ринок праці закритим, інші – відкривають його для українців, ґрунтуючись на позитивному досвіді. Для прикладу, Чехія навпаки заохочує приїзд українських трудових мігрантів та спрощує процедури отримання дозвільних документів для висококваліфікованих працівників з України. Голова ж польської Спілки підприємців і робітників Цезарі Казьмерчак зазначив на початку 2016 року: українці – «це мігранти високого класу», яких не потрібно вчити мові, професійним навичкам, надавати їм житло, оскільки вони самі з цим чудово справляються [8].

Отже, національні уряди повинні регулювати міграційну політику для успішного міжнародного співробітництва, зокрема, уряд нашої держави, повинен чітко, цілеспрямовано та комплексно регулювати міграційні потоки, щоб досягти поставленої мети – безвізового режиму з ЄС. А покращення міграційної ситуації на сьогодні ще раз підтверджує прагнення України отримати безвізовий режим з ЄС.

Література:

1. Десять страхів європейців: чому ЄС не варто відкладати безвізовий з Україною [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/06/15/7050799/>.
2. Кабмін схвалив концепцію інтегрованого управління кордонами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/kabmin-odobril-kontseptsiyu-integririvannogo-upravleniya-28102010161500>.
3. Кравчук К. Трудова міграція як фактор економічного зростання в Україні [Електронний ресурс] / К. Кравчук. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files//publications/Policy_Briefing_Series/PB_M3_2014_ukr.pdf.
4. Малиновська О. Міграційна політика в Україні: формування, зміст, відповідність сучасним вимогам [Електронний ресурс] / О. Малиновська. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files//publications/Policy_Briefing_Series/PB_01_migration_2013_ukr.pdf.
5. Марков І. Концепція міграційної політики України: гол у власні ворота [Електронний ресурс] / І. Марков. – Режим доступу: <http://www.experts.in.ua/inform/smi/detail.php?ID=88312>.
6. План дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України від 22 листопада 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/%20article?showHidden=1&art_id=244813273&cat_id=2232801%2090&ctime=1324569897648.
7. Сушко І., Беліцер Н., Хмара О., Левченко К., Сушко О. Як Україна виконує план дій з візової лібералізації? [Електронний ресурс] / І. Сушко, Н. Беліцер, О. Хмара, К. Левченко, О. Сушко. – Режим доступу: http://novisa.org.ua/wp-content/uploads/2012/02/Full_monitoring_UKR.pdf.
8. Сушко І. Що стоїть на перешкоді скасуванню віз з ЄС: міграція та управління кордонами [Електронний ресурс] / І. Сушко. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/09/24/7038657/>.

ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ НА РИНКУ ПРАЦІ В КРАЇНАХ ЄС

Мар'яна Руда, Юлія Димінська

У статті розглянуто перспективи української молоді на ринку праці в країнах ЄС на сучасному етапі розвитку взаємовідносин. Висвітлено причини еміграції молодих українців в країни Євросоюзу, визначено переваги та виклики, пов'язані з підписанням Угоди про безвізовий режим.

Ключові слова: молодь, євроінтеграція, ринок праці, безвізовий режим.

The article discusses the prospects of Ukrainian youth in the labor market in the EU in the current development of relations. The reasons of young Ukrainians' migration to the EU, the benefits and challenges connected with the signing of a visa-free regime are defined.

Keywords: youth, European integration, labor market, visa-free regime.

Категорія «молодь» – це окрема соціально-демографічна група, яка вирізняється за сукупністю вікових характеристик, особливостей соціального становища та зумовлених іншими соціально-психологічними чинниками, що визначаються суспільним ладом, культурою, закономірностями соціалізації, вихованням в умовах певного суспільства.

Одним з перспективних напрямків залучення молоді в суспільні процеси держави є забезпечення молоді робочими місцями. В умовах ринкової економіки, коли право на працю реалізується не через соціальні гарантії, а через особисту ініціативу, проблема зайнятості молоді набуває особливої гостроти.

Молодіжний сегмент ринку праці складається, відповідно до законодавства України, з громадян віком від 15 до 35 років. Він також включає комплекс соціально-трудових відносин, заснованих на узгодженні їх інтересів. Молодіжні аспекти праці визначаються, зокрема, Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», від 05.02.1993 р., який включає статті «Праця молоді» й «Підтримка підприємницької ініціативи та діяльності молоді». Здійснюється також державна молодіжна політика в частині розділу «Організаційні структури з працевлаштування та запобігання безробіттю серед молоді», яка дає повну інформацію про тенденції на ринку праці в регіонах країни.

Аналіз статистичних і соціологічних даних свідчить, що головною ознакою становища молоді на ринку праці протягом останніх років є диспропорція між пропозицією та попитом на робочу силу. Більшість молоді в тому числі тієї, що навчається, прагне працювати і мати власні джерела існування. Однак у всіх вікових групах молоді існує значний розрив між рівнями економічної активності та зайнятості, що свідчить про наявність надлишку молодіжної робочої сили на ринку праці.

Гострою є для молоді і проблема вимушеної незайнятості, що призвело до формування численного контингенту безробітної молоді. Максимально високий рівень безробіття – у наймолодшій віковій групі (15–19 років), дуже високий – серед осіб 20–

24 років. Навіть у старшій віковій групі молоді (25–29 років) він набагато вищий, ніж серед всього населення. Загострюється проблема працевлаштування молодих спеціалістів. Проблема безробіття полягає не так у відсутності вакансій, як у недостатній пропозиції привабливих робочих місць за розміром оплати, змістом, умовами праці. Основною перешкодою для працевлаштування молоді після закінчення навчальних закладів є відсутність практичного досвіду роботи за фахом, недоліки у професійній орієнтації і підготовці, надто високі запити молодих людей стосовно умов і змісту праці тощо [4].

Недостатня матеріальна забезпеченість, відсутність житла, вимушене використання матеріальної допомоги батьків нерідко формують у деякої частини молодих людей соціальний інфантилізм. Праця перестає займати найважливіше місце у структурі життєвих цінностей молоді, посилюються споживацькі настрої. Разом з цим, у виробничій сфері загострюється проблема безробіття. У віковій категорії до 18 років і 18–24 роки вона є у декілька разів вищою, ніж в інших вікових групах. Негативно впливає на особистість і невідповідність отриманої освіти і змісту роботи, яку суспільство може надати сьогодні молодій людині. Це призводить до падіння престижу багатьох важливих для суспільства професій, до знецінення освіти [6].

Високий рівень безробіття серед випускників ВНЗ можна пояснити тим, що в Україні немає прогнозування суспільної потреби в тих або інших спеціалістах на близьку й далеку перспективи. І якщо в недалекому минулому більшість випускників вищих навчальних закладів складали інженери, то сьогодні – це економісти, юристи, психологи, що не мають реальних шансів на працевлаштування за фахом, незважаючи навіть на квоту для молодих фахівців економічних спеціальностей. У кращому разі, за умови реєстрації в Державній службі зайнятості, на них чекає перспектива перепідготовки. Держава фактично знімає з себе повноваження щодо захисту молоді та забезпечення робочим місцем молодих фахівців, перекидаючи відповідальність на роботодавця або навчальний заклад. Всі ці фактори сприяють тому, що велика частина української молоді прагне виїхати за кордон, в основному в найближче європейське зарубіжжя, в пошуках кращого життя і перспектив працевлаштування [3].

У 2009 р. був прийнятий документ «Молодіжна стратегія ЄС: інвестування і розширення повноважень», який починається словами: «Майбутнє Європи залежить від молоді. Тим не менше, для багатьох молодих людей можливість досягти успіху в житті знаходиться під загрозою».

Запропонована стратегія заснована на поєднанні двох підходів: вкладення коштів у молоде покоління і його благополуччя; наділення молодих людей більш широкими соціальними повноваженнями з метою відновлення суспільства і його цінностей. Молодіжна стратегія передбачає співробітництво країн ЄС з метою: створення більш широких можливостей для молоді; розширення доступу молоді до всіх соціальних ресурсів; зміцнення солідарності між суспільством і молодим поколінням.

Реалізувати ці цілі необхідно в різних сферах, першою з яких є освіта. ЄС приділяє освітній політиці все більше уваги. Вона визначається як частина Європейської стратегії щодо зайнятості, а цілі освітньої політики з тих пір включаються в орієнтири політики зайнятості. Якщо соціальна політика, зокрема

щодо зайнятості та освіти, довгий час відігравала супутню роль для реалізації мети розвитку внутрішнього ринку ЄС, то останнім часом вона стала незалежною від неї. Однак ця незалежність поставлена в тісні програмні рамки: «першорядне значення внутрішнього ринку ЄС» замінено «першочерговим значенням конкурентоспроможності». Якщо раніше політика зайнятості та освіти ретельно перевірялися на предмет того, чи не перешкоджають вони роботі внутрішнього ринку, то сьогодні їх перевіряють передусім на предмет того, чи сприяють вони конкурентоспроможності.

У найбільш загальному плані перспективні напрямки політики ЄС відображені у стратегії «Європа 2020», для досягнення цілей якої висунуті сім магістральних ініціатив, і всі вони в тій чи іншій мірі пов'язані з молодіжною політикою. Перш за все, це відноситься до таких програм, як «Молодь у русі». Молодь – одна з найважливіших цільових груп на ринку праці. Масштаби проблем та причини безробіття серед молоді варіюються від однієї держави ЄС до іншої, але у більшості випадків слід виділити наступні чинники: випускники шкіл мають низький рівень кваліфікації; нестача у молоді затребуваних на ринку праці навиків та відсутність досвіду роботи; обмеженість можливостей професійної підготовки; неефективні заходи активного регулювання ринку праці. Рівень безробіття серед молоді, як правило, значно вище, ніж рівень безробіття для всіх інших вікових категорій. В червні 2015 року 4,7 мільйона молодих осіб (20,7 %) були безробітними в ЄС-28, але у порівнянні з аналогічним періодом 2014 року кількість безробітної молоді знизилася на 386 тис. осіб. У червні 2015 року найнижчі показники спостерігалися в Німеччині (7,1 %), Мальті (10,0 %), Естонії (10,1 % у травні 2015 р.), Данії та Австрії (10,3 %), а найвищі – в Греції (53,2 % у квітні 2015), Іспанії (49,2 %), і Хорватії (43,1 % у другому кварталі 2015) [5].

Всеохоплююче зростання, проголошене Стратегією «Європа-2020», передбачає надання молодим людям більших можливостей за рахунок забезпечення високого рівня зайнятості, інвестицій в компетенції, модернізації ринків праці, систем підготовки кадрів, з тим щоб допомогти їм передбачати зміни та управляти ними і побудувати згуртоване суспільство. Заходи в рамках цього пріоритетного завдання потребують модернізації та зміцнення політики зайнятості, освіти та підготовки кадрів за рахунок збільшення участі у трудовому житті і зниження структурного безробіття, а також збільшення корпоративної соціальної відповідальності серед ділових кіл.

Провідною ініціативою Стратегії «Європа-2020» була зазначена «Програма нових умінь та робочих місць». У грудні 2011 р. почалася реалізація вищезгаданої ініціативи «Молодь в русі», а з часом виникла ще одна ініціатива для молоді, яка є складовою ініціативи «Молодь в русі» – «Можливості для молоді». Як і інші ініціативи ЄС у сфері зайнятості, остання ініціатива спирається на міцні партнерські відносини, закликає до узгоджених дій між владою країн-членів, представниками бізнесу, соціальними партнерами та ЄС. У рамках ініціативи «Можливості для молоді» на найближчі роки було поставлено ряд завдань та визначені основні напрями діяльності.

У більшості країн ЄС розвиток та формування молодіжної політики у довгочасній перспективі стали одним з головних питань діалогу між соціальними партнерами. Однак масштаби ефективності соціального діалогу і партнерства в цій

сфері на сьогодні обмежені можливостями і наявними ресурсами учасників. Вони відрізняються залежно від країни, галузі, масштабів підприємств.

Високий рівень соціального захисту та наявність перспектив розвитку приваблюють українську молодь і сприяють її залученню до європейського ринку праці. Молоді українці найчастіше обирають Польщу, Ізраїль, Італію, Німеччину, Литву, Канаду і Чехію для сезонної або постійної роботи.

Поляки задоволені українськими працівниками: від лікарів до сантехніків. Процес працевлаштування багатьом спрощує Карта поляка, яку отримує велика кількість українців. Не заважає і мовний бар'єр, адже українцям легко розуміти та вивчити польську.

У Швейцарії шукають інженерів із України. В Угорщині працюють багато українських медсестер. Більшість європейських країн створюють позитивні умови для працевлаштування мігрантів. Особливо це стосується держав Східної Європи. Там існує проблема з робочою силою, бо їхні люди виїжджають працювати в Західну Європу. Тому в Польщі вже законодавчо прирівнюють зарплату польських робітників до заробітків емігрантів. У Чехії схвалюють програми прийому на роботу тисяч українців.

Голова європейського конгресу українців Ярослава Хортяні зазначає: «Частина молодих українців втікає від війни. Молоді пари, які побоюються за майбутнє дітей, вирішують їхати туди, де безпечніше. Ще одна проблема – у низькому рівні заробітної плати українців. Прожити на дві чи три тисячі гривень з такими високими цінами на товари й комунальні послуги вкрай важко. За місяць у Польщі та Угорщині в середньому можна заробити приблизно 500 євро, в Чехії – 600. В Іспанії та Португалії – 700 – 800 євро. Найбільша оплата в Німеччині, там людина зі середньою спеціальною освітою отримує більше як тисячу євро в місяць. Тільки якщо відбудуться зовнішні та внутрішні зміни в країні: боротьба з корупцією, прозорі правила ведення бізнесу... Лише тоді можна говорити про повернення робочої сили, яка буде здатна швидкими темпами розбудовувати українську державу» [2].

Висновки. Деякі експерти прогнозують, що запровадження безвізового режиму спровокує інтенсифікацію процесу виїзду української молоді за кордон у пошуках гідної освіти та працевлаштування. Однак це відбуватиметься поступово, адже без візи за кордон зможуть виїжджати лише ті, хто мають біометричні паспорти, а на сьогодні таких осіб досить мало. Хоча європейський ринок праці є досить привабливим, варто пам'ятати, що навіть на високій посаді людина залишається мігрантом. Тому будьмо ініціативними та докладаймо максимум зусиль, щоб зробити «добре» і в нашій державі, щоб кваліфіковані кадри не залишали кордони нашої Батьківщини. Лише тоді український ринок праці стане по-справжньому європейським.

Література:

1. Всі на вихід. Чому українська молодь емігрує? [Електронний ресурс] // UANEWS. – Режим доступу до джерела: <http://www.uanews24.info/2016/09/30/%D0%B2%D1%81%D1%96-%D0%BD%D0%B0-%D0%B2%D0%B8%D1%85%D1%96%D0%B4-%D1%87%D0%BE%D0%BC%D1%83->

- %D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%8C-%D0%B5%D0%BC/.
2. Експерт розповіла про особливості п'ятої хвилі еміграції українців [Електронний ресурс] // СВИТУА. – Режим доступу до джерела: <http://svitua.com.ua/article/201611/1278-ekspert-rozpovila-osoblyvosti-pyatoyi-hvyli-emigraciyi>.
 3. Пухлій В., Ткаченко В. Вибір професії і проблема зайнятості молоді // Персонал. – 2007. – № 10. – С. 73–79.
 4. Пшиченко В. О. Молодь на ринку праці України [Електронний ресурс] / В. О. Пшиченко // Збірник наукових праць з гуманітарних дисциплін «Славута». – 2014. – Режим доступу до джерела: <http://slavutajournal.com.ua/arxiv-nomeriv/slavuta-vipusk-4-5-2011/molod-na-rinku-praci-ukra%D1%97ni/>.
 5. Стадник М. М. Актуальні питання молодіжної політики країн ЄС [Електронний ресурс] / М. М. Стадник // Відкриті очі. – 2015. – Режим доступу до джерела: http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2015/10/blog-post_20.html.
 6. Терно А. В. Молодіжний ринок праці: стан, проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / А. В. Терно // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Економіка», № 14. – 2014. – Режим доступу до джерела: <http://oaji.net/articles/2014/1053-1415798648.pdf>.

МЕХАНІЗМ ТИМЧАСОВОГО ПРИЗУПИНЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ВІЗОВОГО РЕЖИМУ УКРАЇНИ З ЄС

Мар'яна Руда, Олександр Коваль

У статті розглянуто особливості запровадження в ЄС механізму тимчасового призупинення лібералізації візового режиму з третіми країнами. Обґрунтовано важливість обрання європейського вектору зовнішньої політики України. Виокремлено та проаналізовано причини, на основі яких може бути відновлено візовий режим. Висвітлено позиції провідних європейських держав стосовно необхідності запровадження механізму призупинення. Визначено причини занепокоєння, які виникають у зв'язку із наданням Україні безвізового режиму. Ключові слова: євроінтеграція, Україна, механізм призупинення, безвізовий режим.

The article considers the peculiarities of implementation of EU visa suspension mechanism which can be applied to all existing visa liberalization agreements. The importance of European vector in foreign policy of Ukraine is pointed out. The authors highlight main factors based on which the visa regime can be renewed. The main arguments of supporters and opponents of introduction of the suspension mechanism are identified. The authors draw conclusions about the necessity to revise the current suspension mechanism and confirm visa liberalization agreement with Parliament.

Keywords: European integration, Ukraine, suspension mechanism, visa-free regime.

Для України питання лібералізації візового режиму з Європейським Союзом стало актуальним ще напередодні найбільшого розширення ЄС у 2004 р. Сьогодні ж цю тему можна віднести до топ-10 найгостріших та найактуальніших питань в українському суспільстві. Політична верхівка держави намагається адаптувати національне законодавство та інші сфери діяльності відповідно до стандартів Європейського Союзу, щоб йти в ногу з провідними європейськими державами та мати можливість налагоджувати з ними тісні двосторонні контакти, як у діловій, так і в культурній сфері.

Офіційно безвізовий діалог між Україною та ЄС було розпочато 29 жовтня 2008 р. Переговори щодо положень Угоди про Асоціацію тривали декілька років за часів президентства Віктора Януковича. Угода була парафована в березні 2012 р. і мала бути підписана на саміті ЄС у Вільнюсі в листопаді 2013 р. Але в останній момент президент Янукович вирішив не підписувати її, внаслідок чого відносини між Україною та ЄС перейшли у підвішений стан. Підписання Угоди відбулося пізніше у два етапи. Спочатку була підписана політична частина (у березні 2014 р. Прем'єр-міністром Арсенієм Яценюком), а потім економічна (у червні 2014 р. новообраним Президентом Петром Порошенком).

Незважаючи на різні позиції у питанні європейського курсу України, політична еліта спрямувала зусилля на якомога швидшу переорієнтацію на ринок держав ЄС і, в тому числі, визначила курс на євроінтеграцію як пріоритет зовнішньої політики

держави. У Верховній Раді України активно приймалися законопроекти на підтримку західного курсу. Наприкінці жовтня 2016 р. Президент П.Порошенко заявив, що Україна виконала всі 144 вимоги, що стосуються лібералізації візового режиму з ЄС та зовсім скоро отримає це «довгоочікуване рішення як визнання прогресу і знак солідарності європейської спільноти» [6].

Проте наступним викликом для інтеграції України до кола європейських держав став механізм тимчасового призупинення безвізового режиму. Потреба запровадження механізму тимчасового призупинення в ЄС вперше була обговорена на порядку денному ще зі вступом до Шенгенської зони країн Західних Балкан у 2009-2010 рр., після того, як в цьому регіоні суттєво зросла кількість шукачів притулку в Європі. За наполяганням окремих членів ЄС, Європейська комісія у травні 2011 р. запропонувала механізм призупинення, а вже 11 грудня 2013 р. був ухвалений Регламент 1289/2013 стосовно відповідного механізму. Згідно з Регламентом, у разі значного і раптового збільшення кількості нелегальних мігрантів (більше як на 50 %), прохань про надання притулку, відмов у реадмісії громадян з третіх країн, кожна держава-член ЄС може звернутися до Європейської комісії з метою ініціювання тимчасового (від 6 до 12 місяців) призупинення безвізового режиму для громадян третіх країн. Навіть якщо обставини запровадження механізму призупинення чітко визначені законодавством ЄС, Комісія оцінює кожну ситуацію окремо, щоб не допустити застосування автоматизму стосовно держав членів і використання цього регламенту для власних цілей та обґрунтовано застосовувати вказані обмежувальні заходи. Таким чином, метою статті є аналіз особливостей запровадження механізму тимчасового призупинення безвізового режиму внаслідок невиконання чи неналежного виконання встановлених вимог ЄС.

Останні події на теренах Європейського Союзу, пов'язані з міграційною кризою та перспективою надання безвізового режиму Грузії, Україні, Косово і, особливо, Туреччині, стали причиною перегляду обмежувального механізму. Зокрема, Європейська Комісія 4 травня 2016 р. подала законодавчу пропозицію Раді ЄС про ухвалення посиленого механізму призупинення безвізового режиму. 20 травня Рада ЄС з юстиції і внутрішніх справ підтримала ініціативу Комісії та погодила позицію держав-членів ЄС з цього питання.

Слідом за цим рішенням Нідерланди мають намір почати переговори з Європейським Парламентом про ратифікацію угод про Асоціацію з того часу, як відповідна законодавча процедура почне діяти на асоційованих членів ЄС [9].

Посилений механізм передбачає розширення підстав для призупинення безвізового режиму, які стосуються внутрішньої безпеки та ризиків для дотримання громадського порядку держави-члена і суттєвого збільшення відмов у реадмісії громадян третіх країн. Крім того, пропонувалося надати право застосування механізму призупинення безвізового режиму Європейській Комісії на основі її самостійної ініціативи.

Що стосується України, то Рада ЄС пов'язує запровадження безвізового режиму одночасно із початком дії механізму тимчасового призупинення, посиляючись на необхідність реагування на нештатні ситуації. За словами канцлера Німеччини А. Меркель, механізм призупинення безвізового режиму має на меті уникнути небажаного розвитку подій, як це було у Сербії після підписання угоди про Асоціацію.

Зокрема, за інформацією дослідницького центру European Stability Initiative, після скасування у 2009-2010 рр. візового режиму з Сербією, Македонією, Чорногорією, Албанією, Боснією і Герцеговиною кількість запитів на отримання притулку від громадян цих країн зросла з 9 тис. до 25-35 тис. на рік [3].

Угода про реадмісію між Україною та ЄС діє ще з 2008 р. З того часу і до сьогодні в Європейському Союзі досі не було нарікань на виконання Україною цієї угоди, зокрема, дотримуючись основних положень про реадмісію, за період 2010-2015 рр. українська сторона прийняла з ЄС 3081 особу, серед яких 1869 громадян України (61 %), 626 – СНД (20 %) та 586 (19 %) з інших регіонів. У свою чергу, до ЄС за вказаний період було передано 353 особи. За даними Європейського агентства з охорони зовнішніх кордонів країн-членів ЄС, з-поміж усіх доступних маршрутів перетину кордону через східний кордон ЄС потрапляє найменша частка мігрантів. Так, за перші три місяці 2016 р. східний кордон ЄС намагались перетнути лише 213 осіб, в той час як через Західні Балкани проникло 112 477 осіб, а через східне Середземномор'я – 157 019 осіб, що в 528 і 740 разів більше, ніж на кордоні з Україною. Разом з тим, наслідки міграційної кризи в Європі доводять, що жоден візовий бар'єр не може зупинити масового притоку мігрантів [8].

Серед держав-членів ЄС існують різні точки зору стосовно необхідності запровадження механізму тимчасового призупинення. Деякі європейські лідери вбачають у такому кроці навмисне створення перешкод для лібералізації візового режиму. В контексті цього, депутат Європейського парламенту від Литви Пятрас Ауштрявічюс заявив, що запровадження безвізового режиму з Україною може вплинути на результати виборів у Франції. За його словами, держава виконала всі вимоги щодо імплементації безвізового режиму, а Європейський Союз не виконав свої зобов'язання щодо України. Політик вважає, що Європа створює нові перешкоди і таким чином впливає на політичну невизначеність в країні [2]. Французька політична верхівка побоюється, що запровадження безвізового режиму з 42-мільйонною Україною може бути використано у передвиборчій кампанії представниками правих і крайніх правих сил як доказ неспроможності соціалістів оберігати країну від імміграційних ризиків.

Однак, на противагу таким побоюванням варто зазначити, що лібералізація візового режиму для України стосується тільки короткострокових віз, які передбачають можливість перебувати у зоні Шенген терміном до 90 днів та не дають права на працевлаштування. Більше того, за результатами дослідження Міжнародної організації з міграції, кількість неофіційно працевлаштованих українців за межами держави зменшилася з 328 тис. у 2009 р. до 209 тис. у 2015 р.

Президент Європейського Парламенту Мартін Шульц заявив, що проблема імплементації механізму призупинення пов'язана із застереженням таких країн-членів, як Франція, Німеччина, Бельгія та Італія. Механізм реагування на міграційні виклики в ЄС був затверджений на засіданні Комітету з громадянських свобод і внутрішніх справ 18 липня 2016 р. З цього часу дискусія щодо прийняття механізму тимчасового призупинення безвізових режимів Європейського Союзу з третіми країнами стала однією з найбільш актуальних тем для обговорення як в межах європейського простору, так і серед асоційованих членів, які розраховують на якнайшвидше врегулювання суперечностей та запровадження безвізового режиму. Побоювання Франції пов'язують із обранням на посаду президента США Дональда

Трампа. На цьому тлі перемога Марін Ле Пен стає реальною, і якщо це станеться, українське питання може назавжди зникнути з європейського порядку денного. В країні навіть припускають розвал Шенгенської зони у разі скасування візового режиму [7].

Президент Європарламенту зазначає, що питання запровадження безвізового режиму з Україною залежить не від результатів виборів у Франції, а від здатності членів ЄС дійти згоди. Зокрема, політик вказує на необхідність ратифікації Угоди про Асоціацію України з ЄС в Нідерландах.

Основна мета Франції полягає у прагненні максимально розширити застосування механізму призупинення та встановленні жорстких вимог до моніторингу міграційних ризиків щодо країн, які порушили умови безвізового режиму. Країна загальмувала схвалення механізму призупинення, коли йшлося про скасування віз для турецьких громадян. У Франції добре знайомі з турецькими мігрантами – як у себе, так і в сусідній Німеччині.

Проте Україна не належить до переліку країн, з яких надходять значні потоки мігрантів. Для порівняння, у 2015 р. найбільша кількість шукачів притулку була серед мігрантів з Сирії (363 тис.), Афганістану (178 тис.) та Іраку (121 тис.). З України до ЄС надійшло лише 21 тис. запитів з проханням притулку, що становить 0,046 % від загальної кількості громадян держави.

Протягом 2015 р. лише 415 українців отримали статус біженця у ЄС, в той час як 2458 громадян РФ за ідентичний період отримали такий статус, що в 6 разів більше від прикладу України, яка сьогодні перебуває у стані війни. Основним аргументом у відмові надання притулку українцям є альтернатива переїзду до безпечної частини держави. У разі лібералізації візового режиму для України не можна однозначно стверджувати про масовий наплив мігрантів у країни ЄС, адже навіть у період активних воєнних дій у східних регіонах основним напрямком для переселенців був не Європейський Союз, а інші частини України, а із закордонних напрямків – Білорусь і Росія. Це пояснюється тим, що шукачі притулку зі Сходу виїжджали туди, де мали родинні зв'язки і вищі шанси для успішної соціальної інтеграції в новому соціумі, враховуючи спільний культурно-мовний простір. Проведення паралелей між Україною та іншими державами, де спостерігається активний наплив мігрантів до ЄС, є доволі сумнівним, адже варто брати до уваги, передусім, загальну економічну та гуманітарну ситуацію в країнах [5].

Останнім кроком на шляху до лібералізації візового режиму з Україною і Грузією стало затвердження Комітетом Європарламенту з громадянських свобод, юстиції та внутрішніх справ законопроекту щодо впровадження механізму призупинення безвізового режиму ЄС з третіми країнами, засідання якого відбулось 8 грудня 2016 р. Відповідно до документа, після прийняття механізму призупинення Європейська комісія матиме повноваження тимчасово припиняти дію безвізових режимів на період 9 місяців для певних категорій громадян. Цей механізм може бути запущений на вимогу країни-члена ЄС або за рішенням Європейської комісії. Якщо проста більшість країн-членів Європейського Союзу доводить питання до загального відому, Комісія повинна буде прийняти рішення до виконання, яким тимчасово призупиняє дію безвізової норми для певних категорій громадян країни, що не входить до складу ЄС, на період 9 місяців. Також був введений механізм моніторингу.

Його мета – гарантувати, що громадяни країн, які отримали право безвізових подорожей до ЄС, і далі відповідають критеріям, які були підставою для надання їм безвізового статусу.

Європейська комісія повинна буде щорічно звітувати перед Європарламентом і Радою ЄС наскільки країни, що мають безвізовий режим, відповідають всім необхідним критеріям. Звітний період для порівняння обставин, які призвели до введення механізму призупинення, з попередньою ситуацією або ситуацією перед лібералізацією візового режиму, становить 2 місяці. Згідно з умовами надання безвізового режиму, візові вимоги можуть бути введені знову у разі збільшення потоку громадян з країн, що отримали можливість в'їжджати на територію ЄС та будуть незаконно залишатися на території Союзу.

Крім того, візовий режим може бути відновлений у випадках, якщо:

- 1) спостерігається значне зростання кількості мігрантів, які перевищили термін перебування в ЄС або порушили правила в'їзду;
- 2) з країни, яка отримала безвізовий режим з ЄС, значною мірою зростає кількість необґрунтованих запитів щодо надання притулку;
- 3) існує поганий рівень співпраці з питань реадмісії мігрантів;
- 4) якщо запровадження безвізового режиму несе пряму загрозу для ЄС [4].

Таким чином, Україна, зі свого боку, виконала всі вимоги щодо лібералізації візового режиму і очікує реалізації зустрічних кроків з боку ЄС. Очевидно, що запровадження безвізового режиму між ЄС і Україною можливе тільки після затвердження в Європейському Союзі механізму його призупинення. Вже найближчим часом відповідне рішення буде розглядатися на засіданні Європейського парламенту, на яке Україна покладає великі надії, адже лібералізація візового режиму є черговим кроком на шляху до більш тісної інтеграції аж до набуття повноправного членства України в Європейському Союзі.

Література:

1. Безвізовий режим: страны ЕС не одобрили механизм приостановки [Електронний ресурс] // Liga.net. – 2016. – Режим доступу до джерела: http://news.liga.net/news/politics/13876845-bezvizovyy_rezhim_strany_es_ne_odobrili_mekhanizm_priostanovki.htm.
2. В ЄС створюються додаткові перешкоди для запровадження безвізового режиму з Україною, - депутат ЄП [Електронний ресурс] // 112.ua. – 2016. – Режим доступу до джерела: <http://ua.112.ua/polityka/v-yes-stvoriuiutsia-dodatkovyi-pereshkody-dlia-zaprovadzhennia-bezvizovoho-rezhymu-z-ukrainoiu-deputat-yep-355941.html>.
3. Механізм призупинення безвізового режиму з Україною зараз є ключовим [Електронний ресурс] // ZIK. – 2016. – Режим доступу до джерела: http://zik.ua/news/2016/06/15/merkel_napolyagaie_na_mehanizmi_tymchasovogo_pryupynennya_bezvizu_z_ukrainoyu_708667.
4. Представництво ЄС пояснило механізм призупинення дії безвізових режимів [Електронний ресурс] // УНІАН. – 2016. – Режим доступу до джерела: <http://www.unian.ua/politics/1668117-predstavnitstvo-es-poyasnilo-mekhanizm-prizupinennya-diji-bezvizovih-rejimiv.html>.

5. Стемпневич Я. Українці звертаються до Польщі про статус біженця [Електронний ресурс] / Яна Стемпневич // Польське радіо. – 2014. – Режим доступу до джерела: <http://www.polradio.pl/5/198/Artykul/179792>.
6. Україна виконала всі 144 вимоги щодо безвізового режиму з ЄС, – Порошенко [Електронний ресурс] // Газета «День». – 2016. – Режим доступу до джерела: <https://day.kyiv.ua/uk/news/311016-ukrayina-vykonala-vsi-144-vymogy-shchodo-bezvizovogo-rezhymu-z-yes-poroshenko>.
7. Франція хотіла заморозити ухвалення безвізу, щоби зупинити Марін Ле Пен [Електронний ресурс] // Європейська правда. – 2016. – Режим доступу до джерела: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/11/25/7058023/>.
8. Migratory routes map [Електронний ресурс] // European Border and Coast Guard Agency. – 2016. – Режим доступу до джерела: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/>.
9. Visa waiver suspension mechanism: Council ready to start negotiations with Parliament [Електронний ресурс] // Council of the EU. – 2016. – Режим доступу до джерела: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/05/20-visa-waiver-suspension-mechanism-negotiations-parliament/>.

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Наталія Степанюк

Проаналізовані негативні та позитивні наслідки трудової еміграції для громадян України та суспільства в цілому. Доведено, що при трудовій міграції в зарубіжні країни до негативних наслідків можна віднести втрату Україною можливості переходу на інноваційну модель економічного розвитку та відтік робочої сили з числа висококваліфікованих спеціалістів. До позитивних наслідків слід зарахувати можливість відчутного покращення матеріального становища заробітчан і їхніх рідних.

Ключові слова: міграція, еміграція, трудова міграція, економічна криза, економіка, позитивні і негативні наслідки міграції, демографічна ситуація.

The author has analyzed the negative and positive effects of labor migration for citizens of Ukraine and society as a whole. There was proved that labor migration to foreign countries the loss of Ukraine the possibility of transition to an innovative model of economic development and the outflow of labor from among highly qualified specialists can be attributed to negative effects. Significant opportunity to improve the material conditions of workers and their families should be attributed to positive results.

Keywords: migration, immigration, labor migration, the economic crisis, the economy, the positive and negative effects of migration, the demographic situation.

Постановка проблеми. Питання трудової міграції населення є досить актуальними на сучасному етапі розвитку України. Адже трудова міграція як економічне явище є одним із факторів формування суспільства, що безпосередньо впливає на його становлення та функціонування. Сьогодні трудова міграція стала одним з головних чинників соціально-економічних трансформацій і розвитку всіх регіонів України.

За сучасних умов існує велика загроза ще більшої активізації міграційних процесів, що потребує оцінки можливих наслідків істотного вибуття робочої сили за межі країни і, відповідно, розробки ряду превентивних заходів у управлінні міграційними процесами. Очевидно, що ця проблема носить комплексний, системний характер, тому її вирішення має базуватися на вдосконаленні соціально-економічної політики держави.

Важливість дослідження міграційних тенденцій у нашій країні обумовлена підвищенням інтенсивності міграційних потоків, поширенням його на всі регіони держави, що, у свою чергу, призводить до загострення проблем, пов'язаних з явищем трудової міграції.

Аналіз останніх досліджень. Актуальність проблеми зумовила увагу до неї науковців і практиків, органів виконавчої влади та законодавців. Дану проблему досліджували українські вчені: Басик О. П., Москаль Г., Піскун О. І.; закордонні автори: Еренберг Р. Дж., Смит Р. С., Тодаро М. П., Аметов Р., Єрух М., Мосьондз С., Кестлер С.,

Міллер М., Мюнц Р., Геддес А., Вейнер М., Абу Салех Мухамед, Лоїзіло А., Гарсон Жан-П'єр та інші.

Вагомі теоретичні напрацювання у сфері аналізу зовнішніх міграційних процесів здійснили такі вітчизняні вчені, як Лібанова Е., Малиновська О., Гуменюк Ю. та ін. У працях Гайдуцького А., Кукурудзи І., Кравчука К. значну увагу приділено впливу міграційного капіталу на економіку країни. Західні науковці зробили значні внески в пояснення причин і напрямів міграцій, такі як Адамс Р., Массей Д., Тейлор Е., Шульц Т. та ін.

Незважаючи на значні розробки вітчизняних і зарубіжних учених, на сьогодні недостатньо досліджень присвячено вивченню активізації міграційних процесів за умови розвитку економічної кризи. Саме тому, міграційні переміщення потребують постійного моніторингу й аналізу наслідків їх впливу на темпи соціально-економічного розвитку країни.

Надмірний, безконтрольний виїзд українців за кордон вже стає національною проблемою та впливає на більшість інтеграційних процесів, до яких прагне Україна, тому в межах сучасного напрямку зовнішньої політики України та її внутрішнього положення дана тема стає все більш актуальною.

Мета та завдання роботи. Метою статті є вивчення кризового стану економіки України та його впливу на активізацію процесів зовнішньої трудової міграції населення, їх причин та наслідків для України.

Основним завданням статті є аналіз сучасного стану трудової міграції, визначення причин, що спонукають українців до трудової міграції.

Виклад основного матеріалу. Еміграційні процеси – найпоширеніше явище для сучасної економіки України. В пошуках нових робочих місць, вищого заробітку, кращого життя, люди мігрують із сіл в міста, з України за кордон.

Кризові явища, що виникають у фінансовій сфері, закономірно трансформуються в загальноекономічні та характеризуються скороченням виробництва, банкрутством промислових, торговельних підприємств, а також зростанням безробіття та різким зниженням життєвого рівня населення.

Міграція робочої сили – це переміщення працездатного населення з одних держав до інших з метою працевлаштування строком більше ніж на рік, що викликається причинами економічного характеру [1, С. 350-355]. Трудова міграція відбиває процес перерозподілу трудових ресурсів між національними економіками. На сьогоднішній день проблеми міграції стають все більш актуальними в усьому світі.

На сучасному етапі економічного розвитку України глобальною проблемою, яка безпосередньо впливає на тенденцію міграції трудових ресурсів в Україні, є демографічна ситуація (негативна динаміка народжуваності, смертності, від'ємне сальдо міграції). За даними Держкомстату загальна чисельність населення по Україні станом на 1 січня 2016 року становила 42929,3 тис. осіб (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.), станом на 1 січня 2010 року – 45962,9 тис. осіб, станом на 1 січня 2005 року – 47280,8 тис. осіб, тоді як 1.01.2000 р. – 49429,8 тис. осіб. Більше того, в 2016 році прогнозувалося найбільше скорочення населення України [2]. Тобто, дана динаміка показує, що населення України з кожним роком скорочується. А трудова міграція у свою чергу відіграє провідну роль у даній проблемі.

Трудова еміграція стала в нашій державі об'єктивною реальністю. Деякі експерти й дослідники називають Україну одним з найбільших донорів робочої сили в Європі. За різними оцінками Україну покинули до 5 млн. людей, щоб жити й працювати в інших країнах, однак у реальності ці цифри набагато вищі через нелегальну міграцію. У 1996 р. офіційна кількість трудових мігрантів становила 11800, у 2002 р. вона досягла 40683, а за даними Міністерства праці й соціальної політики України у 2009 р. 274000 українців офіційно працювали за кордоном. Загалом, за 2014-2015 роки з України лише офіційно виїхали на заробітки трохи більше мільйона українців. І тенденція йде лише до зростання. Нині, за різними даними, за кордоном у різних країнах світу працюють від 4 до 8 мільйонів українців. Україна продовжує залишатися країною походження трудових мігрантів як для країн СНД, так і для ЄС.

Закордонний дослідник Ф. Дювел, посилаючись на дані Світового банку, називає Україну другою країною в світі, після Мексики, за величиною міграційного коридору, третьою в списку країн походження емігрантів, після Індії та Китаю, та четвертою в списку приймаючих країн, після Німеччини. Кількісно еміграція оцінена ним у межах 4 – 15 % усього населення або 20 % працездатного населення [3].

У вітчизняних спостереженнях наводяться набагато менші цифри. Так, в обстеженні «Зовнішня трудова міграція населення України» за підтримки Світового банку, Українського центру соціальних реформ і Державного комітету статистики констатує, що існуючі в Україні джерела адміністративних даних і регулярні обстеження не надають достовірних відомостей про міграційні процеси. Так, форма статистичного обліку № 1-ТМ «Звіт про чисельність громадян України, які тимчасово працюють за кордоном» фіксує лише тих українських трудових мігрантів, які були працевлаштовані за допомогою офіційних посередницьких структур, як наголошують окремі експерти, подібними каналами за кордоном не більше 2 % від їх загальної кількості. Сумнівними видаються також дані, які демонструють загальну кількість перетинів кордону, оскільки одна і та ж сама особа протягом облікового періоду може здійснити декілька перетинів. Не можна покладатися і на дані Всеукраїнського перепису населення, які на сьогоднішній день відчутно застаріли. Щоправда, слід зауважити, подібні розбіжності в оцінці обсягів трудової міграції зустрічаються й в інших країнах.

Відсутність адекватної статистичної бази стала головним фактором поширення необґрунтованих даних щодо чисельності українців на зарубіжних ринках праці. Діапазон припущень стосовно загальної кількості українських громадян, задіяних в міжнародній міграції з метою працевлаштування, по-справжньому вражає: від 250 тис. до 12 млн. осіб. Найпоширенішими ж показниками, як уже зазначалося, є цифри від 5 до 8 млн. осіб. Схожої точки зору дотримуються і спеціалісти Світового банку, які оцінили чисельність вітчизняних емігрантів у 2010 році на рівні 6,6 млн. осіб [4, С. 249].

Популярна серед українців зовнішня міграція за останні три роки змінила свої вектори. Зараз українські роботодавці конкурують в першу чергу з роботодавцями з Європейського Союзу, а не з російськими, як це було раніше. За дослідженням GFK тільки за 2015 рік офіційно мігрувало 500000 людей, проте не всі виїжджають офіційно за трудовими візами, відповідно, реальна цифра може бути вищою на 40 % [5].

Зовнішня міграція відбувається найбільше до сусідніх країн – Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини, Росії, Білорусії, а також до Італії, Португалії, Іспанії, Німеччини. Найактивніше виїжджають за кордон на роботу жителі прикордонних регіонів (Західна Україна аж до Хмельницької області та Схід). Потік потенційних працівників до Росії зменшився практично втричі, частина працівників з Росії переорієнтувалась на Казахстан та Білорусію, де зараз є вакансії у будівельній сфері.

Протилежний вектор — Європейський союз. На відміну від Росії, за останній рік він став більш популярним серед українців і зараз туди ідуть більше 60 % трудових мігрантів. Традиційно тут багато роботи у сфері будівництва, сільського господарства, домашнього господарства, виробництва, IT, інженерній та медичній сферах. Менше 20 % від усіх охочих працювати за межами України розглядають інші країни, такі як Китай, де готові запропонувати українцям вакансії продавців, лікарів, викладачів зі знанням іноземної мови. США та Канада приваблюють переважно науковців, програмістів, біологів та лікарів.

Сусідні країни, оцінивши переваги української робочої сили, розповсюджують інформацію про вакансії та можливості роботи, то ж українцям не важко знайти роботу за кордоном.

Отже, трудова міграція громадян України за кордон продовжує залишатися масовим соціально значущим міграційним потоком. При цьому аналіз та оцінка трудових міграцій щодо їх впливу як на самих трудових мігрантів, на українське суспільство в цілому є доволі неоднозначними.

Загальновідомо, що трудова міграція справляє багатоаспектний вплив на суспільство, вона своєрідно позначається на демографічній ситуації, ринку праці, розвитку економіки та соціальної сфери тощо.

Серед негативних наслідків для суспільства слід акцентувати на тому, що, з одного боку, Україна як одна з найбільших країн-донорів робочої сили в Європі втрачає найбільш активну в репродуктивному та трудовому віці частину населення.

З другого боку, в умовах соціально-економічної кризи трудова міграція сприяє зниженню тиску на ринок праці та зменшенню напруги в суспільстві. До позитивних рис трудової міграції для самих мігрантів варто віднести можливості підвищення добробуту окремих категорій працівників та членів їх родин.

Водночас робота за кордоном пов'язана з низкою ризиків та багатьох негативних наслідків для трудових мігрантів. Більш детально негативні і позитивні наслідки зовнішньої трудової міграції представлено в табл. 1.

Таблиця 1.

Наслідки трудової міграції

№п/п	Негативні наслідки	Позитивні наслідки
Для трудових мігрантів	- розлучення членів родини та руйнація сімей; - проблеми в вихованні дітей в неповних сім'ях; - працевлаштування на низько-кваліфікованих роботах;	- отримання більшої заробітної плати; - покращення рівня життя працівника і членів його родини; - здобуття нового

	• нелегальна та напівлегальна зайнятість; • виконання важкої, часто ненормованої, шкідливої для здоров'я роботи; • важкі побутові умови; • нижчий рівень оплати праці порівняно з місцевими працівниками; • недоступність кваліфікованої медичної допомоги; • загроза приниження та насильства з боку роботодавців; • загальна зневіра, втрата національної самосвідомості; • набуття чужих звичаїв та невластивого менталітету та ін.	професійного досвіду; підвищення рівня кваліфікації; • вивчення іноземної мови; • розширення світогляду, набуття розуміння реальних умов ринкової економіки; • набуття навичок жити в умовах культури демократичного суспільства та ін.
Для суспільства (держави)	• нерентабельність та втрати від вкладень в освіту і підготовку фахівців; • втрата висококваліфікованого, молодого та найбільш економічно-активного населення; • уповільнення темпів розвитку науково-технічного прогресу в зв'язку з чисельною інтелектуальною еміграцією українських вчених за кордон • втрата сімейних цінностей у суспільстві; • зниження народжуваності; • старіння нації, зростання демографічного навантаження на працюючих на внутрішньому ринку; • втрата Україною іноземної валюти, що вивозиться емігрантами в якості власних заощаджень; • поширення випадків зловживань та ошукувань громадян приватними агентствами з	• послаблення тиску безробіття на національному ринку праці, зниження соціальної напруги у суспільстві; • стимулювання до більш продуктивної діяльності українських працівників через створення конкуренції з закордонними фахівцями; • надходження в Україну додаткової іноземної валюти шляхом грошових переказів трудових емігрантів та інвестування коштів в економіку через створення спільних підприємств з іноземними засновниками; • зменшення соціальної напруги в умовах економічної кризи; • зниження навантаження на соціальні фонди; • підвищення кваліфікації мігрантів, які повернулись

	працевлаштування; • виникнення політичних та економічних претензій до нашої країни в зв'язку із збільшенням нелегальної трудової еміграції українців; • використання наших громадян за кордоном на низько кваліфікованих, важких роботах зі шкідливими умовами праці, наявність випадків їх дискримінації та експлуатації з боку місцевих роботодавців; • зменшення податкових надходжень та відрахувань у соціальні фонди; зростання цін на товари і послуги на внутрішньому ринку при існуючій низькій купівельній спроможності основної маси населення та ін.	додому; • поширення в суспільстві цінностей жити в умовах культури демократичного суспільства та ін.
--	---	---

Отже, на даний момент в Україні в міграційних процесах спостерігаємо більше негативних тенденцій ніж позитивних, оскільки першочерговою постає проблема втрати досвідчених кадрів, які, не знайшовши належної роботи та заробітної плати вдома, починають шукати краще місце за кордоном.

Доволі актуальним є питання встановлення причин сучасної трудової еміграції з України. На нашу думку, сукупність чинників, що спонукають українців до пошуку роботи на зарубіжних ринках праці, включає в себе наступні:

1) невідповідність між рівнем оплати праці та фактичною вартістю життя в державі;

2) значний розрив у рівнях оплати праці в Україні та за кордоном, особливо в перерахунку на іноземну валюту. Скажімо, український мігрант в Іспанії заробляє в середньому 1131 дол. США на місяць, в той час, як в Україні – 200 дол. США [6, С. 95-99];

3) виникнення безробіття та вимушеної неповної зайнятості населення, перманентне падіння попиту на представників окремих професій;

4) масштабне зубожіння населення в окремих депресивних регіонах України, у сільській місцевості та всередині окремих соціальних груп;

5) постійно зростаючий рівень суспільного розшарування, тоді як переважна частина населення існує на межі бідності;

6) становище роботодавців, які, з одного боку, не мають можливості піднімати заробітну плату, а, з іншого, змушені частково тінізувати національний ринок праці;

7) неефективна політика держави на шляху формування конкурентних переваг зайнятості в Україні, створення умов для легалізації праці;

8) відсутність умов для розвитку та самореалізації творчих особистостей тощо.

3-поміж усіх названих вище причин, що зумовлюють розгортання потоків української трудової міграції, провідне місце передбачувано займають чинники економічного характеру.

У системі економічних передумов чільне місце займають сподівання трудових мігрантів на вищий рівень оплати праці в країнах прибуття. І він таки вищий. Наприклад, на сільськогосподарських і підсобних роботах, на яких зайняті мігранти, він вищий, як мінімум, у 3 рази; у будівництві, на автотранспорті та у сфері послуг – у 10-12 разів; на морському транспорті, у програмуванні, освіті, охороні здоров'я – у 15-50 разів. Причому це стосується не лише розвинутих країн Заходу, але й деяких країн СНД. Достатньо лише сказати, що середньомісячна номінальна заробітна плата в Росії, Казахстані і Білорусі є значно вищою (в понад 2, 2 і 1,5 рази відповідно), ніж аналогічний показник в Україні [7, 8, С. 6].

Враховуючи існуючі тенденції, державна політика регулювання трудовіграційними процесами в Україні повинна бути спрямована на уповільнення динаміки міграції населення, утримання чисельності та структури населення на рівні, що забезпечує підтримку господарської освоєності територій, як невід'ємної умови їх сталого соціально-економічного зростання. Відповідно ресурсами державної трудовіграційної політики має стати розроблення інструментів для зворотної міграції; удосконалення інституціонального базису зміцнення економічної безпеки країни та її регіонів, особливо тих, де масштаби трудової міграції набули загрозливого характеру; оцінку ефективності та втрат від трудової міграції; дослідження мотиваційних її складових; аналіз внутрішньої мобільності економічно активного населення в умовах реструктуризації економіки, вивчення причин, які створюють нерівні умови при працевлаштуванні сільського і міського населення.

Ще однією проблемою міжнародної трудової міграції населення є міграція висококваліфікованих працівників або так звана інтелектуальна трудова міграція. За даними Світового банку, Україна втрачає не тільки різноробочих, але й дипломованих фахівців, оскільки сьогодні за кордоном працює 3,5% трудових мігрантів від загальної кількості українців, які мають вищу освіту.

Безумовно, що основним чинником формування інтелектуальних трудовіграційних потоків є процеси глобалізації, дія яких збережеться і у віддаленій перспективі. Підставою для такого висновку є курс індустріально розвинених країн світу на інноваційний шлях розвитку, який формує попит на інтелектуальну працю в різних сферах економічної діяльності. Важливу роль в інтенсифікації інтелектуальної міграції відіграють багатосторонні угоди, такі як ЄС і НАФТА (Північноамериканська угода про вільну торгівлю), міжнародні угоди та організації, такі як ГАТС (Генеральна угода про торгівлю послугами) і ВТО (Всесвітня торгова угода організація), а також міжнародні професійні асоціації тощо.

Нажаль, для України на сучасному етапі характерною формою міграції висококваліфікованих фахівців є їх втрата для держави. Хоча, в цілому, може розцінюватися як позитивне явище, оскільки особи інтелектуальної праці мають можливість реалізувати свої здібності. [9]. Це спричиняє значну шкоду економічному,

соціальному та культурному розвитку країни, руйнується національна еліта, стримується розвиток середнього класу – фундаменту стабільності і процвітання суспільства.

Таким чином, сформована модель економіки в країні деформує систему цінностей висококваліфікованих фахівців, знижує і нівелює цінність інтелектуальної праці, підриває соціальну базу ринкових перетворень в країні. За таких умов можна прогнозувати, що інтелектуальний міграційний потенціал накопичуватиметься, генеруючи умови для посилення міграційних ризиків.

В цих умовах вкрай важливим є внесення серйозних коректив в державну міграційну політику, особливо ту її складову, яка регулює інтелектуальну міграцію. Йдеться про те, що ця політика поряд із заходами короткострокового характеру повинна бути зорієнтована на довготривалу перспективу, метою якої є формування інноваційної моделі розвитку економіки України, яка створює умови для розширення сфери докладання інтелектуальної праці.

Трудова міграція, як і безробіття, є природним процесом ринкових відносин. Однак Україна сьогодні стала одним з основних трудових донорів для країн Західної Європи, тоді як ринок праці рідної держави відчуває гостру потребу в фахівцях практично у всіх галузях економіки.

Також гостро постає проблема повільних темпів зростання економіки, яка на даний час знаходиться у занепаді та потребує значної фінансової та матеріальної підтримки, складовою якої є робоча сила, зацікавлена в розвитку власного промисловця та рості ВВП.

Явище внутрішньої міграції із сільської місцевості в міста скорочує кількість робочої сили на селі та призводить до зменшення обсягів виробництва агропромислового комплексу в цілому, що також негативно відображається на національній економіці.

Серед проблем мігрантів України можна також виділити недостатнє забезпечення законодавчою базою та гарантіями мігрантів, що на законних засадах виїхали за кордон для додаткового заробітку [10].

Ключовою проблемою, що сьогодні активно пов'язується з міграційною політикою, є інтенсивний відтік українських громадян за кордон, який протягом тривалого часу створює велике позитивне сальдо на користь еміграції. Однак, слід усвідомлювати той факт, що перевищення кількості осіб, які виїжджають, над іммігрантами викликано передусім несприятливим станом вітчизняної економіки та, відповідно, соціальної сфери [11, 12]. Про це яскраво свідчить переважна частка саме трудової еміграції з території України.

Таким чином, значна еміграція кваліфікованих кадрів та незначна імміграція некваліфікованих погано впливає на й без того розхитаний механізм економіки України. В майбутньому значний виїзд населення України може призвести до кризи в промисловому, аграрному та інших секторах економіки, що є стратегічно важливими для держави.

Аналіз функціонування державних органів управління міграційними процесами в Україні свідчить про їхню певну невідповідність розвиткові міграційної ситуації упродовж багатьох років. Останнім часом унаслідок тимчасової окупації Криму та ескалації конфлікту на Донбасі міграційні процеси розвиваються значно швидше, ніж

реакція органів влади з контролю, регулювання, а тим більше – прогнозування. За цих обставин існує загроза подальшого посилення неконтрольованих міграційних процесів.

Сьогодні державна міграційна політика України потребує модернізації щодо правового забезпечення і соціального захисту громадян, які є трудовими мігрантами внаслідок внутрішнього переселення, а також здійснюють трудову діяльність за кордоном. Нові обставини вимагають створення більш гнучкої й оперативної структури, яка базується на аналізі й прогнозуванні міграційної ситуації, а також міжнародному досвіді регулювання міграційних процесів, насамперед, пов'язаних з вимушеним переселенням населення.

Дану тему необхідно розвивати й надалі, щоб уникнути небажаних результатів розвитку кризових процесів, які можуть виникнути вже в найближчому майбутньому.

Висновки. Міграційні рухи – це індикатор реакції населення на зміни в соціально-економічному, політичному, культурному житті будь-якого суспільства. Останні події – анексія Криму та бойові дії на Сході країни – стали потужними міграційними стимулами, що витісняють тисячі українців за кордон у пошуках притулку, з метою тимчасового або постійного проживання в інших країнах. Головними умовами для запобігання зростанню незворотної міграції українців і повернення їх на батьківщину є встановлення миру, забезпечення соціальної справедливості, зміни у політиці доходів, передусім в оплаті праці, створення робочих місць, а також викорінення корупції та розвиток громадянського суспільства.

Світовий досвід свідчить про важливість міграційних процесів для економіки країни. Саме тому необхідно створювати належні умови функціонування даного сектору, і можливо в майбутньому отримаємо позитивний результат – держбюджет почне отримувати додаткові кошти, які в майбутньому можуть бути використані на задоволення соціальних потреб, що безумовно надасть, з одного боку, стабільності економіці, а з іншого – впевненість в майбутньому громадянам України.

Література:

1. Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедєва В. К. та ін. Міжнародна економіка. Підручник./ За ред. А. О. Задоя, В. М. Тарасевича –К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> – 2015 р.
3. Dvell F. Ukraine – Europe's Mexico / Frank Dvell //Central and East European migration. Research Resources Report 13: Country Profile // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.compas.ox.ac.uk>.
4. Migration and Remittances Factbook 2011: 2nd Edition. – Washington: The World Bank, 2010. – 256 р.
5. Дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.gfk.com/uk-ua/>.
6. Бубликов В. Украинские иммигранты в Испании: основные черты сообщества / В. Бубликов // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – № 9. – С. 95-99.

7. Силина Т. На реках вавилонских [Електронний ресурс] / Т. Силина // Зеркало недели. – 2008. – № 48. – Режим доступу: <http://www.zn.ua/articles/55766#article>.
8. Омельченко С. Перелетные трудяги / С. Омельченко // Экономика и жизнь. – 4 июля 2008 года. – № 27. – С. 6.
9. Мир в зеркале международной миграции: сб. статей / Гл. ред. В. А. Ионцев. – М.: МАКС Пресс, 2002. – 408 с.
10. Мигас В. Закономерности современной международной миграции и особенности ее регулирования [Електронний ресурс] / Валентина Мигас, Александра Нечай – Режим доступу: http://evolutio.info/index.php?option=com_content&task=view&id=282.
11. Степанюк Н. А. Аналіз причин кризової динаміки економіки України. Глобальні та національні проблеми економіки / Н. А. Степанюк, Д. Палашчакова. – № 10, С. 227-231, 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/>.
12. Степанюк Н.А. Особливості економіки України: кризова динаміка / Н. А. Степанюк // Perspektywy gospodarcze-przedsiębiorczość, innowacje, konsument: [Redakcja naukowa: dr inż. Marlena Piekut]. – Płock: Copyright by Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych Politechniki Warszawskiej, 2016. – С. 90 – 97.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР

(ДО РІЧНИЦІ МАЙДАНУ)

Людмила Чекаленко

Європейська інтеграція, що розглядається Україною квінтесенцією сучасного і майбутнього стратегічного розвитку, визначена доленосним вектором розвитку Української держави. Саме європейський вектор зовнішньої політики закріплювався у законодавчих актах і впроваджувався у вітчизняну законодавчу систему одразу з проголошенням міжнародної суб'єктності нашої держави. Провідні учені наукової школи країни, прогресивні лідери при цьому розуміли, що реалізація євроінтеграційної стратегії не є простою справою, оскільки в самій державі і навколо неї вирувало пострадянське минуле, далеке від демократичних засад розбудови держави. Розуміння того, що цей європейський перехід України буде болісним і довготривалим, не одразу лягло в концептуальну складову політичного і економічного європейського розвитку. Після кількох зворотних євроінтеграційному напрямку кроків деяких представників української влади, стало зрозумілим, що шлях до європейської інтеграції України буде непростим, ускладненим, болючим і, як виявилось, жертвним. Сьогодні стало зрозумілим, що європейська відповідальність покладена не на одне покоління українців, яким ще не вистачає відповідних знань, практичних навиків, поінформованості і врешті мужності для реалізації наміченого.

Які виклики формували концептуальну складову європейського об'єднання?

- Перш за все, глибокий кризовий стан економіки Європи в результаті руйнації економічного потенціалу держав, спричиненого Другою світовою війною.
- Необхідність пришвидшеного прийняття рішень, що продиктована загостренням холодної війни і блокового протистояння.
- Військова (НАТО 1949 р.) та матеріальна (План Маршалла, 1947 р.) підтримка Європи з боку Сполучених Штатів.
- Розпорошеність по різних країнах енергетичних сировинних ресурсів (вугілля та сталі).
- Власний негативний досвід слабкості у протистоянні агресорові також диктував інтеграційний вибір.

Для порівняння згадаймо виклики Україні початку 1990-х років, що диктували формування нею європейського вектору.

- Кризовий стан економіки в результаті провалу реформ М. Горбачова і наступного розпаду СРСР.
- Відсутність військової/безпекової підтримки союзників (тиск провідних держав світу – Росії, США, Великої Британії, Франції, і примус України на ліквідацію її ядерного потенціалу – третього за розміром в світі).
- Необхідність пришвидшеного прийняття рішень в результаті невизнання Росією (з 1991 по 1999 рр.) суверенітету України.

- Афганська війна, що спричинила низку негараздів в країні (наркоторгівля, екзотичні і психічні хвороби, моральні втрати).
- Синдром Чорнобильської трагедії (нездатність подолання наслідків, різке збільшення онко- та інших хворих, психологічний тягар негативної інформації).
- Відродження свідомості, нації; повернення до витоків, походження, до ідеї формування ідентичності тощо.

Зрушенням в європейській політиці щодо України стала програма Східного партнерства. Ініціатива Східне партнерство, започаткована у травні 2009 р., була продовженням політики сусідства ЄС. Однак ініціатива також не закріплює європейської перспективи країн-партнерів ЄС. Разом з цим, увібравши у себе основні інноваційні у порівнянні з класичною ЄПС риси, які на той час вже були притаманні відносинам між Україною та ЄС (переговори щодо угоди про асоціацію, ведення безвізового діалогу), Східне партнерство стало яскравим проявом лідерства України у процесі європейської інтеграції та його впливу на еволюцію підходів ЄС до розвитку відносин з регіоном.

У порівнянні з ЄПС Східне партнерство має кілька позитивних рис, які посилюють позиції України. По-перше, поява Східного партнерства оформила чітке розмежування (хоч і в межах ЄПС) між європейськими сусідами ЄС та сусідами Європи (Північна Африка та Близький Схід), які, навіть з формальної точки зору, не мають права на подання заявки на членство в ЄС. По-друге, установчі документи Східного партнерства (зокрема Спільна заява Празького саміту від 7 травня 2009 р.) містять положення про доповнюючий характер Ініціативи до двосторонніх відносин між ЄС та країнами-партнерами.

Наступний документ Європейської Комісії та Високого представника ЄС у закордонних справах та політиці безпеки **«Нова відповідь сусідству, що змінюється»** від 25 травня 2011 р. також містив положення про статтю 49 Договору про ЄС – право подавати заявку на членство в ЄС. Положення документа свідчать, що ЄС і надалі вимагатиме значного посилення уваги країн-партнерів до питань демократії, прав людини, верховенства права та основоположних свобод за п'ятьма напрямками:

- проведення вільних та чесних виборів;
- забезпечення свободи асоціації, висловлювань, зібрань та ЗМІ;
- забезпечення верховенства права, яке гарантуватиметься незалежною судовою системою та правом на чесний суд;
- забезпечення належної боротьби з корупцією;
- здійснення реформи сектору безпеки та правоохоронних органів (в тому числі міліції).

Другий саміт Східного партнерства 29-30 вересня 2011 р. у м. Варшаві також не надав партнерам європейську перспективу. Водночас зробив наголос на тому, що забезпечення поваги до прав і свобод людини у країнах безпосереднього сусідства є визначальною складовою їхнього посування шляхом інтеграції.

На заміну Плану дій Україна-ЄС відповідно до домовленостей Паризького саміту було вироблено **Порядок денний асоціації (ПДА)** – новий практичний інструмент відносин Україна-ЄС, що набув чинності 24 листопада 2009 р. шляхом

процедури взаємного обміну нотами. ПДА принципово відрізняється від Плану дій Україна-ЄС, що втратив чинність у березні 2009 р. Практична реалізація Порядку денного асоціації мала забезпечити перехід від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Документ став певним орієнтиром для проведення реформ в Україні у процесі підготовки імплементації Угоди про асоціацію.

На відміну від Плану дій Україна-ЄС, який українська сторона здебільшого виконувала самотужки, ефективна реалізація спільного ПДА залежала також від глибшого залучення Євросоюзу до процесів реформування України та поглиблення інтеграційних процесів між Україною та ЄС. ПДА започаткував механізм асоціативних відносин, який передбачає комплексне поглиблення діалогу з усіх сфер співробітництва, а також якнайширше залучення сторони ЄС до процесу наближення України до ЄС, в першу чергу в законодавчій сфері. ПДА став гнучким інструментом, який оновлюватиметься на щорічній основі відповідно до потреб сторін та обставин. Для забезпечення процесу моніторингу та щорічного перегляду документа був створений механізм Спільного комітету старших посадових осіб (Комітет ПДА), перше засідання якого у форматі відеоконференцій відбулося 26 січня 2010 р. в Києві.

Євроінтеграція є основним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України, що закріплено Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (20 липня 2010 р. набув чинності). У ст. 11 документа йдеться про забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі¹⁶. Намагання України бути визнаною європейською державою спирається на спільне із європейським світом розуміння і бачення суспільних цінностей. Україні при цьому належить законодавчо адаптуватися до права ЄС, яке не зводиться лише до законодавства Спільноти, а охоплює загальні принципи, цінності і правову культуру.

Європейський Союз визнав європейські прагнення України та вітав її європейський вибір, закликавши до співробітництва. Нагадаємо, з 2008 р. Україна розпочала активну підготовку до підписання Угоди про асоціацію, що мало відбутися на саміті Європейського Союзу у м. Вільнюсі 29 листопада 2013 р.

21 лютого 2013 р. у Верховній Раді України провладні фракції та опозиція на двох засіданнях Комітету з питань європейської інтеграції узгодили текст заяви Верховної Ради України «Про реалізацію євроінтеграційних прагнень України та про укладення угоди про асоціацію між Україною та ЄС». Переговори щодо цієї заяви безуспішно велися вже два місяці. Ухвалення заяви стало частиною пакетного рішення щодо розблокування парламенту, під її текстом поставили свої підписи голови фракцій. Задля досягнення компромісу текст заяви скоротили з п'яти сторінок до півтори. З тексту щезли згадки про будь-які конкретні зобов'язання української влади, зокрема про закони, що треба ухвалити, про більшість реформ, які слід провести.

У попередньому проекті, який розглядався ще на початку лютого, передбачалось, що Верховна Рада звернеться до президента та прем'єр-міністра з проханням негайно виконати всю роботу, яка є необхідною для підписання Угоди про

16 Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. «Про основні напрями зовнішньої політики України» за цим Законом України втратила чинність.

асоціацію з ЄС. Перераховувалися також конкретні реформи, за якими Рада очікує активності з боку президента та уряду. З нової редакції ці розділи зникли. У документі містилися положення про те, що парламент зобов'язується ухвалювати закони, які є необхідними для зближення України та ЄС, а також заклик до європейських структур невідкладно забезпечити підписання Угоди про асоціацію.

Таким чином, перспективи еволюції політичного режиму в Україні залишалися невизначеними, коливаючись між демократичним шляхом розвитку і авторитарним режимом. Найімовірнішим виглядав розвиток подій за сценарієм стагнації.

Реакція європейців на такі коливання була однозначною. Нижче наводимо деякі міркування європейських парламентарів: «Чи Україна віддаляється від перспективи членства в Євросоюзі, чи протягом останніх місяців ситуація покращується, чи погіршується? І тут українська влада не може розраховувати на приємні слова. Адже бачимо, що ситуація погіршується. Всі ідеї, які ми переказуємо до Києва, немовби не сприймаються місцевою владою. Демократичні стандарти є в щораз гіршому стані».

«Український уряд має виправдати очікування, які щодо нього має Європейський Союз: посприяти встановленню верховенства права та покласти край вибірковому правосуддю. Це радянська поведінка, якесь дежавю, і це не має нічого спільного з європейськими стандартами».

«Буду говорити про те, наскільки важким є процес євроінтеграції України, як українці хочуть цієї інтеграції, однак як багато політичних сил та окремих осіб, які Україну від цієї інтеграції віддаляють. І тут йдеться не тільки про вибір Євросоюз чи союз з Росією, а про проблеми всередині держави: корупцію, вибіркове правосуддя. Питання зараз звучить так: чи захоче ЄС покарати всіх українців за ці нерозв'язані проблеми, зачиняючи їм двері на Захід, чи однак визнає, що підписання Угоди про асоціацію це інструмент, який допоможе вилікувати ці хвороби».

«В ситуації, що склалася зараз, немає можливості підписати Угоду про асоціацію. Очевидно, український уряд просто нас дурить: вони чемно поводяться під час офіційних зустрічей, а на практиці – все по-іншому. І це дуже сумно для нас, і для людей. Але якщо вони думають, що можуть гратися з нами, то дуже помиляються. Коли так триватиме, не буде ніякого підпису під Угодою про асоціацію на саміті у Вільнюсі».

28-29 листопада 2013 р. у Вільнюсі відбувся Третій саміт Східного партнерства, у якому взяла участь делегація України, а глави держав/урядів 28 держав-членів ЄС та 5 країн-учасниць ініціативи Східне партнерство. Метою Саміту було надання поштовху подальшому розвитку ініціативи Східне партнерство, що покликане сприяти політичній асоціації та економічній інтеграції країн-партнерів з ЄС, а також підписанню низки двосторонніх документів.

У Вільнюсі відбулася церемонія підписання угод між ЄС та країнами Європейського партнерства, однак **з Україною жодних угод підписано не було**. Також відомо, що Декларацію про наміри не було підписано, бо президент **Янукович хоче продовжити переговори з ЄС лише за участі у них Російської Федерації**.

Янукович провалив саміт у Вільнюсі, – заявляли шпальта газет.

І з цієї події країні треба було жити і виживати.

Верховна Рада України скасувала 9 із 12 законів, які обмежували громадянські свободи громадян і були прийняті 16 січня 2013 р. За відповідне рішення проголосували 361 народний депутат. Зокрема, депутати скасували закони № 721-7 (Олійника-Колесніченка), № 722-7 (про відповідальність вболівальників), № 723-7 (про посилення відповідальності за порушення ПДР), № 724-7 (про зняття недоторканності з депутатів), № 725-7 (про заочне кримінальне провадження), № 726-7 (про безкоштовну юридичну допомогу), № 727-7 (зміни до Податкового кодексу щодо безмитного ввезення газу), № 728-7 (про відповідальність за руйнування пам'яток), № 729-7 (про відповідальність за заперечення злочинів фашизму). Скасування законів проголосували пакетом і без обговорення. За їх скасування не голосувала лише фракція комуністів і пару злочинців при владі.

Євромайдан України підтримали у понад півсотні міст світу. Люди виходили на головні площі міст із прапорами й гучномовцями. У більш як 50 містах світу пройшли мітинги, акції солідарності з Євромайданом і вшанування загиблих під час сутичок у Києві. Участь в акціях брали українці діаспори, туристи та громадяни різних країн.

Литва закликала ЄС застосувати санкції проти української влади. За розстріл Майдану європейці погрожували Януковичу Гаазьким трибуналом. **Політична асамблея Європейської народної партії** – найпотужнішої політичної сили в Європі поклала відповідальність за подальший розвиток подій в Україні особисто на президента. Такі дії – нелюдське поводження з власним народом – мають розглядатися як злочинні, як порушення фундаментальних прав, що своєю чергою повинно мати суттєві міжнародні наслідки. Щодо того, як шукати шляхів виходу з кризи, то потрібно передусім скасувати антидемократичні закони від 16 січня (обмеження на страйки, демонстрації тощо), тому що ці закони суперечать зобов'язанням України перед Радою Європи, перед ОБСЄ та перед Організацією Об'єднаних Націй.

Окрім того, у резолюції партії також міститься заклик до звільнення всіх політичних в'язнів і повної їхньої реабілітації. При цьому зазначено, що звільнити мають не лише тих, хто брав участь у маніфестаціях, починаючи з 21 листопада, але й Юлію Тимошенко, яка перебувала в ув'язненні. Екс-президент Литви Валдас Адамкус закинув ЄС про зраду України (28.01.2014 р.). Адамкус також підкреслив, що Росія не відмовиться від своїх імперських цілей і від України вона просто так не відмовиться¹⁷.

21 березня 2014 р. Україна підписала з Європейським Союзом Угоду про асоціацію, яка синхронно була ратифікована у вересні того ж року.

Укладення Угоди про асоціацію (УА), яка спирається на принципи політичної асоціації та економічної інтеграції та включає положення про створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ), залишалося ключовим питанням порядку денного відносин Україна–ЄС.

Які можна зробити висновки з цього короткого огляду нещодавніх подій? Попри складнощі досвід ЄС довів, що євро інтеграційна система працює, хоча й не так швидко і безболісно, як декому хотілося б. У більшості політиків і громадськості держав-членів не виникає бажання з неї вийти. При цьому невеликі, слабкі держави від створення сильних інституцій отримали непропорційно більшу вигоду порівняно зі

¹⁷ «Новый Регион – Балтия» NR2.ru: Режим доступу: <http://www.nr2.ru/baltia/481774.html>.

своїми міцними сусідами завдяки тому, що їхній голос став помітнішим і посилювався міжнародний авторитет.

ЄС залишається системою колективного управління, яка твердо підтримується його учасниками, оскільки він захищає інтереси всіх своїх членів – як великих, так і малих держав. Багаторівневе та багатогранне творення політики – це, безумовно, складний вид діяльності. Держави та федерації, як і недержавні системи управління, не завжди здатні забезпечити досягнення стратегічних цілей, оскільки їм доводиться балансувати в умовах суперечливих впливів і пріоритетів.

Отже, спосіб формування політики ЄС можна охарактеризувати як постсуверенний. Він перетинає державні кордони, проникає вглиб, у ті аспекти національної політики та адміністрації, які раніше вважалися внутрішніми. Цей спосіб уособлює принцип взаємного втручання у внутрішні справи різних країн, який нині поширюється навіть на взаємні перевірки судових процедур у різних країнах. Застосування цього принципу ґрунтується на взаємній довірі, колективній згоді з метою впровадження європейських законів і регламентів за допомогою національних адміністрацій.

Водночас, держави, представлені національними урядами, і надалі займають центральне місце в політичному процесі Євросоюзу. Проте, вони вже не єдині важливі учасники і не завжди основні. Їхні дії обмежені інституційними структурами і стримуються втручаннями інституційно-автономних учасників (рада, комісія, парламент, суд тощо). Хоча дехто вважає, що щільність мереж та інтенсивність діяльності в їхніх межах зумовлює ефективне злиття національних адміністрацій в єдину колективну систему ЄС. Практика свідчить, що сьогодні жоден уряд Європейського Союзу та навіть поза інтеграційним об'єднанням (ураховуючи право гуманітарного втручання), не можна вважати суверенним у тому розумінні, у якому це поняття використовувалося 60 років тому.

Отже, поняття «колективне управління» означає певний ступінь спільної відповідальності за спільну справу, поточного співробітництва в межах системи спільного досвіду. Разом з тим зазначимо, що ЄС залишається неповним державним утворенням: йому бракує багатьох рис, які можна зустріти у розвинутій демократичній політичній системі.

Одним із джерел спроможності ЄС є об'єднуючий фактор європейської ідентичності. Національні уряди Європи після Другої світової війни за допомогою низки широкомасштабних програм у сфері економічного розвитку та зростання добробуту відродили і підтримують відчуття колективної ідентичності. Однак зазначений фактор ще не відіграє тієї консолідуючої ролі, яку міг би відігравати, оскільки застосувати цей підхід у масштабах всього Євросоюзу не дає змоги порівняно невеликий обсяг його бюджету. До того ж, формування європейської політики контролюється елітою фактично без залучення широкої громадськості до розгляду більшості політичних питань. Р. Дорендорф характеризує політичну систему ЄС як «картель еліт», за допомогою якої думка народу представлена непрямим шляхом (через втручання парламентарів, недержавних організацій тощо), тобто колективне управління спирається на такий слабкий фундамент легітимності, як постсуверенна політична система.

Домашнє завдання України. Водночас, у процесі зближення України і ЄС неминуче діятимуть і негативні фактори євроінтеграції. Серед них – неспроможність нести фінансовий тягар внесків до ЄС; зростання конкуренції з боку фірм країн-членів

ЄС у процесі лібералізації ті збільшення відкритості національної економіки, що супроводжуватиметься ліквідацією неконкурентоспроможних підприємств із негативним соціальними наслідками. Однак, потенційні переваги європейської інтеграції суттєво перевищують можливі втрати й ризики, що було переконливо доведено досвідом усіх європейських країн, які обрали цей шлях.

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає у зближенні із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави, а також сприятиме зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у країнах-членах ЄС.

Адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС – полягає в формуванні систем страхування, охорони праці, здоров'я, пенсійного забезпечення, політики зайнятості та інших галузей соціальної політики відповідно до стандартів ЄС, поступовому досягненні загальноєвропейського рівня соціального забезпечення і захисту населення.

Створення належного підґрунтя для подальшого наближення до ЄС та отримання в обмін політичних та економічних заохочень за принципом «більше за більше» вимагає якісного прогресу за п'ятьма контрольними точками, визначеними ЄС:

- проведення вільних та чесних виборів;
- забезпечення свободи асоціації, висловлювань, зібрань та ЗМІ;
- забезпечення верховенства права, яке гарантуватиметься незалежною судовою системою та правом на чесний суд;
- забезпечення належної боротьби з корупцією;
- здійснення реформи сектору безпеки та правоохоронних органів (в тому числі міліції).

Підбиваючи ризик зазначеному вище, додамо, що Європейський напрям зовнішньої політики України — один із шляхів модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, можливості виходу на внутрішній ринок ЄС. Євроінтеграція є основним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України, що закріплено Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (20 липня 2010 р. набув чинності). У ст. 11 документа йдеться про забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі¹⁸.

Намагання України бути визнаною європейською державою спирається на спільне із європейським світом розуміння і бачення суспільних цінностей. Україні при цьому належить законодавчо адаптуватися до права ЄС, яке не зводиться лише до законодавства Спільноти, а охоплює загальні принципи, цінності і правову культуру.

¹⁸ Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. «Про основні напрями зовнішньої політики України» за цим Законом України втратила чинність. Стан виконання плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію (на 3 квартал 2014 року). Середа, 31 грудня 2014. – Режим доступу: <http://www.center.gov.ua/pres-tsentr/materiali/item/1560-c>.

22 ГРУДНЯ – ДЕНЬ ДИПЛОМАТА

Людмила Чекаленко, Вячеслав Ціватий

*Найкращий подарунок для дипломатії України –
це сильна армія і розвинута економіка*

У короткому огляді зовнішньополітичних подій – спроба підсумку результатів дипломатичної роботи на сьогодні і окреслюються вірогідні задачі на завтра.

Ключові слова: подарунок, континуїтет, пріоритети зовнішньої політики, європейська інтеграція, цивілізаційні витоки.

In a brief review of foreign events authors summarize the results of diplomatic work to date and inform about tasks for tomorrow.

Keywords: gift, continuity, priorities of foreign policy, European integration, the origins of civilization.

Зовнішньополітична складова України містить у собі низку чинників, що покликані забезпечувати засади незалежного – суб'єктного існування Української держави.

Міжнародно-правова суб'єктність включає: визнання держави міжнародною спільнотою, дотримання принципу мирного співіснування і співробітництва, поважання загальнолюдських цінностей, активної співпраці на міжнародній арені.

Розбудова Української держави вимагала не тільки врахування вже напрацьованого за правонаступництвом, а й формування оновленої моделі міжнародних відносин, яка б була адекватною новим викликам і загрозам суверенному існуванню України.

У перших державних документах зовнішньополітичним пріоритетом визначено курс на європейську інтеграцію. Цей вибір обґрунтовано географічними детермінантами, політичними прихильностями, економічними складовими, ідеологічними настановами, менталітетом нашого народу, європейськими цінностями. Врешті – решт, європейськістю України.

Згадаймо виклики Україні, що диктували повернення до своїх цивілізаційних витоків – до Європи. Кризовий стан економіки в результаті провалу реформ М. Горбачова і наступного розпаду СРСР; відсутність військової / безпекової підтримки союзників, тиск провідних держав світу щодо ядерності України і врешті примус до ліквідації нашого ядерного потенціалу – третього в світі за потугою; необхідність пришвидшеного прийняття рішень в результаті невизнання Росією (з 1991 по 1999 рр.) суверенітету України; наслідки афганської війни, що спричинила низку негараздів: наркоторгівля і розповсюдження наркоманії, екзотичні і психічні хвороби, сирітство, моральні втрати тощо; синдром Чорнобильської трагедії: неспроможність і невміння подолати лихо, різке збільшення онко- та інших хворих,

психологічний тягар негативної інформації. Все це сприяло відродженню свідомості, нації; поверненню до витоків, до походження, до ідеї формування ідентичності тощо.

Так, Українська РСР на початок 1990-х років не мала будь-якого досвіду самостійного протистояння агресорові. Історична пам'ять подекуди зберегла окремі спогади, однак в цілому з українського суспільства радянська влада за 70 років встигла сформувати єдиний советський народ.

Незалежна Україна ані з ким не воювала в роки незалежності. Навіть пишалася тим, що тільки на нашій пострадянській території панував мир і злагода, були відсутні етнічні конфлікти, не відбувалося протистояння. Із здавалось з відсутністю загроз, які Україна приспала, не очікуючи удару в спину від тоді здавалось «надійного» російського чинника, держава дещо розслабилась, не дбала про посилення власних збройних сил, дозволила залізти в свою власну кишеню і законодавчу систему олігархату з інших країн переважно найближчого оточення.

Що сьогодні отримала Україна? Не говоримо про війну. Цей жах має пережити теперішнє і вірогідно наступне покоління. Пережити, вижити і подолати... Це – наше покликання, покликання старших: навчити бути виваженими і мудрими, навчити жити в нових умовах війни, навчити прощати по каятті.

Низка міжнародних визнань суверенної України є гідною сторінкою нашої історії. Міністерство закордонних справ України, очолюване на першому етапі своєї діяльності Анатолієм Максимовичем Зленком, розпочало інтенсивну ходу в систему міжнародних відносин, в систему міжнародних взаємин, в систему міжнародного буття. Встановлюються дипломатичні відносини, відкриваються посольства. Україна набула членства в НБСЄ/ОБСЄ (1992), дипломатичні представництва України відкриваються поза ООН в інших міжнародних організаціях, де такої можливості Україна часів СРСР була позбавлена. Започатковано перші домовленості, суверенною Україною укладаються перші договірні папери. Перші, перші, перші.

У своїй багатолітній складній історії, багаторічній кривавій боротьбі за існування, незалежність, суверенітет, територіальну цілісність такий інтенсивний рух в Світ для нашої держави був, хоча й довгоочікуваним, однак несподіваним, був вперше. Українська дипломатія почала свою впевнену ходу планетою Земля. Передача міжнародного буття і естафети Геннадію Йосиповичу Удовенкові приносить Україні нові звитяги, нові здобутки. Перерахуємо хоча б кілька з них: набуття членства в Раді Європи, домовленість про розвиток Партнерства і співробітництва з Північноатлантичним Альянсом і укладення Хартії про особливе партнерство з НАТО, набуття чинності Угоди про партнерство і співробітництво України з Європейським Союзом, участь в роботі Центральноєвропейської ініціативи (ЦЕІ) і Європейській зоні вільної торгівлі (ЦЕФТА), співпраця з Вишеградською групою, співпраця за Нормандським форматом тощо.

Розбудова відносин з низкою країн і підкреслимо, з кожною виокремлено – реалізація своєрідної моделі співробітництва: спеціальне, поглиблене, політичне, стратегічне, посилене партнерство тощо. Зовнішній політиці притаманна багатовекторність, оскільки Україна – миролюбна держава, яка відмовилась від ядерної зброї...

Для поглиблення взаємодії обрано варіант специфічної зовнішньополітичної форми двосторонньої взаємодії із провідними українськими партнерами. Україна – США: Комісія «Кучма – Гор», Україна – Польща: Консультативний комітет Президентів України і Республіки Польща.

Для дипломатії суверенної України, якій не вистачало професійних кадрів, досвіду і знань, дипломатії перших років міжнародної державної правосуб'єктності це був доволі складний процес, однак глибоко цікавий, пізнавальний, натхненний і без перебільшення, впевнений. ДИПЛОМАТІЯ ТВОРИЛА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ! Бути творцем – без перебільшення, захоплююча справа!

На дипломатичній ниві виявилися неабиякі таланти. До шановних ветеранів дипломатичної служби – А. Зленка, Г. Удовенка, І. Турянського, Ю. Богаєвського, О. Сліпченка, В. Василенка, І. Майдана, Б. Гудими, М. Макаревича та інших, додалися нові імена дипломатів, серед яких А. Бутейко, І. Харченко, Б. Тарасюк, В. Огризко, В. Пашук, А. Веселовський, К. Грищенко, П. Клімкін, Р. Шпек, С. Пирожков, І. Долгов, О. Тараненко, А. Щерба, В. Адомайтис, І. Поліха, О. Семенець, Д. Хандогій, С. Корсунський, Б. Гуменюк, М. Кулініч, О. Купчишин, О. Шамшур, Д. Лубківський, М. Балтажи, А. Мельник та багато інших непересічних особистостей і видатних дипломатів... Всіх і не перелічити!

Вибачте, наші дорогі колеги, Надзвичайні і Повноважні Посли, посланники, радники, секретарі і аташе, що не всіх згадано в цій статті.

Українською дипломатією зроблено чимало: вона головувала на Генеральній асамблеї ООН (Г. Й. Удовенко), вона розробляла засадничі документи зовнішньої політики держави (Основні напрями зовнішньої політики; Закони України: Про основи національної безпеки, Про дипломатичну службу тощо), низку стратегічних документів щодо реалізації Україною європейського вектору (Угода про асоціацію України-ЄС, УПС тощо), національної безпеки (Україна-НАТО), двосторонні угоди, покликані розв'язувати й врегульовувати проблеми, що склалися (базові Договори про співробітництво і визнання одне одного, Хартія про стратегічне партнерство зі США, Хартія про особливе партнерство і Меморандум з НАТО, Про порозуміння і єднання з Польщею, інші двосторонні угоди тощо).

Українській дипломатії в короткочасні терміни вдавалося залагодити міждержавні проблеми, що виникли в результаті розпаду Радянського Союзу: територіальні суперечки, матеріальні претензії (Білорусь, Молдова, Польща, Румунія, Росія), складні питання історичної пам'яті (Польща, Румунія, Угорщина), що періодично поставали перед Україною.

Нещодавні успіхи дипломатії, зазначені Міністром Павлом Клімкіним [1]:

- Протидія російській агресії та консолідація міжнародної підтримки України.
 - Створення європейської держави.
 - Захист громадян України та промоція українського бізнесу за кордоном.
- Протидія російській агресії та консолідація міжнародної підтримки України.

Наведемо складові зі звіту Міністра тільки по першій позиції:

Підтримка України, санкції проти РФ та мирний процес

- Консолідували світову підтримку.

- 40 засідань Постійної Ради ОБСЄ.
- 23 засідання Комітету міністрів РЄ та сесій ПА РЄ.
- 7 екстрених засідань РБ ООН.
- 10 резолюцій і рішень у рамках міжнародних організацій із засудженням Росії.
- Делегацію РФ позбавлено права голосу в ПА РЄ.
- Посилили санкційний тиск. 382 фізичні і 91 юридична особа у санкційному списку України.
- Обмеження РФ з боку ЄС, США, Канади, Нової Зеландії, Японії, Норвегії, Австралії, Швейцарії.
- Забезпечили Мінський переговорний процес.
- Комплекс заходів з імплементації Мінських угод став мапою мирного врегулювання.
- Україна зупинила кровопролиття та зміцнила обороноздатність.
- Міжнародний тиск на РФ з метою виконання усіх вимог збережено.
- І всі це виконано українськими дипломатами у 2015 році тільки по першому пункту.

Виходячи з пріоритетів на 2016 рік, названих Міністром, «працюємо на

5 П:

- Протидія російській агресії.
- Посилення національної безпеки.
- Підтримка українських громадян.
- Просування українського бізнесу.
- Професійність дипломатичної служби».

Успіхи дипломатії вже сьогодні:

- саміт НАТО у Варшаві: за результатами засідання Комісії Україна-НАТО на найвищому рівні, що відбулося в рамках саміту Альянсу, учасники заявили: *«Ми єдині у своїй підтримці суверенітету України, її територіальної цілісності в межах міжнародно визнаних кордонів та її невід'ємного права визначати власне майбутнє та зовнішню політику без зовнішнього втручання, у відповідності до Гельсінського заключного акту»*. За словами **Президента України Петра Порошенка**, у ці непрості часи НАТО демонструє надійний формат підтримки, і ми дуже вдячні за цю допомогу, ...за незламну солідарність та тверду позицію на підтримку України у часи надскладних безпекових викликів [2].
- успіх Євробачення, футбольні змагання, домовленості в Азербайджані, результати переговорів з Китаєм і Японією....

І це тільки за кілька місяців.

З такою командою ми все подолаємо і переборемо.

Замість висновку

Кардинальні питання

- Сучасний етап розвитку української дипломатії, який позначено європейським вибором, вимагає чітких критеріїв щодо визначення стратегічного курсу держави, а також стратегічних партнерів, на підтримку яких Україна могла би розраховувати в реалізації поставленої мети.
- Традиція континуїтету, посилена стратегічною віссю, має бути доповнена чіткою послідовністю дій і відповідних кроків в міжнародному вимірі, що часто порушувалось в наслідок приходу до керма нових очільників держави. Останні, до слова, у першу чергу мають захищати в матеріальному і моральному плані вітчизняний дипломатичний корпус, діяльність якого проголошено пріоритетом разом з військовою складовою держави.

Дипломатію України необхідно озброїти. І мова тут йде у першу чергу про розбудову сильних збройних сил держави Україна. Плюс матеріальна підтримка.

- Теза: зберегти те, що маємо, можливо може стати стратегічним дороговказом. Підказати вихід із складної ситуації, що склалася в умовах війни, покликане також і врахування столітнього історичного досвіду боротьби за незалежність і суверенітет.
- Враховуючи застереження щодо можливого програву вразі широкомасштабної війни (В. Горбулін, А. Гальчинський), вірогідно будемо змушені шукати можливі компроміси заради збереження держави (згадаймо 1917–1919 рр.).
- Поступова інтеграція України до європейських економічних і безпекових структур вимагає об'єктивних розрахунків і оцінок, пошуку прийнятних схем співвідношення національних інтересів і наднаціональних функцій провідних міжнародних організацій.

Практичні питання

- Дипломатичній службі, як вбачається, необхідно надати можливість свободи дій, більшої самостійності, повернути її до безпосереднього керування зовнішньою політикою в якості аналітичної складової, а також практичної реалізації ініціаторства з метою посилити її впливовість на державні рішення.
- Задача дипломатів також вбачається в необхідності навчитися лобізму: опанувати новими схемами необхідного впливу, ефективного використання яких сприятиме досягненню мети.
- До практичної діяльності додати засоби кулуарної дипломатії, публічної дипломатії, навіть віртуальної дипломатії. Долучити до справи навчання ветеранів дипломатії і Дипломатичну академію України.
- Навчити дипломатів брати відповідальність на себе. Не кивати на відсутність посла, оскільки, перифразуючи відомий вислів, **який аташе не мріє стати послом....**

В нашій країні панує чудова традиція – на свята дарувати подарунки. Найкращий подарунок для дипломатії України, на наше переконання, – це сильна армія і розвинута економіка.

Про повагу до України всього світу доводить підтримка, що ми побачили під час виборів нашої держави непостійним членом Ради Безпеки ООН на 2016-2017 роки. Це також досягнення і подарунок нашій дипломатії.

**ЗІ СВЯТОМ, ДОРОГІ НАШІ ПРОФЕСІОНАЛИ ДИПЛОМАТИЧНОГО ФРОНТУ!
БЕРЕЖІТЬ СЕБЕ І КРАЇНУ!**

Література:

1. Міністерство закордонних справ України: результати діяльності 2015 рік. Виконання програми діяльності Кабінету Міністрів України.
2. Заява для представників ЗМІ Президента України П. Порошенка за результатами зустрічі з Генеральним секретарем НАТО Є. Столтенбергом. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/zayava-dlya-predstavnikiv-zmi-prezidenta-ukrayini-pporoshenk-36514>.

МІГРАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Любов Шевчук, Галина Лабінська

У статті увага сфокусована на суті міграційного цунамі, як одного з видів суспільних цунамі, причин його виникнення та наслідків. Зростаюча загроза керованого суспільного цунамі регіонального чи глобального масштабів виступає на сучасному етапі новим видом зброї. Обґрунтовується необхідність здійснення поглиблених досліджень окресленої проблематики, розроблення і реалізації заходів, спрямованих на стабілізацію і покращення суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації у світі.

Ключові слова: європейське міграційне цунамі, біженці, міграційна політика, глобальні виклики.

In the article attracted attention population, specialists and scientists to essence of tsunamis, their kinds, reasons of origin and search of warning ways. The necessity of realization of deep researches of the outlined range of problems, development and realization of the measures sent to maintenance and improvement of social and political and socio-economic situation in the world is grounded.

Keywords: European migration tsunami, refugees, migration policy, global challenges.

Актуальність теми. Політична традиція західних країн Європи відмовляти у європейськості східним сусідам має давню традицію. Так, у XIX ст. австрійський дипломат Клемент фон Меттерніх констатував, що кордони Європи закінчуються за східними вікнами його палацу. Виглядає так, що подібним аргументом послуговується Європейський Союз і на сучасному етапі стосовно усіх країн, розташованих уздовж його східних кордонів. Наявні політичні упередження, завуальовані гаслами європейського мультикультуралізму, підживлюються економічними контрастами. Високі рівні заробітної плати, розвинутість соціальної сфери й соціального захисту населення, благоустрій території, етнічний й расовий плюралізм у країнах ЄС тощо стимулюють суттєвий міграційний приріст населення із «східних околиць» Європи і до того ж настільки потужний, що вчені назвали його міграційним цунамі.

Європейське міграційне цунамі провокує політичні зміни, трактовані багатьма дослідниками як об'єктивні. Взяти до уваги хоча б результати резонансного референдуму «Brexit» у Великій Британії (23.06.2016 р.). Однією з головних причин ініціації виходу країни зі складу ЄС виступила саме імміграція. Уже екс-Прем'єр Девід Кемерон, прихильник членства країни у складі ЄС, домагався зниження розмірів економічної допомоги іммігрантам. Його опонентами такий крок було розцінено як неефективний – притік іммігрантів не зменшився, у тому числі й тих, які їдуть виключно за допомогою.

Міграційні виклики для країн Європи: і реципієнтів і донорів мігрантів настільки потужні, зі значними доважками строкатих наслідків, що актуальність обраної теми не викликає сумнівів.

Вивченість теми. Вже на початку XXI ст. вчені заговорили про політичне, суспільне й соціальне цунамі, хоча до цього часу його суть тлумачилася виключно у зв'язку з природними катаклізмами. Найбільш вивченими є природні цунамі, насамперед з позиції геофізики, геології та кліматології. Політичні цунамі перебувають у полі зору таких вчених, як С. Кургінян, Ю. Бялий, А. Кудінова, І. Кургінян, В. Новіков, В. Овчинський, М. Подкопаєва, М. Рижова та ін. Нові аспекти прояву соціальних цунамі у світовому просторі, зокрема міграційних, у межах окремих країн, регіонів на сучасному етапі все більше потребують міждисциплінарного підходу науковців. Тому не дивно, що міграційні цунамі вивчають демографи, економісти, географи та інші, зокрема: П. Гайек, Е. Лібанова, У. Садова, В. Смаль, А. Хованська, Л. Шевчук та ін.

Виклад основного матеріалу. У наш час можна говорити про дві великі групи цунамі: природні і суспільні. Відмінності між ними величезні, але подібні вони тим, що несуть величезну загрозу людському життю і супроводжуються значними збитками. Суспільні цунамі – це також хвилі, які формуються на суші значними масами людей, й упродовж короткого часу (від кількох днів до кількох місяців, а то й років) переміщуються в просторі на значні віддалі до кількох сотень і тисяч кілометрів.

У залежності від причини виникнення, особливостей формування хвиль суспільним цунамі дають ті чи інші назви. Наприклад, якщо у результаті заворушень в одній країні передаються ідеї новітнього політичного устрою до інших країн на протязі відносно короткого періоду часу, то маємо справу з політичним цунамі.

У монографії «Політичне цунамі» авторського колективу за керівництвом Сергія Кургіняна розглядаються, в історичному контексті і з залученням широкого фактологічного матеріалу, соціально-економічні, політичні і концептуально-проектні підстави безпрецедентної хвилі «революційних ексцесів» 2011 р. у Північній Африці і на Близькому Сході [2]. Аналізуються внутрішні і зовнішні конфліктні процеси і інші неявні «пружини», що визначили виникнення вказаних «революційних ексцесів». А також можливі сценарії розвитку цих ексцесів як відносно регіональних перспектив, так і перспектив розвитку цілих країн з точки зору їх впливу на майбутній глобальний світоустрій.

На сучасному етапі увесь світ здригнувся від міграційного цунамі, яке сформоване потужною хвилею мігрантів з Африки до Європи, Америки, Азії і Австралії. Міграційні хвилі і міграційні рухи відомі здавна, але, особливо масштабними вони стали останнім часом. Так, за оцінками ООН, кількість мігрантів, що живуть за межами рідних країн, за період 1990–2013 рр. зросла на 50 %, сягнувши 231,5 млн. осіб [3], близько 7 млн. з яких, згідно з оцінками різних фахівців та експертів, становлять українці.

Стабільну основу міграційних «хвиль» формують насамперед мешканці країн з так званої «східної околиці Європи», які поступаються країнам західної Європи за макроекономічними показниками, що репрезентує рис. 1. А верхів'я сучасного міграційного цунамі сформоване у наслідку ескалації конфліктів у Лівії, військових дій у Сирії та Іраку тощо. Якщо у 2013 р. тих, хто приплив до Європи морем, було лише близько 60 тисяч осіб, то у 2014 р., як повідомляє Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, близько 219 тисяч біженців та мігрантів успішно подолали Середземне море, при цьому не менше 3500 людей загинули.

Середземним морем мігранти дістаються берегів Італії і Греції, а звідти перебираються до інших європейських країн. Найбільшу їх кількість у ЄС приймає Німеччина (рис. 1), яка ще донедавна анонсувала готовність прийняти до 800 тисяч шукачів притулку [7]. У квітні 2015 р. ЄС затвердив план по боротьбі з нелегальною міграцією, а також нову програму допомоги мігрантам. У травні 2015 р. Єврокомісія прийняла рішення розподіляти мігрантів за країнами ЄС за квотним принципом, залежно від економічних показників країни.

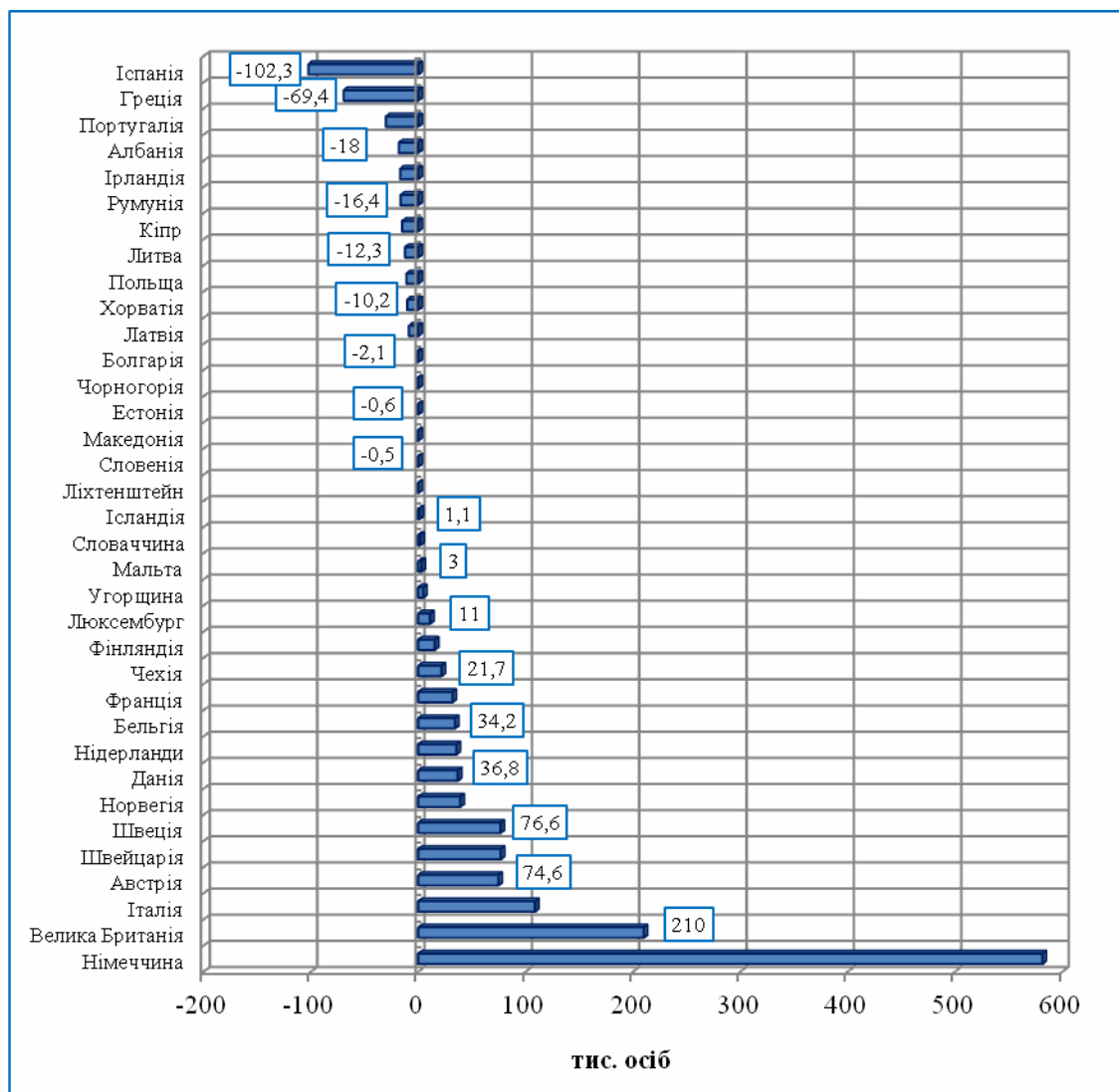

Рис. 1. Сальдо міграції у країнах Європи, тис. осіб, 2015 р. [12]

Удар цієї міграційної хвилі виявився непосильним для країн ЄС. Якщо загальне сальдо міграції у 2014 р. у Євросоюзі складало 1,9 тис. осіб, то у 2015 р. вже 951,9 тис. осіб, у 501 раз більше! Так, за даними Німецької міграційної служби, до країни

прибуло 577 тисяч біженців (*Eurostat* подає цифру – 582 тис. осіб; (табл. 1)), хоча зареєстровано було лише 304 тисячі заявок на надання притулку. Керівництво країни усвідомлює загрозу зростання соціальної напруги у місцях розміщення прибулого населення [4; 9] і на сучасному етапі у країні активно працюють над вирішенням питання адаптації іммігрантів. Подібну ситуацію констатують у Великій Британії, інших країнах Європи (табл. 1), у яких фіксоване значне зростання обсягів іммігрантів.

Таблиця 1.

Динаміка показника сальдо міграції в окремих країнах Європи [12]

Країни ЄС*	р о к и			
	2012	2013	2014	2015
	тис. осіб			
Німеччина	4,2	5,6	7,2	581,5
Велика Британія	2,6	3,8	3,3	210
Італія	6,2	19,7	1,8	108,7
Австрія	5,2	6,5	8,7	74,6
Швейцарія	8,3	10,2	9,4	76,8
Швеція	5,4	6,9	7,9	76,6
Норвегія	9,4	7,7	7,6	39,1
Данія	3,0	2,0	6,5	36,8
Нідерланди	0,8	1,2	2,1	35,5
Бельгія	4,3	2,3	3,0	34,2
Франція	0,5	0,5	0,5	31,9
Чехія	1,0	-0,1	2,1	21,7
Фінляндія	3,3	3,3	2,8	15,4
Люксембург	18,9	19,0	19,9	11,0
Угорщина	1,6	0,6	0,5	4,6
Мальта	7,4	7,6	7,1	3,0
Словаччина	0,6	0,4	0,3	1,7
Ісландія	-0,9	5,1	3,4	1,1
Ліхтенштейн	6,3	5,4	3,7	0,1

* назви країн розміщені за ранговим рядом показників 2015 р.

Експерти з жахом відзначають: «Цунамі з біженців проходить по Європі і залишає за собою пустелю» [11]. Крім того, є й інші наслідки міграційного цунамі. По-перше, з ними дуже часто жорстоко поводяться перевізники. По-друге, вони не тільки значними сумами оплачують власне транспортування (по кілька тисяч доларів США за особу), але нерідко зазнають пограбування. По-третє, за даними Міжнародної організації з міграції, станом на серпень 2015 р. кількість загинув у Середземному морі, які на переповнених човнах намагались досягти узбережжя Греції та Італії, перевищила 2000 осіб. У той же час потік відчайдушних переселенців з Сирії та Північної Африки, що сподівалися дістатися Європи, уже перевищив показники відповідного періоду 2014 р. [11].

Задля запобігання загибелі людей Італія організувала програму пошуку і порятунку мігрантів «*Mare Nostrum*», закрити у листопаді 2014 р. через фінансові труднощі. Італійську програму замінили дешевшою операцією ЄС під назвою «Тритон», яка передбачала патрулювання лише 30 прибережних морських миль. Проте, все зростаюча загроза для життя багатьох мігрантів змусила керівництво ЄС втричі збільшити фінансування «Тритона» (до 120 млн. євро), що, практично зрівняло її масштаби з рівнем згорнутої італійської програми «*Mare Nostrum*».

Ситуація в Європі після напливу міграційного цунамі надзвичайно загострилася. Імміграція посилює тиск на ринках праці, на системи соціального забезпечення, підживлює соціальну напругу, яка зумовлена значною культурною дистанцією прибулих, а уряди європейських країн ніяк не дійдуть згоди щодо розподілу мігрантів між собою (Польща останнім часом взагалі відмовляється приймати мігрантів, Німеччина не виключає відмови від Шенгену, окремі країни (як от Австрія, Угорщина) посилюють кордони, відгороджуючись стіною, Британія і Франція анонсували створення центрів боротьби з незаконною міграцією тощо).

Останнім часом міграційне цунамі докотилося й до берегів Америки. Так, після терактів у Парижі (13.11.2015 р.) сирійські біженці намагаються проникнути до США через Мексику і Центральну Америку.

В Україні також час від часу виявляють нелегальних мігрантів з Сирії, зокрема у вересні 2015 р. прикордонники затримали шістьох нелегальних мігрантів із Сирії на кордоні з Угорщиною. Більша увага тут зосереджена на внутрішньо переміщених особах, яких станом на червень 2016 р. налічують понад 1 700 тис. осіб [6]. Проте, з іншого боку статистика фіксує, що Україну вкотре накрила нова хвиля економічно мотивованої еміграції, зумовлена погіршенням ситуації у країні. Найгірше, що стрімко біднішає саме працююче населення. Поки обсяги міграційних потоків не настільки значні як у 90-их рр. ХХ ст., але слід враховувати, що основна частина активних мігрантів осіла за кордоном ще за часів першої хвилі. Країни-реципієнти української робочої сили в Європі з початку 2000-их рр., а деякі і зараз (особливо Польща) провадять легалізацію трудових мігрантів, тому щораз більша кількість українських мігрантів отримують офіційний статус перебування і працевлаштування у Європі. З-поміж країн ЄС найбільше українців працює у Польщі, Чехії та Італії.

Судячи з особливостей останнього міграційного цунамі можна констатувати його невинуватке виникнення і цілеспрямованість на ослаблення країн ЄС. Подолати наслідки міграційного цунамі надзвичайно важко, а ще важче попередити можливість його виникнення. Потрібна координація рішень багатьох країн, їх

синхронна дія за одним напрямком, що, як засвідчують реалії, є надзвичайно складним процесом і до того ж суттєво розтягнутим у часі. За баченням дипломатів, єдиним виходом для ЄС є запровадження оновленої політики розширення і посилення власної політичної ваги та економічної потуги за рахунок таких країн як Туреччина, Сербія та Україна [8]. Європейські економісти, у світлі наростання міграційних викликів, радять урядам своїх країн підтримувати економічні реформи у потенційних країнах-донорах робочої сили, насамперед у Східній Європі, превентивно послаблюючи у такий спосіб міграційні настрої у населення. Так, у контексті Угоди про асоціацію з ЄС, до України була висунута умова суттєвого підняття рівня мінімальної заробітної плати та запровадження ставок погодинної оплати праці, які б мали виступити своєрідним чинником нівелювання економічної мотивації міграції.

Підсумовуючи зазначимо, що природні і суспільні цунамі мають одну природу: епіцентр цунамі прискорює поширення хвилі та її дифузію на певні території; наслідками більшості з них є загибель людей. Саме тому наддержави світу використовують їх як зброю (геофізичну, демографічну, економічну, тощо), що засвідчують останні події в Алеппо, коли за 48 годин перемістилося від 30 до 50 тисяч осіб, переважно мирних мешканців [5]. Найстрашнішим є те, що невідомо, які зміни відбудуться на Землі, якщо таку зброю застосувати одночасно у різних куточках планети. Чи відбудеться у такому випадку планетарна катастрофа? Як нейтралізувати дію такої зброї? Які зміни відбудуться у генофонді людства у результаті її використання?

Висновки. Викладений вище матеріал засвідчує гостру потребу виконання широкомасштабних досліджень усіх видів цунамі з метою збереження не тільки людських життів, але й планети Земля. Для розв'язання цього завдання потрібне об'єднання зусиль усіх держав світу. Без цього неможливим є розроблення і реалізація заходів, спрямованих на стабілізацію і покращення суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації у світі. А, власне, від цього і залежить майбутнє людства.

Література:

1. Гайек П. Критические голоса из ЕС: Алхимическая социальная колба перед взрывом: уничтожат ли страны и нации? Появится ли после войны европейская нация? Закройте границы и задействуйте армию! / Петр Гайек. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://protiproud.parlamentnilisty.cz/ru/politics/6267.htm>.
2. Кургинян С. Политическое цунами: Аналитика событий в Северной Африке и на Ближнем Востоке / С. Кургинян, Ю. Бялый, А. Кудинова и др. [Под редакцией Сергея Кургиняна]. – Москва : ЭТЦ, 2011. – 288 с.
3. Нас рятують заробітчани [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rionews.com.ua/newspaper/all/now/n158154348>.
4. Німеччина і Австрія погодилися пустити біженців на свою територію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/WORLD/nimechchina-i-avstriya-pogodilisya-pustiti-bizhenciv-na-svoyu-teritoriyu-183738_.html.

5. Освобождение Алеппо: вечер 11 декабря 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://warfiles.ru/show-138181-osvobozhdenie-aleppo-vecher-11-dekabrya-2016.html>.
6. Смаль В. Велике переселення: скільки насправді в Україні внутрішньо переміщених осіб і як склалася доля цих людей / Валентина Смаль. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2016/06/30/velyke-pereselennya-skilky-naspravdi-v-ukraini-vpo-ua/>.
7. Сирійські біженці знайшли шлях до Європи через Росію – WSJ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/WORLD/siriyski-bizhenci-znayshli-shlyah-do-yevropi-cherez-rosiyu-wsj-183619_.html
8. Трюхан В. В Європі настала ера популізму, безвідповідальності і хаосу / Вадим Трюхан. [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2040475-v-evropi-nastala-era-populizmu-bezvidpovidalnosti-i-haosu.html.
9. Хованская А. Германия: миграционное цунами / А. Хованская. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kp.ru/daily/26453.5/3323713/>.
10. Шевчук Л. Т. Природні і соціальні цунамі: причини виникнення і наслідки / Л. Т. Шевчук // Феномен людини. Здоровий спосіб життя [Текст]: 36. наук. ст. [За ред. доц. Ю. М. Панишко]. – Львів, 2015. – Вип. 46 (112). – С. 22-27.
11. Як ЄС дає собі раду з мігрантами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/08/150822_migrants_eu_ko.
12. Eurostat. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat>.

ТЕЗИ

ЗНАЧЕННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ ДЛЯ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОСЛУГ

Любов Альтгайм

Для багатьох країн міжнародний туризм є найважливішим джерелом валютних надходжень, чинником, який стимулює зростання платіжного балансу, потужним стимулом розвитку і диверсифікації багатьох галузей, які із ним пов'язані; створюються підприємства і окремі галузі, які є обслуговуючими у сфері туризму.

Попит на подорожі та туризм визначається одночасно і ринковими механізмами (попит на туристичні, екскурсійні та інші послуги, пропозицією цих послуг та їх розподіл), і екзогенними змінними, тобто чинниками, не пов'язаними безпосередньо із туризмом і подорожами, але які суттєво впливають на ступінь і форму попиту на туристичну діяльність. Екзогенні чинники включають демографічні і соціальні зміни, економічні та правові досягнення, розвиток торгівлі, транспортної інфраструктури, інформаційних технологій і підвищення безпеки подорожей. До демографічних і соціальних змін відносяться: старіння населення, більш ранній вихід на пенсію із достатнім пенсійним забезпеченням, зростаюча кількість самотніх дорослих, збільшення працюючих жінок, сімей із двома працюючими членами сім'ї, тенденція до більш пізніх шлюбів, зростання кількості бездітних сімей, збільшується термін оплачуваної відпустки, краще розуміння можливостей подорожі і турбота про навколишнє середовище. Таким чином, зміни у демографічній структурі і соціальних моделях західного суспільства, призводять до того, що все більша кількість людей у світі мають час, бажання і фінансові можливості для подорожей та екскурсій.

Розвиток туризму загалом та екскурсійних послуг, зокрема, залежить від комплексу умов: природно-географічних, історико-політичних, соціально-економічних, демографічних, що склалися у суспільстві і чинників, які їх визначають. Чинники розвитку ринку туристичних послуг прийнято поділяти на зовнішні та внутрішні. Чинник у туризмі – це момент, суттєва обставина туристичної практики [3]. До зовнішніх чинників можна віднести географічне положення регіону, політичні відносини між країнами, міжнародний розподіл праці, рівень цін на міжнародному ринку та у різних країнах тощо. Визначальними є внутрішні чинники розвитку ринку туристичних і екскурсійних послуг. Серед них – природно-географічні особливості й кліматичні умови країни, наявність та якість природних ресурсів і можливість їх зручного використання, економічна ситуація у країні, внутрішня політика країни, політична стабільність, суспільний лад, рівень розвитку продуктивних сил, структура і рівень добробуту населення, можливість отримання пільг і знижок на туристичні послуги за рахунок держави й громадських організацій, підприємств та установ, стан розвитку туристичної інфраструктури, транспортних мереж, рівень життя в суспільстві, освітній та культурний рівень населення.

Із точки зору впливу на туристичну діяльність усі чинники поділяються на чинники залучення (спонукають до подорожі – природні, культурні та соціальні умови у країні, де формуються туристичні потоки) та чинники диференціації попиту (впливають на вибір місця подорожі – туристичні ресурси, розвиток інфраструктури, рівень соціально-економічного розвитку країни).

Із точки зору механізму впливу на розвиток туризму можна визначити чинники об'єктивні, що вже сформовані історичним розвитком суспільства, і такі, що цілеспрямовано регулюють саме туристичну діяльність – чинники першої групи. До другої належать державна політика у туризмі, наявність і зміст туристичного законодавства, туристична освіта у суспільстві тощо [4].

Однією із форм раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля та відпочинку для населення є туризм та екскурсії. Вони можуть посісти особливе місце у житті наших громадян, особливо завдяки лібералізації візового режиму для туристів, які подорожують країнами Європи самостійно. Скасування консульського збору – безумовно позитивний момент, адже самостійний турист частіше бронює бюджетні тури, а 35 євро консульського збору виявляться зовсім не зайвими у поїздки. Тим більше, що курс євро сьогодні високий та нестабільний, тож можна очікувати, що цей крок відіб'ється на збільшенні продажів відносно недорогих екскурсійних автобусних турів країнами Європи, куди варто ще не раз повернутися: багата історія, чудово збережені пам'ятки архітектури, лікування та відпочинок на термальних курортах, приваблюють сюди тисячі й тисячі туристів та екскурсантів для відвідування таких туристичних центрів як Краків, Прага, Відень, Мюнхен, Будапешт, Дрезден, Берлін та інших міст найзручнішими для них видами транспорту: автобусом, поїздом або автомобілем.

Побутує думка, що при безвізовому режимі туристи і екскурсанти вже не користуватимуться послугами туристичних компаній, бронюючи весь необхідний контент самостійно. Частка істини у цьому, звичайно, є. Але тільки частка. Бо порядок цін на послуги туроператорів та того, що пропонують системи резервування готельного контенту на кшталт booking.com, не особливо відрізняється, проте туроператор надає послуги у комплексі: проїзд чи переліт, проживання, страхування, екскурсійне обслуговування, трансфер із аеропорту у готель і назад. До того ж клієнт, який отримував раніше візу за допомогою туристичної компанії, скоріше за все, розповість про це своїм родичам та знайомим, а приваблювання туристів за рекомендаціями у туристичній діяльності ще ніхто не відміняв. Отже, завдяки лібералізації візового режиму буде можливість зменшити витрати подорожуючих, здешевити екскурсійні та інші послуги для них, що у свою чергу буде приваблювати нових клієнтів у туристичні компанії.

Тернопільщина є однією із найбагатших на заповідні території і об'єкти, під якими зайнято до 8,5 % території. Маючи вигідне геополітичне розташування, область володіє значним рекреаційним потенціалом: культурною спадщиною, мережею транспортних сполучень, розвинутою туристичною індустрією.

У 2015 році допомогу подорожуючим в області надавали 43 суб'єкти туристичної діяльності, із них 8 туроператорів, 33 – турагенти та тільки 2 здійснювали екскурсійну діяльність. Переважна більшість (88,4 %) суб'єктів туристичної діяльності знаходились на території обласного центру. Середньооблікова кількість працівників, зайнятих у туристичній галузі області, становила 78 осіб.

Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизного податку й аналогічних обов'язкових платежів) у 2015 році склав 5884,3 тис. грн. (у 2014 році – 4282,3 тис. грн.). Упродовж 2015 року реалізовано 3479 путівок вартістю 37006,6 тис. грн. (у 2014 році – 3786 путівок вартістю 25151,4 тис. грн.). Послугами туристичних організацій у 2015 році скористалися 6,7 тис. осіб (у 2014 році – 9,1 тис. осіб) [5].

Кількість громадян області, які виїжджали за кордон, у порівнянні із 2014 роком збільшилась на 5,9 % і становила 5,0 тис. осіб, основна частина яких (99,9 %) виїжджала на відпочинок. Мешканці нашої області відвідали сорок дві країни світу. Найбільшою популярністю користувалися Єгипет (1515 осіб), Туреччина (1232 особи) та Болгарія (783 особи). Серед громадян області, які подорожували за кордон, 768 осіб (15,5 %) становили діти віком 0–17 років [5].

Внутрішнім туризмом було охоплено 1,6 тис. осіб, або 24,6 % від загальної кількості туристів (у 2014 р – 4,4 тис. осіб, або 48,3 %). Кількість дітей віком 0–17 років, які подорожували у межах України, становила 788 осіб (у 2014 році – 939 осіб) [5].

Невід'ємною складовою подорожей, туризму та змістовного дозвілля є екскурсії. У 2015 році за допомогою туристичних організацій області їх здійснили 430 осіб (у 2014 році – 1371 особа) [5]. І це дуже мало.

Будь-які кроки у напрямку лібералізації візового режиму не можуть не вітатися. Бажано зберегти ці тенденції аж до повної відмови від віз для українських громадян. Цей процес має позитивно позначитися на розвитку туризму загалом та екскурсійної справи, зокрема. Це не лише полегшить життя індивідуальним туристам і роботу туроператорам, але одночасно усуне із туристичної арени компанії, які лише збагачуються за рахунок спекуляцій на візових питаннях, не створюючи при цьому власний туристичний продукт. Вважаю, вже через два, три місяці можна буде підсумувати, чи насправді кроки у бік лібералізації і скасування віз стали певним полегшенням для подорожей, чи виявляться суто декларативними. Тож сподіватимемося, що економічна ситуація у нашій державі поліпшиться, і ще більше людей зможуть дозволити собі безперешкодно мандрувати Європою і світом.

Література:

1. Городня Т. А., Щербак А. Ф. Економіка туризму: теорія і практика: Навчальний посібник / Городня Т. А., Щербак А. Ф. – К.: Кондор-Видавництво, 2012. – 436 с.
2. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг: Підручник. – К.: Знання, 2008. – 661 с.
3. Смолій В. А., Федорченко В. К., Цибух В. І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / Передмова В. М. Литвина. – Видавничий Дім «Слово», 2006. – 372 с.
4. Сокол Т. Г. Основи туристичної діяльності: Підручник / За заг. ред. В. Ф. Орлова. – К.: Грамота, 2006. – 264 с.
5. Туристична діяльність у Тернопільській області. Статистичний бюлетень / Головне управління статистики у Тернопільській області., 2016 рік.
6. Чорненька Н. В. Організація туристичної індустрії: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2006. – 264 с.

ОСОБЛИВІСТЬ МІГРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ

Ольга Барабаш

Міграційна політика лише поступово і з великими труднощами стала предметом спільних зусиль у рамках ЄС. Адже національні міграційні політики країн-членів значно відрізнялися, що насамперед відображало різну соціально-економічну ситуацію, характер і ступінь гостроти міграційних проблем; проблему становили суттєві відмінності в міграційному законодавстві, неоднакові адміністративні та фінансові можливості європейських держав [1, с. 52].

ЄС як складне й багатогранне утворення поєднує в собі різноманітні сфери політичного та соціально-економічного життя країн-членів через спільні політики ЄС, що відображають їхні спільні потреби та спільні інтереси. Механізм спільних заходів дозволяє спільно вирішувати важливі галузеві питання у різних сферах для задоволення потреб та досягнення поставлених цілей. У цьому зв'язку така важлива складова інтеграційних процесів, як рух осіб, враховуючи інтенсифікацію міграційних процесів на європейському континенті, є предметом спільних політичних рішень ЄС. Це стосується як ситуації всередині ЄС, так і його міграційних відносин із третіми країнами. Інтеграційні процеси мали різний вплив на міграційну активність громадян держав-членів ЄС та іноземців. Міграція всередині ЄС виявилася менш розвинутою порівняно з міграційним потоком ззовні [2, с. 144].

У перші роки європейської інтеграції міграційним питанням приділяли мінімальну увагу. У 80-ті рр. XX ст. їх вирішували переважно шляхом неформальних міждержавних відносин, у 90-ті вони набувають формалізації, і лише після 1999 р. розпочався період розробки і запровадження єдиної для ЄС міграційної політики. Процес формування спільної міграційної політики ЄС впливає на всі країни світу, у тому числі і на Україну. По-перше, запровадження більш відкритої імміграційної політики посилюватиме привабливість Євросоюзу для потенційних мігрантів, перш за все висококваліфікованих, що може негативно позначитися на людському та інтелектуальному потенціалі держави і тому вимагатиме нарощування зусиль зі скорочення еміграції, повернення емігрантів на батьківщину. По-друге, недосконале законодавство України в міграційній сфері потребуватиме в процесі інтеграції до ЄС досягнення відповідності європейським стандартам [1, с. 53].

Формалізована співпраця України з ЄС у сфері міграції розпочалася з середини 1990-х рр. з початком переговорів про укладення угоди про співробітництво (1994 р.). Проте, якщо вважати за європейські стандарти основні міжнародні норми з прав людини, прийняті в ЄС, то свобода пересування та право на громадянство, недискримінація та захист біженців були орієнтирами уже для перших кроків формування міграційного законодавства України одразу після здобуття незалежності [2, с. 144].

Конкретна співпраця України з ЄС щодо міграційних питань розвивалася за трьома основними напрямками. По-перше, Україна, як країна походження численних трудових мігрантів, докладала зусиль до досягнення з зарубіжними державами домовленостей щодо працевлаштування та соціального захисту працівників-

мігрантів. Відповідні угоди укладалися на двосторонньому рівні. По-друге, Європейський союз, зацікавлений в контрольованій міграції на свою територію та гарантіях внутрішньої безпеки, надавав Україні допомогу у розбудові інфраструктури охорони кордону та запобігання нелегальній міграції. По-третє, постійна взаємодія відбувалася по лінії забезпечення свободи пересування територією Євросоюзу для українців, умовою чого було підвищення спроможності держави ефективно регулювати міграційні процеси. Таким чином, співпраця з ЄС у міграційній сфері не лише була важливим напрямом міграційної політики держави, а й вимагала її динамічного розвитку [3, с. 37].

Певні аспекти міграційних питань знайшли відображення ще в Угоді про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС)[5], яка набула чинності 1 березня 1998 р. Зокрема, у ст. 24 держави-члени зобов'язалися не допускати дискримінації українських громадян, які на законних підставах працюють на їх території. У ст. 25 сторони домовилися укладати угоди з метою координації соціального забезпечення робітників, які мають українське громадянство і на законних підставах працюють у країнах-членах. У червні 1998 р. було затверджено Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу, яка, крім іншого, передбачала підготовку детальної Програми інтеграції. Цей досить об'ємний документ, що складався з 140 розділів і підрозділів, було затверджено Указом Президента України 14 вересня 2000 р.

Наприкінці 2001 р. Україною та ЄС було погоджено План дій у галузі юстиції та внутрішніх справ. У сфері міграції та притулку у ньому йшлося про адаптацію відповідного національного законодавства України, а також системи органів державної влади до норм і стандартів ЄС, проведення більш інтенсивної інтеграційної політики, надання допомоги для заснування державної міграційної служби, здійснення моніторингу міграційних процесів, передовсім нелегальної міграції, співробітництво у сфері реадмісії, продовження діалогу щодо візових питань. Пріоритети співробітництва у сфері юстиції та внутрішніх справ визначалися на регулярних щорічних зустрічах голів відповідних відомств України та ЄС.

Новим етапом співробітництва між Україною та ЄС після розширення Євросоюзу, у т.ч. за рахунок суміжних з Україною держав, та запровадження політики сусідства було погодження у лютому 2005 р. спільного плану дій, в якому було встановлено перелік пріоритетів співпраці як в рамках, так і поза рамками УПС. Серед них переговори щодо спрощення візового режиму між Україною та ЄС, угоди про реадмісію. Сторони також вважали пріоритетним сприяння діалогу з питань працевлаштування та забезпечення недискримінаційного ставлення до працівників-мігрантів, повну імплементацію зобов'язань, передбачених щодо цього в УПС [3, с. 38].

У рамках реалізації цього плану у червні 2007 р. підписано угоди між Україною та ЄС про спрощення візового режиму та про реадмісію (набули чинності з січня 2008 р.). У липні 2012 року була підписана Угода про внесення змін до Угоди між Україною та ЄС про спрощення оформлення віз, яка набрала чинності 1 липня 2013 року. Вона передбачає розширення категорії громадян України, які можуть отримувати безкоштовні та багаторазові Шенгенські візи, матимуть право на спрощене оформлення безкоштовних, багаторазових віз (представники неурядових організацій,

релігійних громад, професійних об'єднань, студенти та аспіранти, учасники офіційних програм транскордонного співробітництва) [4].

Новим інструментом погодження заходів з інтеграції України з ЄС, який замінив план дій, був укладений у 2009 р. та оновлений у 2013 р. Порядок денний асоціації. Відповідно до Порядку денного асоціації міграційні питання знайшли відображення в кількох статтях проекту Угоди про асоціацію з ЄС, зокрема в її політичній частині, підписаній в березні 2014 р. Так, сторони підтвердили важливість спільного управління міграційними потоками та всеохоплюючого діалогу у цій сфері, який має ґрунтуватися на основоположних принципах солідарності, взаємної довіри, спільної відповідальності та партнерства. Співробітництво буде зосереджено на подоланні причин виникнення міграції, запровадженні ефективної та превентивної політики щодо боротьби з нелегальною міграцією та торгівлею людьми, реалізації Конвенції ООН 1951 року та Протоколу 1967 року щодо статусу біженців та забезпечення поваги принципу «невислання», забезпеченні гідного поводження та інтеграції іноземців, які проживають на законних підставах, подальшому розвитку оперативних заходів у сфері управління кордонами [3, с. 39].

Враховуючи вищенаведене, вважаємо, що міграційні процеси в ЄС – це багатогранне явище, яке перебуває в постійному розвитку, що зумовлено великою кількістю різноманітних факторів. Між Україною та ЄС активно розвивається законодавство, що регулює міграційні відносини.

Література:

1. Кислицина О. В. Особливості формування міграційної політики ЄС / О. В. Кислицина // Торгівля і ринок України: темат. зб. наук. праць. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2009. – С. 50-56.
2. Краєвська О. А. Міграційна політика Європейського союзу: політико-правовий аспект. /О. А. Краєвська/ Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані». – № 5 (79), 2011. – С. 143-147.
3. Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України / О. А. Малиновська. – К. : НІСД, 2014. – 48 с.
4. Угода між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз. Ратифіковано Законом № 157-УГІ від 22.03.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_b15.
5. Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Ратифіковано ВРУ 10.11.1994 // Верховна Рада України. Комітет з питань Європейської Інтеграції: «Про взаємовідносини та співробітництво України з Європейським Союзом»: Парламентські слухання. – К., 2003. – С. 199.

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄС У РАМКАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ

Марія Бачинська

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Як невід’ємна частина Європи Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку. Співпраця України з Європейським Союзом ґрунтується і започатковується на основі Закону України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Відповідно до статті 11 Закону однією з основоположних засад зовнішньої політики України є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС».

Разом з цим намір України розбудовувати відносини з ЄС на принципах інтеграції був проголошений набагато раніше. Так, у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України» Україна вперше заявила про власні євроінтеграційні прагнення. У документі закріплювалося, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробітництво, реалізація якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації».

Підтримка курсу на інтеграцію до ЄС традиційно надається й на рівні Верховної Ради України, зокрема відповідні положення містяться в Постанові Верховної Ради України з приводу рекомендацій парламентських слухань про співробітництво України та ЄС, ухваленій 28 листопада 2002 року, Заяві Верховної Ради України від 22 лютого 2007 року з приводу підготовки до початку переговорів щодо нової угоди між Україною та ЄС, а також Постанові Верховної Ради України з приводу рекомендацій парламентських слухань про стан та перспективи розвитку економічних відносин України з ЄС та Митним союзом, ухваленій 19 травня 2011 року [1].

Після завершення вступу України до Світової організації торгівлі 18 лютого 2008 року були започатковані переговори в частині створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що відкрило шлях до лібералізації руху товарів, капіталів та послуг та широкої гармонізації нетарифних інструментів економічного регулювання. 9 вересня 2008 року на Паризькому Саміті Україна та ЄС досягли політичної домовленості про укладення майбутньої угоди в форматі Угоди про асоціацію, яка будуватиметься на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції. У ході 15-го Саміту Україна – ЄС в Києві 19 грудня 2011 сторони оголосили про завершення переговорів по майбутній Угоді про асоціацію, а 30 березня 2012 текст майбутньої Угоди було парафровано главами переговорних команд України та ЄС [2].

У два етапи – 21 березня 2014 року та 27 червня 2014 року Угоду про асоціацію було підписано в м. Брюссель Україною, ЄС та його державами-членами. Від України політична частина Угоди про асоціацію була підписана Прем’єр-міністром України

А. П. Яценюком, економічна – Президентом України П. О. Порошенком. З іншої сторони Угоду підписали керівництво інституцій ЄС та лідери усіх держав-членів Європейського Союзу.

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України синхронно з Європейським Парламентом ратифікували Угоду про асоціацію. Завершення Україною та ЄС усіх необхідних внутрішніх процедур дозволило розпочати з 1 листопада 2014 року тимчасове застосування значної частини Угоди про асоціацію на період до набуття нею чинності у повному обсязі після завершення процесу ратифікації усіма державами-членами ЄС.

Укладення Угоди про асоціацію формує договірно-правову основу співробітництва України та ЄС на середньострокову перспективу. Угодою про асоціацію передбачено підтримання регулярного діалогу на найвищому рівні у формі щорічних самітів, а також створення нових постійних органів двостороннього співробітництва – Рада асоціації, Комітет асоціації, Комітет асоціації у торговельному форматі, галузеві підкомітети Комітету асоціації, Парламентський комітет асоціації та Платформа громадянського суспільства.

З метою підготовки умов та сприяння ефективній імплементації положень майбутньої Угоди про асоціацію, під час Паризького Саміту Україна – ЄС у вересні 2008 року було прийнято рішення про розробку Порядку денного асоціації, який був схвалений 16 червня 2009 року і набув чинності у листопаді 2009 року.

Навесні 2014 року Уряд України, з одного боку, та Європейська Комісія і Європейська служба зовнішньої діяльності, – з іншого, спільно розробили документ «Європейський порядок денний реформ Україна – ЄС» [3]. Зазначений документ умістив всеохоплюючий перелік спільних завдань у контексті розвитку України та здійснення у державі фундаментальних перетворень. «Європейський порядок денний реформ» фактично став дорожньою картою імплементації пріоритетів українського Уряду та надання Європейським Союзом відповідної допомоги Україні.

У документі зазначено, що метою цього Порядку денного асоціації є підготувати та сприяти імплементації Угоди про асоціацію через створення практичного середовища, у якому можуть бути реалізовані найважливіші цілі політичної асоціації та економічної інтеграції, та через визначення переліку пріоритетів для спільної секторальної роботи.

Сторони визначають пріоритети Порядку денного асоціації, які доповнюють зобов'язання сторін відповідно до Угоди про асоціацію для повної імплементації цієї Угоди. Зокрема, наразі визначено 10 короткострокових пріоритетів у сфері реформування Конституції України, судової системи, законодавства про вибори, сфер боротьби з корупцією, державного управління, енергетики, дерегуляції, державних закупівель, оподаткування та зовнішнього аудиту, які є першочерговими для України.

Реалізація Порядку денного асоціації є предметом і частиною процесу щорічного звітування, моніторингу та оцінки.

Урядовий Офіс з питань європейської інтеграції з метою інформування громадськості про перебіг виконання Порядку денного асоціації та імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС підготував Звіт про результати виконання цих документів. Звіт містить інформацію про найважливіші заходи й результати виконання ПДА та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, які були заплановані та відбулися в період з вересня 2014 р. по квітень 2015 р., а також інші важливі події.

Метою Звіту є інформування громадян України, представників неурядових організацій, а також міжнародної спільноти, зокрема інституцій ЄС та його держав-членів, щодо прогресу України в реалізації цілей політичної асоціації та економічної

інтеграції з ЄС з метою широкого обговорення та аналізу заходів органів державної влади.

У Звіті зазначено, що 12 місій експертів ЄС з оцінки Плану дій щодо лібералізації візового режиму для України показали істотний прогрес у виконанні Україною відповідних критеріїв цього плану [4].

Безвізовий режим для України є одним із основних факторів розвитку зовнішньоекономічної діяльності, це насамперед:

- відкриття ЄС для всіх українців. Він сприятиме росту мобільності та контактів за усіма напрямками: туризм, родинні зв'язки, бізнес, наукове співробітництво, міжкультурний діалог;
- розвиток ділових контактів, необхідних для ефективного функціонування поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС.
- зміцнення рівня довіри між прикордонними службами України та держав-членів ЄС, обмін оперативною інформацією, спільний аналіз ризиків.

Станом на 22 квітня 2015 р. уряд ухвалив 33 розпорядження про схвалення 129 планів імплементації 179 актів законодавства ЄС. Зокрема, Кабмін затвердив вісім планів імплементації 13 актів законодавства ЄС у сфері охорони здоров'я, 43 плани імплементації 45 законів ЄС у сфері інфраструктури, два плани імплементації двох законів ЄС у сфері юстиції, три плани імплементації трьох законів в агросфері, 10 планів імплементації 38 актів у сфері економічного розвитку та шість планів імплементації дев'яти актів у сфері фінансів, а також 14 планів імплементації 14 законів ЄС у соціальній сфері, 20 планів імплементації 20 актів у сфері екології та природних ресурсів та один план імплементації одного акта законодавства ЄС у сфері освіти. Усього до 2017 р. передбачається затвердити плани імплементації 180 актів законодавства.

Серед пріоритетів ПДА Кабінет Міністрів вказав конституційну реформу, реформу системи запобігання та боротьби з корупцією, виборче законодавство, реформу системи правосуддя, реформу у сфері державного управління, дерегуляцію, реформу державних закупівель, податкову реформу та зовнішній аудит.

Політичні переваги інтеграції України у ЄС пов'язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Зближення з ЄС є гарантією, а виконання його вимог – інструментом розбудови демократичних інституцій в Україні. Крім того, членство у ЄС відкріє шлях до колективних структур спільної безпеки Євросоюзу, забезпечить ефективнішу координацію дій з європейськими державами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдження зброї масового знищення, дасть змогу активізувати співробітництво в боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, тощо.

Література:

1. Європейська та євроатлантична інтеграція. Міжнародне співробітництво. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.Documents.B3.htm>.
2. Відносини Україна-ЄС. Звіт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/949>.
3. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350.
4. Безвізовий режим. Інформація ЗМІ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/04/29/7048616>.

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ВІЗОВОГО РЕЖИМУ ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

Аліна Білик

Проблема інтеграції України до Європейського Союзу є сьогодні однією з основних, як у суспільстві, так і в політикумі. Співпраця України з ЄС ґрунтується на чималій кількості угод, найважливішими з яких є Угода про партнерство та співробітництво, що набула чинності в березні 1998 року, та План Дій Україна-Європейський Союз, прийнятий у лютому 2005 року. Угодою окреслюються рамки для політичного діалогу, запроваджуються основні спільні цілі для досягнення сталого розвитку, співробітництва в ряді галузей та підтримки зусиль України в напрямку утвердження демократії, а також створення інституційної мережі для досягнення цих цілей. На сьогоднішній день в Україні одним із найбільш актуальних завдань у контексті європейської інтеграції є запровадження безвізового режиму з ЄС поряд з укладенням Угоди про асоціацію та створенням зони вільної торгівлі з Євросоюзом.

Проблему лібералізації візового режиму вивчала значна кількість науковців. Варто відзначити такі праці: М. Рудь «Україна «проспала» безвізовий режим з ЄС» [3], О. Саліженко «Безвізовий режим з ЄС: Надскладний іспит України» [5], М. Ярошкевич «Лібералізація візового режиму між ЄС та Україною: оцінка готовності України» та інші [8].

В основі лібералізації візових режимів лежать фундаментальні права людини на свободу пересування в країні та поза її межами. Кінцевою метою лібералізації візового режиму є безвізовий режим пересування людей. Безвізовий режим – це в'їзд, перебування, часом навіть проживання на території певної країни без попереднього отримання дозволу (візи). Громадяни Європейського Союзу переміщуються по території країн-членів ЄС безперешкодно. Громадяни країн не членів ЄС, у тому числі й України, зобов'язані оформляти візи для відвідування європейських держав.

З липня 2013 року було введено спрощену процедуру видачі віз українцям до країн ЄС як перехідна ланка від візового режиму до безвізового. Ця система в'їзду не дає права на постійне проживання та працю в країнах ЄС. Термін перебування на території Європейського Союзу становить не більше 90 днів протягом півроку.

Поточний процес лібералізації візового режиму для громадян України з боку ЄС відбувається за спеціальною «дорожньою картою», яка була надана Україні під час саміту «Україна – ЄС» 22 листопада 2010 року. Це План дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України. Згідно з інформацією на офіційному сайті Кабінету Міністрів України «основною метою лібералізації ЄС візового режиму для України є надання українським громадянам можливості здійснювати без віз короткострокові (до 90 днів) поїздки до держав-членів ЄС, сторін Шенгенської Угоди» [2].

У цьому документі передбачається запровадження процесу лібералізації візового режиму, а також визначаються всі технічні умови, які необхідно виконати Україні для досягнення прогресу в напрямку лібералізації візового режиму. План дій складається із двох частин та містить низку заходів, які повинна виконати Україна для того, щоб домогтися скасування короткотермінових віз для поїздок у країни

Шенгенського простору. У документі зазначено чотири основні блоки, які необхідно реалізувати Україні, зокрема: безпека документів; міграція та реадмісія; громадський порядок та безпека; зовнішні зносини і фундаментальні права.

У Плані дій регламентовано, що реалізація вимог ЄС має здійснюватись у дві фази. На першій необхідно створити відповідну законодавчу базу, концептуальні та програмні документи у визначених сферах, після чого ЄС надасть оцінку новій нормативно-правовій базі України. 27 травня 2014 року у четвертій Доповіді Європейська комісія заявила про виконання Україною першої фази Плану дій та рекомендацію про перехід до другої фази, після чого 28 червня 2014 року Рада ЄС із закордонних справ ухвалила рішення щодо переходу України до другої фази Плану дій. Ця фаза спрямована на імплементацію законодавчих і програмних документів, забезпечення адаптації національної практики до європейських стандартів.

10-12 листопада 2015 р. Верховною Радою України було прийнято останні законопроекти, необхідні в рамках лібералізації візового режиму між Україною та ЄС, а саме: обмежила повноваження СБУ розслідуванням злочинів проти національної безпеки, уточнила процедуру спецконфіскації, створила Національне агентство з виявлення, розшуку та управління активами, отриманими злочинним шляхом, схвалила антидискримінаційну поправку в чинний Трудовий кодекс.

Міністр закордонних справ України заявив, що рекомендації Європейського Союзу стосовно управління кордонами є повністю виконаними; на завершальній стадії виконання знаходяться складові інших блоків. Надзвичайно важливим було прийняття парламентом України закону про Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, прийняття закону про Державне бюро розслідувань України, антидискримінаційних змін до трудового законодавства, норм про розмежування підслідності слідчих органів.

Рухаючись у напрямку до безвізового режиму з ЄС, Україні треба враховувати і той факт, що до неї можуть ставитись вищі вимоги, ніж до країн, з якими вже укладені угоди про лібералізацію візового режиму, – звертає увагу М. Чулаєвська, старший викладач кафедри європейської інтеграції Національної академії державного управління України. Причиною цього є те, що ЄС, дбаючи про усунення якнайбільшої кількості можливих недоліків, які можуть створити проблеми у функціонуванні візового режиму, намагається передбачити і врегулювати їх заздалегідь із новими країнами-партнерами. Це виявляється у формі додаткових вимог до претендентів на безвізовий режим, посилення контролю за їх виконанням [7].

Ступінь виконання Україною отриманих від ЄС рекомендацій та загалом процес лібералізації візового режиму активно обговорюють українські та міжнародні експерти, політологи, парламентарі.

Глава Представництва Європейського Союзу в Україні Ян Томбінський схвально висловився з приводу прийняття парламентом України загалом «безвізових» законів, і зокрема антидискримінаційних змін до трудового законодавства. Він наголосив, що це не тільки важливий крок в напрямку виконання вимог Плану дій з візової лібералізації, але і виконання зобов'язань України щодо захисту прав людини, які наша держава взяла на себе так само, як і ООН, Рада Європи та Євросоюз [6].

За словами керівника програм Східної Європи та Центральної Азії в Німецькому товаристві зовнішньої політики (GDAP) Штефана Майстера, навіть після ухвалення необхідних законів залишається проблема демаркації українсько-російського кордону та конфлікту на Сході України. Міжнародний експерт вважає, що ЄС навряд чи піде на те, щоб не «помічати» цю проблему, як це відбулося з Молдовою, де існувало питання Придністров'я. Певні політичні сили в Європі можуть підняти питання про фактичну втрату Україною контролю над окремими ділянками кордону та території Донбасу під час ратифікації угоди про асоціацію. Ще однією перешкодою на шляху перспективи запровадження безвізового режиму, на думку аналітика, є недостатній рівень боротьби з корупцією, подолання якої має виступати підґрунтям реалізації усіх українських реформ, чого поки ще не сталося [1].

Про політичну складову процесу лібералізації ЄС візового режиму необхідно наголосити окремо. Справа у тому, що остаточне рішення щодо надання чи ненадання Україні безвізового режиму будуть приймати держави Євросоюзу, виходячи, перш за все, з власного розуміння ситуації як в Україні, так і в Європі в цілому. Сьогодні українські експерти з євроінтеграційних процесів умовно поділяють європейські держави на «адвокатів» та «скептиків». Найбільшими лобістами у питанні лібералізації ЄС візового режиму для України є Словаччина, Литва, Польща та Угорщина. Нейтрально до цього питання ставляться Італія, Німеччина, Чехія, Швеція та Нідерланди. Франція ж взагалі не йде на контакт з українськими експертами у питанні безвізового режиму. Такі дані оприлюднили керівник ГІ «Європа без бар'єрів» І. Сушко та проектний менеджер цієї організації І. Савченко під час прес-брифінгу в Українському кризовому медіа-центрі [4].

Тож думки аналітиків про неоднозначність бачення європейськими країнами перспектив отримання Україною безвізового режиму мають серйозне підґрунтя.

Визнання виконання критеріїв Плану дій стане підставою для Європейської Комісії внести законодавчу пропозицію Раді ЄС та Європейському Парламенту про вилучення України з переліку держав з візовим режимом в'їзду та включення нашої держави до переліку країн, громадяни яких (власники біометричних паспортів) не потребують віз для короткострокових (до 90 днів) поїздок до країн Шенгенської зони.

Отже, Україна виконала технічні вимоги на шляху лібералізації ЄС візового режиму для нашої держави. Справа тепер за оцінкою її «домашньої роботи» європейськими партнерами, від чого будуть залежати наступні кроки. Більшість експертів та політологів оптимістично ставляться до рішення Європейської комісії та прогнозують позитивні висновки. Втім, політична складова процесу лібералізації ЄС візового режиму для України, пов'язана із сумнівами деяких країн у зв'язку з міграційною кризою та терористичними загрозами, може суттєво вплинути на остаточне рішення держав Європейського Союзу щодо надання Україні безвізового режиму.

Література:

1. Голубов О. Німецький експерт: Юнкер зарано пообіцяв Україні безвізовий режим [Електронний ресурс] / Олександр Голубов // Made for minds. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dw.com/uk/німецький-експерт-юнкер-зарано-пообіцяв-україні-безвізовий-режим/a-18832473>.

2. План дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України від 22 листопада 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=244813273&cat_id=223280190&ctime=1324569897648.
3. Рудь М. «Україна «проспала» безвізовий режим з ЄС» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2011/06/17/242206>
4. Савіна О. Найбільшими лобістами у питанні лібералізації візового режиму України є Словаччина, Литва, Угорщина та Польща – ГО «Європа без бар'єрів» [Електронний ресурс] / Оксана Савіна // РЕЛІЗИ. – Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/37474-yevropa-bez-bar-yeriv-2>.
5. Саліженко О. Безвізовий режим з ЄС: Надскладний іспит України [Електронний ресурс] / О. Саліженко. – Режим доступу: <http://novynar.com.ua/analytics/government/145444/>.
6. Томбінський: Антидискримінаційну поправку потрібно зберегти в новому Трудовому кодексі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.112.ua/polityka/tombinskyi-antydyskryminatsiinu-popravku-potribno-zberehty-v-novomu-trudovomu-kodeksi-271689.html>.
7. Чулаєвська М. Перспективи лібералізації візового режиму між Україною та ЄС [Електронний ресурс] / Марина Чулаєвська. – Режим доступу до ресурсу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2011-2-18.pdf>.
8. Ярошкевич М. Лібералізація візового режиму між ЄС та Україною: оцінка готовності України [Електронний ресурс] / М. Ярошкевич. – Режим доступу: <http://inozmi.glavred.info/articles/5049.html>.

ТРУДОВА ЕМІГРАЦІЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Наталія Блюк

Еміграція – це, насамперед, вимушена або добровільна зміна місця проживання людей (емігрантів, переселенців), тобто переселення зі своєї батьківщини в інші країни глобального суспільства через економічні, політичні, військові, релігійні або інші причини.

Еміграція здійснюється з метою постійного, довготривалого або тимчасового, проживання в іншій країні та з відповідною зміною правового статусу, чим і відрізняється від цільових та туристичних поїздок, робочих відряджень за кордон тощо.

На думку Мартіна Поляка, «класична еміграція в ХІХ ст. поділяється на два явища: 1) заробітчанську еміграцію, не призначену бути тривалою, і 2) еміграцію з наміром назавжди залишити батьківщину» [1, с. 10].

Як зазначає Н. Бортник, «причини міграції розподіляють на економічні та неекономічні. Перші містяться у різниці економічного рівня розвитку країн і є переважаючими...» [2, с. 546].

Трудова еміграція до ЄС набула великих масштабів і стала важливим чинником впливу на перебіг багатьох внутрішніх економічних та соціальних процесів. Для України вкрай важливим є вивчення досвіду інтеграції ринків праці у процесі розширення ЄС, оскільки його можна використати в майбутньому на етапі створення спільного ринку між Україною та ЄС. Відкриття ринків ЄС є своєрідним економічним експериментом, який дозволяє спостерігати й оцінювати процес лібералізації ринків праці в реальному вимірі, а не в рамках теоретичних концепцій і моделей, та отримувати унікальний емпіричний матеріал для дослідників [3, с. 23–26].

Основні причини еміграції змінилися за час незалежності України. На початку 1990-х років українці залишали країну назавжди переважно з етнічних міркувань. Однак етнічні причини як фактор, що стимулює міграцію, послабилися після першої хвилі еміграції меншин [4].

Наприкінці 1990-х років еміграція стала стратегією боротьби з бідністю для багатьох українців у період, коли були обмежені можливості для працевлаштування та заборгованості по виплаті заробітної плати. З 2000-х років стратегія мобільності змінилася з дрібної торгівлі на трудову еміграцію. Проте, основними причинами еміграції залишилися економічні, оскільки люди намагалися отримувати більший заробіток. Між Україною та іншими країнами міграції залишається нерівність доходів, оскільки в Україні досить низька заробітна плата.

Зміни у трудовій еміграції очікувалися в період світової економічної кризи та носили досить помірний характер в результаті економічної кризи в ЄС. Масового повернення мігрантів до України не відбулося через погіршення економічної ситуації в країні, в якій реальний ВВП у 2009 році знизився на 15% [4, с. 108–126].

Українські емігранти спробували залишитись в країнах перебування і погодилися на зниження заробітної плати і зміну секторів зайнятості. З іншого боку,

низькі шанси на працевлаштування в інших країнах стримували відтік нових мігрантів з України. Тривожні економічні тенденції спостерігаються в Україні в 2014 році, в якому реальний ВВП, як очікується, скоротиться більш, ніж на 5 %. Реальний наявний дохід і заробітна плата будуть також знижуватися. Тим не менш, рівень безробіття, як очікується, становитиме близько 8 % від економічно активного населення у віці від 15 до 70 років, і поки що залишається нижчим за рівень безробіття в багатьох країнах призначення [4].

Люди прагнуть залишити Україну у часи зростання бідності та соціального напруження. Ці причини підтверджуються регіональним походженням українських мігрантів, більшість яких походять із західних регіонів України (72 %) [5, с. 5–8], де бідність в середньому є вищою, а середня заробітна плата нижчою, ніж у Східній Україні. Рівень заробітної плати є різним залежно від країни призначення. Заробітна плата в Італії, Польщі, Чехії та інших країнах достатньо вища, ніж в Україні.

З кінця 2013 року політична невизначеність різко зросла в Україні. Ситуація погіршилася ще більше на початку 2014 року через анексію Криму і заворушення у Східній Україні. Це викликало побоювання, зокрема в країнах ЄС, щодо можливого збільшення потоку мігрантів з України. Проте, дані свідчать про те, що на сьогодні спостерігається передусім збільшення внутрішньої міграції в Україні [4, с. 12]. Напрямок міграційних потоків може бути більше, ніж раніше, обумовлений міграційною політикою. Зокрема, йдеться про готовність певних країн ЄС лібералізувати міграційну політику для українських мігрантів.

Отже, трудова еміграція, як правило, має переваги і недоліки, які впливають на розвиток країни. Подальша еміграція може збільшити вже наявні втрати і переваги для України.

Серед позитивних результатів трудової еміграції для України можна назвати такі: сприяння інтеграції України до світового ринку праці; послаблення потоку безробіття на національний ринок праці, зниження соціальної напруженості в суспільстві; надходження до України додаткової іноземної валюти у формі грошових переказів трудових емігрантів та інвестування коштів в економіку через створення спільних підприємств з іноземними засновниками; надання процеспроможному населенню можливості реалізувати свої здібності за кордоном, підвищити рівень кваліфікації, поліпшити матеріальне становище; забезпечення за рахунок іноземної робочої сили покриття дефіциту фахівців рідкісних професій та кваліфікацій в Україні; спонукання продуктивнішої діяльності українських працівників через створення конкуренції з закордонними фахівцями [5, с. 113].

Залучення переважно молодих, добре освічених осіб до міграційних процесів є свого роду демографічною і демоекономічною «інвестицією» до країн імміграції та, навпаки, сприянням постарінню населення, погіршення трудових ресурсного потенціалу в країнах еміграції. Крім того, міждержавні трудові міграції – важливий чинник розвитку технологій, обміну досвідом роботи, чинник перебудови професійної та кваліфікаційної структури зайнятості, швидкого й ефективного пристосування до умов світового ринку.

Серед негативних наслідків трудової міграції можна назвати такі: втрата Україною найконкурентоспроможнішої частини власної робочої сили, що призводить до уповільнення темпів науково-технічного прогресу; збільшення тиску на

національний ринок праці внаслідок створення іноземними громадянами конкуренції місцевій робочій силі; втрата Україною іноземної валюти, що вивозиться іммігрантами як власні заощадження; дискримінація та експлуатація наших громадян з боку місцевих роботодавців; виникнення політичних та економічних претензій до України з боку країн-реципієнтів у зв'язку зі збільшенням нелегальної трудової міграції українців; зростання злочинності та соціальної напруженості у суспільстві через міжнаціональні конфлікти [5, с. 114].

Процеси, пов'язані із зовнішніми трудовими міграціями, регулюються державною міграційною політикою України. Важливим завданням Уряду на сьогодні є не тільки створення умов через правові та економічні механізми для легального працевлаштування громадян України за кордоном, а й провадження, насамперед, політики повернення громадян України-трудомих мігрантів на батьківщину.

Основними проблемними питаннями у сфері трудової міграції, які потребують врегулювання, є налагодження обліку трудових мігрантів, які працюють за межами України; активізація політики щодо формування привабливого внутрішнього ринку праці; проведення політики посилення соціального захисту трудових мігрантів, громадян України, які працюють за кордоном; проведення політики превентивних заходів щодо запобігання нелегальним трудовим міграціям [6].

Таким чином, для розв'язання проблем трудової еміграції, необхідно, перш за все, вирішити питання підвищення рівня оплати праці; по-друге, розв'язати соціальні питання, пов'язані із збагаченням змісту роботи, дотриманням умов колективних договорів і угод щодо цього. Від чіткості та продуманості міграційної політики залежить подальший розвиток і ефективність трудової міграції в Україні, визнання та престиж держави у світі.

Література:

1. Поляк М. Галичина-Транзит. – Львів: Центр гуманітарних досліджень. – Київ: Смолоскип, – 2008. – № 8. – 64 с.
2. Бортник Н. Правові механізми регулювання міграційних процесів: монографія. – Львів: НУ «Львівська політехніка», 2016. – 892 с.
3. Ровенчак О. Порівняльний контент-аналіз українських видань щодо висвітлення питань міжнародної міграції та місця в ній України. – Статистика України, – 2010. – № 3(50). – С. 52–58.
4. Звіт «Прогноз міграції між ЄС, країнами Вишеградської четвірки та Східною Європою: наслідки скасування візового режиму» / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – К., 2014. – 173 с.
5. Володько В. Особливості репрезентації сучасних міграційних процесів в українській та польській пресі // Методологія, теорія і практика соціологічних досліджень сучасного суспільства: зб. наук. праць ХНУ ім. В. Каразіна, – Харків: 2007. – С. 376–380.
6. Пуригіна О., Сардак С. Міжнародна міграція: навч. посіб. – Київ: ВЦ «Академія», 2007. – 312 с.
7. Позняк О. Зовнішні трудові міграції населення України / За наук. ред. Лібанової Е., Позняка О. – К.: РВПС України, 2002. – 206 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Галина Вербицька

Зростання масштабів та інтенсивності міграційних процесів спонукали керівні установи ЄС визнати міграцію глобальним феноменом, який суттєво впливає на безпеку і соціальну та політичну стабільність спільноти. Це знайшло втілення в ухваленні таких орієнтирів, як зміцнення співробітництва та взаємодії між державами-членами ЄС, активізація діалогу з ключовими країнами походження мігрантів та співпраця з транзитними країнами в межах Європейської політики сусідства, включаючи Україну. Набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС суттєво впливатиме на корекцію українського законодавства, міграційну ситуацію в Україні та перспективи зближення держави з європейським інтеграційним об'єднанням.

На сьогодні Україна є найбільшою країною-постачальником робочої сили в Європейський Союз. Наші громадяни працюють, як і у західноєвропейських країнах, так і в країнах – нових членах Євросоюзу. Головними причинами, що змушують українських заробітчан залишати свої оселі в пошуках кращого життя, є економічні. Зокрема, це низький рівень заробітної плати, значні масштаби безробіття, нестабільність розвитку вітчизняної економіки.

Слід відзначити, що реальні обсяги трудової міграції з України до країн ЄС визначити дуже важко. Статистичні дані як Держкомстату України, так і Євростату дуже далекі від реальних даних, оскільки враховують лише легальні потоки трудових мігрантів. Так, за даними Держстату України у 2013 р. за межами України працювали 22 187 осіб, з них лише 10 594 особи – у країнах Європейського Союзу [1]. За даними Євростату, у 2013 р. у країнах ЄС статус постійного мешканця, який дає офіційне право на трудову діяльність у країнах ЄС, мали не менше 648,3 тис. громадян України [2].

Потоки трудових мігрантів спрямовані в основному до таких країн, як Польща (14 %), Чеська Республіка (13 %) та до країн з привабливішими умовами – Італія (13 %), Іспанія (5 %), Німеччина (2 %), Португалія (1,6 %). Причому до Португалії, Німеччини та Чеської Республіки виїждять в основному чоловіки, де вони працюють на будівництві, тоді як серед мігрантів до Італії та Угорщини переважають жінки, де вони працюють як домашня прислуга та в сільському господарстві [3].

Гендерний розподіл українських трудових мігрантів наступний: чоловіки – 66 % та жінки – 34 %. Кількість сільських жителів перевищує тих, хто приїхав із міста (відповідно 54 % проти 46 %). За віковими групами трудові мігранти розподіляються таким чином: близько четверті – мігранти віком 40-49 років, п'яту частину становлять мігранти віком 30-34 роки, по 15 % припадає на групи віком 25-29, 35-39 та 50-59 років. Таким чином середній вік становить 37 років. 65 % трудових мігрантів мають повну загальну середню освіту, 30 % вищу освіту (проте половина з них лише базову або неповну вищу освіту) [4].

За статистикою, понад 80 % мігрантів працюють нелегально. Тому є як об'єктивні причини, так і недостатня обізнаність мігрантів в легальних способах

отримати роботу за кордоном. Варто мати на увазі, що Україна має договори про легальне працевлаштування мігрантів з країнами ЄС, але багато українців просто не мають інформації про те, як легально організувати виїзд за кордон. Більшість українських мігрантів їдуть з сільської місцевості і влаштовуються через знайомих. При цьому, наприклад, працевлаштування в Чехії легальним способом коштує майже в п'ять разів менше нелегальних розцінок. Багато мігрантів скаржаться, що опинившись за кордоном на нелегальному положенні, вони були змушені працювати більше часу, ніж було домовлено раніше, працювати за іншим фахом або в іншого роботодавця.

Світова фінансово-економічна криза суттєво не вплинула на перебіг трудових міграцій. Це пояснюється тим, що трудові мігранти зазвичай займають робочі місця, не привабливі для місцевого населення (ця теза справедлива для вихідців з усіх країн-донорів і для працівників в усіх країнах-реципієнтах). Відповідно попит на їхню працю не зникає навіть в умовах збільшення безробіття. В умовах кризи більшість мігрантів, особливо ті, які працюють в країнах ЄС, орієнтуються на продовження здійснення трудових поїздок. Частина мігрантів у ситуації, що склалася, буде погоджуватися на зниження заробітків з метою зберегти робоче місце.

Найбільш помітна особливість розвитку трудових міграцій в останні роки – збільшення випадків переходу трудової міграції українських громадян в постійну форму (в 1990-х роках такі випадки були рідкісними). Зокрема довгострокові мігранти, які освоїлися в країнах Південної Європи, все частіше забирають до себе своїх дітей. Необхідно усвідомлювати, що частина трудових емігрантів вже не повернуться в Україну.

Найвагомішим економічним та соціальним наслідком трудової міграції є перекази зароблених за кордоном коштів на батьківщину. За оцінками ІДСД ім. М. В. Птухи НАНУ, щорічний обсяг грошових переказів трудових мігрантів становить близько 4,5 млрд. дол. США [5]. Це цифра, співставна з показниками обсягу іноземних інвестицій в Україну в останні роки. На жаль, не дивлячись на значні обсяги грошових надходжень від мігрантів, ефективність їх залучення в економіку регіонів залишає бажати кращого. Більшість коштів міграційних переказів витрачається на задоволення щоденних потреб, придбання товарів тривалого користування та будівництво, дуже рідко зароблені за кордоном кошти використовуються на інвестування.

У короткостроковій перспективі Україна не зможе лише власними силами вирішити проблему скорочення безробіття та значного підвищення життєвого рівня населення. За даними Держкомстату, у 2015 р. реальний ВВП скоротився на 9,9 % порівняно з 2014 р., тоді як роком раніше падіння становило 6,6 %. Падіння курсу гривні майже у два рази вплинуло на інфляцію, її індекс становив 48,7 % [1]. Ці дані відображають реальність, з якою стикнулося населення України. Таким чином, соціально-економічні проблеми на фоні тліючого збройного конфлікту, який виснажує вітчизняну економіку та суспільство, не дають сформуватися у людей позитивним очікуванням щодо майбутнього. Це змушує громадян не тільки замислюватися, але й реально шукати кращого життя за кордоном. Близька і благополучна Європа з високими соціальними стандартами життя та можливостями транскордонної міграції приваблює українців значно більше, ніж високорозвинені, але далекі США, Канада, Австралія тощо.

Подальші перспективи трудової міграції українців до ЄС визначаються євроінтеграційними намірами України, які відкривають для громадян значно ширші можливості в'їзду до країн ЄС, істотно активізуючи міграційні процеси.

Література:

1. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. Офіційний сайт Статистичного агентства ЄС «Євростат» Єврокомісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// epp.eurostat.ec.europa.eu/Eurostat](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/Eurostat).
3. Безрукова Н. В. Міграція робочої сили з України до ЄС: аналіз особливостей та наслідків / Н. В. Безрукова, В. А. Свічкарь // Бізнесінформ. – 2016. – № 2. – С. 21-27.
4. Сирочук Н. А. Міжнародна трудова міграція українців до країн Європейського союзу: фактори впливу / Н. А. Сирочук // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2014. – № 11. – С. 110-118.
5. Позняк О.В. Соціальні наслідки євроінтеграції України / О. В. Позняк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kneu.edu.ua/userfiles/conf_result/DCFTA_Migration_Pozniak.pdf.

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РИНКУ ПРАЦІ

Лілія Губаль

Тема працевлаштування молодого спеціаліста сьогодні є особливо актуальною. У житті кожної молодої людини, яка закінчує навчання чи навчається у вищому навчальному закладі, настає момент коли потрібно знайти роботу з гідною оплатою праці, без шкідливих умов і, звичайно, з повним соціальним пакетом, що в подальшому забезпечить їй фінансову стійкість, моральне задоволення та повагу [2].

І ось цей момент все ближче і ближче, а гідної роботи, яка б відповідала рівню знань і компетентності – все менше. Проте, варто зауважити, що рівень безробіття в Україні становить 11,6 %, що є одним з найменших у світі [6].

Проблема пошуку гідної роботи полягає в наступному: недосконале законодавство України, тіньова економіка, утиски з боку роботодавця, що проявляється у роботі безперервно більше 30 годин та більше 40 годин на тиждень, відсутність офіційного працевлаштування, та один з головних факторів – низька заробітна плата. До прикладу, середня заробітна плата в Україні становить 170 доларів, а мінімальна – 60 доларів в місяць, що робить українців одними з найбідніших в Європі [8]. Тому багатьом спадає на думку, а чи «не податись в Європу», можливо, «там оцінять мої старання, побачать, що володію знаннями». Але чи готовий європейський ринок прийняти молодого спеціаліста з України?

Ми спробували розглянути відповідь на це питання з різних позицій. Адже, з одного боку, ми стикаємося з тим, що виїжджає частина людей, які мають лише середню освіту, відповідно вони не здатні конкурувати з кваліфікованим робітником у будь-якій європейській країні. З іншого боку, є низка країн в основі зовнішньої політики яких закладено залучення спеціалістів у сфери ІТ- технологій, біотехнологій, медицини, науки з інших країн, щоб розвинути, покращити свій добробут та зміцнити свої позиції в економічній та політичній сферах.

Не потрібно забувати, що особливо сьогодні в Європі існує низка своїх невирішених соціальних та економічних питань, зокрема, економічна криза та значний приплив емігрантів з країн Середземномор'я та Східної Європи. Сьогодні більшість європейських країн переповнені охочими мати краще життя та заробіток, тому Європа з меншим ентузіазмом приймає нелегалів, адже сьогодні вона дбає про безпеку територій та охорону кордонів ЄС [4].

Європа потерпає від проблеми безробіття серед своїх громадян, тому до припливу безробітних зі Східної Європи вона практично не готова. Серед таких країн, наприклад, є Греція, Іспанія, Італія, Німеччина. Наприклад, рівень безробіття в Греції становить 55 % [8]. У цих країнах все більше молодих людей здобуває вищу освіту, відповідно довше навчається, що призводить до розриву між нині працюючими та тими хто має їх замінити, що в свою чергу призводить до збільшення некваліфікованих працівників, відсутності у них універсальності та небажання працювати за мінімальну заробітну плату, тому Європейський Союз намагається налагодити ефективний механізм взаємодії соціальної та економічної сфер, що в

подальшому призведе до практичної відсутності проблеми безробіття, збільшення кількості робочих місць та стабілізації економік країн-членів.

Повернемось до перспектив української молоді на європейському ринку. Якщо взяти до уваги, що більшість розвинених країн не тільки Європи, а й США, Китаю та Японії бажають залучати висококваліфікованих працівників, то у молоді, яка справді володіє такими знаннями, є реальний шанс забезпечити собі «світле майбутнє», втілити свої ідеї в життя, забезпечити свою родину та реалізувати себе в тій чи іншій сфері.

Але виникає інша проблема, що безпосередньо стосується України – втрата цінних кадрів та перехід їхніх досягнень на благо іншої країни. Таким чином, наша держава свідомо «позбувається» молоді, що має розбудовувати, збагачувати та примножувати її багатство. Тому Україні потрібно розробити ефективне законодавство, що захищатиме права її громадян у сфері зайнятості та створити належні умови для життя на батьківщині, щоб думки з приводу виїзду чи пошуку тимчасової роботи в інших країнах просто не виникали.

Література:

1. Кузик В. Чи є робота в Європі / Валентина Кузик // LB.ua (06.12.2014) http://ukr.lb.ua/economics/2014/12/06/288399_chi_ie_robota_ievropi.html.
2. Проблеми та перспективи працевлаштування молоді на ринку праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Economics/78085.doc.htm.
3. Ринок праці в Європейському Союзі / Т. І. Павлюк // Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. – 2015. – Вип. 8. – Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/8-2015/183.pdf>.
4. Ринок праці: Європа в полоні бідності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ipress.ua/mainmedia/rynok_pratsi_yevropa_v_poloni_bidnosti_13922.html.
5. Ринок праці та стратегія зайнятості в ЄС / К. О. Богатирьов // Ефективна економіка. – 2012. – Вип. 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1593>.
6. Рівень безробіття молоді в Україні вдвічі нижчий, ніж у Східній Європі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://np.org.ua/2016/11/10/riven-bezrobittya-molodi-v-ukrayini-vdvichi-nyzhchij-nizh-u-shidnij-yevropi/>.
7. Ткаліч О., Дудін В., ПРАЦЯ ЗАМІСТЬ МОЛОДОСТІ: загрози для молоді на ринку праці / Олена Ткаліч, Віталій Дудін // Журнал соціальної критики спільне commons (04.07.2016) <http://commons.com.ua/ru/pratsya-zamist-molodosti-zagrozi-dlya-molodi-na-rinku-pratsi/>.
8. Шаповал Н. Зайнята і бідна, або Чим відрізняється українська молодь від європейської / Наталя Шаповал, Олена Нізалова // Економічна правда (23.02.2016) <http://www.epravda.com.ua/publications/2016/02/23/582622/>.

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ КРІЗЬ ПРИЗМУ РИЗИКІВ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Василь Гулай

Як вихідна гіпотеза може розглядатися твердження, що демографічні та міграційні показники не можна виривати з контексту загального соціального розвитку, а державна політика має розроблятися і втілюватися з урахуванням усіх аспектів людської життєдіяльності [6].

Цілком погоджуємось із М. Яворським, що на початку XXI ст. міжнародна міграція стала одним із найважливіших питань порядку денного зовнішньої та внутрішньої політики, особливо у країнах імміграції, та сформувалась як виклик міжнародній безпеці загалом та національній безпеці окремо взятих країн зокрема [8].

Управління міграційними процесами визначається Л. Червінською як сукупність політико-правових, соціально-економічних та організаційних механізмів, які можуть бути використані міжнародними організаціями (як урядовими, так і неурядовими) або національними державами під час впливу на міграційні процеси [7, с. 3].

Аналізуючи та оцінюючи ризики національній безпеці і приймаючи державно-управлінські рішення стосовно реалізації національного інтересу, як правило, слід здійснити детальний аналіз таких елементів ризику: ймовірність виникнення бажаного результату; можливість відхилення від поставленої мети; відсутність упевненості в її досягненні; можливість виникнення небажаних наслідків при виконанні (чи невиконанні) тих чи інших дій в умовах невизначеності; матеріальні, моральні та інші витрати, пов'язані з упровадженням обраної в умовах невизначеності альтернативи [1, с. 85].

Цікаві міркування висловлює О. Ровенчак, пишучи, що міграція і безпека – величини, принципово відмінні одна від одної. Міграція має видиме втілення у людях, залучених до процесу просторових переміщень, – безпека має, швидше, символічний, ніж конкретний наочний вираз, тобто більшою мірою ототожнюється зі структурами й інститутами. Міграція може бути виміряна у кількісному відношенні – кількісно ж описати безпеку проблематичніше. Міграція у своєму існуванні не залежить від якісної оцінки або залежить від неї лише тією мірою, якою оцінка впливає на заборону або заохочення міграції, – безпека, навпаки, невід'ємно прив'язана до якісної оцінки і без неї нібито зовсім не існує (хоча насправді може існувати як неусвідомлюваний стан). Однак міграція є реальним або потенційним викликом безпеці. Вона так чи інакше впливає на безпеку як стан і або узгоджується, або не узгоджується з безпекою як метою [8].

Аналіз імміграційного досвіду країн Європейського Союзу на початок XXI ст., за словами Н. Тиндик, приводить до переконання в історичній невідворотності процесів міжнародної імміграції, у необхідності державних і громадських зусиль щодо інтеграції іммігрантів до європейського соціуму на засадах багатокультурності (рівноправності); історичних процесів не можна сховати, проігнорувати чи заборонити, міжнародну імміграцію необхідно регулювати [5, с. 155].

Одночасно, вже зараз можна констатувати, що в державах Європейського Союзу, серед іншого, корінне населення поволі розчиняється в зростаючих потоках мігрантів, політика мирного співіснування вихідців із різних культур зазнає краху, натомість накопичуються численні проблеми в процесі інтеграції мігрантів до нової для них культури та зростають ксенофобські та расистські настрої серед корінного населення [6].

Спільна міграційна політика Європейського Союзу виявляється в знятті перепон для процесу внутрішньої територіальної соціальної мобільності, у формі міждержавних кордонів, усуненні обмежень національних ринків праці, в появі інститутів наднаціонального громадянства, що наділяє громадян держав-членів новими політичними правами, і які розширюють можливості політичної участі [7, с. 1].

Політизація міграції виявляється у виникненні внаслідок суб'єктивної діяльності соціальних груп мігрантів або окремих їх представників своїх політичних інтересів у політичній, соціальній, економічній, духовно-культурній сфері суспільства, що приймає [7, с. 6].

За словами Г. Луцишин, практика показує, що врегулювання міграційної кризи у країнах ЄС повинно відбуватись комплексно, міграційна політика європейських держав має враховувати усі важливі суспільно- політичні, культурні та етнічні цінності, оскільки неврегульованість цієї проблеми призводить до загострення міжетнічних та соціальних проблем [3].

Розпад Радянського Союзу слугував однією з причин інтенсифікації міграційних рухів у світі. Становлення пострадянських республік як самостійних суб'єктів міжнародних відносин сприяло, зокрема, їхньому залученню до міжнародних міграційних процесів. Для України різнопланові міграційні рухи – не зовсім нове явище, оскільки лише протягом минулого століття українці і добровільно, і примусово переселялися в різні частини світу [4, с. 10].

Цілком можемо погодитися із зауваженнями Л. Червінської, що Україна долучається до сучасних процесів глобального міграційного перерозподілу людського потенціалу, будучи одночасно країною походження, призначення і транзиту мігрантів. У зв'язку із євроінтеграційними стремліннями України частина її міграційних проблем є невіддільною складовою проблем країн регіону і потребує спільного вирішення. Тому врахування багатолітнього досвіду управління міграційними процесами, виявлення здобутків, прорахунків і невдач європейських країн є для України актуальним [7, с. 1].

Не втрачають своєї актуальності міркування Т. Гнатюк, що перебуваючи під політичним і фінансовим тиском Європейського Союзу, Україна змушена ратифікувати угоди, положення яких або не відповідають національним інтересам держави, або які Україні складно виконувати самостійно внаслідок нестачі економічних ресурсів. Внаслідок цього українська держава постійно сподівається на європейську чи міжнародну допомогу і не набуває самостійності у вирішенні зазначених проблем [2, с. 10-11].

У цих умовах варто повернутися до розуміння державної (національної) міграційної політики як системи юридично оформлених політичних заходів, що реалізується органами державної влади та які спрямовані на досягнення основних цілей у сфері управління міграційними процесами на загальнонаціональному рівні

[7, с. 10], зокрема, додамо від себе, виходячи з національних інтересів загалом та мінімізації відповідних ризиків передовсім.

Отже, на нашу думку, проблематику міграції між Україною та Європейським Союзом доцільно розглядати виходячи із результатів комплексних досліджень на засадах міждисциплінарного підходу, зокрема, під кутом зору врахування національних інтересів нашої держави зокрема та мінімізації ризиків національній безпеці передовсім. У цьому контексті лібералізації візового режиму з боку ЄС щодо України (як відомо, про повне скасування категорій віз для громадян України чи дозволів на працевлаштування очільники інституцій Європейського Союзу та лідери провідних країн ніколи не заявляли) повинна перейти із політико-пропагандистського контексту, перестати бути своєрідною «мантрою», котру вже третій рік тільки й повторюють представники нового-старого політичного класу України, а набути прагматичного виміру, зокрема, крізь призму забезпечення пріоритетів національної безпеки нашої держави.

Література:

1. Глобальна та національна безпека: підручник [Текст] / авт. кол.: В. І. Абрамов, Г. П. Ситник, В. Ф. Смолянчук; за заг. ред. Г. П. Ситника. – К.: НАДУ, 2016. – 784 с.
2. Гнатюк Т. О. Міграційна політика України у її відповідності до практики Європейського Союзу [Текст]: автореф. дис... канд. політ. н.; спец.: 23.00.05 «Етнополітологія та етнодержавознавство»/ Т. О. Гнатюк; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – К., 2013. – 13 с.
3. Луцишин Г. Міграційна криза в ЄС: проблема безпеки зовнішніх кордонів та загострення міжетнічних [Електронний ресурс] / Г. Луцишин // Humanitarian vision. – 2015. – Vol. 1, Num. 2. – С. 41-46. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2015_1_2_9.
4. Ровенчак О. А. Міжнародна міграція: теорія та практика: монографія [Текст] / О. А. Ровенчак; В. В. Володько. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. – 412 с.
5. Тиндик Н. П. Світовий міграційний процес: теорія, практика, державне регулювання: Монографія [Текст] / Н. П. Тиндик. – К.: Атіка, 2006. – 532 с.
6. Україна 2020: демографічний та міграційний виміри безпеки [Електронний ресурс] / М. Яворський. – Режим доступу: <http://uipp.org.ua/news/proektni-publikatsiyi/ukrayina-2020-demografichni-ta-migratsijni-vimiri-bezpeki.html>
7. Червінська Л. М. Міграція як складова сучасного політичного процесу [Текст]: автореф. дис... канд. політ. н.; спец.: 23.00.02 «Політичні інститути та процеси»/ Л. М. Червінська; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2015. – 17 с.
8. Яворський М. Міграція та політика національної безпеки в Україні: тенденції розвитку [Електронний ресурс] / М. Яворський. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/21109/1/17-96-100.pdf>.

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У КОНТЕКСТІ БРЕКСІТУ

Леся Дорош, Діана Горальська

23 червня 2016 р. у Великобританії відбувся референдум, на якому громадяни відповідали на питання: «Чи повинне Сполучене Королівство залишатися членом Європейського Союзу або ж має покинути Європейський Союз?». 52 % британців проголосувало за вихід з ЄС, а сама процедура та всі моменти, які пов'язані із цим процесом, отримали назву «Brexit» (British Exit).

Основними передумовами проведення референдуму називають:

- відокремленість Британії та ЄС як фізично (протокою Ла-Манш), так і ментально (британці завжди відчували свою окремішність, унікальність);
- ретельне ставлення Британії до збереження власного суверенітету;
- британські претензії до «диктату Брюсселя» та намагання протидіяти йому;
- наплив мігрантів з Польщі, Румунії та Болгарії [3].

Останній чинник окремі політики та аналітики називають одним із визначальних. До прикладу, канцлер Німеччини А. Меркель зазначила, що головним чинником невдоволення британців членством в ЄС стало право на вільне пересування громадян та робочої сили. Саме на темі міграції, зокрема і всередині ЄС, часто робили акцент у своїй агітації прибічники Брексіту [2]. Попри те, що результати референдуму викликали багато дискусій, прем'єр-міністр Великобританії Т. Мей заявила, що після Брексіту не повинно бути спроб повернутися чи змінити рішення на протилежне.

Результати Брексіту вже відомі, однак сьогодні виникає чимало питань, які пов'язані як з його імплементацією у внутрішньополітичному житті держави, так і з реакцією держав-членів ЄС на таке рішення громадян Британії. Зокрема, Дж. Портес у своїй статті «Immigration after Brexit» визначає перелік ключових питань, які з'явилися на порядку денному британського політикуму та громадськості внаслідок референдуму. Їх дослідник узагальнює такими ключовими стереотипізованими тезами:

1. Вільне переміщення працівників є одною із фундаментальних «чотирьох свобод» Європейського Союзу, відтак допоки Велика Британія була членом організації, вона була змушена виконувати це правило.

2. Слоган «Vote Leave, Take Control» («Голосуй за вихід, контролюй») став підсумком всієї кампанії по виходу Британії з ЄС.

3. Вважається, що якщо Велика Британія проголосувала за вихід з ЄС, вона проголосувала проти вільного руху працівників з країн-членів організації [4].

Однак вказані вище стереотипи щодо міграційних передумов Брексіту, що переважають у середовищі країн-членів ЄС, не завжди є вірними. Дж. Портес описує те, чого насправді хоче досягти Велика Британія, домагаючись виходу з ЄС. Першим ключовим моментом є те, що контроль за іммігрантами з ЄЕЗ (Європейська економічна зона) не означає контроль за самими державними кордонами. Британія не прагне заборонити громадянам країн ЄЕЗ в'їзд без візи. Існує пропозиція про можливу появу певної електронної системи, такої як ESTA в США (Entertainment

Services Technology Association – автоматизована система перевірки людей до в'їзду в США, яка дозволяє знаходитися на території країни без отримання візи до 90 днів), яка буде використовуватися для громадян країн ЄС, але не замінятиме візову систему. Британці розуміють, що впровадження візового режиму буде незручним не тільки континентальній Європі, а й їм самим, оскільки важче буде розвивати такі галузі, як торгівля і туризм.

По-друге, дослідники наводять аргументи, що американці та австралійці не мають автоматичного права на роботу в Великій Британії. У випадку громадян з країн-членів ЄС йтиметься про те ж саме, проте це не означатиме прикордонного контролю за іммігрантами. Контроль буде проводитися безпосередньо роботодавцями на місцях праці, як і у випадку з австралійцями чи американцями. Працедавець повинен буде перевірити наявність дозволу на роботу.

По-третє, дослідник зазначає, що одним із подальших наслідків виходу є можливе збільшення кількості нелегальних працівників. Попередні розширення прав вільного пересування зменшили цей показник. У випадку, коли країни ЄЕЗ матимуть безвізовий режим, контролювати нелегальну працю буде набагато важче, ніж це є сьогодні.

По-четверте, критики у Британії зазнало таке висловлювання одного з британських високопосадовців: «Ми використаємо новий спосіб контролю для надання умов високоосвіченим людям пересуватися між фінансовими інституціями та бізнесом». Однак для британських політичних еліт та бізнесу важливим є те, що не лише Британія повинна хотіти приходу в країну висококваліфікованих кадрів з інших країн, але й вони також мають захотіти приїхати до цієї країни [4].

Відтак, аналітики пропонують нові параметри майбутньої системи співіснування з державами ЄС, яка включатиме й врегулювання питання міграції. Сьогодні тривають політичні дебати щодо того, як система виглядатиме після Brexit, однак дискусії є досить невизначеними та розмитими. Дж. Портес вказує, що розгляду заслуговують такі її майбутні параметри:

а) система буде такою, яка надаватиме перевагу громадянам ЄЕЗ, навіть при режимі неповного вільного пересування, або ж система оцінюватиме всіх іноземців однаково (з можливим винятком Ірландії);

б) система буде ліберальною – тобто міграція з ЄС зменшиться, проте збільшиться кількість освічених працівників з-поза ЄЕЗ, або ж міститиме багато заборон і матиме на меті зменшити міграцію до декількох десятків тисяч осіб.

Сьогодні чітко зрозуміло, що Велика Британія рухається до системи, в якій виставлятиме певні критерії відбору для іммігрантів з країн ЄЕЗ, так як нині робить для країн, що в цю зону не входять. Відтак, загальна міграційна політика ЄС має два ймовірні варіанти розвитку:

1. Заборонний, що може мати такі наслідки:

- суттєве зменшення міграційних процесів;
- підвищення податків для збалансування бюджету;
- зниження стандартів життя у Великій Британії;
- можливий невеликий приріст заробітної плати для низькокваліфікованих працівників (середній та перший клас таких змін не зазнає).

2. Ліберальний, при втіленні якого припускають такі наслідки:

- збільшення потоку освічених іммігрантів може допомогти подолати деякі бар'єри економічного зростання;
- зменшення скорочень низькокваліфікованого персоналу в громадському секторі за рахунок мігрантів з країн не Європейського Союзу;
- більш виразний позитивний вплив на заробітну плату для всіх прошарків населення;
- з точки зору економістів ліберальний підхід має більше переваг, адже надасть можливість мінімізувати можливі негативні наслідки для Великої Британії [4].

У випадку України, певних ускладнень для наших мігрантів не передбачається, оскільки Британія не входить в Шенгенську зону і українці у повній мірі проходять британські процедури при отриманні візи [1].

Отож, однією з важливих тем, яка піднімалась у рамках кампанії за вихід Британії з ЄС, стала тема міграції. Попри те, що Лондон самостійно відкрив полякам, румунам та болгарам свій ринок праці, ніхто не очікував, що їхній вплив буде настільки масштабним – навіть не сотні тисяч, а мільйони осіб. Самі британці також досить негативно ставляться до вільного переміщення працівників у межах ЄС. Саме тому ця проблема була однією з основних, на якій було акцентовано увагу під час агітаційної кампанії. Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що після Брексіту в політиці Британії щодо мігрантів з ЄС однозначно відбудуться зміни: правила міграції стануть жорсткішими. Це все буде ударом для громадян із країн Східної Європи, для яких Великобританія стала головним «міграційним магнітом». Відтак, існує велика імовірність того, що багато мігрантів будуть змушені повернутися додому, що може призвести до економічних та соціальних негараздів у країнах, з одного боку, а також матиме наслідки для регулюючої та іміджевої стратегії Великобританії – з іншого.

Література:

1. Єрмоленко В. Британія виходить з ЄС: головні наслідки / Володимир Єрмоленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hromadske.ua/posts/brytaniia-vykhodyt-z-yes-holovni-naslidky>.
2. Меркель назвала головні причини Brexit [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/politika/merkel-nazvala-golovni-prichini-brexit-692564.html/>.
3. Хотин Р. Скоро Brexit: Чому британці можуть вийти з Євросоюзу та що це змінить для України / Ростислав Хотин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/06/22/7051059/>.
4. Portes J. Immigration after Brexit / Jonathan Portes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ner.sagepub.com/content/238/1/R13.full.pdf>.

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ НА МІГРАЦІЮ РОБОЧОЇ СИЛИ

Ганна Дугінець

Поширення глобальних ланцюжків доданої вартості (ГЛДВ) стало якісно новою рисою світової економіки та чинить все більш істотний вплив на її динаміку та структуру. Країни, що активно залучені в ГЛДВ, отримують значні додаткові вигоди від світової торгівлі. Багато аспектів функціонування глобальних ланцюжків створення доданої вартості ще недостатньо досліджені та потребують всебічного аналізу. Одним з таких аспектів є аналіз впливу розвитку ГЛДВ на міжнародні потоки робочої сили. Слід зазначити, що у світовій теорії були зроблені спроби проаналізувати ці процеси. Так, Д. Массей, аналізуючи вплив глобалізації на міграцію і перехід до ринку, пише: «В контексті глобалізації економіки перехід до ринку та капіталоінтенсивності методом виробництва ... призводить до широкомасштабного витіснення людей зі звичного способу життя. Дослідження показують, що міжнародні мігранти прибувають зовсім не з бідних ізольованих місць, які відірвані від світових ринків, а з тих регіонів і країн, які переживають етап швидких змін, внаслідок їх включення в глобальну торговельну, інформаційну та виробничу мережу» [4].

У свою чергу Вільям Ді П'єтро розглянув роль чинника вартості робочої сили, як мотиву локалізації міжнародного виробництва ТНК. На його думку, в умовах глобалізації цей фактор є одним з основних детермінантів побудови мереж міжнародного виробництва. Однак діяльність транснаціональних фірм, як вважає Ді П'єтро, в свою чергу веде до вирівнювання ставок заробітної плати і навіть зниження їх в деяких країнах [3, с. 169-170].

Слід зазначити, що одним з факторів розвитку ГЛДВ є науково-технічна революція (НТР), яка почалася з середини ХХ, а також те, що на цьому фоні відбувається зміна технологічних укладів. Це стало важливим чинником розвитку міжнародної міграції робочої сили, починаючи з 50-60-і років ХХ століття, так як, з одного боку, розвинуті капіталістичні країни успішно використовували досягнення НТР та розширювали попит на робочу силу, а з іншого боку, посилювалася нерівномірність економічного розвитку країн, коли населення, особливо з країн «третього світу», «виштовхують» у пошуках роботи.

Вельми складно в точності передбачити, які технології і процеси складуть ядро нового технологічного укладу. Можна говорити про такі явища як штучний інтелект і розвиток робототехніки, нанотехнології, геноінженерія і клітинні технології, самоврядний роботизований транспорт, інтернет-торгівля, різке зниження енергоємності та матеріаломісткості виробництва, поява матеріалів і організмів з наперед заданими властивостями. Продовжиться цифрова революція в усіх її проявах. Це добре ілюструє статистика, що відноситься до електронної торгівлі. У 2009 р. обсяг світового ринку продажів через Internet оцінювався в 182,2 млрд. дол., в 2014 р. – вже 601,2 млрд. дол., а в 2019 р., за деякими оцінками, перевищить 1710,4 млрд. дол. [5]. Темп інноваційних змін стрімкий. Але поки за сукупністю ознак можна припускати, що першими в шостий технологічний уклад входитимуть компанії США, Євросоюзу, Японії, Південної Кореї і Тайваню.

Останнім часом у розвитку міжнародної міграції спостерігається збільшення потоку мігрантів у напрямку Північ-Південь. У 2012 році їх кількість склала від 7 до 13 млн. чоловік або 3-6 % всіх міжнародних мігрантів. Одна з причин такого потоку – нестача кваліфікованих фахівців у країнах з динамічною економікою (країни БРІКС тощо). Наприклад, кількість виданих дозволів на роботу в Бразилії між 2009 і 2011 роками зросла на 64 %, причому значна частка іноземних працівників – це мігранти зі США [1]. Дана тенденція проявляється і в Китаї, де швидке економічне зростання та потреби ринку праці підвищують попит на іноземних фахівців, особливо висококваліфікованих, що прибувають з різних країн світу. Один з чинників міграції робочої сили з розвинених країн в країни, що розвиваються – місце окремих країн в ланцюжках створення вартості починає визначати їхнє положення в міжнародному поділі праці та вигоди, отримані від міжнародної торгівлі. Яскравим прикладом такої ситуації є значний вигреш нових індустріальних країн Азії від залучення в систему міжнародного виробництва ТНК і торгівлю проміжною продукцією. Більшість цих країн входить в число 20 головних бенефіціарів світової торгівлі продукцією електроніки, електротехніки, телекомунікаційного обладнання, автомобільних запасних частин та іншої продукції. Участь в глобальних ланцюжках створення вартості дозволяє цим країнам суттєво підвищити рівень зайнятості, підняти соціальні стандарти [2, с. 320-322]. Це в свою чергу змінює міграційні потоки, роблячи ці країни більш привабливими як для місцевого населення (знижуючи еміграцію), так і для іноземної кваліфікованої робочої сили (збільшуючи імміграцію).

Саме досвід цих країн слід адаптувати для поліпшення міграційної ситуації в нашій країні. Особливо це актуально напередодні можливого отримання безвізового режиму, оскільки існує загроза збільшення відтоку висококваліфікованих кадрів з нашої країни з метою працевлаштування в європейських сегментах ГЦДС. Тому активне створення, розвиток і підтримка національних виробництв з високою доданою вартістю з метою включення в ГЦДС дозволить отримати додаткові робочі місця для фахівців високої кваліфікації, тим самим впливаючи на еміграційні настрої українського суспільства.

Література:

1. Население мира. Население континентов Земли [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.statdata.ru/world_population.
2. BarrientosS.,G.Gereffi,A.Rossi.Economicandsocialupgradinginglobalproduction net- works: A new paradigm for a changing world // International Labour Review. – 2011. – No 150. – pp. 319-340.
3. Di Pietro William R. Occupational Wages and Globalization / William R. DiPietro // iBusiness. – 2011. – Vol. 3. – pp. 169-177.
4. Massey D. (2002). The synthetic theory of international migration in the mirror // World International Migration: Scientific Series: International migration: Russia and the modern world / Ch. Ed. V. A. Iontsev. Moscow, MAX-Press Publ., vol. 10. (In Russian).
5. Size of the global Internet of Things (IoT) market from 2009 to 2019. Forceast by IDC, June2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.statista.com/statistics/485136/global-internet-of-things-market-size>.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧООРІЄНТОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ З ЄС

Наталія Карачина

В економіці України після тривалих реформаційних періодів продовжується процес модифікації умов функціонування промислових підприємств. Результатом цього стала не просто трансформація економічного ландшафту, але й зміна пріоритетності існуючих проблем за умов динамічного зовнішнього та внутрішнього середовища, особливо нестабільного за останні роки. Водночас поглиблюються протиріччя, які існують в економічних відносинах вітчизняних підприємств, з'являються нові загрози стабільному та ефективному їхньому розвитку. Підтвердженням зазначеного є тенденції розвитку економіки України загалом та вітчизняного машинобудівного комплексу зокрема.

При визначенні причин, які обумовили існуючий стан підприємств, достатньо розповсюдженим є концентрація уваги на відокремлених детермінантах, а саме: на інноваційній, маркетинговій, фінансовій та інвестиційній складових діяльності. Проте зазначені аспекти, на наш погляд, не відтворюють першооснову проблем функціонування вітчизняних машинобудівних підприємств. Відтак, з метою розкрити, охопити та пояснити весь спектр існуючих дисфункцій протягом тривалого періоду здійснювали дослідження економічної поведінки підприємств, яка з позиції комплексності, на наш погляд, спроможна пояснити закономірності та потенціал їх розвитку.

Одним із результатів дослідження стало чітке переконання, що найбільш перспективним та успішним є розвиток підприємств саме за моделлю виробничо-орієнтованої поведінки (на противагу моделям змішаної та ренто орієнтованої поведінки). Проте реалії сьогодення засвідчили про наявність достатньо великої кількості підприємств ренто орієнтованої поведінки. Такий стан ймовірно не забезпечує їх продуктивного функціонування, адже підприємства не виконують основного призначення та не використовують наявний виробничий потенціал. Відтак, при оцінюванні економічної поведінки машинобудівних підприємств відсоток зазначених підприємств складає близько 27 %. В свою чергу, економічна поведінка 39 % підприємств характеризується як змішана (поєднання виробничої, фінансової, інвестиційної та ренто орієнтованої діяльності) та 34 % підприємств – як виробничо-орієнтована. Посилює негативну тенденцію розвитку машинобудівних підприємств зменшення підприємств машинобудівної галузі протягом 2009–2015 рр. за рахунок ліквідованих підприємств та ренто орієнтованих підприємств, які вибули з галузі. Отже, окреслена динаміка переконує у необхідності термінового відродження української промисловості, в т. ч. машинобудування.

Вважаємо, що за умов безвізового режиму з Європейським Союзом та сприяння ЄС збільшенню українського експорту освоєння європейського економічного простору є перспективним напрямком щодо переорієнтації експорту. І це є особливо актуальним з огляду на те, що найбільшим експортером тривалий час була і є саме Російська Федерація. Проте, переорієнтація експортерів продукції

машинобудівної галузі на європейський ринок пов'язана із низкою проблем. Основною перешкодою щодо освоєння європейського ринку є використання застарілих технологій у виробництві, низька інвестиційна привабливість та відсутність можливостей залучення недорогих фінансових ресурсів. Водночас, слід підкреслити, що технічний перехід машинобудівних підприємств на європейські стандарти вимагатиме додаткового фінансування, що є проблемним зважаючи на нестачу фінансових ресурсів та низькі кредитні рейтинги країни. Доцільно відзначити, що Угода про співпрацю не передбачає спеціальної програми фінансової допомоги для вирішення цієї проблеми.

За цих умов, особливо важливою є державна політика України щодо підтримки машинобудівної галузі. Проте, за останні декілька років так і не прийнятий закон «Про визнання галузі машинобудування однією з пріоритетних у промисловості України», який спрямований на забезпечення ефективного використання виробничого, науково-технічного та експортного потенціалу підприємств машинобудування та створення сприятливих умов для залучення інвестицій. Відтак, перед виробничо-орієнтованими підприємствами відкриваються значні перспективи розвитку, але для того, щоб ними скористатись на рівні підприємств потрібно підвищувати конкурентоспроможність продукції, а на рівні держави – прискорювати імплементацію європейських стандартів з метою полегшення виходу на європейський ринок та створювати сприятливі умови для посилення конкурентного потенціалу українських підприємств.

«ВІДПЛИВ УМІВ» ЯК НАСЛІДОК МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Надія Кириленко

В умовах зростання глобалізації суспільного життя все більше місце займає міжнародна міграція. Природним наслідком цього є посилення міждержавної міграції наукових кадрів, зростання такого феномену, як «відплив умів».

Політичні та соціально-економічні перетворення, лібералізація режиму виїзду та усунення «замкнутості» наукових спілок сприяли активному включенню наукових кадрів у процеси міжнародної міграції.

«Відплив умів» – виїзд з країни науковців, інтелігенції, носіїв духовних, та інших цінностей, тобто еліти суспільства, яка в значній мірі визначає його культурний, науково-технічний та соціально-економічний прогрес, вклад в світову цивілізацію. «Відплив умів» розглядається як виїзд з країни спеціалістів, які займаються кваліфікованою, інтелектуальною або творчою діяльністю, а також потенційних спеціалістів – студентів, стажерів.

В теоретичному плані еміграцію поділяють на тимчасову та постійну. Тимчасовий виїзд спеціалістів та вчених за кордон на термін від двох-трьох місяців до двох-трьох років перетворився на важливий компонент в системі підвищення кваліфікації та збагачення досвідом. Він сприяє інтеграції в світове науково-технічне суспільство. Однак, навіть за умови тимчасового працевлаштування, країна має втрати, залишається без інформаційно-інноваційного потенціалу, ідей, якими збагачуються інші країни.

Робота наших вчених за кордоном призводить до того, що результати досліджень, які проводяться нашими вченими, приносять користь закордонній науці, а не вітчизняній. Крім того, ці результати досліджень не є доступними через слабку забезпеченість літературою.

Масовий від'їзд наукових кадрів є очевидною втратою для країни. По-перше, послаблюється науково-технічний потенціал країни, що призводить до сповільнення наукового, і, як наслідок, соціально-технічного росту. По-друге, залишаються невідшкодованими витрати на виховання, навчання та підвищення кваліфікації емігрантів. По-третє, досить значний втрачений прибуток, який дорівнює очікуваному внеску емігрантів в економіку та науку за умови їхньої відмови від від'їзду за кордон. Крім того, країна-донор несе значні соціально-демографічні втрати. І справа не тільки в тому, що емігрують зазвичай особи репродуктивного віку і в віці максимальної активності вступу в шлюб, а й в тому, що таким чином порушується процес соціального відтворення наукових кадрів й інтелігенції в цілому, спадкоємність поколінь.

Країна-донор несе якісні втрати. Відтік вчених та спеціалістів погіршує якісні характеристики трудових ресурсів, сприяє втраті інтелектуального рівня суспільства, як в теперішній час, так і в довготривалій перспективі, що майже неможливо оцінити кількісно. Перш за все, це стосується відтворення наукових шкіл та інтелектуальної наукової еліти, яка є однією з рушійних сил соціального прогресу.

Розрахунок за методикою ООН (відрахування з сукупного суспільного продукту країни прямих та непрямих витрат на професійну підготовку від'їжджаючих кадрів та втраченого прибутку від діяльності емігрантів цієї країни) показує, що внаслідок від'їзду одного спеціаліста країна втрачає близько 300 тис. доларів. Звичайно, це тільки орієнтовні розрахунки, але вони свідчать про наявність додаткової можливості надходження в державний бюджет [2].

В контексті дослідження феномену «відпливу умів» професійні фактори формування міграційних намірів набувають особливого значення внаслідок специфіки інтелектуальної праці цієї категорії мігрантів, можливостей реалізації їхнього творчого потенціалу, володіння більшою кількістю інформації і, як наслідок, більш високою потенційною мобільністю.

Серед факторів, які сприяють формуванню міграційних намірів, можна виділити дві основні групи: приваблююча сила можливостей, які відкриваються і які пов'язані з новим місцем проживання, та тягар труднощів, який давить і який існує в теперішньому місці проживання. І в першій, і в другій групі факторів переважають економічні. Внаслідок ряду причин оплата за висококваліфіковану працю дуже низька.

Причини еміграції також знаходяться в суперечностях між рівнем розвитку особистості, її потребами, можливостями та умовами їх задоволення. Вирішення цього протиріччя, яке все більше зростає, стає можливим лише за кордонами країни. Серед мотивів найбільш важливим є реалізація потреб в розвитку, які має особистість.

Вирішальний фактор даного різновиду міграції – криза вітчизняної науки. Спостерігається значне зменшення внутрішніх витрат на дослідження та розробки, скорочення чисельності наукових кадрів, розформування багатьох науково-дослідних організацій, відсутність інтересу з боку держави до результатів досліджень. У зв'язку з економічною кризою значно погіршилась матеріальна база науки.

Питання «відпливу умів» має дуже важливе значення для розвитку суспільства, нації, різних сфер життєдіяльності. Негативні тенденції, що пов'язані з високою мобільністю інтелектуальної інтелігенції за кордони країни може призвести до того, що ми залишимося без науки, без тих надбань, що дає наша інтелектуальна еліта. Хотілося б закінчити словами великого полководця Наполеона: «Загибель армії – біда, загибель імператора – це подвійна біда, загибель інтелекту нації – це катастрофа».

Література:

1. Леонов О. О. Час тікати: коли виїде останній фахівець і що нам із цим робити. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://noos.com.ua/ua/post/1932>.
2. Молодежная субкультура / под ред. Н. А. Победы. – О.: «Астро Принт», 1999. – 284 с.
3. Недорізанюк Т. С. Які позитиви і негативи несе економіці України еміграція кваліфікованих кадрів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://managment.crimea.edu/entr/pdf/veb_konf_4.pdf.
4. Ніколаєвський В. М. Інтелектуальна міграція: причини, наслідки, виклики [Текст] / В. М. Ніколаєвський, В. В. Омельченко // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». – 2006. – №723. – С. 140-147..

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД ДІТЕЙ

Наталія Лесько

Важливий чинник, який впливає на правопорушення дітей – це значна кількість українських трудових мігрантів. Якщо колись основна функція батьків полягала у вихованні дитини, то тепер вона звелася до того, щоб дати дітям добру освіту. Саме тому жінки і чоловіки їдуть на заробітки, залишаючи своїх синів та доньок без виховання.

Ступінь сформованості державної політики стосовно дітей, яких батьки працюють за кордоном, яких фактично можна відносити до категорії напівсиріт чи соціальних сиріт, є низьким. В пресі активно дискутувалася ініціатива служби у справах дітей Львівської облдержадміністрації щодо позбавлення батьківських прав тих батьків, які залишили на тривалий час без нагляду своїх дітей, виїхавши працювати за кордон. Служби у справах дітей Тернопільської облдержадміністрації, починаючи з 2002 року, виділяють дітей трудових мігрантів як категорію, що потребує особливої уваги [1, с. 7-8].

Згідно зі звітом Генерального Секретаря ООН з моніторингу світового населення, присвяченого міжнародній міграції та розвитку, Україна посідає четверте місце за кількістю міжнародних мігрантів [2, с. 9].

Проблема трудових мігрантів з різною гостротою і в різних формах виявляється в різних регіонах України. Особливо складне становище в західних областях – Рівненській, Тернопільській, Чернівецькій, Волинській, Закарпатській, Львівській, де на обліку в центрах зайнятості перебуває по декілька членів однієї родини. За неофіційними даними, на заробітках за кордоном перебуває 150–350 тис. жителів Львівщини. Не набагато краща ситуація в східних та південно-східних областях України.

Ускладнює роботу з такими сім'ями те, що офіційної статистики осіб, які виїхали на заробітки за кордон, – немає. Відповідно не можна встановити скільки дітей залишилося без батьківської опіки. Для вирішення цієї проблеми пропонуємо ввести в обов'язки співробітників органів Національної поліції систематичне відвідування сімей, де відсутній один із батьків, незалежно чи це діти-сироти чи діти заробітчани. Крім того, профілактичну роботу з таким дітьми могли б проводити вчителі в школі. Доцільно також вести базу даних про дітей, чиї батьки перебувають за кордоном, з метою надання адресної допомоги таким сім'ям та здійснення постійного моніторингу, чим займаються такі діти.

З метою вивчення проблем дітей трудових мігрантів з подальшою розробкою методичних матеріалів для роботи соціальних педагогів та практичних психологів із цією категорією дітей, а також формування законодавчого забезпечення захисту прав дітей трудових мігрантів Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла Страда – Україна» у співпраці з Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка у 2006 році було проведено дослідження «Проблеми дітей трудових мігрантів: аналіз ситуації». Дослідження проведено у Львівській, Херсонській, Луганській, Вінницькій областях та м. Києві, у 20 територіально-адміністративних одиницях. Це дослідження показало, що проявами девіантної поведінки та правопорушень з боку дітей заробітчани є: прогулювання уроків та погіршення успішності внаслідок цього; скоєння

дрібних правопорушень (хуліганство, бійки, агресивна поведінка, пошкодження шкільного інвентаря), порушення громадського порядку; вчинення злочинів; вживання алкоголю та наркотиків; потрапляння до «поганих» компаній; поява шкідливих звичок. Серед причин такої поведінки експерти називали: послаблення контролю та нагляду з боку дорослих, суб'єктивне відчуття всюдозволеності, брак уваги та турботи про дітей, зміна життєвих цінностей у дитини, бажання бути дорослим та хибне уявлення про доросле життя. Дослідження показало, що нікому з опитаних дітей пропозиції розповсюджувати наркотики, займатися проституцією або зніматися в оголеному вигляді не надходили, але, на жаль, кожна 10-та опитана дитина знає про такі випадки [1, с. 15, 20-21].

Для реалізації державної політики у сфері соціального захисту питанню трудових мігрантів приділяється увага на державному рівні, що, зокрема, засвідчили парламентські слухання з питань «Стан та проблеми правового і соціального статусу сучасної української трудової міграції» від 17 листопада 2004 року, «Закордонне українство: сучасний стан та перспективи співпраці» від 14 жовтня 2009 року [3].

Проблема дітей трудових мігрантів на нормативно-правовому рівні відображена в Наказі Міністерства науки та освіти України «Про проведення соціально-педагогічної та психологічної роботи з дітьми трудових мігрантів» від 28 грудня 2006 року № 865 [4]. Проте, проблемою трудових мігрантів в більшій мірі займаються громадські організації, які і надають мігрантам та їхнім сім'ям соціальні послуги.

Слід зазначити, що нормативно-правовим актом, яким керується центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у своїй роботі, є Закон України «Про соціальні послуги» [5] у новій редакції, в якому «складні життєві обставини» визначаються таким чином, що під них не підпадає така категорія населення як діти. Таке положення справ, тим самим, робить неможливим надання цій категорії соціальних послуг. Натомість у попередній редакції закону визначення «складних життєвих обставин» охоплювало більше категорій населення, в тому числі дітей. Саме тому, необхідно внести зміни до законодавства з метою визнання дітей трудових мігрантів як таких, що опинилися у складних життєвих обставинах.

Література:

1. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів : [навч.-метод. посіб.] / за заг. ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної, І. І. Цушка. – К. : Купріянова, 2007. – 233 с.
2. Чумак В. Політика України у сфері контролю над нелегальною міграцією: Проект «Вдосконалення механізмів реалізації міграційної політики України. Поширення досвіду країн ЄС щодо виконання угод про реадмісію» / В. Чумак, Н. Шаповалова, П. Казьміркевич; Міжнар. центр перспективних дослідж. (Київ), Ін-т справ публічних (Варшава). – К., 2006. – 56 с.
3. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/825/>.
4. Про проведення соціально-педагогічної та психологічної роботи з дітьми трудових мігрантів : наказ Міністерства науки та освіти України від 28 грудня 2006 року № 865 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/42-2010-п>.
Про соціальні послуги: Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 45. – С. 358.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В СВІТЛІ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ З ЄС

Олег Мороз, Леонід Несен

Економічне середовище України на пострадянському етапі розвитку характеризує перш за все процес згортання економічної активності та поступове переміщення такої до західних країн. Це розпочалося в період перебудови в колишньому СРСР з різною інтенсивністю в окремі періоди. Пояснити зазначене можна досить просто: кращі/ефективніші економічні агенти з високою/підвищеною економічною активністю всупереч офіційних і неофіційних обмежень достатньо логічно переміщувалися у більш сприятливі умови. Висловимо точку зору, що ті, з них, хто залишилися в країні з надією будувати нове суспільство, у більшості переконалися у однозначній чи принаймні спірній безперспективності такого сценарію кар'єри.

Умове «вимивання» цієї групи суспільства з країни стало вочевидь найбільшою втратою українського соціуму в період ринкових реформ, адже, як вже було наголошено, по суті втрачено найбільш економічно цінну частину суспільства. Натомість означений процес мав фундаментальне позитивне значення, адже визначив практично безальтернативне формування в українській нації критичного імпульсу до євроінтеграції. Будь-які політичні спроби зміни вектор загального розвитку української нації не мали і не могли мати результатів, що було продемонстровано останніми подіями в країні.

Отже, мінімізація офіційних бар'єрів для вільного пересування українців в Європі та світі знаменує собою лише формальний етап міжнародної інтеграції в зазначеному секторі відносин. Насправді таке пересування відбувалося і продовжується вже тривалий період. Тому ніяких принципових змін у міграційних – дифузійних – потоках агентів, інформації, мотивів до економічної та суспільної активності введення безвізу принести об'єктивно не може. Однак, така дифузія в нових, полегшених для міграції умовах рано чи пізно об'єктивно матиме як наслідок вирівнювання економічних умов в Україні та західних країнах, після чого дифузія буде гальмуватися і врешті-решт припиниться. Таким умовами є лише співставимі значення заробітної плати та цін, тому що по відношенню до стандартів в інших галузях суспільного життя, висловлюємо точку зору про досягнення таких.

Опис стану вищої освіти в Україні потребує означення основних тенденцій розвитку цієї сфери діяльності, починаючи з кінця 80-х рр. XX ст. Саме в цей період проявилися тенденції послаблення престижності вищої освіти, праці викладачів, іміджу університетів тощо. Це відбувалося на фоні лібералізації суспільного життя в колишньому СРСР в усіх його аспектах. Тому ерозія традиційних цінностей радянської вищої освіти лише копіювала аналогічні процеси в інших галузях суспільної діяльності. Проте слід підкреслити, що і у подальшому цей негативний тренд зберігся в цілому.

Беззаперечно, що безвізовий режим матиме певний вплив на освітній ринок України та освітній процес вищої школи. Доречно виділити кілька маркетингових та управлінських аспектів цього впливу:

1. Ринковий (конкурентний);
2. Бенчмаркінговий;
3. Інформаційний (дифузійний).

Ринковий скоріше принесе негативні ефекти в плані конкуренції. Дослідження демонструють, що біля 50% абітурієнтів мріють навчатись за кордоном, в першу чергу в Європі. Очевидно, це прагнення більше обумовлене різницею рівня життя в Україні та країн Євросоюзу, ніж досконалим розумінням різниці в освітньому процесі цих країн. Адже, практична реалізація цих мрій часто втілюється не на рівні Кембриджу, а в досить посередніх, нехай і європейських, ВНЗ.

Ще одне соціологічне опитування студентів ВНТУ показує, що вибір університету та спеціальності у 90 % випадках здійснюють батьки. І хоча в світлі останніх змін ця цифра має тренд до суттєвого зменшення (через комп'ютеризацію подачі документів та можливість претендувати на навчання у 5 ВНЗ), впливовість батьків у цьому доленосному виборі досить суттєва. Безвізовий режим дасть змогу більше подорожувати до країн Євросоюзу. Це, в свою чергу, підвищить інформованість батьків щодо конкретних країн, а при необхідності і про європейські ВНЗ. Для багатьох з них стане одкровенням, якщо не прозрінням, що в деяких європейських ВНЗ є можливість навчатись безкоштовно (після платного підготовчого відділення, через допомогу різних фондів тощо). Інші зовнішні атрибути також не будуть додавати конкурентоспроможності українським вишам. В результаті кількість абітурієнтів, яка ще кілька років за статистику буде чисельно найнижчою за всі роки існування незалежної України, може і ще є.

Бенчмаркінговий фактор стосується запозичення передового досвіду європейських університетів у всіх аспектах. За даними дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва, більше 70 % респондентів оцінюють якість вищої освіти в Україні як низьку та середню. Результати соціологічного опитування, проведеного Інститутом економіки та прогнозування НАН України, свідчать: понад 70 % майбутніх фахівців в університетах опановують певну сукупність знань, можуть їх шаблонно застосовувати, але не здатні вирішувати незнайомі для них завдання; 20 % випускників українських ВНЗ погано орієнтуються в обраних професіях через власну недбалість і небажання вчитися; і лише 10 % — це випускники, які добре оволоділи методом самонавчання і самовдосконалення.

Такий стан речей має свої об'єктивні передумови. Особливу занепокоєність викликають відокремлені структурні підрозділи ВНЗ з малочисельними кафедрами по 5–6 науково-педагогічних працівників, де нема єдиної наукової тематики і перспектив створення наукових шкіл та підготовки науково-педагогічних кадрів. Навантаження понад 900 годин, одночасне викладання одним викладачем по 5–6 іноді неспоріднених дисциплін – так організовується тут навчальний процес.

Зауважимо, що в освіті України як ні в якій іншій галузі, через систему певних внутрішньоосвітніх інституцій реалізується принцип наступництва (спадкоємності) у викладацьких методах технологіях і адмініструванні навчального процесу. Зважаючи на революційні зміни в економіці та суспільному житті, це є частіше шкідливим

інерційним фактором, ніж ознакою стабільності. В період необхідних трансформацій це гальмує необхідні біфуркаційні зміни. В історичному розрізі можна згадати окремі процеси часів Петра I, коли діти дворян направлялись для здобуття освіти до Європи з чіткою гарантією їх повернення. Аналогічні прецеденти можна навести і із сьогодення. Наприклад, схожі програми мають місце в Еквадорі, де здібних дітей за рахунок держави направляють на навчання саме у визнанні провідні світові університети.

Зрозуміло, що зараз цю функцію в Україні виконують програми обміну студентами та програми стажування викладачів і студентів. Однак, чим більше дітей здобує досконалу ринковоорієнтовану освіту, чим більше викладачів зможуть відвідати провідні закордонні ВНЗ, тим швидше сформується критична маса готових здійснювати радикальні трансформації в різних галузях суспільного розвитку, в тому числі і в освіті.

Інформаційний (дифузійний). Цікаво розглянути освітню систему як загальнолюдське надбання із специфічними і суттєвими впливами на розвиток суспільства. В ній, як і в будь-якій організаційній системі, важлива вертикальна і горизонтальна координація. Формалізована вертикальна по відношенню до України сьогодні в першу чергу здійснюється через реалізацію Болонського процесу. Горизонтальна координація, формальна і неформальна, по суті зводиться до розвитку комунікацій між групами та окремими представниками освіти. Зрозуміло, що безвіз сприятиме збільшенню кількості ділових та дружніх контактів між викладачами та науковцями українських і європейських ВНЗ. Відомо, що в процесі дифузії інновацій важливою є дифузія нематеріального: знань та ідей. Очевидно, що безвізовий режим інтенсифікує процеси дифузії інновацій взагалі і в освітніх технологіях зокрема, що поступово нарощуватиме конкурентоспроможність українських вишів. Безвіз в деякій мірі буде нівелювати і мовні бар'єри, що важливо для процесу дифузії будь-яких, в тому числі освітніх новацій.

Водночас слід підкреслити, що такі тенденції не будуть принципово новими для реципієнтів України, адже так чи інакше такі вже присутні і сформувалися за спрямованістю та інтенсивністю. Більше того, слід вважати, що умовний «пік» проблем в означеному ракурсі вже позаду, а потенційні вигоди інтеграції будуть, очевидно, посилюватися. При цьому слід очікувати істотного посилення альтернативних процесів із східних регіонів світу, але України отримає принципово новий, більш привабливий статус із всіма супутніми бонусами цього. Все зазначене не дозволяє надати чіткої прогностичної моделі розвитку галузі, проте окреслює достатню потужність і взаємну компенсативність негативних і позитивних змін.

ПРОБЛЕМА БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ ДЛЯ ЄВРОПИ В КОНТЕКСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ

Вікторія Почекаліна

Ще кілька років тому українці чули про біженців переважно з новин. Однак унаслідок конфлікту на Донбасі близько півтора мільйона людей виїхали з України за кордон у пошуках притулку. Найчастіше такі біженці «осідають» у сусідніх Росії та Білорусі. Втім дехто доїжджає далі й просить притулку в Європі, Ізраїлі та Сполучених Штатах [1]. Сьогодні через нестабільну ситуацію всередині держави Україна є дев'ятою країною за кількістю внутрішньо переміщених осіб у світі. Згідно з даними офісу ООН із координації гуманітарних зусиль, в Україні зареєстровані понад 1 300 000 вимушених переселенців, ще більш як мільйон осіб виїхали за кордон, здебільшого до Росії. Так, Україна поступово перетворюється з держави, через яку проходили міграційні шляхи, на державу, яка постачає біженців до сусідніх країн [3].

З початку військового конфлікту, який вибухнув 2014 року в Україні, потік іммігрантів та осіб, які шукають притулку в Польщі та інших європейських країнах, неухильно зростає. Втім, далеко не всі в Європі гостинно зустрічають українців. До прикладу, Польща, Німеччина та Італія переважно відмовляють українцям у наданні притулку, оскільки не бажають відкривати свої кордони для нескінченного потоку голодних іммігрантів. «Україна – це величезна країна. Тільки частина її території небезпечна для проживання, тому українці спокійно можуть переїхати в інші міста своєї держави», – пояснює позицію європейських країн Марта Ярошевич, координатор проекту міграції в Центрі східних досліджень у Варшаві [6].

Чисельність українських мігрантів не така й велика порівняно з десятками тисяч людей, які щодня перетинають Середземне море, прибуваючи до Італії з Близького Сходу і Африки. За останні 10 чи 20 років українці взагалі не перебували в категорії потенційних біженців. Однак, починаючи з березня 2014 р., ситуація кардинально змінилася [6]. Наприклад, якщо в 2013 р. близько 1 тис. українців шукали притулок в країнах Євросоюзу, то за підсумками 2014 р. таких вже було майже 14 тис. Загалом 20 830 прохачів притулку з України прибуло в ЄС протягом 2014–2015 рр. У результаті Україна посіла третє місце серед європейських країн за кількістю шукачів притулку в ЄС, випередивши традиційно першу за цим показником Росію. Попереду лише Албанія та Македонія, що є традиційними країнами походження шукачів притулку в ЄС [5].

Загалом, у 2015 р. було розглянуто в два рази менше заяв (9 295 заяв), ніж було подано. Більшість прохачів (6 520 заяв) отримали відмову. Найбільшу кількість відмов українці отримали в Польщі (1 770 рішень про відмову) та Франції (1 310 рішень). Основна аргументація відмови – «альтернатива внутрішньої втечі», тобто можливість переїхати до іншої частини країни та почуватися там у безпеці. Лише 1,8 % (390 рішень) українців отримали статус біженця за Женевською конвенцією. Найбільше таких рішень прийняла Франція (150 рішень). Іще 1 150 прохачів отримали гуманітарний статус. Щодо решти було прийнято рішення про надання інших форм захисту [5]. Найбільше позитивних рішень щодо українців

прийняла Італія (1 635 позитивних рішень). Більше половини з них – рішення про надання гуманітарного захисту. Ці особи отримали річний дозвіл на проживання з правом подальшої конвертації його в дозвіл на проживання з робочими мотивами.

Незважаючи на такі негативні тенденції українських громадян, 18 грудня 2015 р. Єврокомісія схвалила звіт щодо виконання Україною Плану дій з візової лібералізації (ПДВЛ), а в квітні рекомендувала Раді ЄС надати нам безвізовий режим. Однак дискусія в Євросоюзі щодо «безвізового питання» не вщухає. У деяких країнах-членах ЄС є страхи щодо негативних наслідків, до яких може призвести безвізовий режим з Україною.

Перш за все, у європейських кулуарах існує думка про те, що українські мігранти заповняють трудовий ринок Євросоюзу. Проте, Міжнародна організація з міграції виявила у дослідженнях 2015 р., що кількість неофіційно працевлаштованих громадян України за кордоном зменшилася: з 328 тис. у 2006 р. до 209 тис. у 2015 р. [2]. Питання ж легальної міграції лишається в компетенції кожної окремої країни-члена ЄС. Деякі держави зберігають ринок праці закритим, інші – відкривають його для українців, ґрунтуючись на позитивному досвіді. Наприклад, Чехія заохочує приїзд українських трудових мігрантів та спрощує процедури отримання дозвільних документів для висококваліфікованих працівників з України.

Також в контексті міграційної кризи в Європі, політики Євросоюзу надзвичайно обережні та обачні стосовно всіх питань, які стосуються розширення шенгенської зони, оскільки деякі з них вважають, що безвізовий режим із Україною несе загрозу з огляду на міграційну кризу в Європі та війну в Україні. Тому українці не мають великих шансів на притулок в ЄС. За 2015 р. лише 415 українців отримали статус біженця у ЄС. Це лише 2 % від усіх шукачів притулку з України. Головною причиною відмови українцям у наданні притулку є «альтернатива внутрішньої втечі» до безпечної частини України. Незважаючи на продовження обстрілів на Донбасі, ситуація щодо безпеки на більшій частині території України залишається мирною та стабільною, і немає підстав очікувати масштабного напливу українських біженців нині, на третій рік протистояння. Мінський процес, попри всі його недоліки та обмеження, забезпечує крихке перемир'я і створює підґрунтя для мирного врегулювання конфлікту.

Проблемою для ЄС може стати те, що лібералізація візового режиму нашкодить самій Україні, тому що зникне головний важіль впливу на уряд для проведення реформ. Важливим для ЄС є запровадження механізму постмоніторингу та контролю дотримання Україною вимог ПДВЛ вже після лібералізації візового режиму. Він має передбачати кілька рівнів реакції ЄС у разі порушення Україною раніше виконаних вимог ПДВЛ – від політичного попередження аж до призупинення дії безвізового режиму.

Однією із глобальних проблем людства, яка особливо зростає в теперішній міграційній ситуації в Європі є проблема торгівлі людьми. Внаслідок того, що Україна не контролює частини своєї території, може стрімко зрости ризик контрабанди та торгівлі людьми з України до країн ЄС, які будуть під виглядом біженців мігрувати в європейські держави.

В умовах російсько-українського конфлікту, частина європейської спільноти вважає, що надання безвізового режиму Україні та статусів біженців її громадянам може призвести до загострення і без того напружених відносин з Росією. Гальмування Євросоюзом безвізового режиму з Україною з політичних міркувань, попри виконання нею Плану дій, стане серйозним викликом і для можливого

відновлення діалогу між Росією та ЄС. Це означатиме, що скасування віз стало політичним питанням, де рішення ухвалюється під впливом ситуативних факторів, а не є результатом виконання технічних критеріїв.

Варто зауважити, що у разі отримання Україною безвізового режиму з ЄС, її буде додано до списку «безпечних країн», громадяни яких не можуть претендувати на статус біженця [4]. Це не означає автоматичної відмови у наданні статусу біженця тим, хто приїхав з українським паспортом, адже все одно можуть бути особливі випадки, коли людина має право претендувати на цей статус з політичних чи інших причин. Однак загальне правило має бути саме таким – відмова у наданні притулку. Така ситуація може стати проблемною для сотень тисяч українців, які сподіваються, що безвізовий режим допоможе їм легально подорожувати та проживати на територіях європейських держав із статусом біженця.

Отже, всупереч усталеним міркуванням, Європа виявилась не готова до міграційної кризи, що розпочалась у 2014 р. До Європи втекли сотні тисяч біженців переважно із Африки та Близького Сходу. А країни Євросоюзу досі не можуть домовитись, як рівномірно розподілити навантаження на міграційні служби різних держав. Українські біженці можуть стати суттєвою проблемою для перенавантаженої біженцями Європи. Навряд чи варто очікувати радісного «прийому» українських громадян за кордоном. Проте, безвізовий режим, між іншим, має значення не стільки практичне (полегшення поїздки), скільки політичне – для багатьох громадян та політиків це є символом бажання (чи небажання) ЄС поглиблювати співпрацю з Україною та готовності ЄС виконувати свої зобов'язання.

Література:

1. Біженці з України в ЄС: статусу не дадуть, але й не видворять [Електронний ресурс] // Інтернет-видання «Експрес-онлайн». – 2014. – Режим доступу: <http://expres.ua/digest/2014/09/05/113560-bizhenci-ukrayiny-yes-statusu-ne-dadut-ne-vydvoryat>.
2. Десять страхів європейців: чому ЄС не варто відкладати безвізовий з Україною [Електронний ресурс] // Інтернет-видання «Європейська». – 2016. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/06/15/7050799/>.
3. Костюк Б. Кількість біженців з України перевищила мільйон осіб – ООН [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – 2015. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/27105983.html>.
4. Матвійчук Я. Більшість українських біженців у Європі вибирають для притулку Німеччину – ООН [Електронний ресурс] // Інтернет-портал «ВОА новини». – 2015. – Режим доступу: <http://ukrainian.voanews.com/a/ukrainians-refugees-europe/3053391.html>.
5. Солодько А. Українці просять притулок у ЄС: справді біженці чи економічні мігранти? [Електронний ресурс] / А. Солодько, А. Фітисова // Інтернет-портал «Анаталітичний центр CREDOS». – 2016. – Режим доступу: <https://www.cedos.org.ua/uk/migration/ukraintsi-prosiat-prytulok-u-yes-spravdi-bizhentsi-chy-ekonomichni-mihranty>.
6. Тиравський В. Українських біженців не чекають у Європі [Електронний ресурс] // Інтернет-видання «Єврооптимісти». – 2015. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/EuroOptimists/posts/370998493104315>.

МІГРАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ВІЗОВОГО РЕЖИМУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ольга Риндзак

Однією з важливих умов надання Україні безвізового режиму з Європейським Союзом є ефективна міграційна політика нашої держави, здатна не лише адекватно врегульовувати міграційні рухи населення, а й запобігати негативним явищам і процесам, які виникають у міграційній сфері. Це актуалізує необхідність дослідження міграційного потенціалу країни. Врахування його обсягів та динаміки змін необхідне також при розробці заходів державної політики щодо збереження, примноження та ефективного використання людських ресурсів України.

Міграційний потенціал населення окремої території (країни, регіону, міста) – це найбільш активна частина її людського потенціалу, під яким розуміємо інтегральну сукупність кількісних і якісних характеристик економічно активного населення, яке має високий рівень мобільності і характеризується цілим спектром мотивацій до зміни місця проживання і способу життя. Основними складовими такого потенціалу є соціально-демографічна, економічна та соціально-психологічна компоненти. Для виявлення впливу лібералізації візового режиму на міграційну активність населення в майбутньому, на наш погляд, необхідно зосередитись першочергово на дослідженні соціально-психологічної компоненти міграційного потенціалу. Вона може бути охарактеризована за допомогою рівня мобільності й міграційних установок населення, його ціннісних орієнтацій, структури потреб та наявності патріотичних почувань. Крім того, важливими детермінантами міграційного потенціалу населення території виступають: його ставлення до соціально-економічної і політичної ситуації в регіоні чи державі загалом, оцінка особистих та державних перспектив розвитку, а також рівень довіри до основних соціальних інститутів.

Отже, найважливішим індикатором психологічної компоненти міграційного потенціалу слугують міграційні установки населення. Вони виступають психологічним регулятором поведінки людини і визначаються як диспозиція, схильність особистості (групи осіб) до здійснення міграційної активності у певній ситуації чи за відповідних умов. Частка населення з позитивними міграційними установками фактично виступає потенційними мігрантами і становить сукупний міграційний потенціал території. Він складається з ймовірних і «твердих» мігрантів. Ймовірні мігранти мають лише позитивні міграційні установки, а «тверді» – ще й міграційну готовність. Міграційна готовність визначається прийнятим рішенням щодо здійснення міграційного переміщення та певними діями, пов'язаними з реалізацією цього рішення.

Дослідити зміни міграційного потенціалу населення в умовах лібералізації візового режиму можна за допомогою соціологічних методів. Зокрема, масштабне опитування було проведене ще у 2011 році ученими Донецького інституту соціальних досліджень і політичного аналізу у співпраці з аналітичними центрами громадської ініціативи «Європа без бар'єрів». Частку потенційних мігрантів науковці оцінюють в 17 %, з яких ймовірні становлять 11,6 %, а «тверді» – 5,4 % [1, с. 108]. Власне «тверді» мігранти, які вже мають чіткі наміри щодо виїзду за кордон, і скористаються

першочергово лібералізацією візового режиму. Їх частка дещо збільшиться за рахунок ймовірних мігрантів. Загалом, безвізовий режим розглядається як можливість для еміграції більш молодими, забезпеченими й освіченими громадянами. Натомість, люди похилого віку, які перебувають у скрутному матеріальному становищі, не виявляють інтересу до можливостей, які відкриваються із введенням безвізового режиму [1, с. 99].

У 2014 році Центр східних досліджень (Польща) спільно з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій провели ґрунтовне дослідження на тему: «Прогноз міграції між ЄС, країнами Вишеградської четвірки та Східною Європою: наслідки скасування візового режиму». Його результати дали підстави для висновку, що лібералізація візового режиму може стати лише одним із факторів, що підсилить існуючі міграційні тенденції в Україні. Прогнози показали, що кількість мігрантів певною мірою зросте за рахунок легалізації осіб, які вже перебувають на території ЄС та молоді, яка поїде туди на навчання. Однак, до 2026 року міграційний потік з України має скоротитись [4, с. 2].

Результати останнього дослідження соціологічної групи «Рейтинг» (вересень 2016 р.) щодо міграційних настроїв населення України викликали хвилю обговорень у ЗМІ. Проблема в тому, що опитування виявило високий рівень міграційної налаштованості населення. Зокрема, 40% українців висловили бажання працювати за кордоном. На наш погляд, значна поширеність міграційних установок носить дещо вимушений характер. Тобто, коли людина не бачить можливостей забезпечення належного рівня життя для себе й своєї сім'ї в межах рідної країни, вона мусить робити це за її межами. Водночас, на запитання «Якби Ви мали постійну роботу за кордоном, чи повернулися би Ви в Україну через деякий час?», лише 8 % респондентів однозначно б не повернулись, і ще 9 % – «скоріше за все не повернулись б» [2].

Проведені нами опитування (2013-2015 р.) незайнятого населення Львівської області дають підстави зробити висновок, що його міграційний потенціал носить не екзистенціальний, а вимушений характер. Попри значну поширеність міграційних установок, безробітні продемонстрували чітке прагнення працевлаштуватись в межах України. Тобто можна припустити, що при наявності сприятливих умов працевлаштування в Україні міграційний потенціал населення повинен зменшитись. Підтвердженням цього висновку слугує й згадане вище дослідження донецьких науковців. Вони зазначають, що соціально-економічні й політичні чинники «виштовхування» мають істотніший вплив на динаміку міграційного потенціалу, ніж зміни у візовому режимі [1, с. 103].

Про бажання українців жити і працювати на своїй рідній землі, навіть тих, хто давно перебуває за її межами, засвідчило й опитування довгострокових мігрантів, проведене МОМ у 2016 році. Зокрема, дослідження виявило, що більшість мігрантів (60 %) мають намір повернутися в Україну, а ще 19 % – не визначилися [3, с. 48]. Це актуалізує необхідність розробки та реалізації ефективних механізмів реєміграції й реінтеграції мігрантів – «повертанців» в українське суспільство.

Отже, лібералізація візового режиму для України не призведе до значного зростання міграційного потенціалу її населення. Натомість, вирішальне значення на динаміку міграційного потенціалу мають соціально-економічні чинники

«виштовхування». Тому встановлення миру, закономірності на всій території України та вирішення найгостріших економічних проблем (оплата праці й безробіття) є необхідною передумовою для скорочення зовнішніх міграційних потоків, зменшення міграційного потенціалу населення та інтенсифікації реєміграційних процесів.

Література:

1. Кіпень, В. П. Міграційний потенціал України / В. П. Кіпень, М. В. Авксентьев. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2011. – 128 с.
2. Міграційні настрої населення України. Соціологічна група «Рейтинг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/migracionnye_nastroeniya_naseleniya_ukrainy.htm.
3. Міграція як чинник розвитку в Україні. Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією. Та їхнього впливу на розвиток в Україні. – К.: МОМ, Представництво в Україні. – 116 с.
4. Прогноз міграції між ЄС, країнами Вишеградської четвірки та Східною Європою: наслідки скасування візового режиму. – К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2014. – 184 с.

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ У ХХІ СТОЛІТТІ

Мар'яна Руда, А. Самсон

Українська вища освіта перебуває сьогодні на складному етапі свого розвитку, а як свідчать численні експерти, у стані кризи. Багато критиків твердять, що вона застаріла і студенти просто не в змозі отримати необхідний багаж знань. Для підвищення конкурентоздатності випускників вітчизняних університетів у майбутньому на міжнародному ринку праці важливою є їхня мобільність під час навчання.

Академічна мобільність (не лише серед студентів, а й серед професорсько-викладацького складу) є необхідною умовою формування спільного науково-освітнього простору та істотним фактором інтеграції України у європейську спільноту.

Згідно із ЗУ «Про вищу освіту» академічна мобільність – це можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі (науковій установі) на території України чи поза її межами. При цьому студентам, які реалізують право на мобільність, гарантується збереження місця навчання та виплата стипендії [1].

Академічна мобільність студентів може проявлятися у різних формах: участь у короткострокових програмах обміну, повна програма навчання в іноземному вузі, програми подвійних дипломів або спільних ступенів. Тому виділяють кілька видів мобільності:

- вертикальна мобільність (академічна міграція) – повне навчання студента на ступінь у зарубіжному вищому навчальному закладі;
- горизонтальна мобільність – навчання студента у зарубіжному вищому навчальному закладі протягом обмеженого періоду (семестру, навчального року);
- зворотня мобільність – переміщення іноземних громадян з освітніми та дослідницькими цілями в свою країну;
- пряма мобільність – переміщення студентів, аспірантів, викладачів і дослідників своєї країни за кордон **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**.

Студентська академічна мобільність не лише дає можливість отримати додаткові знання, а й покращує особистісні якості окремо взятого індивіда, серед яких:

- уміння вибирати шляхи взаємодії з навколишнім світом;
- здатність мислити в порівняльному аспекті;
- здатність до міжкультурної комунікації;
- здатність визнавати недостатність знання;
- мотивацію до навчання;

- здатність змінювати самосприйняття;
- знання про інші культури, вивчені зсередини і ін.

Серед факторів, які впливають на студентську академічну мобільність, можна виділити наступні:

- наявність законодавчої бази;
- наявність програм обміну між ВНЗ;
- обізнаність студентів;
- фінансування та вартість навчання;
- можливість покриття додаткових витрат (житло, харчування, транспорт), у тому числі можливість повної чи часткової зайнятості під час навчання;
- мова навчання;
- очікувана якість життя;
- статус і престиж отриманої вищої освіти.

За даними UNESCO в 2015 р. за кордоном навчалось 45 тис. українських студентів. І хоча цей показник зростає, динаміка росту незначна (див. рис. 1). Для порівняння кількість німецьких студентів закордоном становила 115 тис [3].

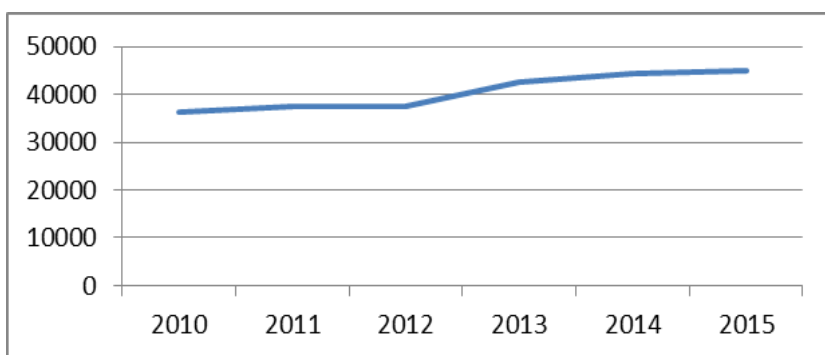

Рис. 1. Кількість українських студентів закордоном

Серед найпопулярніших країн були: Російська Федерація (12 тис.), Польща (9,5 тис.), Німеччина (5,8 тис.), Чехія (2 тис.), Італія (2 тис.), США (1,5 тис.), Франція (1,1 тис.), Австрія (1,1 тис.), Великобританія (1 тис.) і Угорщина (950) [4].

Розвитку академічної мобільності українців заважають негативні внутрішні процеси: візовий режим, недосконала законодавча база в галузі освіти, економічні характеристики країни (різниця між рівнем життя в Україні та країнах Європейського союзу), якість та вартість навчання і проживання, доступність побутових послуг, відповідність європейським освітнім стандартам тощо.

У той час, як у світі академічна студентська мобільність має системний та організований на рівні державної політики характер, в Україні вона залишається спонтанним, іноді навіть індивідуальним явищем. На нашу думку, вища освіта в Україні має розглядати студентську академічну мобільність як одну з пріоритетних цілей, так би мовити одним з векторів стратегічного розвитку держави.

Упродовж останніх років спостерігається помітна тенденція до підвищення рівня внутрішньої мобільності студентів за рахунок спрощення механізму переведення студентів з одного ВНЗ до іншого за рахунок трансферу та накопичення кредитів ECTS. Бакалавр будь-якого університету може продовжувати навчання на другому циклі іншого університету. Переважна більшість успішних бакалаврів, які навчалися в приватному ВНЗ, намагається вступити до магістратури більш престижного державного вузу. Проте поки не запрацювала Національна рамка та дескриптори кваліфікацій, під час переведення студентів виникають значні академічні заборгованості. На часі налагодження системного партнерства національних ВНЗ, де мобільність стане частиною відносин, з урахуванням таких факторів, як місце розташування ВНЗ (у різних конкурентних середовищах чи в одному); фінансова скоординованість навчання в різних навчальних закладах; паритетність, особливо в обміні студентів, які навчаються на умовах державного замовлення [6].

Міжнародна академічна мобільність розвивається в Україні дуже повільно. Поїздки за кордон українське студентство здійснює переважно за кошт батьків, спонсорів, закордонних благодійних фондів тощо. Закордонне навчання й стажування за рахунок ВНЗ або держави становить менше 10 % від офіційно оголошеної кількості «мобільних українських студентів». Більшість академічних обмінів студентів відбувається шляхом укладення двосторонніх договорів між університетами України та Європи. Міносвіти зафіксувало цей стан речей в «Примірному положенні про академічну мобільність студентів вищих навчальних закладів України», затвердження якого стало бюрократичною формальністю, що ніяк не сприяє академічній мобільності. Ситуація з міжнародною академічною мобільністю кадрів іще гірша: стажування викладачів українських вищих навчальних закладів у провідних європейських університетах ніяк не координується й не фінансується українськими ВНЗ або державою. Не розробляються спільні із провідними європейськими університетами програми підготовки фахівців, спільні наукові програми мають поодинокий характер. Укладання міжуніверситетських двосторонніх договорів про обмін кадрами відбувається епізодично й часто має односторонній характер, оскільки іноземні університети можуть профінансувати перебування своїх фахівців за кордоном, а вітчизняні намагаються здійснювати це «за рахунок приймаючої сторони» [5].

Для нашої держави підвищення рівня ефективності міжнародної академічної мобільності в контексті Болонського процесу можна досягнути за умови створення продуктивної системи національної академічної мобільності, удосконалення нормативно-правової бази, організаційно-економічного механізму, визначення джерел фінансування та готовності до партнерства в процесі академічних обмінів.

У зв'язку з цим у контексті модернізації системи вищої освіти в Україні необхідно забезпечити поінформованість студентів про конкретні навчальні програми, інтегрувати навчання за кордоном з навчальними планами українських вишів, підтримувати співробітництво між університетами, тобто сприяти міжнародній науковій кооперації.

Література:

1. Закон України про Вищу освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Болотська О. А. Розвиток академічної мобільності студентів як реалізація принципів болонського процесу у вищій освіті України [Електронний ресурс] / О. Болотська. – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN21/13boavou.pdf>.
3. Global Flow of Tertiary-Level Students / UNESCO Institute for Statistic [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uis.unesco.org/en/uis-student-flow>.
4. Education / UNESCO Institute for Statistic [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://data.uis.unesco.org/Index.aspx?DataSetCode=EDULIT_DS&popupcustomise=true&lang=en.
5. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1421/>.
6. Гуляєва Н. М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири / Н.М.Гуляєва // Матеріали VI щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні» (17–19 лютого 2005 року м. Дніпропетровськ). – К.: Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. – С. 80.

ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ: ПОЛЬСЬКЕ «ЕМІГРАЦІЙНЕ ЦУНАМІ» ЯК ДОСВІД, ЯКОГО КРАЩЕ УНИКНУТИ

С. Степаненко

Міграція населення (лат. *migratio* – переселення) є переміщенням людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди або на більш-менш тривалий час [4].

Сьогодні проблема міграції для України звучить особливо гостро. Кількість населення швидко скорочується, багато в чому завдяки еміграції українців у пошуках кращого життя. А безвізовий режим з ЄС, згідно з дослідженнями експертів, лише погіршить ситуацію і спричинить новий сплеск виїзду наших співвітчизників за кордон. Також це посилить міграцію в Україну причому з країн із набагато гіршим рівнем життя. Мігранти з іншою культурою та вірою будуть підривати устрій нашої держави. Історія не знає жодного успішного переселення народів, раніше це називали колонізацією, а наслідками завжди були знищення і пригнічення місцевого населення.

Люди – це найбільший скарб кожної держави, і його потрібно берегти. Україна займає 5-те місце у світі серед країн з найбільшою кількістю емігрантів. Про це повідомив Світовий Банк у своїй останній доповіді «Міграція і грошові перекази». За даними 2010 року, за кордоном знаходиться 6,6 млн. українців, які виїхали у різні роки (це майже 15% від загальної кількості нинішнього населення країни). За кількістю емігрантів ми поступаємося лише Мексиці (11,9 млн.), Індії (11,4 млн.), Росії і Китаю (11,1 і 8,3 млн. відповідно). Україна займає 11-те місце й за показниками імміграції. За даними за 2010 рік, у нас зареєструвалося 5,3 млн. іноземців. Найбільше з РФ, Білорусі, Казахстану [9].

З українськими студентами, що навчаються за кордоном, теж ситуація показова. Щорічний моніторинг громадян, які навчаються у закордонних університетах на денній формі, охоплює 34 країни світу. Число тих, хто навчається в іноземних університетах станом на 2013/2014 навчальний рік становить 47 724 особи. Серед найбільш бажаних для навчання країн були Польща, Німеччина, Росія, Канада, Чехія, Італія, США, Іспанія, Франція, Австралія, Великобританія. Динаміка зростання з 2009 по 2015 роки складає 79 %. Якщо порівнювати два останні роки, то цей приріст складає 22 % або ж 8 492 особи. Майже 2/3 цього приросту склали саме українці, які навчаються в польських університетах, вони показали найбільш стрімке збільшення як в абсолютному, так і відносному показниках – з 9 620 до 14 951 особи. Також значний відносний та абсолютний приріст українських громадян на студіях демонстрували австралійські, канадські, британські, чеські та італійські університети. І далеко не кожен студент забажає повернутись додому після навчання [2], [8].

Кількість іммігрантів, в свою чергу, тільки зростає. Загальна кількість іноземців, які постійно проживали в Україні, маючи посвідку на постійне проживання, станом на 2012 рік становила 230 891 особу. Чисельність іммігрантів неухильно зростала з 2008 року, на 10 000-15 000 мігрантів щорічно [2], [8]. Основні країни походження: Росія,

Молдова, Узбекистан, Білорусь, Грузія, Вірменія, Азербайджан. Іммігранти потребують робочих місць, житла, соціальної допомоги, і в той же час слугують джерелом небезпеки та розбрату всередині суспільства. Дослідження підтверджують, що мігранти частіше, ніж резиденти, скоюють злочини і не сплачують податки.

За межами України нараховується від 8,2 млн. (за переписами зарубіжних держав) до 20 млн. (за різними оцінками експертів) осіб українського походження. Перша хвиля української еміграції датується кінцем XIX – поч. XX ст., тобто періодом масової еміграції європейців за океан. Із Західної України, що перебувала у складі Австро-Угорщини, до Нового Світу виїхали близько 10% населення. З українських територій, що входили до складу Російської імперії, переселенці прямували на Схід, їхня кількість в 1895-1913 рр. становила щонайменше 1,6 млн. осіб. Друга хвиля еміграції припадає на міжвоєнний період. Внаслідок поразки національно-визвольної революції 1917-1920 рр. економічна еміграція доповнилась політичною. У рамках СРСР в міграційних потоках, що спрямовувалися на освоєння віддалених територій, помітним сегментом стали недобровільні міграції. Так, не менше 1 млн. розкуркулених селян зазнали висилки в період колективізації. Друга світова війна та її наслідки викликали третю хвилю еміграції. У західному напрямку вона була майже винятково політичною, у східному – складалася з кількох компонентів: вимушена евакуація та біженство воєнних часів; репресивні депортації противників радянської влади та «ненадійного» з її точки зору населення з анексованої СРСР Західної України (в 1939-1940 рр. було депортовано до 1 млн. осіб, за 1944-1952 рр. – понад 200 тис.) [7], [8]; організоване спрямування робочої сили на освоєння цілинних земель, природних ресурсів Сибіру і Далекого Сходу Росії. Четверта хвиля еміграції припадає на кінець XX ст. і має передусім соціально-економічний характер. Внаслідок четвертої хвилі існуючі діаспори значно поповнилися, сформувалися нові діаспори в країнах, де раніше українців практично не було, зокрема в Південній Європі.

Якщо брати до уваги нашого найближчого сусіда, то за результатами вивчення динаміки міграційних процесів у Польщі з'ясовано, що інтенсивність міграційних потоків відрізняється нестабільністю та швидкими змінами. Головними напрямками еміграції поляків стали Німеччина, Великобританія, США, Канада та Ірландія. А надзвичайного сплеску еміграція досягла одразу після лібералізації кордонів з ЄС і прийняття поляків у європейську спільноту. І навіть зараз, коли Польща перебуває в Європейському Союзі і її економічний рівень досить високий, поляки далі продовжують залишати Батьківщину, а на їх місце прибувають мігранти з менш розвинутих країн. Це означає масовий приплив робочої сили у цю країну, переважно заробітчан і їх сімей. Так, дослідження ставлення до іноземців в Польщі, проведене у 2015 р. компанією Ipsos для Міжнародної організації праці показало, що опитані говорять про негативний вплив іммігрантів: 36 % оцінюють негативно їх вплив на економіку держави та 40 % – на ринок праці. Слід наголосити також на проблемі студентської міграції, що характерна як для Польщі, так і для України. Нині за межами Польщі навчається 48 тис. студентів, і лише п'ята частина з них реально збирається повертатися. Таким чином, студенти-емігранти потенційно поповнюють ринок праці приймаючої країни з низькою ймовірністю повернення на Батьківщину, а країні походження у зв'язку з цим загрожує ризик старіння населення, підвищення навантаження на пенсійні фонди, зростання обсягів соціальних трансфертів [3],[5],[12].

Гарною ілюстрацією вищесказаного будуть новини з польської преси, зокрема із видання *Gazeta Dziennik Prawna*, яка називає цю ситуацію «еміграційне цунамі». Минулий рік відзначився черговою потужною хвилею еміграції після великого

масового від'їзду поляків в 2006-2007 рр. За оцінками професора Кристини Ігліцької, у 2013 році Польщу могли залишити близько півмільйона людей. І це незважаючи на порівняно стабільну економічну ситуацію в державі. Видання з посиланням на експерта пояснює таку тенденцію тим, що польські громадяни, котрі виїхали за кордон раніше, тепер починають стягувати до себе свої родини, оскільки бачать більше можливостей для кращого життя в інших державах ЄС, ніж у Польщі. К. Ігліцька зазначає, що минулого року близько 200 тисяч поляків виїхало до Німеччини та стільки ж до Великобританії, зауваживши, що серед найбільш популярних країн для еміграції серед жителів Польщі є також Голландія та Норвегія [6], [13].

Як вже було згадано, люди – це найбільший скарб держави. Країна і її громадяни мають зробити все, щоб не повторювати чужих помилок. А навпаки – примножувати і повертати національний скарб з-за кордону.

Література:

1. Міграція, річний огляд : 2012-2015 р [Електронний ресурс] / Аналітичний центр CEDOS. – Режим доступу: <https://www.cedos.org.ua/>.
2. Державна служба статистики України. Річний звіт: 2010-2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Департамент ООН із соціально-економічних питань (UNDESA) / UNDESA brochure : 2015 р.
4. Герасіна Л. М. Політологічний енциклопедичний словник / Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук. – Право, 2015. – 816 с.
5. Євростат. Річний звіт : 2013-2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat>.
6. З Польщі за рік емігрувала рекордна кількість поляків [Електронний ресурс] // Інформаційне агентство УНІАН : 12 лютого 2014 р. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/world/883206-z-polschi-za-rik-emigruvala-rekordna-kilkist-polyakiv.html>.
7. М. Хоффман Українська міграція: аналіз міграційних переміщень в, через та з України / М. Хоффман, Д. Рейхель. – 2011. – 79 с.
8. Річний звіт 2011-2015 рр. Представництва Міжнародної організації з Міграції в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iom.org.ua/ua>.
9. Річний звіт 2010 р. Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>.
10. Зовнішня трудова міграція населення України : 2014 р. / Український центр соціальних реформ (УСЦР), ДСС.
11. Річний звіт: 2014 р. / Центр соціальних та економічних досліджень(CASE).
12. Шиманська К.В. Зовнішня міграція в Польщі в процесі її Євроінтеграції. – 2016. – 98 с.
13. Janusz K. Kowalski. Emigracyjne tsunami 2013: W ciągu ostatniego roku z kraju wyjechało nawet pół miliona osób [Електронний ресурс] // Gazeta Dziennik Prawna. – 11.02.2014 р. – Режим доступу: <http://serwisy.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/776911,w-2013-roku-z-kraju-wyjechalo-nawet-pol-miliona-osob.html>.

ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОГО ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ НА АКТИВНІСТЬ МІГРАНТІВ ДО ЄС

Ірина Цибух

В сучасних умовах розвитку конкурентного потенціалу країн саме міграційні процеси набирають особливої ролі у її формуванні, особливо це стосується міжнародної трудової міграції. І, як відомо, їхні межі щороку збільшуються.

Сьогодні можна стверджувати, що Україна є також одним із головних учасників такого виду міграції, оскільки це безпосередньо пов'язано із військовими діями на сході, що розгорнулись у 2014 році і тривають досі. Відповідно найбільше біженців спостерігалось із Донецької та Луганської областей [5].

Згідно слів Р. Віссера, директора Європейського бюро підтримки з питань притулку, Україна увійшла **до перших шести** країн-постачальників біженців у ЄС, однак ці дані не є підтвердженими, адже згідно із статистичними даними за 2014 рік, Україна посідає 12 місце. ЄС знає про те, що бойові дії ведуться лише на невеликій частині нашої держави і тому не поспішає задовольняти всіх наших біженців притулком та роботою, оскільки чекають, щоб Україна сама перемістила своїх мігрантів у більш віддалені міста від небезпечної зони і побудувала якісну інфраструктуру для створення робочих місць, тим самим допускаючи ЄС не задумуватись про соціальні виплати у своїх країнах [4].

Провідними міжнародними факторами, які позначалися на дестабілізації становища в Україні, стали проблеми безвізового режиму та санкцій проти Росії. Такі рішення Європи допомогли б українцям відчувати її підтримку у намірах до євроінтеграції. Санкції проти Росії були підтримані, але безвізовий режим, як зазначалось, мав бути запроваджений вже кілька разів і навіть цієї осені, хоча остаточно це може тривати і ще декілька місяців, однак цього досі не сталося. Ймовірно, що вагомий вплив на голосування здійснює і Росія, оскільки вона має свій тиск на деяких європейських політиків [2].

Водночас слід зазначити, що на тлі економічної стагнації та подекуди високого безробіття в країнах ЄС, політики, котрі схвалюють антиімміграційну риторику, постають чимраз популярнішими, оскільки вони побоюються тиску, який можуть нанести мігранти на їх ринок праці і відтак чимраз ретельніше приглядаються до них [1].

Якщо говорити про збільшення частки українських мігрантів до ЄС внаслідок конфлікту на Сході, то найбільшу частку потенційних біженців все-таки складають громадяни Сирії, Афганістану, Косово та Еритреї, які постають реальною загрозою для Європи, тож дане питання не повинно вплинути на наслідки безвізового діалогу для України [4].

Виходячи з цього, Європейська безпека зіткнулась з небезпечними для неї питаннями, які загрожують їй як і ззовні, так і зсередини, що можуть проявлятися у тероризмі, контрабанді зброї, наркотиків та масштабній нелегальній міграції. Відповідно ці загрози та дії Росії значно перевернули становище в Європі і заставили як і ЄС, так і НАТО та ОБСЄ переглянути свої підходи до забезпечення системи безпеки [3].

Міграція з України є суттєвим недоліком для неї, який проявлятиметься у впливі на демографічну структуру її населення. Через те, що в основному на заробітки їдуть люди працездатного віку, то відповідно вони народжують менше або відкладають рішення щодо народження. Окрім того, цю проблему доповнює і молодь, яка їде навчатись за кордон та після того в більшості випадків приймає рішення залишитись там і надалі та зайняти пошуком роботи за кордоном, а не повертатись в Україну. Так, Україна може зіштовхнутись із нестачею робочої сили вже через якихось 10-15 років [1]. Але врегулювати положення не вдається через дестабілізуючу і критичну ситуацію на Сході, яка також унеможлиблює збільшення притоку іноземних інвестицій до країни.

Отож, нещодавні бурхливі події в Україні справді позначилися на зростанні чисельності заробітчаних із України в ЄС. Відтак небажання ЄС відкривати безвізовий режим українцям пояснюється наслідком нерегульованого військового конфлікту і невідомої дати завершення війни, а також вищезазначеними причинами, які заставляють ЄС відтягувати процес бажаного для українців безвізового режиму. Також вже на початку грудня 2016 року пішла мова про те, що Комітет Європарламенту готується затвердити механізм призупинення питання українського безвізу. Що буде далі – це питання часу і компетенції нашої влади.

Література:

1. Бетлій О. Скасування віз: чи варто Європі боятись притоку українських мігрантів? [Електронний ресурс] / О. Бетлій, М. Ярошевич // сайт Міжнародного фонду «Відродження». – (26.06.2014). – Режим доступу: http://www.irf.ua/about/news_new/skasuvannya_viz_chi_varto_evropi_boyatis_pritoku_ukrainskikh_migrantiv/.
2. Екстремізм в Україні. Прояви, впливи та загрози: травень-червень: аналітична записка [Електронний ресурс] / Український інститут дослідження екстремізму. – (7.06.2016) – Режим доступу: <http://uire.org.ua/doslidzhennya/ekstremizm-v-ukrayini-proyavi-vplivi-ta-zagrozi-traven-cherven-2016-roku-analitichna-zapiska/>.
3. Мартинюк В. Європейська безпека на порозі змін. Висновки для України [Електронний ресурс] / В. Мартинюк / Український незалежний центр політичних досліджень. – 2015. – Режим доступу: http://www.ucipr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=57:vropeyska-bezpeka-na-poroz-zm-n-visnovki-dlyaukrani&catid=8&Itemid=201&lang=ua.
4. Сушко І. Українська міграційна загроза: чи варто ЄС чекати небезпеки зі Сходу? [Електронний ресурс] / І. Сушко, К. Кульчицька // Європейська правда. – 2015. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/09/7/7037935/>.
5. Черняк Є. Зростання внутрішньої міграції в Україні: переваги та недоліки для вітчизняних підприємств, вплив на конкурентоспроможність країни [Електронний ресурс] / Є. Черняк // Ефективна економіка. – 2014. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3534>.

УКРАЇНЬСЬКА ДІАСПОРА В ДЕРЖАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ОБ'ЄКТ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Мар'яна Ченька

Розвиток інформаційно-комунікаційного потенціалу сьогодні є однією із найважливіших умов існування і покращення культурно-політичних відносин, які повинні забезпечувати ефективність взаємодії влади й суспільства. Україна входить у глобальний інформаційно-комунікаційний простір, що викликає потребу забезпечення інформаційного суверенітету держави, який має забезпечувати гарантіями збереження національної індивідуальності.

Україна надає велику увагу розвитку співпраці з ЄС з огляду на можливості залучення до інформаційного простору, посилення євроінтеграційних процесів у нашій державі тощо. Важливою складовою досягнення стратегічної мети державної політики України – вступ до Європейського Союзу (ЄС), а, в першу чергу, запровадження безвізового режиму. Однією з перешкод до запровадження спрощеного режиму перетину кордону є недостатня нормативно-правова база регулювання інформаційного простору, розбіжності у термінології та основних положень і принципів національного законодавства з європейським.

Питання національної безпеки тісно пов'язане з інформаційним простором, який має надзвичайно вагомий вплив і на діаспору, що формує підтримку національного уряду та національної ідентифікації за кордоном, і на державу в цілому. Створення українськомовних та національних джерел інформації за кордоном сприяє формуванню позитивного іміджу країни та забезпечує стабільність на світовій арені.

Для реалізації стратегій національної безпеки потрібно забезпечити збереження української ідентифікації за кордоном, що можна зробити використовуючи комунікаційно-інформаційні механізми.

У процесі входження України у світове співтовариство важливим є зберегти свою національну ідентичність, духовну й культурну спадщину. Визначальними факторами збереження національної самобутності, тожсамості є: ментальність, любов до рідної землі, пошана до національних і родинних традицій, освітянські та релігійні засади, історична пам'ять. До них долучається об'єктивний (хоча і на перший погляд парадоксальний) факт, що процеси глобалізації і національної самоідентифікації відбуваються паралельно і підсилюють одне одного [2].

Створення інформаційно-комунікаційного простору України забезпечує вплив на стратегію національної безпеки, становлення демократичного інформаційного суспільства та інтеграцію держави у європейський та світовий інформаційний простір.

Виняткове значення в інформаційній політиці держави мають: забезпечення національних інтересів, повноцінне функціонування державної мови в інформаційному просторі, зміцнення соціально-політичної стабільності українського суспільства, його духовне оновлення; поглиблення процесу політичної соціалізації, у процесі якої

людина засвоює культурні цінності та орієнтири, що сприяють формуванню в неї відповідних якостей і властивостей і дають змогу орієнтуватися у політичній системі, засвоювати динаміку інформаційного розвитку [3].

Більшість науковців, котрі досліджують інформаційну сферу стверджують, що інформаційний простір держави – надзвичайно важлива річ, яка займає друге місце у пріоритеті державної політики після державної незалежності. Україна має забезпечити формування та використання свого інформаційного простору в інтересах держави і своїх громадян [4].

Українські громади закордоном створили чималий інформаційний продукт, який тісно взаємодіє із українськими ЗМІ, зокрема це включає пресу, книжкові видання, інтернет-ресурси. У 2006 році було створено Українську світову інформаційну мережу (UCIM), запропоновану громадським діячем, головним редактором науково-популярного журналу «Український Світ» Олександром Шокалом [7].

Для оперативного створення якісного інформаційного продукту UCIM намагається використовувати переваги інтерактивності – можливості побачити подію, почути виступи, взяти участь у форумах і скайп-конференціях. Із розвитком інформаційних технологій закордонні українці створюють не лише сайти, як, наприклад, у Португалії «Фотовісник української громади», в Італії – «Лелеки», в Америці – «Нова українська хвиля», а й інтерактивні форуми, наприклад у Німеччині – «Онлайн-Разом», в Америці – «Стрілка», яка komponує в програму українські відео уривки [6].

На думку фахівців, механізмом, здатним забезпечити збереження культурних традицій, їх урахування при формуванні системи освіти, науки, інформаційно-мовного простору та інших елементів духовно-інтелектуального потенціалу як у національному, так і у євроінтеграційному контекстах, може стати підвищення духовної інформаційної мобільності нації [1].

Одним із ключових завдань для України у сфері розвитку інформаційного суспільства є підвищення рівня ЗМІ. У сучасних умовах українські засоби масової інформації повинні функціонувати, в першу чергу, як складова системи громадського контролю за діяльністю влади, і також як джерело суспільно значущих інформаційних ресурсів.

У сучасних умовах відбувається процес концентрації, зближення і взаємодоповнення різномірних електронних форм викладу інформаційного матеріалу в медіапросторі (газети, радіо, телебачення, телефонні компанії та інтернет-ресурси), що об'єднуються ідеологічно та економічно. Медіакомпанії в Україні контролюються дедалі вужчим колом їх власників. Злиття проходить як горизонтально (кілька медіа в одного власника), так і вертикально (декілька компаній під однією групою компаній). Серед конгломератів ЗМІ поширюється практика полімедіа, коли контент (інформаційне наповнення) виробляється одним журналістом чи однією редакцією для усіх каналів поширення інформації [5].

Поширення інформації про Україну за кордоном, створення глобального інформаційного простору та забезпечення інформаційного суверенітету – ключові завдання у сучасних умовах. Допомогти вирішити ці питання зможе запровадження безвізового режиму з країнами ЄС, що збільшить доступність до інформаційного простору та гарантуватиме швидший обмін інформацією. Зараз переважає думка, що

євроінтеграція є економічним та політичним процесом, але тим не менше, саме безвізовий режим дозволить, наприклад, збільшити кількість культурних та соціальних проектів.

Важливе значення для забезпечення інформаційного суверенітету та втілення стратегій національної безпеки має медіаресурси, інтернет, інформаційні канали, які несуть відомості про державу не лише у межах України, а й за кордон, що формує імідж та зберігає українську індивідуальність. Важливою складовою участі держави в сучасному глобалізованому світі є її адекватне інформаційне представлення, здатність до наповнення власного інформаційного поля, а також до продукування експортного інформаційного продукту.

Література:

1. Вовканич С. «ДІМ» нації і глобалізаційні тенденції. Соціогуманістична компонента стратегії розвитку України [Текст] / С. Вовканич // Вісник НАН України. – 2003. – № 4. – С. 48–54.
2. Гумницька Н. Глобальний український простір – проблеми збереження національної ідентичності [Текст] / Н. Гумницька // Третя Міжнародна науково-практична конференція «Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: сучасний вимір, проекція в майбутнє» – Збірник матеріалів 23-25 червня 2010 р. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2010. – С. 191-197.
3. Дубас О. Розвиток інформаційно-комунікаційного простору в контексті взаємодії культури і політики [Текст]: Дисертація на здобуття ступеня доктора політичних наук / О. Дубас. – К., 2012. – Загальний обсяг – 400 с.
4. Малик І. Р. До питання формування українського інформаційного простору [Текст] / І. Малик // Україна в процесах глобального інформаційного обміну: міжн. наук. конф., 26-27 травня 2016 р: тези доп. – Львів, 2016. – С. 96-97.
5. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій [Текст] / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2011. – 154 с.
6. Славов Д. ЗМІ українських закордонних організацій у світі й сучасний інформаційний продукт [Текст] / Д. Славов // Діаспора як чинник утвердження Держави Україна у міжнародній спільноті : Перша міжн. наук. конф., 8–10 березня 2006 р.: тези доп. – Львів, 2006. – 368 с. С. 311-312.
7. Українська Світова Інформаційна Мережа: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucc.ca/2011/01/19/українська-світова-інформаційна-мер-2/>.

УХВАЛА

Міжнародної науково-практичної конференції

«МІГРАЦІЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ВИКЛИКИ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ»**(15 грудня 2016 року)**

15 грудня 2016 р. в Національному університеті «Львівська політехніка» відбулася Міжнародна конференція «Міграція між Україною та ЄС: виклики безвізового режиму».

Ініціатором та основним організатором Конференції виступив Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка» (МІОК). Співорганізатор Конференції – Комітет Верховної Ради України з питань європейської інтеграції.

Учасниками Конференції стали понад 80 осіб, з яких 10 докторів наук, 36 кандидатів наук, 14 науковців НАН України. Окрім науковців, аналітичних експертів та викладачів, у Конференції взяли участь депутати Верховної ради України Оксана Юринець та Валерій Пацкан, Парламенту Угорщини – Ярослава Хортяні, представники Міжнародної організації з міграції, державної міграційної служби у Львівській області, Західного регіонального управління Державної прикордонної служби України, представництва Міністерства закордонних справ України у Львові, регіональних органів влади та місцевого самоврядування, а також українських громадських організацій у Польщі та Словенії.

Робота Конференції відбувалася у форматі пленарного засідання та дискусії за круглим столом.

Результатом обговорення стали такі основні **висновки**:

1. При ефективній міграційній політиці міжнародна міграція може стати основою для розвитку держави.
2. Не лише візова лібералізація, а й ряд інших чинників впливатиме на міграційну поведінку громадян України.
3. Низький рівень поінформованості населення про особливості візової лібералізації можуть призвести до зростання нерегульованої міграції українців до країн ЄС.

Зважаючи на це, учасники Конференції ухвалили:

1. Звернутися до Кабінету Міністрів України з проханням:

- продовжити подальшу реформу органів виконавчої влади у сфері міграції та забезпечити скоординовану діяльність різних відомств та органів влади різного рівня у сфері міграційної політики шляхом створення міжвідомчої робочої групи при КМУ щодо міграційної політики;
- відновити спеціальний підрозділ щодо трудової міграції в складі Мінсоцполітики, який наразі ліквідований;
- схвалити проект Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року та розробити національний план дій у сфері міграції і розвитку;
- розробити план реалізації Закону України «Про зовнішню трудову міграцію»;

- розробити Програму співпраці із закордонними українцями та трудовими мігрантами на період до 2020 року;
- розробити програми повернення та реінтеграції українських працівників-мігрантів на батьківщину, які передбачали б допомогу реемігрантам у пошуку прийнятного місця роботи, забезпечення доступу до професійного навчання/перепідготовки, бізнес-курсів для тих, хто бажає започаткувати власну справу;
- розробити і впровадити пілотні проекти щодо надання безповоротних грантів реемігрантам, які започатковують чи розширюють власний бізнес, в окремих регіонах, з подальшим розглядом можливості розповсюдження відповідного досвіду на інші регіони країни;
- узгодити положення Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року, Концепції адміністративної реформи, Концепції реформування адміністративно-територіального устрою з положеннями державної міграційної політики в Україні;
- з метою розширення практики легального працевлаштування громадян України у країнах ЄС, активізувати співпрацю служб зайнятості, профспілок, об'єднань роботодавців, кадрових агентств, передовсім у прикордонних регіонах;
- оптимізувати регулювання грошових переказів та заощаджень у сфері розвитку малого та середнього підприємництва;
- розробити механізм фінансового посередництва для залучення заощаджень мігрантів та діаспори та їх спрямування на продуктивні інвестиції у приватному та державному секторах;
- розробити уніфіковану термінологію у сфері міграції, що відповідає стандартам ЄС;
- активізувати потенціал роботи регіональних статистичних служб в частині обліку та статистики міграції, закласти єдиний методологічний, організаційний, термінологічний, фінансовий, технічний, інформаційний підхід до створення баз даних територіального рівня.

2. Звернутися до Міністерства соціальної політики України з проханням:

- запровадити при регіональних центрах зайнятості відділи з питань закордонного працевлаштування, який би надавав пропозиції, рекомендації та перелік вакантних посад за кордоном, юридичну консультацію і супровід для потенційних трудових мігрантів, а також, проводити роз'яснювальну роботу щодо можливих ризиків, пов'язаних з нерегульованою міграцією, зокрема, розпочати зі створення таких центрів у Західному регіоні для подання пропозицій щодо працевлаштування у сусідніх державах;
- активізувати переговори з країнами-реципієнтами української робочої сили щодо розширення легальних каналів працевлаштування українців на їх території, гарантій їхніх прав.

3. Звернутися до Міністерства закордонних справ з проханням:

- забезпечити виконання угод про соціальне страхування, забезпечити охоплення нею працівників, які працевлаштовуються в країнах ЄС на короткі терміни;

- підписати міждержавні угоди щодо соціального захисту та пенсійного забезпечення працівників-мігрантів, які б передбачали врахування сукупного страхового стажу, набутого на території України та країн працевлаштування;
- надавати мігрантам через дипломатичні представництва за кордоном, центри та веб-сайти державних органів в Україні надійну інформацію щодо їхніх прав та обов'язків, налагодити систему правової та соціальної допомоги за кордоном тим мігрантам, які її потребують;
- запровадити посади аташе з трудових і соціальних питань в країнах масового перебування трудових мігрантів з України;
- підтримувати тісний зв'язок і взаємодію з організаціями мігрантів, надавати допомогу в налагодженні культурного життя та української освіти в громадах працівників-мігрантів за кордоном.

4. Звернутися до Національного банку України з проханням:

- адаптувати та впроваджувати міжнародний досвід, розробляти та тестувати нові фінансові та сервісні інструменти;
- розвивати співпрацю з асоціаціями мігрантів та діаспори, банками іншими фінансовими посередниками;
- брати участь у розвиткові відповідного потенціалу (тренінгах та семінарах з питань грошових переказів чи заощаджень та інвестицій мігрантів);
- розвивати співробітництво щодо розвитку соціальних проєктів, мобілізації заощаджень, інвестицій та грошових переказів.

4. Звернутися до обласних державних адміністрацій, обласних та міських рад з проханням:

- підвищувати обізнаність громадян у сфері можливостей переказу коштів на місцевому рівні для збільшення заощаджень і трансфертів мігрантів в Україну;
- підвищувати обізнаність громадян у сфері візової лібералізації, ризиків, пов'язаних із нелегальною міграцією та неофіційним працевлаштуванням за кордоном.

5. Звернутися до Державної міграційної служби України з проханням:

- запровадження механізму перегляду квоти на імміграцію протягом року;
- переглянути зміну/скасування деяких квотних категорій;
- зменшення бюрократичних перепон та часу розгляду дозволу на імміграцію.

6. Звернутися до Державної служби зайнятості з проханням:

- створювати та підтримувати центри консультування мігрантів, бізнес-клуби і мережі, які можуть забезпечити фахові консультації для потенційних репатріантів та підприємців-мігрантів, а також залучати інвестиції мігрантів/діаспори на місцевому рівні.

За дорученням учасників Конференції,

Голова організаційного комітету

Директор МІОК

І.М. Ключковська

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Альтгайм Любов (м. Тернопіль, Україна)	Тернопільський національний університет ім. В. Гнатюка, к. геогр. н., доцент
Барабаш Ольга (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», кафедра адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інституту права та психології, к. ю. н., доцент
Бараняк Ігор (Львів, Україна)	ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», аспірант
Бачинська Марія (м. Львів, Україна)	ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», відділ соціально-гуманітарного розвитку регіону, мол. наук. співр., к. е. н.
Білик Аліна (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», студентка
Бльок Наталія (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», кафедра адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інституту права та психології, аспірант
Боднар Т. (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», студент
Бордун Ореста (м. Львів, Україна)	Львівський національний університет ім. І. Франка, кафедра туризму географічного факультету, к. геогр. н., доцент
Вербицька Галина (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», к. е. н., доцент
Винниченко Анастасія (м. Київ, Україна)	Представництво МОМ в Україні, спеціаліст з питань трудової міграції
Гойсан Вікторія (м. Львів, Україна)	Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка», фахівець
Горальська Діана (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», студентка

Губаль Лілія (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», студентка
Гулай Василь (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», завідувач кафедри міжнародної інформації, д. політ. н., професор
Димінська Юлія (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», студентка
Дирів Ольга (м. Івано-Франківськ, Україна)	Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, студентка
Доронюк Тарас (м. Київ, Україна)	Незалежний аналітичний експерт
Дорош Леся (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», кафедра політології та міжнародних відносин, к. політ. н., доцент
Дугінець Ганна (м. Київ, Україна)	Київський національний торговельно-економічний університет, докторант кафедри міжнародних економічних відносин, к. е. н., доцент
Карачина Наталія (м. Вінниця, Україна)	Вінницький національний технічний університет, д. е. н., професор
Керик Мирослава (Варшава, Польща)	Голова Фондації «Наш вибір», головний редактор газети «Наш вибір»
Кириленко Надія (м. Одеса, Україна)	Одеське морехідне училище рибної промисловості ім. О. Соляника, викладач
Ключковська Ірина (м. Львів, Україна)	Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка», директор, к. пед. н., доцент
Коваль Олександр (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», студент
Лабінська Галина (м. Львів, Україна)	Львівський національний університет ім. І. Франка, доцент, к. геогр. н., доцент
Лесько Наталія (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», кафедра адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового інституту права та психології, к. юрид. н., доцент
Малиновська Олена (м. Київ, Україна)	Національний інститут стратегічних досліджень, голов. наук. співробітник, д. н. з держ. управління

Марусик Юрій (м. Львів, Україна)	Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка», мол. наук. співр.
Мороз Олег (м. Вінниця, Україна)	Вінницький національний технічний університет, д. е. н., професор
Несен Леонід (м. Вінниця, Україна)	Вінницький національний технічний університет, к. т. н., доцент
П'ятковська Оксана (м. Львів, Україна)	Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка», ст. н. співр., к. е. н.
Павлиш Володимир (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», перший проректор, к. т. н., професор
Пацкан Валерій (м. Київ, Україна)	Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин, перший заступник голови; підкомітет з питань зв'язків з українцями, які проживають за кордоном, голова
Позняк Олексій (м. Київ, Україна)	Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, завідувач відділу міграційних досліджень, к.е.н.
Почекаліна Вікторія (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», студентка
Риндзак Ольга (м. Львів, Україна)	ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», відділ соціально-гуманітарного розвитку регіону, ст. н. співр., к. е. н.
Руда Мар'яна (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», старший викладач каф. ЗМД, к. е. н.
Садова Уляна (м. Львів, Україна)	ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. В. Долішнього НАН України», завідувач відділу соціально-гуманітарного розвитку регіону, д. е. н., проф.
Самсон А. (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», студент
Степаненко С. (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», студент
Степанюк Наталія (м. Рівне, Україна)	Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, к. е. н., доцент

Цибух Ірина (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», студентка
Ціватий Вячеслав (м. Київ, Україна)	Дипломатична академія України МЗС України, к. і. н., доцент
Чекаленко Людмила (м. Київ, Україна)	Дипломатична академія України МЗС України, завідувач кафедри зовнішньої політики і дипломатії, професор, д. політ. н., проф.
Ченька Мар'яна (м. Львів, Україна)	Національний університет «Львівська політехніка», студентка
Шевчук Любо (м. Тернопіль, Україна)	Тернопільський інститут соціальних та інформаційних технологій, проректор з наукової роботи і міжнародних зв'язків, д. е. н., професор
Юринець Оксана (м. Київ, Україна)	Підкомітету з питань регіонального та транскордонного співробітництва між Україною та країнами ЄС Комітету з питань європейської інтеграції Верховної Ради України, голова

Наукове видання

МІГРАЦІЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ВИКЛИКИ БЕЗВІЗОВОГО РЕЖИМУ

Збірник матеріалів
Міжнародної
науково-практичної конференції

Відповідальний за випуск:

Оксана П'ятковська

Комп'ютерна верстка:

Ірина Побран

Літературна редакція:

**Наталія Мартинишин, Олена Медведєва, Олена Мицько,
Богдан Сиванич, Галина Темник**